

Beskrivande data 2004

Förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg,
skola och vuxenutbildning

FÖRSKOLA

GRUNDSKOLA

KOMVUX

Beskrivande data om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning 2004

Sammanfattning: I denna rapport ges en aktuell, övergripande bild av hur svensk förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning är organiserad, t.ex. antal barn/elever och personal i olika verksamhetsformer. Rapporten redogör också för kostnaderna för de olika verksamhetsformerna och för vilka resultat som uppnås. Rapporten grundar sig på det statistiska material som lämnats till det nationella uppföljningssystemet.

Summary: This report provides a general description of current pre-school activities, school-age childcare, schools and adult education in Sweden, showing for example child/pupil and staff strengths. The report, which also gives expenditure and achieved results in the different types of childcare and school, is based on the statistical material supplied to the national monitoring system for the sector.

Ämnesord: Statistik, förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, förskoleklass, grundskola, specialskola, särskola, gymnasieskola, vuxenutbildning, kompletterande utbildningar, utlandsskolor, barn, elever, personal, lärare, kostnader, betyg, utbildningsresultat.

Tidigare utgåvor i samma serie:

Rapport nr 8: Beskrivande data om skolverksamheten 1993	Beställningsnr: 93:55
Rapport nr 52: Beskrivande data om skolverksamheten 1994	Beställningsnr: 94:104
Rapport nr 75: Beskrivande data om skolverksamheten 1995	Beställningsnr: 95:160
Rapport nr 107: Beskrivande data om skolverksamheten 1996	Beställningsnr: 96:232
Rapport nr 135: Beskrivande data om skolverksamheten 1997	Beställningsnr: 97:300
Rapport nr 157: Beskrivande data om barnomsorg och skola 1998	Beställningsnr: 98:392
Rapport nr 173: Beskrivande data om barnomsorg och skola 1999	Beställningsnr: 99:475
Rapport nr 192: Beskrivande data om barnomsorg och skola 2000	Beställningsnr: 00:571
Rapport nr 206: Beskrivande data om barnomsorg, skola och vuxenutbildning 2001	Beställningsnr: 01:664
Rapport nr 218: Beskrivande data om barnomsorg, skola och vuxenutbildning 2002	Beställningsnr: 02:744
Rapport nr 236: Beskrivande data om barnomsorg, skola och vuxenutbildning 2003	Beställningsnr: 03:821

Från Internet:

Rapporterna (fr o m 1997 och framåt) finns också tillgängliga som Pdf-filer på Skolverkets hemsida på Internet. Internetadressen är: <http://www.skolverket.se/fakta/statistik/>

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se
<http://www.skolverket.se>

Pris 60 kr exkl. moms, porto och exp.kostnader.

Skolverkets diariernr: 71-2004:2552

ISSN: 1103-2421

ISRN: SKOLV-R-248-SE

Beställningsnr: 04:851

Utgiven av Skolverket, 106 20 Stockholm

Produktion: Ordförädet AB

Illustration: Maimidesign AB

Foto: Thomas Henriksson Orange AB, Bror Karlsson sid 102,

MATTON sid 123, TIOFOTO sid 134.

Tryck: EO Print AB, Stockholm 2004

Miljöcertifierade enligt ISO 14001

Upplaga: 9 000

Förord

Syftet med denna faktaredovisning är att så långt som möjligt ge en aktuell, övergripande bild av hur svensk förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning är organiserad, vilka resurser som disponeras och i vissa hänseenden vilka resultat som uppnås. Rapporten beskriver förhållandena inom samtliga verksamhetsformer som ligger inom Skolverkets ansvarsområde. I rapporten redovisas också eventuella skillnader mellan olika huvudmän och utbildningsanordnare samt viktigare förändringar jämfört med tidigare år. Rapporten avslutas med ett avsnitt som beskriver hur Sverige klarar sig vid internationella jämförelser.

Rapporten har utkommit årligen sedan 1992 vilket innebär att denna utgåva är den trettonde i ordningen.

De statistiska uppgifterna är till största delen hämtade från det nationella uppföljningssystemet för skolektorn och bygger på uppgifter som rapporterats in av skolhuvudmännen till Statistiska Centralbyrån.

De läsare som är intresserade av en mer detaljerad statistik på riksnivå om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning hänvisas till rapportserien Sveriges officiella statistik 2004:del 1 (Utbildningsresultat), del 2 (Barn elever och personal) och del 3 (Kostnader). För de läsare som vill ta del av resultatindikatorer på kommunal nivå finns rapporterna Jämförelsetal 2004:del 1 (Barn, elever, personal och utbildningsresultat) och del 2 (Kostnader). Samtliga rapporter finns tillgängliga via Skolverkets hemsida på Internet. Adressen är <http://www.skolverket.se/fakta/statistik/>. I databasen SIRIS (Skolverkets Internetbaserade Resultat- och kvalitetsInformationsSystem) finns bl a uppgifter på skolnivå om betyg och utbildningsresultat för elever som avslutat grundskolan och gymnasieskolan. SIRIS kan nås via SIRIS-knappen på Skolverkets hemsida eller via direktlänken <http://siris.skolverket.se>.

Rapporten har utarbetats av en projektgrupp inom utredningsavdelningen på Skolverket.

Stockholm i september 2004

Staffan Lundh
Avdelningschef

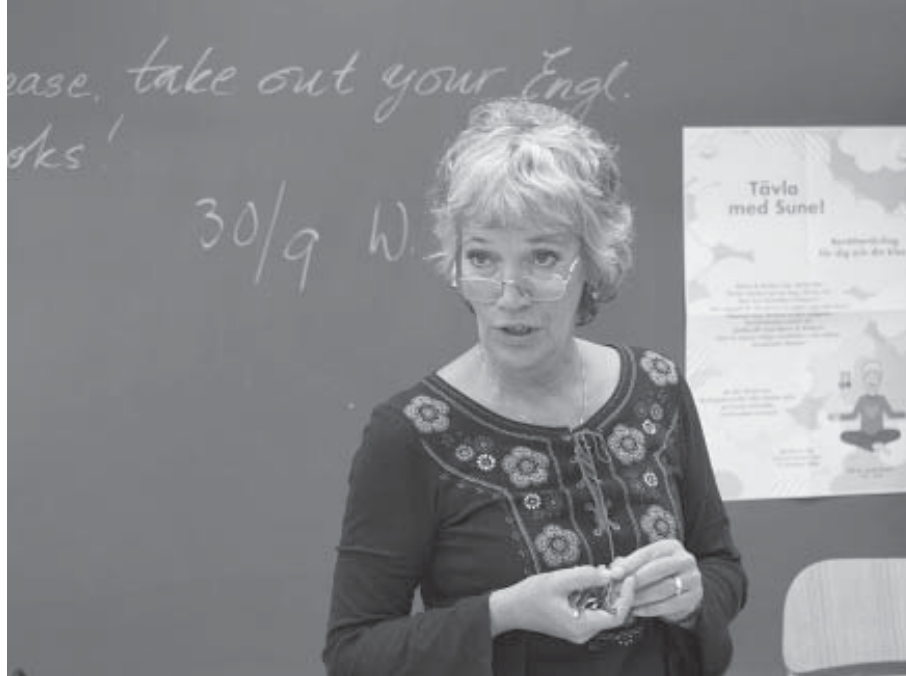
Ulf Schwartz
Undervisningsråd

Innehåll

Förord	3
Några korta fakta om...	6
1. Några skolformsövergripande områden	8
1.1 Skolverkets utbildningsinspektion	9
1.2 Eleverna är flickor och pojkar – lärarna är kvinnor och män	13
2. Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg	14
2.1 Organisation	16
2.2 Resurser	24
3. Förskoleklass	31
3.1 Organisation	31
3.2 Resurser	33
4. Grundskolan	36
4.1 Organisation	36
4.2 Resurser	45
4.3 Resultat	49
5. Specialskolan	55
5.1 Organisation	55
5.2 Resurser	57
6. Särskolan	60
6.1 Organisation	60
6.2 Resurser	65
7. Gymnasieskolan	69
7.1 Organisation	69
7.2 Resurser	79
7.3 Resultat	83
8. Kommunal vuxenutbildning	90
8.1 Organisation	90
8.2 Resurser	96
8.3 Resultat	99

9. Vuxenutbildning för utvecklingsstörda (sär vux)	102
9.1 Organisation	102
9.2 Resurser	104
10. Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL)	106
10.1 Organisation	106
10.2 Resurser	108
10.3 Resultat	110
11. Svenskundervisning för invandrare (sfi)	111
11.1 Organisation	111
11.2 Resurser	114
11.3 Resultat	115
12. Kompletterande utbildningar	119
12.1 Organisation	119
12.2 Resurser	121
13. Svensk utbildning i utlandet	123
13.1 Organisation	123
13.2 Resurser	127
13.3 Resultat	129
14. Total kostnad för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning	131
15. Några internationella jämförelser	134
15.1 Organisation	135
15.2 Resurser	136
15.3 Resultat	139

Några korta fakta om ...

barn/elever

Antalet inskrivna barn i barnomsorgen var i oktober 2003 totalt 733 500, 385 400 i förskoleverksamhet och 348 100 i skolbarnsomsorg.

Drygt 94 procent av alla sexåringar var inskrivna i förskoleklass och drygt tre procent var inskrivna i grundskolan. Det totala antalet elever i förskoleklass var 89 500.

Antalet elever i grundskolan minskade med närmare 11 000 jämfört med föregående år. I grundskolan gick 1 046 000 elever hösten 2003.

Av grundskolans elever gick 65 000 (6,2 %) i en fristående skola hösten 2003. Det var en ökning med 7 400 elever jämfört med året innan.

Av de nästan 109 400 elever som slutade grundskolan våren 2003 gick 106 800 (97,9 %) vidare till gymnasieskolan hösten 2003. Totalt hade gymnasieskolan 333 900 elever hösten 2003.

I komvux deltog 244 100 personer läsåret 2002/03. Det var en minskning med 43 100 elever jämfört med läsåret 2001/02. Av det totala antalet elever var 65 procent kvinnor och 29 procent var födda utomlands.

lärare

I riket som helhet fanns 8,0 heltidstjänstgörande lärare per 100 elever i grundskolan hösten 2003. Det var en ökning med 0,1 lärare jämfört med föregående år.

I gymnasieskolan fanns 8,2 heltidstjänstgörande lärare per 100 elever vilket var oförändrat jämfört med föregående år.

Andelen lärare (heltidstjänster) med pedagogisk utbildning var 82 procent i grundskolan och 77 procent i gymnasieskolan hösten 2003. Andelen lärare med pedagogisk utbildning var betydligt lägre i fristående skolor (65 resp. 51 %).

kostnader

Kostnaden för skolväsendet beräknas för år 2003 ha uppgått till 113 miljarder kronor. Motsvarande kostnad för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg var 46,5 miljarder kronor. Tillsammans svarade kommunernas utgifter för skola och barnomsorg för närmare 45 procent av den kommunala sektorns samlade kostnader.

Kostnaden för grundskolan år 2003 var 70,5 miljarder kronor. Räknat per elev motsvarar detta 66 700 kronor. Undervisningen svarade för drygt hälften och lokalerna för nästan en femtedel av den totala kostnaden.

Kostnaden för gymnasieskolan år 2003 var 26,9 miljarder kronor. Den genomsnittliga kostnaden per elev var 82 000 kronor.

betyg och utbildningsresultat

I juni 2003 fick eleverna i grundskolan för sjätte gången slutbetyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet. Det genomsnittliga meritvärdet för de elever som slutade årskurs 9 var 205,4 poäng vilket var något högre än föregående år då meritvärdet var 204,6. Flickor hade högre genomsnittligt meritvärde än pojkar och elever i fristående skolor hade högre meritvärde än elever i kommunala skolor.

Våren 2003 saknade drygt 25 procent av de elever som gick ut grundskolan betyg i ett eller flera ämnen. Nio procent av eleverna nådde inte kunskapsmålen i ett ämne och 16 procent nådde inte målen i två eller fler ämnen.

I gymnasieskolan var den genomsnittliga betygspoängen 14,0 vilket var 0,2 betygspoäng högre än året innan. Liksom i grundskolan hade flickor högre betyg än pojkar och elever i fristående skolor hade högre betyg än elever i kommunala skolor.

Av de elever som avslutade gymnasieskolan våren 2000 påbörjade närmare 43 procent en högskoleutbildning inom tre år. Det är en oförändrad andel jämfört med den elevgrupp som slutade gymnasieskolan våren 1999.

1

Några skolformsövergripande områden

Ett intensivt förändringsarbete har pågått i den svenska skolan under hela 1990-talet. Från den 1 juli 1991 har kommunerna ansvaret för skolans genomförande. Riksdag och regering styr genom mål och genom det resultatansvar huvudmän och skolor har. Med denna förändring av ansvaret har läroplaner och kursplaner en annan utformning än tidigare. Nya betygssystem, ett fristående skolväsende, en treårig program- och kursuppbyggd gymnasieskola för alla, en ny skolform – förskoleklass, barnomsorgen som en del av utbildningsväsendet, en läroplan för förskolan, kunskapslyftet och med det en förändring av vuxenutbildningen är andra stora förändringar som genomförts under 1990-talet.

Förändringsarbetet fortsätter även under 2000-talet. Inom förskolan har maxtaxa och allmän förskola för 4–5-åringar införts och ett förslag som syftar till att modernisera och förändra gymnasieskolan inom ramen för dagens programgymnasium är under riksdagsbehandling. Inom vuxenutbildningen pågår ett omfattande arbete med att utveckla kommunernas infrastruktur så att vägledning, ändamålsenliga lärmiljöer, undervisning, handledning och nätbaserad utbildning kan tillhandahållas i en omfattning som svarar mot alla vuxnas varierande behov och förutsättningar.

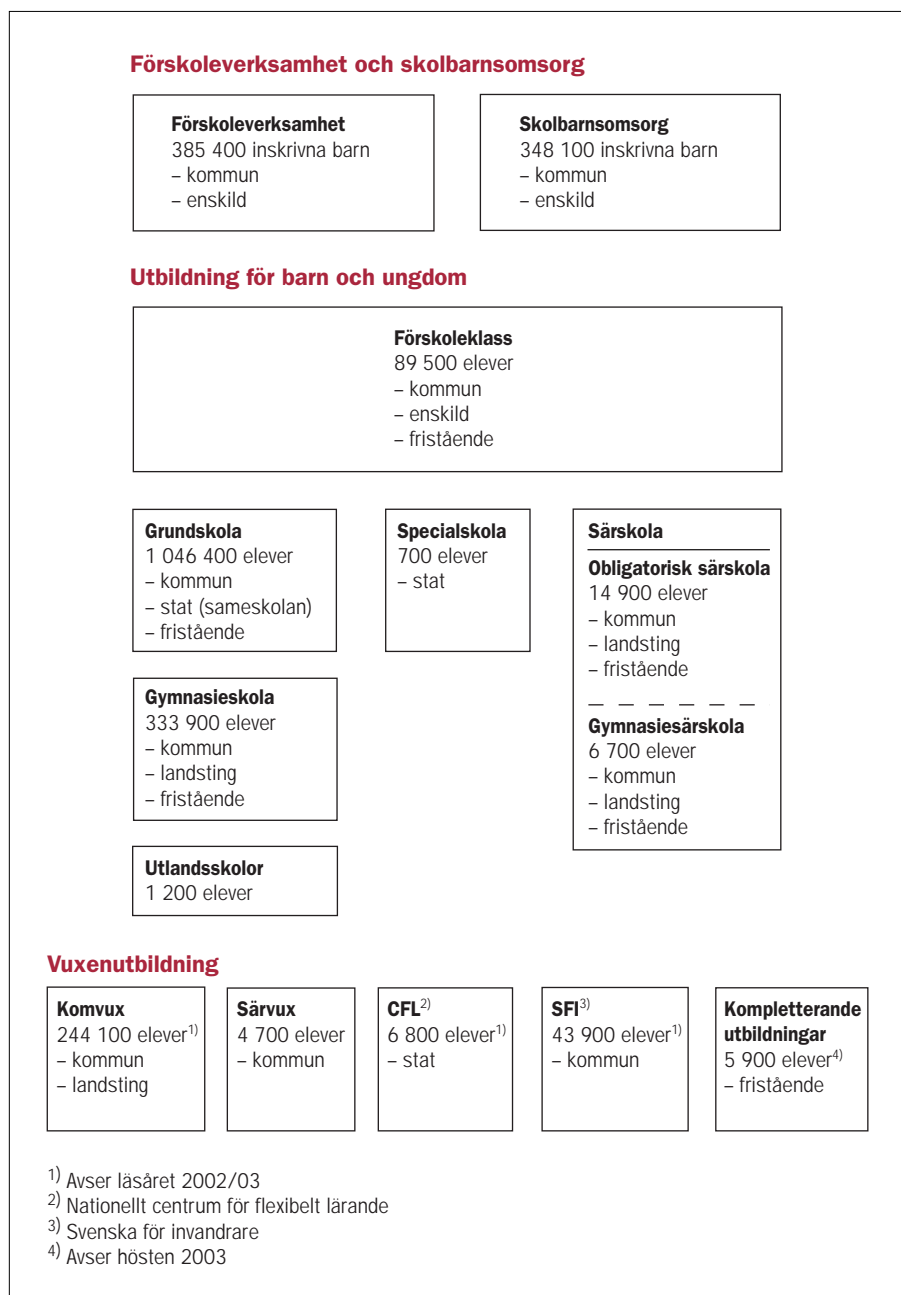
En ytterligare förändring är att Skolverket fr.o.m. den 1 april 2003 delats upp i två myndigheter, Statens skolverk och Myndigheten för skolutveckling. Syftet med förändringen är att Skolverkets granskande uppgifter skall tydliggöras och förstärkas genom att den utvecklingsstödjande verksamheten flyttas till den nya myndigheten. Skolverket ansvarar för utbildningsinspektion, nationell uppföljning och utvärdering samt utveckling av kursplaner och betygskriterier medan Myndigheten för skolutveckling stödjer huvudmäns och lokala enheters arbete med lokal verksamhetsutveckling samt har det nationella ansvaret för utveckling av användningen av IT i skolan.

Syftet med denna rapport är att ge en aktuell bild av förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. I rapporten beskrivs samtliga

verksamhets- och skolformer som ligger inom Skolverkets ansvarsområde (se diagram 1). I detta inledande kapitel redovisas några skolformsövergripande områden nämligen Skolverkets utbildningsinspektion och jämställdhet mellan kvinnor och män.

Diagram 1

Verksamhets- och skolformer inom Skolverkets ansvarsområde – antal barn/elever samt huvudmän den 15 oktober 2003

1.1 Skolverkets utbildningsinspektion

Utbildningsinspektionens omfattning

Skolverket har fr.o.m. år 2003 regeringens uppdrag att genomföra en utbildningsinspektion som skall omfatta varje kommun och alla skolor vart sjätte år.

I Sverige finns sammantaget ungefär 5 800 kommunala och fristående grund- och gymnasieskolor, vilket innebär att en fullt utbyggd inspektion kommer att

omfatta i genomsnitt knappt 1 000 skolor per år. Under 2003 och 2004 bygger Skolverket upp, utvecklar och kvalitetssäkrar utbildningsinspektionen. Fr.o.m. år 2005 planeras inspektionen vara fullt utbyggd och kommer därmed att omfatta 1 000 skolor årligen.

Skolverket har i rapporten *Utbildningsinspektionen 2003 ur ett nationellt perspektiv – en analys av inspektionsresultaten* publicerat resultatet på nationell nivå från den första etappen av Skolverkets utbildningsinspektion, genomförd under hösten 2003 i 21 kommuner och ca 220 skolor på grund- och gymnasienivå samt förskoleverksamheter, skolbarnsomsorger och vuxenutbildningar. I inspektionen har ingått både kommunala och fristående skolor. Sammanlagt har denna första inspektionsetapp omfattat verksamheter för över 50 000 elever och studerande samt ett stort antal anställda, bl.a. över 4 000 lärare. Härtill kommer ett urval av barn och personal i inspekterade kommuners förskoleverksamheter.

De 21 kommuner som inspekterats hösten 2003 är: Bjurholm, Boxholm, Essunga, Häbo, Höganäs, Kalmar, Knivsta, Köping, Lekeberg, Lysekil, Markaryd, Munkfors, Oskarshamn, Ovanåker, Sjöbo, Skurup, Sunne, Sävsjö, Vårgårda, Ånge och Åsele.

Under våren 2004 har Skolverket inspekterat verksamheten i 17 kommuner. Inspektion kommer att genomföras i lika många kommuner under hösten 2004. Skolverket redovisar inspektionsrapporter för varje rektorsområde/skola samt för varje huvudman. För varje ansvarig huvudman finns också ett beslut där Skolverket redovisar förbättrings- och kritikområden. Rapporterna på huvudmannanivå samt den sammanfattande rapporten på nationell nivå, finns tillgängliga på Skolverkets webbplats www.skolverket.se. Inspektionsrapporterna läggs ut kontinuerligt på webbplatsen när beslut tagits med anledning av avslutad inspektion hos respektive skolhuvudman.

Utbildningsinspektionens syfte

Det är kommuner och andra skolhuvudmän som tillsammans med lärare, rektorer och annan personal har huvudansvaret för organisation och genomförande av verksamheten så att de nationella målen för utbildningen kan nås.

Skolverket tar vid inspektionen ställning till i vad mån verksamheten ger förutsättningar för barn, ungdomar och vuxenstuderande i kommunen att nå de nationella målen. Utbildningsinspektionen syftar till att bedöma hur verksamheterna arbetar i riktning mot de nationella målen och att kontrollera att nationella krav i skolförfattningar följs. En väsentlig del i inspektionen är att granska kvalitetsarbetet och förmågan att utveckla den egna verksamheten i kommuner och skolor.

Målet är att utbildningsinspektionen skall kunna ge ett professionellt bidrag till den lokala verksamhetens kvalitetsförbättringsarbete – utan att på något sätt överta ansvaret för genomförandet. Den professionella påverkan kommer att ske genom att den lokala verksamheten tar tillvara inspektionens bedömningar och slutsatser i det enskilda fallet, men även inspektionens system- och metodkunskap.

Utbildningsinspektionens modell

Till grund för inspektionen ligger en inspektionsmodell med sju huvudområden inom vilka alla lokala verksamheter bedöms. Modellen omfattar kommuners och skolors resultat, verksamhet och förutsättningar. I verksamhetsdelen fokuse-

ras den professionella nivåns uppdrag samt styrning, ledning och kvalitets-
säkring. Inspektionsmodellen omfattar ett helhetsperspektiv utifrån gällande
läroplaner. De sju huvudområdena är:

Resultaten:

1. Barnens/elevernas/vuxenstuderandes normer och värden i relation till
läroplanernas övergripande mål.
2. Kunskaperna i relation till läroplanernas, programmålen och kursplanernas
mål.

Verksamheten:

3. Arbetsmiljö och delaktighet för att nå läroplanernas mål och riktlinjer.
4. Den pedagogiska verksamheten och undervisningen för att nå målen att
sträva mot och att uppnå.
5. Styrning, ledning och kvalitetsarbete.

Förutsättningarna:

6. Tillgång till omsorg och utbildning.
7. Resurserna, t.ex. personal, kompetensutveckling, resursfördelning, lokaler,
läromedel och övrig pedagogisk materiel.

Sammanfattning av resultat i inspektionen hösten 2003

Den utbildningsinspektion som genomförts av Skolverket hösten 2003 visar på ett omfattande arbete i de allra flesta inspekterade skolor och verksamheter med att skapa en gemensam värdegrund som syftar till att barn och elever skall utveckla förståelse och respekt för alla människors lika värde. Inspektionen har visat att miljön i alla verksamheter och skolformer överlag är lugn och trygg. Såväl personalens bemötande av eleverna som elevernas bemötande av varandra är i de flesta verksamheter gott. Tryggheten bland elever i grundskolans senare år varierar dock. Arbetet mot kränkande behandling är en viktig del i värdegrundsarbetet. De möjligheter som ges att vid utarbetande av ett handlingsprogram mot kränkande behandling föra en förebyggande diskussion om mobbning och andra kränkningar med elever och föräldrar tas inte alltid tillvara.

Vid inspektionen har framkommit att förskolornas arbete med barnens utveckling och lärande överlag är av god kvalitet i förhållande till läroplanens mål. Inom grundskolan, gymnasieskolan och vuxenutbildningen bedöms eleverna och de studerande i de flesta skolor förvärva god förmåga att nå upp till läroplanernas övergripande mål avseende ansvarstagande, självständighet och samarbetsförmåga.

Det är stora skillnader mellan de inspekterade grund- och gymnasieskolorna i förutsättningarna för det pedagogiska arbetet. Olikheter förekommer när det gäller geografisk placering, antal elever, hur skollocalerna är utformade och val av arbetsformer. Inspektörerna har visat på vitt skilda principer när det gäller skolornas arbets sätt. Här finns allt ifrån undervisning där läraren står för både aktivitet och reflektion till inläring där elever själva, i grupp eller enskilt, reflekterar och söker svar på frågor eller lösningar på problem. I vissa kommuner har risken påtalats för att en ”treämnesskola” skall utvecklas, dvs. att undervisningen i grundskolan inriktas på att eleverna skall bli godkända i svenska, engelska och matematik på bekostnad av undervisningen i övriga ämnen.

De arbetssätt och arbetsformer som används inom vuxenutbildningen framstår enligt inspektionen som varierade, något som de studerande uppges uppskatta.

Skolans ledning är central när det gäller såväl verksamhetsstyrning som kvalitetsarbete. Rektors roll som pedagogisk ledare förefaller vara problematisk och otydlig.

Brister i ledningsorganisationen ger konsekvenser för hela verksamheten, men drabbar de svagare eleverna hårdare.

Det finns ett stort antal olika metoder att kunna identifiera elever i behov av stöd. Flertalet skolor har någon form av rutiner kring detta arbete. I såväl grund- som gymnasieskolor förekommer det ofta att stöd erbjuds i svenska, engelska och matematik medan det inte alltid ges i andra ämnen. Alla elever i behov av stöd får inte det i tillräcklig utsträckning. Kritik eller utvecklingsbehov har påtalats i ett stort antal kommuner där man inte lever upp till bestämmelserna för åtgärdsprogram i grundskolan och individuella studieplaner i gymnasieskolan. Inspektionen har funnit att resursfördelningen för elever i behov av särskilt stöd inte alltid görs på ett effektivt sätt. Det saknas rutiner för att säkerställa att elever med särskilda behov får tillgång till de resurser de har rätt till. Inom vuxenutbildningen påtalas att rektorer och lärare ofta är omedvetna om vilka principer som ligger till grund för resursfördelningen i stort.

I de allra flesta skolor som inspekterats erbjuds utvecklingssamtal enligt gällande bestämmelser. Flertalet grundskolor och särskolor får positiva omdömen från både elever och föräldrar vad det gäller erfarenheterna av utvecklingssamtal. Inspektörerna uppger att eleverna har både positiva och negativa omdömen om utvecklingssamtalen i gymnasieskolan medan intervjuade föräldrar som deltagit i utvecklingssamtal oftast är nöjda med den information de fått.

I ett stort antal kommuner har Skolverkets inspektörer gjort bedömningen att det finns anledning till kritik eller anledning att påtala behov av utvecklings- eller förbättringsarbete med uppföljning och utvärdering av lärandet samt betygssättningen inom alla skolformer. Bättre förutsättningar behöver skapas för ett samarbete mellan lärare och skolor för att få till stånd en likvärdig betygssättning.

Ansvarstagande, inflytande och delaktighet har bedömts som ett viktigt utvecklingsområde i många grundskolor, gymnasieskolor och särskolor. Flertalet vuxenstudier anses ha goda möjligheter till inflytande över undervisningen, även om skillnader finns mellan verksamheterna.

Trots att ett stort antal grund- och gymnasieskolor visar prov på goda ambitioner med kvalitetsarbetet är inspektionsområdet kvalitetssäkring och förbättringsarbete ett av de inspektionsområden där den mest frekventa kritiken har delats ut och där behovet av utvecklingsarbete har bedömts som störst.

Knappt hälften av de inspekterade kommunerna får kritik för hur besluten om särskoleplacering hanteras. Kritik framförs också för brister i beslut om placering i särskild undervisningsgrupp och beslut om anpassad studiegång. Rutinerna kring elevvårdskonferenserna kritiserar i några kommuner.

Tillgången till och utbudet av omsorg och utbildning bedöms i princip som god inom inspekterade verksamheter och skolor. Att asylsökande barns rättigheter till en likvärdig utbildning inte alltid tillgodoses har dock uppmärksammats i ett par kommuner. Elever i s.k. förberedelseklass får inte alltid den omfattning

av studietiden som de har rätt till. Brister har påtalats inom gymnasiesärskolan, där alla elever inte alltid får den utbildning de har rätt till.

En slutsats som kan dras av inspektionen är att grundskolornas rektorer och kommunernas förvaltningsledningar inte alltid har överblick över eller kontroll av om eleverna får den undervisningstid som de är författningsmässigt garanterade.

1.2 Eleverna är flickor och pojkar – lärarna är kvinnor och män

I såväl skollag som läroplan framhålls att skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Jämställdhet mellan kvinnor och män är ett av dessa värden. I Lpo-94 beskrivs mäns och kvinnors lika rätt och möjligheter som en av förutsättningarna för en likvärdig utbildning.

Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika möjligheter. Dessutom har skolan ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster och ge utrymme för eleverna att utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma uppfattningar och attityder om vad som är manligt och kvinnligt. Det finns skillnader mellan flickor och pojkar i skolan, i sättet att vara, i språk, i prestationer och i studieresultat. Även i vad man vill arbeta med och hur man arbetar och i val av ämnen och studieinriktning skiljer sig flickor och pojkar åt.

Könsperspektivet ska vara synligt i val av innehåll och metoder i undervisningen men också påverka skolans organisation och planering. Jämställdheten i skolan är både ett kunskapsområde och en pedagogisk fråga.

All personal har i sina egna roller som kvinnor och män en viktig uppgift som förebilder för flickor och pojkar i barnomsorg och skola. Det är därför angeläget att andelen kvinnor respektive män är i rimlig balans. Tyvärr är könsfördelningen i obalans. I barnomsorgen är andelen män på en konstant mycket låg nivå och i grundskolan blir lärarkåren alltmer kvinnodominerad.

I denna rapport redovisas ett stort antal statistiska uppgifter som har att göra med obalansen mellan könen i svensk skola. Här följer några axplock av vad som redovisas:

- Fler flickor än pojkar börjar grundskolan vid sex års ålder.
- Flickor har högre betyg än pojkar både i grundskolan och i gymnasieskolan.
- De traditionella valen till gymnasieskolan består, endast tre av de 17 nationella programmen har en relativt jämn könsfördelning. På sex program var andelen kvinnor mindre än 13 procent och på övriga åtta nationella program var andelen män mindre än 40 procent.
- Fler kvinnor än män studerar i olika former av vuxenutbildning.
- I förskolan är 98 procent av de anställda kvinnor och i fritidshemmen är andelen kvinnor nästan 84 procent. I grundskolan är 74 procent av lärarna kvinnor.

2

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg

Lagstiftningen

Kommunerna är enligt skollagen skyldiga att tillhandahålla förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för barn i åldrarna 1–12 år i den utsträckning som behövs för att föräldrarna ska kunna förvärvsarbeta eller studera eller om barnet har ett eget behov av verksamheten. Under 2001–2002 utökades skyldigheten till att omfatta även förskoleverksamhet för barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga. Dessa barn ska erbjudas plats i förskola eller familjedaghem under minst femton timmar per vecka.

Från och med den 1 januari 2003 är kommunerna dessutom skyldiga att erbjuda förskola för alla barn från och med höstterminen det år då de fyller fyra år (s.k. allmän förskola). Den allmänna förskolan för fyra- och femåringar ska omfatta minst 525 timmar om året och vara avgiftsfri.

Plats i förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg ska enligt skollagen erbjudas ”utan oskäligt dröjsmål”, det vill säga normalt inom tre till fyra månader efter det att vårdnadshavaren anmält behov av plats. Plats ska erbjudas så nära barnets hem som möjligt och skälig hänsyn ska tas till föräldrarnas önskemål.

Kommunerna har ett särskilt ansvar för barn som behöver särskilt stöd i sin utveckling. De ska erbjudas plats i förskola eller fritidshem om inte deras behov kan tillgodoses på annat sätt.

Även kvalitetskrav finns preciserade i lagen. De beskriver de förutsättningar som ska finnas för att barnens behov av omsorg och en god pedagogisk verksamhet ska tillgodoses. Kraven rör barngruppernas sammansättning och storlek, lokaler och personal.

I lagen sägs också att kommunerna kan lämna bidrag till enskild förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg om verksamheten uppfyller lagens krav på kvalitet och om avgifterna inte är oskäligt höga.

Integrering – livslångt lärande

Barnomsorg i form av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg har i Sverige av tradition haft en dubbel funktion. Den ska dels möjliggöra för föräldrar att förena föräldraskap och förvärvsarbete, dels genom en god pedagogisk verksamhet bidra till att ge barn goda uppväxtvillkor. Den har under hela utbyggnadsskedet varit, och är alltjämt, en viktig del i svensk social- och familjepolitik men har även haft en utbildningspolitisk betydelse.

I takt med att verksamheterna byggts ut och nått allt fler barn har den utbildningspolitiska betydelsen vuxit. Ansvar för förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen ligger sedan 1996 hos Utbildningsdepartementet. Avsikten är att all pedagogisk verksamhet för barn och unga ska ses som en helhet och som en del i ett livslångt lärande. Förskolan, fritidshemmet och skolan ska knytas närmare varandra så att ett gemensamt synsätt på utveckling och lärande kan växa fram i mötet mellan olika pedagogiska traditioner. Förskolan ses som det första steget i utbildningssystemet och har sedan 1998 en egen läroplan.

Skolverket har i en utvärdering av förskolan¹ pekat på både positiva och mer problematiska sidor av den ökade integrationen mellan förskola och skola. Förskolans läroplan har tagits emot positivt av förvaltningsledning, förskolechefer och personal i förskolan. Den har haft betydelse för personalen som stöd i det pedagogiska arbetet, men däremot inte för kommunala beslut om ramar och resurser. Trots att förskolorna arbetar under olika villkor tar kommunerna sällan hänsyn till detta vid resursfördelningen.

Till de problematiska inslagen hör också att förskolan i vissa avseenden närmat sig skolan på ett sätt som inte varit avsikten. Barns prestationer kartläggs och bedöms i ökad omfattning, vilket strider mot grundtankarna i reformen.

Reformer för ökad tillgänglighet

Under 2001–2003 genomfördes flera reformer för att öka tillgängligheten till förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg (reformen *Maxtaxa, allmän förskola m.m.*). Barn till arbetslösa eller föräldralediga har fått rätt till förskoleverksamhet och allmän förskola har införts för fyra- och femåringar. Dessutom infördes ett system med maxtaxa 2002. Maxtaxan, som är frivillig för kommunerna, innebär att avgifterna sätts till mellan ett och tre procent av föräldrarnas inkomst (beroende på antalet barn) upp till ett högsta tak.

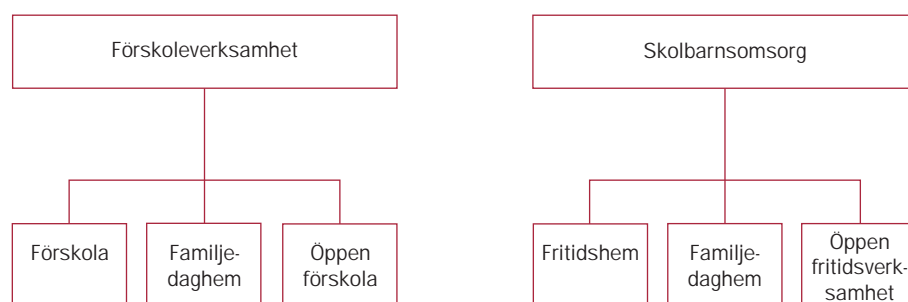
Skolverket har i uppdrag av regeringen att under en femårsperiod följa upp reformens olika delar.

¹ Förskola i brytningstid. Nationell utvärdering av förskolan. Skolverkets rapport nr 239.

2.1 Organisation

Diagram 2

Verksamhetsformer inom förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg

I skollagen definieras de olika formerna av förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Förskoleverksamheten vänder sig till barn som inte går i skolan och bedrivs i form av *förskola*, *familjedaghem* och *öppen förskola*.

- *Förskola* är en pedagogisk gruppverksamhet för inskrivna barn vars föräldrar förvärvsarbetar, studerar, är föräldralediga eller arbetslösa eller för barn som har ett eget behov av verksamheten. Dessutom har alla fyra och femåringar rätt till 525 avgiftsfria timmar per år. Öppettiderna varierar beroende av familjernas behov.
- *I familjedaghem* tar en dagbarnvårdare emot inskrivna barn, vanligen i sitt hem, vars föräldrar förvärvsarbetar, studerar, är föräldralediga eller arbetslösa eller barn som har ett eget behov av verksamheten. Öppettiderna anpassas till familjernas behov.
- *Öppen förskola* vänder sig till hemmavarande föräldrar och deras barn. Tillammans med personalen ges föräldrarna möjlighet att utveckla en pedagogisk gruppverksamhet för barnen. Barnen är inte inskrivna. På många orter har även barn och dagbarnvårdare i familjedaghemmen tillgång till den öppna förskolans verksamhet.

Tidigare betecknade *daghem* och *deltidsgrupp* två olika former av förskola i lagstiftningen. I deltidsgруппerna ingick huvudsakligen sexåringar. I och med att sexåringarna fick en egen skolform 1998, förskoleklass², utgick begreppen daghem och deltidsgрупп från skollagen och kvar blev den enhetliga beteckningen *förskola*.

Skolbarnsomsorgen vänder sig till barn som går i skolan och bedrivs i form av *fritidshem*, *familjedaghem* och *öppen fritidsverksamhet*.

- *Fritidshem* är en pedagogisk gruppverksamhet under den skolfria delen av dagen och året för skolbarn till och med tolv års ålder. Den kan bedrivas som en helt fristående verksamhet men är oftast i varierad grad integrerad med skolan.
- *Familjedaghem* tar emot även skolbarn (se ovan).
- *Öppen fritidsverksamhet* är ett alternativ till fritidshem och familjedaghem främst för barn i åldersgruppen 10–12 år och fungerar också som ett komplement för skolbarnen i familjedaghemmen. Barnen är inte inskrivna.

² Förskoleklass beskrivs i kapitel 3.

Flera förändringar har ägt rum som påverkar möjligheterna att göra jämförelser mellan statistik för åren före och efter 1998. Införandet av förskoleklassen 1998 har medfört att förskolan numera tar emot barn i åldern 1–5 år, i stället för som tidigare 1–6 år, och att allt fler sexåringar går i fritidshem. Från och med 1998 kan uppgifter om förskola inte utan vidare jämföras med tidigare års uppgifter om daghem och deltidsgrupp. Även vad gäller fritidshem bör jämförelser med tidigare år göras med viss försiktighet.

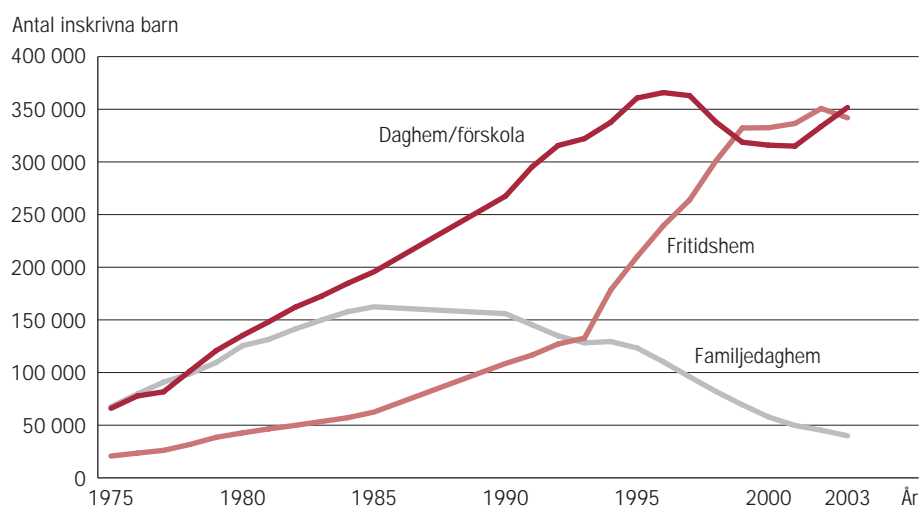
Utbyggnad

Förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen har byggts ut mycket snabbt i Sverige. Mellan 1975 och 1997 ökade antalet barn i daghem, fritidshem och familjedaghem nästan femfaldigt, från drygt 154 000 till 723 000.

Utbyggnaden var särskilt stor under 1990-talet. År 1995 skärptes kommunernas ansvar för förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen i och med att de ålades en skyldighet att tillhandahålla plats till barn till förvärvsarbetande eller studerande. Tillsammans med höga födelsetal medförde lagregleringen rekordmånga nya platser i mitten av decenniet. Efter 1997 minskade det totala antalet inskrivna barn i ett par år på grund av sjunkande födelsetal, för att sedan öka igen. År 2003 var 733 500 barn inskrivna i förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg, det högsta antalet hittills. Barnantalet har ökat mest i fritidshem medan familjedaghemmen stadigt minskat i antal sedan slutet av 1980-talet.

Diagram 3

Antal inskrivna barn i förskola, familjedaghem och fritidshem 15 oktober 1975–2003

Tabell 1

Antal inskrivna barn i förskola, familjedaghem och fritidshem 15 oktober 1999–2003

År	Inskrivna barn i			
	förskola	familjedaghem	fritidshem	totalt
1999	318 660	69 300	332 168	720 128
2000 ^{1,2)}	314 894	57 762	332 469	705 125
2001	314 987	49 724	336 508	701 219
2002	333 646	45 260	350 744	729 650
2003	351 722	39 956	341 855	733 533

¹⁾ För förskola och familjedaghem har uppgifterna korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr 196.

²⁾ Vid insamlingen avseende år 2001 har det framkommit att det tidigare år har skett en överskattning av antalet inskrivna barn i fritidshem i enskild regi. Jämfört med år 2001 var överskattningen år 2000 ca 3 900 barn.

Tabell 2

Antal inskrivna barn i olika verksamhetsformer och andel inskrivna i procent av samtliga barn i befolkningen 15 oktober 2003

	Antal inskrivna barn						Andel (%) inskrivna barn av samtliga i resp. ålder				
	yngre än 1 år	1-3 år	4-5 år	6-9 år	10-12 år el. äldre	Totalt 0-12 år	1-3 år	4-5 år	6-9 år	10-12 år	1-12 år
Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg totalt	25	208 303	175 627	311 289	38 289	733 533	73,7	96,3	76,0	10,3	58,8
kommunal	12	174 987	147 385	285 221	34 558	642 163	61,9	80,8	69,6	9,3	51,5
enskild	13	33 316	28 242	26 068	3 731	91 370	11,8	15,5	6,4	1,0	7,3
därav Förskoleverksamhet	25	208 303	174 695	2 389	.	385 412	73,7	95,8	0,6	.	30,9
kommunal	12	174 987	146 670	1 616	.	323 285	61,9	80,4	0,4	.	25,9
enskild	13	33 316	28 025	773	.	62 127	11,8	15,4	0,2	.	5,0
därav Skolbarnsomsorg	.	.	932	308 900	38 289	348 121	.	0,5	75,4	10,3	27,9
kommunal	.	.	715	283 605	34 558	318 878	.	0,4	69,2	9,3	25,6
enskild	.	.	217	25 295	3 731	29 243	.	0,1	6,2	1,0	2,3
Förskoleverksamhet											
Förskola	23	188 312	160 998	2 389	.	351 722	66,6	88,3	0,6	.	28,2
Familjedaghem	2	19 991	13 697	.	.	33 690	7,1	7,5	.	.	2,7
Skolbarnsomsorg											
Fritidshem	.	.	932	303 580	37 343	341 855	.	0,5	74,1	10,0	27,4
Familjedaghem	.	.	.	5 320	946	6 266	.	.	1,3	0,3	0,5

Förskoleverksamhet

År 2003 var 383 000 barn inskrivna i någon form av förskoleverksamhet (samtliga barn i förskola och barn i åldrarna till och med fem år i familjedaghem). Detta kan jämföras med 368 600 inskrivna barn 2002. Ökningen sammanhänger delvis – men inte helt – med demografiska förändringar. Antalet 1–5-åringar i befolkningen ökade mellan 2002 och 2003 från 458 400 till 465 000 barn. Det innebär att andelen barn i åldern 1–5 år som är inskrivna i förskola och familjedaghem ökade från 80 till 82 procent mellan 2002 och 2003.

Andelen inskrivna är högre bland äldre barn än bland yngre. Till exempel var 96 procent av alla fyra- och femåringar inskrivna i förskoleverksamhet 2003 medan motsvarande andel för ettåringar var 45 procent.

Förskola är den dominerande formen av förskoleverksamhet. I oktober 2003 var 351 700 barn inskrivna i förskola, en ökning med 18 000 barn jämfört med året innan. Totalt gick 75 procent av alla barn i åldern 1–5 år i förskola 2003. Åren 2002 och 2001 var andelarna 72 respektive 68 procent. En del av ökningen mellan 2001 och 2002 förklaras av att barn till föräldralediga fick rätt till förskoleverksamhet den 1 januari 2002. Andelen inskrivna barn har ökat något i samtliga åldersgrupper. År 2003 gick 40 procent av ettåringarna i förskola, 78 respektive 83 procent av två- och treåringarna och 88 respektive 89 procent av alla fyra- och femåringar.

Fler barn har fått tillgång till förskolan mellan 2001 och 2003 till följd av reformen Maxtaxa, allmän förskola m.m. Ökningen var störst mellan 2001 och 2002 då uppskattningsvis 15 000 barn tillkom genom att barn till föräldralediga

fick rätt till förskoleverksamhet. Ökningen har fortsatt under 2003. Cirka 2 500 barn har tillkommit på grund av reformen allmän förskola för fyra- och fem-åringar.

Antalet förskolebarn i *familjedaghem* nådde en topp i slutet av 1980-talet och har därefter minskat i stort sett varje år. År 1994 var 86 800 barn i ålder 1–5 år inskrivna i familjedaghem jämfört med 33 700 barn 2003. Mellan 2002 och 2003 minskade antalet inskrivna med närmare 3 800 barn eller med elva procent. Andelen 1–5-åringar i familjedaghem av samtliga barn i åldersgruppen var sju procent 2003, en minskning med en procentenhet sedan 2002. Minskningen var ungefär lika stor i alla åldersgrupper. Av alla ettåringar var fem procent inskrivna i familjedaghem 2003, åtta procent av två-, tre- och fyraåringar och sju procent av femåringar.

Antalet *öppna förskolor* har minskat kraftigt under 2003. Mer än var femte enhet har lagts ner under det senaste året. Hösten 2003 fanns 551 öppna förskolor jämfört med 708 hösten 2002. Sedan 1997, då det fanns närmare 1 000 enheter, har 45 procent lagts ner. Närmare hälften av kommunerna (138 kommuner) har idag ingen öppen förskola alls. Öppettiderna varierar, i vissa kommuner har alla öppna förskolor öppet mer än 16 timmar i veckan medan i andra kommuner har inga av de öppna förskolorna öppet så mycket. År 2003 hade 286 öppna förskolor (52 %) öppet i mer än 16 timmar/vecka. Eftersom barnen inte är inskrivna saknas det uppgifter om hur många barn som tas emot.

Tabell 3

Antal öppna förskolor
15 oktober 1999–2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Totalt antal	869	805	752	708	551
Andel (%) med öppet mer än 16 tim/vecka	44,2	44,1	41,6	43,4	51,9

Skolbarnsomsorg

Totalt var 348 100 barn inskrivna i någon form av skolbarnsomsorg 2003 (samtliga barn i fritidshem och 6–12-åringar i familjedaghem). Det är en minskning sedan 2002 då antalet var 358 500. Minskningen motsvaras inte av någon minskning i andelen inskrivna barn. Andelen ökar för tredje året i rad. Det stora flertalet barn går i fritidshem.

Antalet inskrivna barn i *fritidshem* har ökat kraftigt under det senaste decenniet. Sedan 1990 har antalet inskrivna barn mer än tredubblats. Utbyggnaden sammanhänger både med att fritidshemmen sedan 1998 även omfattar sex-åringar och att barnkullarna i grundskolan de senaste åren varit ovanligt stora. År 2003 minskade dock antalet inskrivna barn, från 350 700 2002 till 341 900 barn 2003. Det är första gången en minskning har noterats sedan verksamheten började byggas ut i början av 1970-talet.

Minskningen motsvaras inte av någon minskning i andelen inskrivna barn. Andelen fortsätter att öka. Hösten 2003 var 74 procent av 6–9-åringarna inskrivna, en procentandel mer än 2002. Även bland 10–12-åringarna ökar andelen inskrivna barn med en procentandel, från 9 procent 2002 till 10 procent 2003.

Fritidshemmen har i mycket stor grad gemensam ledning med grund- och sarskola. Av alla inskrivna barn i fritidshem gick 97 procent i ett fritidshem som hade gemensam rektor med en grund- eller sarskola.

Antalet skolbarn i *familjedaghem* nådde en topp i slutet av 1980-talet och har därefter stadigt minskat. År 2002 fanns 7 800 barn i åldern 6–12 år i familjedaghem och 2003 hade antalet sjunkit till 6 300 inskrivna barn. Merparten av barnen i familjedaghemmen är i åldern 6–9 år.

Enligt skollagen kan skolbarnsomsorgen för barn i åldern 10–12 år även bedrivs i form av *öppen fritidsverksamhet*. Den är ett alternativ till inskriven verksamhet (dvs. fritidshem och familjedaghem) för barn i denna åldersgrupp. År 2003 hade 73 kommuner i landet (25 %) öppen fritidsverksamhet, vilket är tre färre än 2002. Totalt fanns det 581 avdelningar, 36 färre än 2002. Ungefär 77 procent av avdelningarna har öppet i mer än 16 timmar per vecka.

Enskild verksamhet

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg i enskild regi har blivit vanligare under 1990-talet. Sammantaget fanns 91 400 barn (12 %) i enskilda förskolor, familjedaghem och fritidshem 2003, vilket är ungefär 4 000 fler än 2002.

Det är framför allt förskolor som bedrivs i enskild regi. År 2003 gick 17 procent av barnen som var inskrivna i förskolan i en enskild förskola, en oförändrad nivå jämfört med 2002. Ungefär 35 procent av dessa barn gick i ett föräldrakooperativ och cirka 30 procent i en bolagsdriven förskola.

Åtta procent av fritidshemsbarnen går i ett enskilt fritidshem, ungefär det samma som 2002. Nio procent av barnen i familjedaghem går i ett enskilt familjedaghem, vilket är en ökning sedan år 2002 med en procentenhet.

Tabell 4

Barn i förskola, familjedaghem och fritidshem i enskild regi eller med entreprenadavtal 15 oktober 1999–2003

År	Barn i enskilda förskolor		Barn i enskilda familjedaghem		Barn i enskilda fritidshem	
	antal	andel av alla barn i förskolor (%)	antal	andel av alla barn i familjedaghem (%)	antal	andel av alla barn i fritidshem (%)
1999	47 155	14,8	3 483	5,0	22 540	6,8
2000 ^{1,2)}	48 717	15,5	3 562	6,2	25 355	7,6
2001	52 304	16,6	3 622	7,3	24 995	7,4
2002	55 764	16,7	3 666	8,1	28 021	8,0
2003	58 647	16,7	3 778	9,4	28 945	8,5

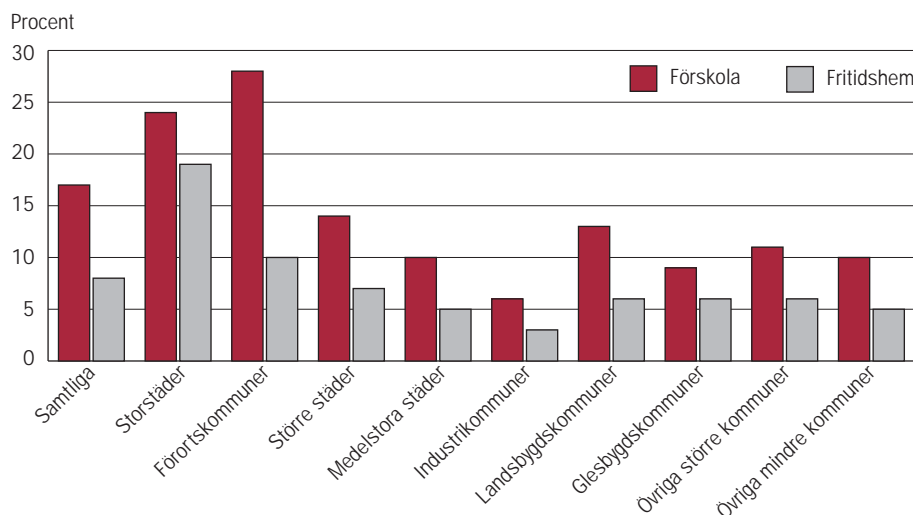
¹⁾ För förskola och familjedaghem har uppgifterna korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr 196.

²⁾ Vid insamlingen avseende år 2001 har det framkommit att det tidigare år har skett en överskattning av antalet inskrivna barn i fritidshem i enskild regi. Jämfört med år 2001 var överskattningen år 2000 ca 3 900 barn.

Enskild verksamhet är vanligast i storstadsområdena och förortskommuner och minst vanlig i industrikommunerna. Av landets 290 kommuner hade 63 kommuner inga enskilda förskolor alls år 2003.

Diagram 4

Andel (%) barn inskrivna i förskola respektive fritidshem i enskild regi av alla inskrivna barn per kommungrupp 15 oktober 2003

Modersmålsstöd

År 2003 hade 50 300 barn i åldern 1–5 år som var inskrivna i förskola eller familjedaghem ett annat modersmål än svenska. Av dessa barn fick 6 700 barn modersmålsstöd (13 %). Det är samma andel som 2002. Jämfört med 1990 ser man en tydlig minskning. Det året fick 57 procent av barnen med annat modersmål än svenska stöd i sitt modersmål.

Sammanlagt var det år 2003 femtio av landets kommuner som erbjöd modersmålsstöd i förskolan. Andelen barn med annat modersmål än svenska är högst i storstäder och vissa förortskommuner samt i några kommuner i gränstrakterna till Finland. I de kommuner där mer än 30 procent av barnen har ett annat modersmål än svenska ger Pajala och Södertälje modersmålsstöd i störst omfattning.

Tabell 5

Antal barn 1–5 år i förskola och familjedaghem med annat modersmål än svenska samt andel därav med modersmålsstöd 15 oktober 1999–2003

År	Antal barn 1–5 år i förskola och familjedaghem med annat modersmål än svenska	Andel (%) därav med modersmålsstöd
1999	38 986	13,0
2000	40 681	12,3
2001	41 140	12,4
2002	44 109	13,1
2003	50 342	13,2

Regionala skillnader

Barnomsorgen är ojämnt utbyggd över landet. De regionala skillnaderna är förhållandevis stora. Storstäder, förortskommuner och större städer, dvs. kommungrupper med hög kvinnlig förvärvsfrekvens, har högst andel barn i barnomsorgen, medan glesbygdskommuner har den lägsta.

Även fördelningen på olika verksamhetsformer skiljer sig åt mellan olika typer av kommuner. Familjedaghem är betydligt vanligare i landsbygdskommuner

Tabell 6

Andel (%) barn 1–5 år respektive 6–9 år samt 10–12 år inskrivna i förskola, fritidshem och familjedaghem av det totala antalet barn i respektive åldersgrupp per kommungrupp 15 oktober 2003

och övriga mindre kommuner än i storstadsregionerna medan det omvända gäller för förskolor och fritidshem. Andelen barn i åldern 1–5 år i förskola var år 2003 högst i storstäder, större städer och förortskommuner och lägst i övriga mindre kommuner, landsbygdskommuner samt övriga större kommuner. Andelen barn i åldrarna 6–9 år i fritidshem var högst i storstäder och förortskommuner och lägst i glesbygdskommuner, medan andelen barn i åldrarna 10–12 år i fritidshem var högst i övriga större kommuner och medelstora kommuner.

Kommungrupp	Andel (%) av 1–5 åringar inskrivna i			Andel (%) av 6–9 åringar inskrivna i			Andel (%) av 10–12 åringar inskrivna i
	förskola	familjedaghem	totalt	fritidshem	familjedaghem	totalt	fritidshem ¹⁾
Storstäder	78,0	3,8	81,8	83,1	0,4	83,5	8,2
Förortskommuner	75,9	7,4	83,2	82,1	1,2	83,3	10,2
Större städer	77,5	6,1	83,6	76,3	0,7	77,0	9,6
Medelstora städer	74,5	7,7	82,2	68,2	1,9	70,1	11,6
Industrikommuner	72,4	8,9	81,3	63,7	1,4	65,1	9,0
Landsbygdskommuner	67,8	12,3	80,1	65,3	2,3	67,6	11,3
Glesbygdskommuner	72,2	8,8	81,0	58,7	1,6	60,3	7,4
Övriga större kommuner	70,9	10,6	81,5	68,9	2,4	71,3	12,5
Övriga mindre kommuner	67,7	12,3	79,9	64,0	2,9	66,9	9,6
Samtliga kommuner	75,1	7,2	82,3	74,1	1,3	75,4	10,0

¹⁾ För barn i åldrarna 10–12 år redovisas endast fritidshem. Ett fåtal 10–12-åringar går i familjedaghem.

Gruppstorlekar

Sedan hösten 2003 samlas uppgifter om gruppstorlekar i förskolan återigen in i den officiella statistiken. Uppgifterna visar att det genomsnittliga antalet barn per grupp var 17,2 hösten 2003. Hälften av grupperna hade mellan 16 och 20 barn. I 15 procent av grupperna fanns 21 eller fler barn.

Drygt var fjärde grupp (27 %) är en småbarnsgrupp, dvs. tar endast emot barn i åldern 0–3 år. Nästan hälften av dessa (47 %) har mellan 14 och 16 barn. Det är relativt ovanligt med fler än 16 barn i småbarnsgrupperna. Endast 8 procent av grupperna är så stora.

Tabell 7

Antalet avdelningar efter antalet barn i avdelningen 2003

Antal barn i avdelning	Antal avdelningar	Andel (%) avdelningar
–15 barn	7 292	36
16–17 barn	3 912	19
18–20 barn	6 247	31
21–25 barn	2 437	12
26 eller fler barn	594	3
Summa	20 482	100

Enligt en delstudie³ i Skolverkets utvärdering av förskolan 2002 var den genomsnittliga gruppstorleken i småbarnsgrupp 14,6, i grupper med äldre barn 19,7 och i syskongrupp 18,4. Studien visar att det finns en relativt stor variation mellan olika kommuner, men att den största variationen finns mellan förskolor i samma kommun. Som exempel kan nämnas att gruppstorleken i småbarnsgrupp kan variera mellan 10 och 22 barn och i grupper med äldre barn mellan 15 och 25 barn.

Av studien framgår också att det främst är ekonomiska prioriteringar som ligger till grund för beslut om barngruppernas storlek. Faktorer som politiska ställningstaganden, barnens ålder, föräldrars efterfrågan på förskoleplatser har viss betydelse, medan upptagningsområdets sociala karaktär, pedagogiska ambitioner och personalens utbildning och kompetens har liten betydelse.

Variationerna mellan kommungrupper är förhållandevis små. Den genomsnittliga gruppstorleken är minst i glesbygdskommunerna (15,5 barn) och störst i storstäderna (17,9 barn). I övriga kommungrupper ligger gruppstorleken kring 17 barn per grupp.

År 2003 innehöll en genomsnittlig förskolegrupp ett barn mer än 1998 och drygt tre barn mer än i början av 1990-talet. Under de senaste åren tycks dock gruppstorleken ha minskat något. I Skolverkets kartläggningar hösten 2002 och våren 2001 var de genomsnittliga gruppstorlekarna 17,4 respektive 17,5 barn jämfört med 17,2 år 2003. Jämförelserna ska dock göras med en viss försiktighet eftersom 2001 och 2002 års data bygger på urvalsundersökningar.

Tabell 8

Genomsnittliga gruppstorlekar i förskola och fritidshem 1990–2003

År	Barn/grupp i förskola	Barn/grupp i fritidshem
1990	13,8	17,8
1995	16,7	23,7
1996	16,9	24,1
1997	16,9	26,2
1998	16,5	29,4
2001	17,5	*
2002	17,4	34,1
2003	17,2	30,1

* uppgifter om genomsnittliga gruppstorlekar saknas.

För fritidshemmen insamlas från och med hösten 2003 uppgifter om antal avdelningar vilket gör att det går att beräkna en genomsnittlig gruppstorlek. Resultatet visar att antalet barn per avdelning var 30,1 hösten 2003. Störst är grupperna i förortskommunerna (33,7 barn) medan de är minst i glesbygdskommuner (21,3 barn).

Jämfört med uppgifter från Skolverkets studie hösten 2002 har den genomsnittliga gruppstorleken minskat med drygt två barn per grupp. 2002 års studie omfattar dock endast ett urval kommuner vilket gör att jämförelsen bör göras med en viss försiktighet. Jämfört med 1998, då uppgifter finns för hela riket, har gruppstorleken ökat med 0,7 barn och sedan 1990 med mer än 12 barn.

³ En enkätundersökning till ledningsansvariga på samtliga 382 kommuner/kommundelar i landet.

2.2 Resurser

Personal

År 2003 fanns det knappt 113 500 arbetsledare och anställda i arbete med barn i förskolor och fritidshem och 7 687 dagbarnvårdare. Det är en ökning med över 4 000 personer jämfört med året innan. I de öppna förskolorna fanns det 734 anställda år 2003 vilket är 127 stycken färre än år 2002 och 194 stycken färre än år 2001.

Antalet anställda omräknat till årsarbetare uppgick år 2003 till 65 500 i förskolan och 18 800 i fritidshem. Det kan jämföras med året innan då det fanns 63 100 årsarbetare i förskola och 19 100 årsarbetare i fritidshem.

Tabell 9

Antal årsarbetare i förskola, fritidshem och öppen förskola samt antal dagbarnvårdare 15 oktober 1999–2003

År	Årsarbetare i			Dagbarnvårdare ¹⁾
	förskola	fritidshem	öppen förskola	
1999	59 258	18 656	652	12 497
2000	58 139	19 017	626	10 545
2001 ²⁾	58 689	19 379	595	9 323
2002	63 104	19 107	554	8 493
2003	65 498	18 778	475	7 687

¹⁾ Uppgifter om dagbarnvårdare avser antalet anställda personer i familjedaghem.

²⁾ Vid insamlingen avseende år 2001 har det framkommit att det tidigare år har skett en överskattning av personalen i fritidshem i enskild regi. Jämfört med år 2001 var överskattningen år 2000 ca 150 årsarbetare.

Personal i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg är i allmänhet välutbildad. I förskolan saknar knappt fem procent av årsarbetarna utbildning för arbete med barn. Andelen årsarbetare i förskolor och fritidshem med pedagogisk högskoleutbildning (förskolläraryr-, fritidspedagog- eller lärarutbildning) steg under större delen av 1990-talet. Från och med 1998 har dock trenden brutits. Mellan 1997 och 2002 sjönk andelen från 55 procent till 51, samma andel som 2003.

I fritidshemmen var andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning 56 procent. Andelen är i stort sett oförändrad jämförd med 2002. Mellan 1998 och 2002 har andelen årsarbetare med högskoleutbildning i fritidshem sjunkit från 68 till 56 procent.

Även bland dagbarnvårdarna i familjedaghemmen har utbildningsnivån höjts under 1990-talet men sedan minskat något under de senaste åren. Mellan åren 1999–2003 hade 70–72 procent en utbildning för arbete med barn vilket kan jämföras med 41 procent 1990. År 2003 är det vanligast att dagbarnvårdarna har någon form av barnvårdsutbildning (36 %) eller barnskötarutbildning (32 %).

Tabell 10

Antal anställda i förskola och fritidshem, omräknat till årsarbetare, fördelade efter utbildning 15 oktober 2003

Utbildning	Förskola		Fritidshem	
	antal	andel (%)	antal	andel (%)
Förskollärare	32 401	49,5	4 404	23,5
Fritidspedagog	523	0,8	5 720	30,5
Läroarbetsutbildning	378	0,6	412	2,2
Barnskötare ¹⁾	27 543	42,1	.	.
Fritidsledarutbildning	127	0,2	585	3,1
Annan utbildning för arbete med barn ¹⁾	1 376	2,1	.	.
Ingen barnavårdsutb. ¹⁾	3 151	4,8	.	.
Uppgift saknas ¹⁾			7 657	40,8
Summa	65 498	100	18 778	100

¹⁾ Pga. nya insamlingsrutiner för anställda i fritidshem hämtas uppgifterna om utbildning nästan uteslutande från högskoleregistret. Barnskötare- och barnavårdsutbildningar är till stor del gymnasiala och saknas i detta register vilket innebär att uppgift om utbildning saknas för dessa personer.

Könsfördelningen bland de anställda är mycket ojämn. Endast sex procent av de anställda som arbetar med barn i förskolor och fritidshem är män. Andelen har varit densamma under hela 1980- och 1990-talen och början på 2000-talet. Högst andel män finns i fritidshemmen, knappt 17 procent medan andelen män i förskolan är betydligt lägre, drygt två procent. En hög andel män finns även bland föreståndarna/arbetsledarna, 19 procent.

Personaltäthet

En av kommunernas besparingsstrategier har varit att minska personaltätheten. Antalet barn per helårsanställd (årsarbetare) i förskolan ökade under perioden 1990–1998 från 4,4 barn till 5,7 barn. Därefter har antalet barn per årsarbetare stabiliserats och är 5,4 barn 2003, vilket är ungefär detsamma som under år 2001 och 2002.

I fritidshemmen har personaltätheten minskat kraftigt under 1990-talet. År 2000 och 2001 planade minskningen ut, men år 2002 och 2003 minskade personaltätheten återigen. År 2002 och 2003 gick det i genomsnitt 18,4 respektive 18,2 barn per årsarbetare jämfört med 17,4 barn 2001. Sedan 1990 har antalet barn per årsarbetare mer än fördubblats (8,3 barn 1990).

I familjdaghemmen har personaltätheten minskat marginellt under åren 1998–2003 från 5,6 till 5,2 barn per dagbarnvårdare.

Framtida behov av personal

Enligt Skolverkets bedömning 2004⁴ beräknas det totala behovet av förskollärare och barnskötare i *förskolan* öka från 74 500 hösten 2003 till nära 83 000 år 2005. Behovet fortsätter därefter att öka till 96 000 år 2010 och vidare till 103 000 år 2020. Den kraftiga uppgången de närmaste åren är dels en följd av ökat antal barn i befolkningen, dels av antagandet att det särskilda statsbidraget för ökad personaltäthet⁵ kommer att användas fullt ut.

Genom det riktade statsbidraget hoppas man kunna öka personaltätheten till motsvarande fem barn per årsarbetare. Skolverket räknar därför med att personaltätheten kommer att ligga fast på denna nivå fr.o.m. 2006.

⁴ Behov av och tillgång på pedagogisk personal – Skolverkets bedömning 2004.

⁵ Regeringen har beslutat om ett särskilt statsbidrag till kommunerna för personalförstärkningar i förskolan. Bidraget införs fr.o.m. 2005.

Andelen årsarbeten i förskolan som utförs av personal med pedagogisk högskoleutbildning har minskat med drygt tre procent sedan 2000. Minskningen är troligen en följd av svårigheter att rekrytera pedagogiskt högskoleutbildad personal. I årets prognos har antagits att 51 procent av personalen har pedagogisk högskoleutbildning, det vill säga samma andel som 2003.

I *fritidshemmen* beräknas behovet av personal minska med ungefär 1 000 mellan åren 2003 och 2005, och därefter öka. Den inledande minskningen är en följd av att antalet barn i fritidshemsåldrarna minskar. Därefter ökar behovet dels till följd av att andelen barn som utnyttjar fritidshem väntas öka, dels till följd av att det totala antalet barn i aktuella åldrar ökar.

Kostnader

Kommunernas bruttokostnad för förskoleverksamhet- och skolbarnsomsorg uppgick år 2003 till 46,5 miljarder kronor, vilket är en ökning med 3,6 procent jämfört med 2002 (fasta priser). Förskolan står för 70 procent av kostnaden, fritidshemmen för 22 procent och familjedaghemmen för 7 procent. De öppna verksamheterna, dvs. öppen förskola och öppen fritidsverksamhet för 10–12-åringar, svarar tillsammans endast för en procent av den totala kostnaden.

Kostnaden för förskola har varit relativt stabil mellan 1997 och 2001. Under 2002 ökade kostnaden med nästan 8 procent i fasta priser. Eftersom barnantalet sjönk under perioden 1997–2001 ökade följaktligen kostnaden per inskrivet barn under denna period.

Fler barn har fått tillgång till förskolan mellan 2001 och 2003 till följd av reformen Maxtaxa, allmän förskola m.m. Ökningen var störst mellan 2001 och 2002 då uppskattningsvis 15 000 barn tillkom genom att föräldralediga fick rätt till förskoleverksamhet. Ökningen har fortsatt under 2003. Cirka 2 500 barn har tillkommit på grund av allmän förskola för fyra- och femåringar. Kostnaderna ökade med 6,4 procent 2003 vilket innebär en ökning per barn med 0,8 procent.

Av den totala kostnaden för förskola utgjorde personalkostnaden 75 procent, vilket är en ökning med drygt en procentenhet. Trots detta har personaltätheten inte förbättrats under 2003, utan har minskat till 5,4 inskrivna barn per årsarbetare. Lokalkostnader utgjorde liksom föregående år knappt 14 procent av den totala kostnaden.

Kostnaden för familjedaghem fortsätter att minska och uppgick 2003 till 3,1 miljarder kronor. Detta är en minskning med 10 procent sedan 2002. Samtidigt har antalet barn i familjedaghem minskat med 10 procent sedan 2002. Eftersom barnantalen minskar i samma takt som den totala kostnaden är kostnaden per inskrivet barn i det närmaste oförändrad sedan 2002, 71 900 kronor. Personalkostnaderna utgjorde, liksom föregående år, 84 procent av den totala kostnaden för familjedaghem.

Kostnaden för fritidshem har ökat under de fem senaste åren, en ökning som nu har bromsats upp. Den totala kostnaden 2003 var 10,3 miljarder kronor, vilket är i det närmaste oförändrat sedan 2002. Eftersom även antalet barn är i det närmaste oförändrat ligger kostnaden per inskrivet barn kvar på 30 400 kr i fasta priser.

År 2003 var 340 400 barn inskrivna i fritidshem, vilket är nästan tre gånger så många som för tio år sedan. En del av ökningen sammanhänger med att fritidshemmen sedan 1998 även tar emot sexåringar som går i förskoleklass.

Men ökningen av antalet barn har fortsatt även på 2000-talet. Mellan 2002 och 2003 var ökningen endast 700 barn, 0,2 procent.

Av den totala kostnaden för fritidshem stod personalkostnaden för 74 procent, vilket är i det närmaste oförändrat jämfört med föregående år. Under året har personaltätheten ökat till 18,2 barn per årsarbetare jämfört med 18,4 barn per årsarbetare 2002. Antalet barn per årsarbetare har mer än fördubblats sedan början av 1990-talet och 2002 års nivå var den högsta som hittills noterats. Lokalkostnaderna utgjorde 15 procent av den totala kostnaden 2003, vilket är en procentenhet mer än året innan.

De öppna verksamheterna svarar för en mindre del av förskoleverksamhetens och skolbarnsomsorgens kostnader. Resurserna till öppen förskola uppgick år 2003 till 289 miljoner kronor, en minskning med 3 procent sedan föregående år. Samtidigt kostade öppen fritidsverksamhet riktad till 10–12-åringar 161 miljoner kronor, en minskning med drygt 1 procent sedan året innan.

Tabell 11

Kostnader för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg 1999–2003 fördelade på verksamheter, anordnare och kostnadslag (löpande priser)

	Kostnad totalt ³⁾					därav kommunal regi			Kommunala kostnader för verksamhet i enskild regi ⁴⁾
	1999	2000	2001	2002	2003	Totalt	därav personal	lokaler	
Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg									
Totalt, mkr	39 721	39 833	40 897	43 991	46 462	40 169	.	.	.
Kostnad per inskrivet barn ^{1,2)} kr	55 100	56 000	57 800	61 300	63 500	62 500	47 200	.	61 400
därav									
Förskola									
Totalt, mkr	26 121	26 392	27 345	30 064	32 613	27 790	20 904	3 768	4 548
kostnad per inskrivet barn ¹⁾ , kr	79 600	83 000	85 800	91 000	93 400	95 900	72 100	13 000	76 900
Familjedaghem									
Totalt, mkr	4 616	3 989	3 530	3 358	3 068	2 807	2 351	.	254
kostnad per inskrivet barn ¹⁾ , kr	60 800	62 600	65 600	70 700	71 900	72 000	60 300	.	65 900
Fritidshem									
Totalt, mkr	8 548	9 015	9 572	10 119	10 332	9 572	7 084	1 389	699
kostnad per inskrivet barn ¹⁾ , kr	27 000	27 300	28 600	29 800	30 400	30 500	22 600	4 400	26 300
Öppen förskola, mkr	315	301	297	291	289
Öppen fritidsverksamhet för 10–12-åringar, mkr	121	136	153	160	161

¹⁾ Medeltal av antalet inskrivna barn vid mätillfället det aktuella året och året innan.

²⁾ Denna beräkning omfattar inte kostnader och barn i öppen förskola och öppen fritidsverksamhet.

³⁾ Totalkostnaden avser kostnader för verksamhet i kommunal regi och kommunala bidrag till anordnare i enskild regi.

⁴⁾ Observera att det är endast kommunens kostnad för den enskilda verksamheten som redovisas.

Kostnaden för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg varierar mycket mellan kommunerna. Kostnaden per inskrivet barn i kommunal förskola ligger för 80 procent av kommunerna mellan 83 200–109 300 kronor. I 80 procent av kommunerna ligger kostnaden per inskrivet barn i kommunala familjedaghem i intervallet 57 000–92 700 kronor.

Störst är kostnadsvariationen för fritidshem, vilket kan sammanhånga med svårigheten att särredovisa kostnaden för fritidshem i integrerade verksamheter. Men till viss del kan detta förklaras med att barngruppernas storlekar faktiskt varierar mycket mer i fritidshem än i förskola. För 80 procent av kommunerna varierar kostnaden per inskrivet barn i kommunala fritidshem mellan 22 800–39 700 kronor.

De stora kostnadsskillnaderna har flera orsaker. De kan bero på skillnader som gäller ekonomiska, sociala, demografiska eller andra strukturella förhållanden. Som några orsaker till storstädernas höga kostnader brukar till exempel höga lokalhyror och hög andel barn i behov av särskilt stöd nämnas. Men skillnaderna kan också vara ett uttryck för olikheter i prioriteringar.

Under 2002 och 2003 har det tillkommit ett stort antal barn i förskola vars närvarotid är begränsad till 15 timmar i veckan (barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga). Denna förskjutning mot fler deltidsbarn medför att jämförbarheten över tid försämras avseende kostnad per inskrivet barn. Det kan därför vara av större intresse att redovisa *kostnad per heltidsbarn*. Med hjälp av uppgifter om närvarotider från Skolverkets föräldraenkät 2002 har en kostnad per heltidsbarn beräknats. Heltidsbarn har definierats på samma sätt i förskola, familjedaghem och fritidshem (40 timmar per vecka) vilket gör att det är möjligt att jämföra de olika verksamheterna. Fritidshem har den i särklass lägsta kostnaden per heltidsbarn, 86 000 kronor. Den motsvarar 66 procent av kostnaden för ett heltidsbarn i förskola (129 400 kr) och 79 procent av kostnaden för ett heltidsbarn i familjedaghem (108 900 kr).

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg i *enskild regi* har blivit allt vanligare under senare år. År 2003 fanns 12 procent av alla inskrivna barn i enskild verksamhet. De enskilda anordnarna finansierar sin verksamhet med kommunala bidrag och föräldraavgifter samt ibland även oavlönade arbetsinsatser från föräldrar. Efter maxtaxans införande 2002 har avgiftsintäkten minskat, istället har de enskilda anordnarna kompenseras med ett höjt kommunalt bidrag. Det kommunala bidraget till enskilda förskolor var 76 900 kronor per inskrivet barn under år 2003. För enskilda fritidshem motsvarade det kommunala bidraget 26 300 kronor per inskrivet barn under år 2003.

Finansiering av verksamheterna

Kommunerna finansierar förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen med statsbidrag, egna medel och föräldraavgifter. Statsbidragen är i huvudsak generella. Under de senaste åren har dock flera specialdestinerade statsbidrag införts.

Den del av bruttokostnaden som bekostas med föräldraavgifter, den s.k. avgiftsfinansieringsgraden, fördubblades under 1990-talet och var under åren 1999–2001 drygt 18 procent. De allt högre avgiftsnivåerna och de stora avgiftsskillnaderna mellan kommunerna var några av orsakerna till att ett system med maxtaxa infördes 2002. Maxtaxan, som är frivillig för kommunerna, innebär att avgifterna sätts till mellan en och tre procent av föräldrarnas inkomst (beroende på antalet barn) upp till ett högsta tak.

År 2002, samma år som maxtaxan infördes, sjönk avgiftsfinansieringsgraden till 11 procent, och 2003 till 10 procent. Avgiftsfinansieringsgraden är högst i fritidshemmen. År 2003 täckte föräldraavgifterna 15 procent av kostnaderna i fritidshem, att jämföra med 8 procent i förskola och 10 procent i familjedaghem.

Kostnaderna för maxtaxereformen m.m.

Skolverket har i uppdrag av regeringen att under en femårsperiod följa upp reformen Maxtaxa, allmän förskola m.m. I den andra uppföljningen – våren 2004 – gjordes bland annat en uppskattning av i vilken utsträckning kommunerna kompenseras för minskade utgifter på grund av maxtaxan.

För de kommuner som inför maxtaxa utgår ett statsbidrag som kompensation för minskade intäkter. Bidraget uppgick till 3,4 miljarder kronor 2001 och 2002. Enligt Skolverkets beräkningar täcker statsbidraget det avgiftsbortfall som införandet av maxtaxan lett till. Som kompensation för de ändrade reglerna för de arbetslösa barn har kommunerna fått en ersättning med 450 miljoner kronor. Beräkningarna visar att kostnaderna varit betydligt lägre, cirka 140 miljoner.

Däremot tycks kostnaderna för föräldraledigas barn blivit högre än beräknat, cirka 490 miljoner. Kommunerna har fått 250 miljoner kronor i ersättning. Kommunerna har vidare fått ersättning för den allmänna förskolan (som infördes 1 januari 2003) på totalt 1,2 miljarder. Kostnaderna för tillkommande fyra- och femåringar har uppskattats till cirka 75 miljoner kronor.

Uppskattningarna ger dock ingen rättvisande bild av hur ersättningssystemet påverkat kommuner med olika förutsättningar. Skolverket kommer att följa upp även detta.

För att kvaliteten inte ska försämrats i verksamheterna har även bidrag till kvalitetssäkrande åtgärder fördelats. Bidraget omfattar totalt 500 miljoner kronor per år. Skolverkets uppföljning visar att den största delen av bidraget (85 procent) går till personalförstärkningar. Av dessa gick 90 procent till förskoleverksamhet och 10 procent till skolbarnsomsorgen.

Kommunal ersättning till enskild verksamhet

Den enskilda verksamheten fortsätter att expandera och fanns i 239 kommuner 2003. Förskolor i enskild regi är vanligast, vilket fanns i 227 kommuner. Fritidshem bedrevs i enskild regi i 187 kommuner och familjedaghem i enskild regi fanns i 18 kommuner. År 2003 var 17 procent av förskolebarnen inskrivna i enskild förskola, vilket är oförändrat jämfört med året innan. Andelen barn i enskilda fritidshem ökade med en halv procentenhet till 8 procent inskrivna i enskild verksamhet.

För de enskilda verksamheterna finns det endast uppgifter om kommunal ersättning till verksamheten, inte om den totala kostnaden för den. Enskilda förskolor finansierar sin verksamhet inte enbart med kommunala bidrag utan även med föräldraavgifter och ibland även med oavlönade arbetsinsatser från föräldrar.

Den kommunala ersättningen till enskilda förskolor motsvarade 76 900 kronor per inskrivet barn under år 2003, vilket är en ökning med drygt 2 procent jämfört med föregående år. Den kommunala ersättningen till fritidshem i enskild regi var 26 300 kronor per inskrivet barn under 2003, vilket är en ökning med 4 procent.

Maxtaxans påverkan på enskild verksamhet

Den kommunala ersättningen till den enskilda verksamheten har ökat med 17 procent mellan 2001 och 2002. Ökningen är stor om man jämför med de förändringar som skedde under perioden 1998 till 2001, och den hänger sannolikt till stor del samman med införandet av maxtaxa. Personaltätheten och andelen barn i enskild verksamhet var i stort sett oförändrad mellan 2001–2003. Mot bakgrund av denna utveckling bedömer Skolverket att kommunerna sammantaget har ersatt den enskilda verksamheten för det eventuella avgiftsbortfall som maxtaxan inneburit. Det går inte att på ett enkelt sätt fastställa hur den enskilda verksamheten har påverkats, men den verkar inte ha drabbats negativt av reformen. För att få en mer nyanserad bild behöver ytterligare studier genomföras.

3

Förskoleklass

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) gäller även förskoleklassen. Utbildningen i förskoleklass ska därmed ses som det första steget mot läroplanens mål. Ett viktigt mål är att förskolan, skolan och fritidshemmet ska knytas närmare varandra och att verksamheterna ska utvecklas i mötet mellan olika pedagogiska traditioner. Förskoleklassen är obligatorisk för kommunerna genom att alla sexåringar ska erbjudas plats under minst 525 timmar. För barnen är deltagandet frivilligt.

3.1 Organisation

Förskoleklass fanns läsåret 2003/04 i 287 av landets kommuner. Förskoleklass saknas därmed helt i tre kommuner och i ytterligare fyra kommuner är andelen elever i förskoleklass mindre än 20 procent. Dessa kommuners sexåringar fanns huvudsakligen i grundskolans första år. I övriga kommuner var majoriteten av sexåringarna inskrivna i förskoleklass.

Det totala antalet inskrivna elever i förskoleklass var 89 514, en fortsatt minskning av antalet elever. Jämfört med föregående läsår var minskningen 4 000 elever. Eftersom det totala antalet sexåringar också var lägre än året innan var dock den andel av årskullen som fanns i förskoleklass densamma, 94 procent. En mindre del av det totala antalet sexåringar, 3,1 procent, var inskrivna i grundskolan, en lika stor andel som året innan.

Liksom tidigare år var 98 procent av eleverna i förskoleklassen sexåringar. En procent av eleverna var fem år och en procent var sju år.

Av alla elever i förskoleklass fanns 6,9 procent hösten 2003 i verksamhet i enskild regi (dvs. verksamhet som drivs på kommunens uppdrag) samt vid fristående eller internationell skola. Detta innebär en liten ökning jämfört med föregående läsår då andelen var 6,4 procent. Trots att antalet barn totalt sett minskat ökar antalet i fristående verksamhet. Andelen elever hos dessa anordnare varierade mellan kommunerna. I vissa förortskommuner fanns över 20

Tabell 12

Antal elever i förskoleklass 15 oktober 1999–2003

Läsår Huvudman	Antal kommuner med förskole- klass	Inskrivna i förskoleklass			
		Totalt antal	därav		
			5 år	6 år	7 år
1999/00	285	112 251	1 534	109 561	1 156
2000/01	284	107 505	1 111	105 023	1 371
2001/02	285	99 615	1 003	97 424	1 188
2002/03	285	93 613	1 003	91 452	1 158
2003/04	287	89 514	909	87 418	1 187
därav					
Kommunal	285	83 302	500	81 693	1 109
Enskild ¹⁾	21	345	28	297	20
Fristående	146	5 642	180	5 404	58
Internationell	3	225	201	24	0

¹⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

procent av eleverna hos enskild anordnare, medan ungefär hälften av kommunerna inte hade några elever i sådan verksamhet.

Andelen elever i förskoleklass som hösten 2003 hade ett annat modersmål än svenska var 14,2 procent, men andelen som fick stöd i modersmål var betydligt lägre, 6,3 procent. Över tid ser vi en ökning i andelen som får stöd i modersmål, se tabell 13. Av dem som hade annat modersmål än svenska fick 44,3 procent stöd i modersmål, vilket är en ökning jämfört med året innan då motsvarande andel var 42,7 procent.

Tabell 13

Elever med annat modersmål än svenska i förskoleklass 15 oktober 2000–2003

Läsår Huvudman Kön	Totalt	Antal elever					
		med annat moders- mål än svenska		därav		med stöd i svenska som andraspråk ¹⁾	
		antal	andel (%)	antal	andel (%)	antal	andel (%)
2000/01	107 505	11 892	11,1	4 584	4,3	2 918	2,7
2001/02	99 615	12 421	12,5	4 657	4,7	3 155	3,2
2002/03	93 613	11 993	12,8	5 117	5,5	3 391	3,6
2003/04	89 514	12 722	14,2	5 637	6,3	3 651	4,1
därav							
Kommunal	83 302	11 146	13,4	5 029	6,0	3 257	3,9
Enskild ²⁾	345	74	21,4	40	11,6	.	.
Fristående	5 642	1 343	23,8	566	10,0	379	6,7
Internationell	225	159	70,7	2	0,9	.	.
Flickor	43 460	6 188	14,2	2 728	6,3	1 734	4,0
Pojkar	46 054	6 534	14,2	2 909	6,3	1 917	4,2

¹⁾ Uppgift om elever som får stöd i svenska som andraspråk samlas inte in för enskild förskoleklass.²⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

Från och med hösten 1999 har insamlingen av statistik om förskoleklass förändrats. Det har gjorts för att bättre spegla integration mellan förskoleklass och andra verksamheter. Från att tidigare ha redovisat samverkan ur ett lokalmässigt perspektiv är perspektivet nu mer organisatoriskt. Årets insamling visar att av alla elever i förskoleklass fanns 99,1 procent i verksamhet som har samma pedagogiska ledning (dvs. samma rektor) som grund- eller särskola.

Tabell 14

Pedagogisk ledning av förskoleklass 15 oktober 2003

Läsår	Elever i förskoleklass	
	Huvudman	
Pedagogisk ledning	Antal	Andel (%)
2003/04	89 514	100,0
Kommunal	83 302	93,1
därav		
med gemensam rektor med grundskolan	82 670	92,4
med gemensam rektor med särskolan	188	0,2
utanför grund- och särskolans ledning	444	0,5
Enskild/fristående	5 987	6,7
därav		
enskild förskoleklass ¹⁾	345	0,4
vid fristående grundskola	5 630	6,3
vid fristående särskola	12	0,0
Internationell	225	0,3

¹⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

3.2 Resurser

Personal

Läsåret 2003/04 fanns det totalt 7 000 årsarbetare (dvs. anställda omräknat till heltidstjänster) i arbete med elever i förskoleklass. Detta innebär att minskningen av antalet anställda har fortsatt, nu med sju procent jämfört med föregående läsår. Av alla årsarbetare fanns åtta procent i förskoleklass hos enskild, fristående anordnare eller på en internationell skola. Andelen av de anställda som arbetar hos sådana anordnare har ökat de senare åren.

Jämfört med föregående läsår har såväl antalet elever som antalet anställda i pedagogiskt arbete minskat. Personaltätheten har också minskat, från 8,0 till 7,8 årsarbetare per 100 elever. En jämförelse mellan olika typer av huvudmän visar att personaltätheten var lägre i kommunal förskoleklass än hos fristående och enskild anordnare. Jämfört med föregående läsår är skillnaderna större mellan olika huvudmän. Dock bör det observeras att antalet anställda hos övriga anordnare är betydligt mindre, vilket gör att ganska små förändringar i antal lärare och elever kan ge relativt stort utslag vad gäller personaltätheten.

Liksom i förskolan, fritidshemmet och grundskolan är majoriteten av den anställda personalen (personer) kvinnor (94,1 %).

Andelen årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning var hösten 2003 82,9 procent i förskoleklassen. Det betyder en liten ökning (0,5 procentenheter) av andelen anställda med sådan utbildning jämfört med läsåret innan. Hösten 1999 var andelen 85,6 procent. Hos kommunal anordnare var andelen års-

arbetare med pedagogisk högskoleutbildning 84,6 procent och hos fristående anordnare 61,2 procent.

Bland årsarbetarna var 71,5 procent utbildade förskollärare, 7,3 procent fritidspedagoger och 4 procent lärare. Sammansättningen av den högskoleutbildade personalen skiljer sig mellan anordnarna. I kommunal verksamhet var andelen med förskolläraryt utbildning 73 procent medan motsvarande andel hos fristående skolor var 48 procent. I fristående skolor var andelen utbildade lärare större, 7,8 procent, jämfört med 3,6 procent i kommunala skolor.

Skillnaderna var också stora mellan de kommunala huvudmännen när det gäller högskoleutbildad personal. Andelen med förskolläraryt utbildning varierar mellan 0 och 100 procent och andelen med lärarutbildning varierar mellan 0 och 26 procent.

Tabell 15

Personal i förskoleklass omräknat till årsarbetare 15 oktober 1999–2003¹⁾

Läsår Huvudman	Antal årsarbetare totalt	Antal årsarbetare per 100 elever		Pedagog. högskole- utbildning totalt	Andel (%) årsarbetare med därav			
		Totalt	Med ped. högskole- utbildning		Förskol- lärarut- utbildning	Fritids- pedagog- utbildning	Lärarut- bildning	Fritids- ledarut- bildning
1999/00	8 969	8,0	6,8	85,6	69,3	6,7	8,3	0,7
2000/01	8 419	7,8	6,6	83,9	72,2	7,3	4,2	0,7
2001/02	8 136	8,2	6,8	83,3	71,8	7,0	4,1	0,7
2002/03	7 526	8,0	6,6	82,4	71,4	6,9	4,0	0,7
2003/04	7 009	7,8	6,5	82,9	71,5	7,3	4,0	0,6
därav								
Kommunal	6 479	7,8	6,6	84,6	73,3	7,4	3,6	0,6
Enskild ²⁾	38	11,0	8,7	78,7	58,9	5,8	14,0	0,0
Fristående	477	8,5	5,2	61,2	47,9	5,4	7,8	1,0
Internationell	15	6,9

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

²⁾ Här ingår verksamhet vid specialskolor och sameskolor.

Kostnader

Den totala kostnaden för förskoleklass uppgick år 2003 till 3,9 miljarder kronor, vilket motsvarar tre procent av skolväsendets totala kostnader. De totala resurserna för förskoleklass har ökat med fyra procent från föregående år. Verksamheten i förskoleklass är ofta både lokal- och personalmässigt integrerad med grundskola och fritidshem. Det gör att uppgiftslämnarna ibland tvingats göra skattningar och schablonmässiga fördelningar av kostnader för både personal och lokaler. Uppgifterna bör därför tolkas med viss försiktighet.

Kostnaden per elev i förskoleklass är totalt 43 600 kronor. Verksamhet med kommunal huvudman svarar för 93 procent av den totala kostnaden. Den genomsnittliga kostnaden per elev var där 43 300 kronor. Det motsvarar 67 procent av vad en elev i kommunal grundskola kostar och 45 procent av kostnaden för ett barn i kommunal förskola. Elever i grundskolan och barn i förskolan tillbringar fler timmar i dessa verksamheter, vilket förklarar en del av kostnadskillnaden. Problemet med att skilja kostnaderna för förskoleklass från andra samverkande verksamheter kan också ligga bakom en del av skillnaden. Skill-

naden i kommunernas kostnad per elev är mycket stor. Åtta av tio kommuner har en kostnad per elev i intervallet 28 800–60 600 kronor.

Den största delen av kostnaden, i genomsnitt 68 procent, utgjordes av kostnader för personal. Kostnaden för lokaler utgjorde i genomsnitt 18 procent av den totala kostnaden. Denna kostnad är sannolikt underskattad på grund av de svårigheter att särredovisa kostnader för förskoleklass som nämnts tidigare.

Av alla elever i förskoleklass gick sex procent i verksamhet som anordnades av någon annan än kommunen, dvs. i enskild verksamhet eller i en förskoleklass i en fristående skola. Kostnaden för elever i fristående förskoleklass var 47 300 kronor per elev (enligt skolornas redovisning) vilket är åtta procent mer än i fjol (fasta priser). Av denna kostnad utgjordes 62 procent av kostnad för personal och 24 procent av kostnad för lokaler. De fristående skolorna redovisar ett bidrag från kommunerna på i genomsnitt på 45 500 kronor per elev, vilket utgör 96 procent av kostnaden per elev i fristående förskoleklass. Ersättningsnivån varierar kraftigt mellan kommunerna. Kostnaden för förskoleklass i internationella skolor var 58 000 kronor per elev, vilket är högre än kostnaden år 2002 då den var 51 000 kronor per elev.

Tabell 16

Kostnader för förskoleklass 1999–2003, fördelade på anordnare och kostnadslag (löpande priser)

	Samtliga huvudmän ¹⁾		Kommunal huvudman		Fristående förskoleklass ²⁾	
	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ^{3,4)} , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ³⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ^{3,4)} , kr
1999 Totalt	3 623	32 000	3 484	31 900	99	37 200
2000 Totalt	3 719	34 700	3 552	34 600	128	36 800
2001 Totalt ⁵⁾	3 873	37 200	3 662	37 000	185	40 300
2002 Totalt ⁵⁾	3 742	39 200	3 504	39 000	217	43 000
2003 Totalt⁵⁾	3 947	43 600	3 676	43 300	250	47 300
därav						
Personal	2 665	29 500	2 503	29 500	155	29 300
Lokaler	657	7 300	596	7 000	60	11 200
Övrigt	625	6 800	577	6 800	35	6 800

¹⁾ I kostnaden ingår även kostnader för internationella skolor och kostnaden för nystartade förskoleklasser.

²⁾ I kostnaden ingår inte kostnader för internationella skolor. I kostnaden totalt ingår fr.o.m. 2001 även kostnader för skolor som inte haft verksamhet hela året (8,1 milj. kr. för 2003).

³⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

⁴⁾ Endast kostnaden för fristående skolor som haft verksamhet hela verksamhetsåret ingår.

⁵⁾ I kostnaden ingår inte kostnader för enskild verksamhet.

4

Grundskolan

Enligt skollagen är barn mellan 7 och 16 år som är bosatta i Sverige skolpliktiga. Som ett komplement till detta fick föräldrar år 1991 rätt att begära att deras barn skulle få börja skolan vid sex års ålder. Denna rätt utvidgades från 1 juli 1997 så att kommuner är skyldiga att bereda sexåringar plats i grundskolan om vårdnadshavarna så önskar.

Det finns en allmän strävan att se barns lärande i ett längre tidsperspektiv – som en del i det livslånga lärandet. All pedagogisk verksamhet för barn och unga ska därmed ses som en helhet och ett gemensamt synsätt för barn och unga ska utvecklas. Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg integreras därför på olika sätt med grundskolan. För att stimulera utvecklingen mot grundskolans integration med andra verksamhetsformer fördes bestämmelserna om förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg över från socialtjänstlagen till skollagen 1998. Samtidigt infördes förskoleklass som en ny skolform för sexåringar. Skolverket övertog också det nationella ansvaret för frågor om förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg från Socialstyrelsen.

Integrationen mellan skola och skolbarnsomsorg kan underlättas om det finns en gemensam pedagogisk ledning. Av statistiken om fritidshem och förskoleklass framgår att dessa verksamheter till största delen är ledningsmässigt samordnade med grundskolan. De rektorer som ansvarar för grundskolan är alltså i allmänhet också ansvariga för fritidshem och förskoleklass.

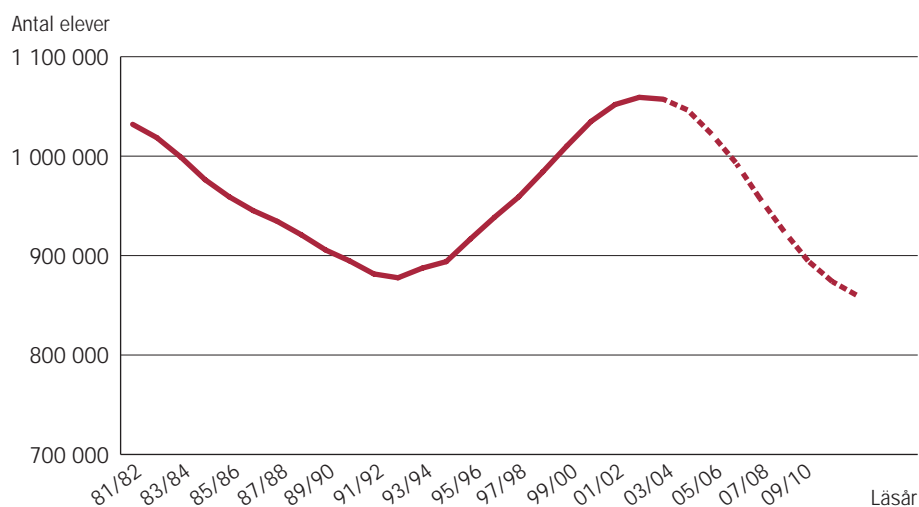
4.1 Organisation

Den allmänna skolplikten medför att antalet elever i stort sett följer befolkningsutvecklingen för barn i skolåldern. Eftersom barnkullarna minskade under flera år på 1980-talet nådde det totala antalet elever i grundskolan läsåret 1991/92 sin lägsta nivå sedan sextiotalet, drygt 875 000 elever. Trenden bröts redan läsåret därpå då elevantalet började öka och ökningen fortsatte t.o.m. läsåret 2000/01. Sedan två läsår har elevantalet minskat. Minskningen mellan läsåren 2002/03

och 2003/04 var nästan 11 000 elever. Därmed fanns läsåret 2003/04 1 046 000 elever i grundskolan. De närmaste sju åren kommer elevantalet att minska kraftigt för att läsåret 2010/11 uppgå till ca 860 000 elever (se diagram 5).

Diagram 5

Antal elever i grundskolan läsåren 1980/81–2003/04 samt prognos t.o.m. läsåret 2010/11

Tabell 17

Antal elever i grundskolan den 15 oktober 1999–2003 fördelade efter huvudman

	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
Grundskolan totalt	1 034 881	1 051 929	1 059 122	1 057 225	1 046 441
därav					
Kommunala skolor	999 551	1 008 694	1 006 173	997 037	979 244
Sameskolor	155	163	153	143	143
Fristående skolor	33 619	41 501	51 081	57 637	65 036
Internationella skolor	1 382	1 394	1 468	2 129	1 757
Riksinternatskolor	174	177	247	279	261

Grundskoleutbildning anordnas vid kommunala skolor, statliga sameskolor, fristående skolor, internationella skolor och riksinternatskolor. Det totala antalet grundskolor hösten 2003 var 5 041, vilket innebär att antalet minskat med 68 skolor sedan föregående läsår. De fristående skolorna fortsätter att öka i antal. Från att ha varit 528 hösten 2002 ökade antalet till 554 hösten 2003. För drygt tio år sedan, läsåret 1991/92, var antalet fristående skolor endast 66. Under 1990-talet har antalet kommunala skolor varit ganska stabilt med små årliga ökning eller minskningar. De senaste åren har antalet emellertid minskat kontinuerligt. Läsåret 2003/04 är antalet kommunala skolor 4 470 en minskning med 95 skolor jämfört med föregående år.

Av grundskolans elever återfanns läsåret 2003/04 den absoluta majoriteten av eleverna eller närmare 94 procent i kommunala grundskolor. Samtidigt var antalet elever i skolor med annan än kommunal huvudman det högsta någonsin och uppgick till drygt 65 000 elever.

Samtliga kommuner i landet anordnade hösten 2003 grundskoleutbildning. Antalet elever varierade stort mellan kommunerna, från cirka 300 till cirka 60 000, vilket avspeglar den stora variationen i kommunernas innevärdarantal. Även ifråga om genomsnittligt antal elever per skola var variationen mellan

Tabell 18

Antal kommuner, rektorsområden, skolor och elever i grundskolan den 15 oktober 1999–2003

kommunerna emellertid stor, från 72 till 514. De kommunala skolorna hade genomsnittligt sett betydligt fler elever per skola än de fristående, 219 jämfört med 117, vilket redovisas i tabell 18. Över tid har andelen 1–9-skolor ökat. De utgör 19,3 procent av alla grundskolor och i dessa gick 32,8 procent av alla elever. De flesta skolorna är 1–6 skolor 41,8 procent, 1–5 skolorna utgör 14,6 procent.

Läsår Huvudman	Antal skol- kommuner	Antal rektors- områden	Antal skolor	Antal elever per		Elever bosatta i annan kommun ¹⁾	
				Kommun	Skola	Antal	Andel (%)
1999/00	289	3 389	5 048	3 581	205	8 495	0,8
2000/01	289	3 473	5 090	3 640	207	9 438	0,9
2001/02	289	3 563	5 075	3 665	209	9 812	0,9
2002/03	289	3 624	5 109	3 658	207	.	.
2003/04	290	3 663	5 041	3 608	208	.	.
därav							
Kommun	290	3 100	4 470	3 377	219	11 192	1,1
Sameskola	4	6	6	36	24	.	.
Fristående	166	548	554	392	117	.	.
Internationella	5	8	8	351	220	.	.
Riksinternat	3	3	3	87	87	.	.

¹⁾ Avser enbart elever i kommunala grundskolor.

Både bland kommunala och fristående skolor fanns många ganska små enheter, räknat i antal elever. Av de kommunala grundskolorna hade nästan en tredjedel (31,9 %) av skolorna färre än 100 elever. Av de fristående skolorna hade nästan två tredjedelar (58,1 %) färre än 100 elever. Samtidigt fanns det stora grundskolor. Läsåret 2003/04 var det 1,4 procent eller 70 grundskolor som hade fler än 700 elever. Alla dessa utom en var kommunala.

I tabell 19 redovisas antalet elever i grundskolan fördelade på årskurs, huvudmän och kön. Det totala antalet elever i årskurs 1 läsåret 2003/04 var ca 98 000 och i årskurs 9 ca 117 000 elever. Flest elever fanns i årskurs 7, närmare 127 000.

Tabell 19

Antal elever i grundskolan den 15 oktober
1999–2003 fördelade efter årskurs och huvudman

Läsår	Antal elever									Samtliga År 1–9
	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5	År 6	År 7	År 8	År 9	
Kön										
Huvudman										
1999/00	122 934	124 670	126 800	119 575	116 446	110 353	107 755	105 758	100 590	1 034 881
2000/01	118 692	122 621	125 094	126 160	119 766	116 539	109 876	107 828	105 353	1 051 929
2001/02	113 227	117 510	122 726	124 676	126 352	119 993	116 395	110 265	107 978	1 059 122
2002/03	105 405	112 503	117 626	122 814	125 075	126 717	119 958	116 934	110 193	1 057 225
2003/04	98 057	104 767	112 900	117 751	123 057	125 648	126 757	120 481	117 023	1 046 441
flickor (%)	49,0	48,7	49,0	48,8	48,8	48,4	48,9	48,8	48,7	48,8
pojkar (%)	51,0	51,3	51,0	51,2	51,2	51,6	51,1	51,2	51,3	51,2
därav										
Kommun	91 402	98 001	106 284	111 055	116 441	116 861	117 393	112 139	109 668	979 244
flickor (%)	48,9	48,6	48,8	48,6	48,6	48,1	48,7	48,6	48,4	48,6
pojkar (%)	51,1	51,4	51,2	51,4	51,4	51,9	51,3	51,4	51,6	51,4
Sameskola	23	23	21	31	19	26	.	.	.	143
flickor (%)	39,1	60,9	47,6	48,4	52,6	42,3	.	.	.	48,3
pojkar (%)	60,9	39,1	52,4	51,6	47,4	57,7	.	.	.	51,7
Fristående	6 409	6 551	6 391	6 459	6 383	8 570	9 117	8 086	7 070	65 036
flickor (%)	50,2	50,0	51,4	51,9	51,9	51,6	51,6	52,1	52,8	51,6
pojkar (%)	49,8	50,0	48,6	48,1	48,1	48,4	48,4	47,9	47,2	48,4
Internationella	223	192	204	206	214	191	184	173	170	1 757
flickor (%)	47,1	48,4	52,5	50,0	51,9	50,3	44,0	52,6	44,7	49,1
pojkar (%)	52,9	51,6	47,5	50,0	48,1	49,7	56,0	47,4	55,3	50,9
Riksinternat	63	83	115	261
flickor (%)	49,2	51,8	47,0	49,0
pojkar (%)	50,8	48,2	53,0	51,0

Tidigare skolstart

Som tidigare nämnts har sexåringar rätt att börja i grundskolan om föräldrarna så önskar. Hösten 2003 började ca 98 000 elever i årskurs 1. Av dessa var drygt 3 000 elever högst sex år gamla, vilket utgjorde 3,1 procent av alla elever i årskurs 1. Andelen 6-åringar är densamma som läsåret innan, se tabell 19. I flertalet kommuner var endast någon enstaka procent av eleverna i årskurs 1 sex år. Det fanns dock några kommuner där en mycket stor andel av eleverna i årskurs 1 var sex år gamla.

I fristående skolor var andelen sexåringar läsåret 2003/04 i årskurs 1 nästan dubbelt så stor som i kommunala skolor, 5,7 procent. Detta är dock en minskning över tid. Lsåret 2001/02 var andelen sexåringar i fristående skolor, 9,5 procent, att jämföra med andelen i de kommunala skolorna, 3,1 procent.

Tabell 20

Antal elever i årskurs 1 den 15 oktober 1999–2003 fördelade efter ålder

Läsår	Kön	Antal elever i årskurs 1	därav			
			6 år eller yngre		7 år eller äldre	
Huvudman			antal	andel	antal	andel
1999/00		122 934	5 005	4,1	117 929	95,9
2000/01		118 692	4 730	4,0	113 962	96,0
2001/02		113 227	4 011	3,5	109 216	96,5
2002/03		105 405	3 249	3,1	102 156	96,9
2003/04		98 057	3 058	3,1	94 999	96,9
därav						
flickor		48 020	1 658	3,5	46 362	96,5
pojkar		50 037	1 400	2,8	48 637	97,2
Kommun		91 402	2 536	2,8	88 866	97,2
Sameskola		23	0	0,0	23	100,0
Fristående		6 409	364	5,7	6 045	94,3
Internationella		223	158	70,9	65	29,1

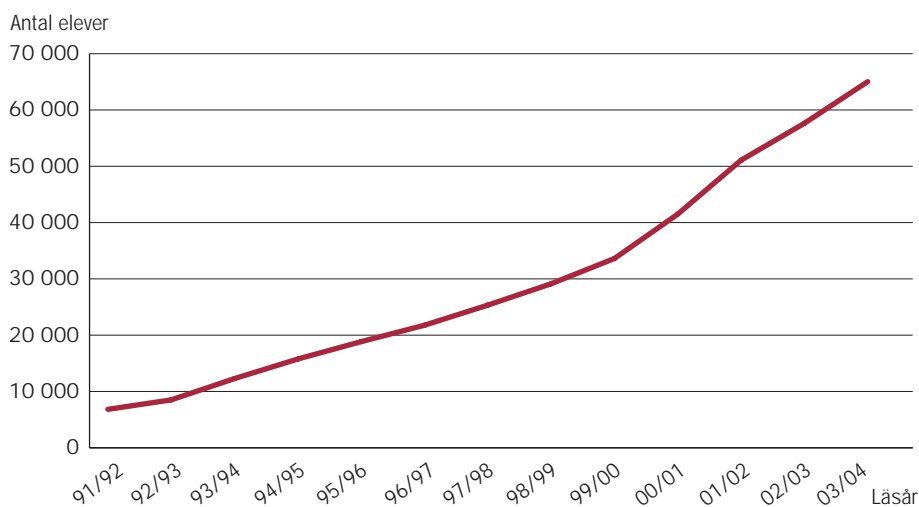
Fristående och internationella skolor samt riksinternatskolor

Enligt skollagen får skolplikt fullgöras i en fristående skola, om skolan är godkänd för ändamålet. Skolplikt får även fullgöras vid internationell skola eller riksinternatskola. Som tidigare nämnts fanns det 554 fristående skolor på grundskolenivå läsåret 2002/03. Vidare fanns det åtta internationella skolor och tre riksinternatskolor.

Antalet grundskoleelever som läsåret 2002/03 fick sin undervisning i fristående skolor var drygt 65 000, vilket är ca 7 400 fler än läsåret innan. Det innebär att ökningen av elevantalet har fortsatt. Andelen av alla grundskoleelever som fanns i fristående skolor var 6,2 procent. I diagram 6 redovisas utvecklingen av antal elever i fristående skolor sedan början av 1990-talet.

Diagram 6

Antal elever i fristående skolor läsåren 1991/92–2003/04

Antalet grundskoleelever i internationella skolor var 1 800 och i riksinternat-skolorna var antalet elever 260.

De fristående skolorna fördelas i statistiken på fem inriktningar. Av tabell 21 framgår att det fanns 215 fristående skolor med allmän inriktning och 177 skolor inom gruppen speciell pedagogik. I den senare gruppen ingår exempelvis Montessori och Waldorf. Detta innebär att antalet skolor med allmän inriktning fortsatte att öka kraftigt och var för tredje året i rad störst både vad gäller antal skolor och antal elever. Den tredje största kategorin var skolor med konfessionell inriktning. Mer än fyra av fem elever i fristående skolor på grundskolenivå undervisades i skolor med någon av de tre nämnda inriktningarna.

Tabell 21

Antal skolkommuner, skolor och elever i fristående och internationella skolor samt riksinternatsskolor den 15 oktober 1999–2003

Fristående skolor			
Internationella skolor			
Riksinternatsskolor			
Läsår			
Inriktning	Antal skolkommuner	Antal skolor	Antal elever
1999/00 ¹⁾	131	371	35 175
2000/01 ¹⁾	138	428	43 072
2001/02 ¹⁾	146	485	52 796
2002/03 ¹⁾	159	538	60 045
2003/04¹⁾	166	564	67 444
Fristående skolor	166	554	65 036
därav inriktning			
Allmän	112	215	28 719
Speciell pedagogik	88	177	19 125
Konfessionell	42	67	6 689
Språklig/etnisk	16	29	4 950
Speciell ämnesprofil	24	29	5 156
Övriga	26	37	397
Internationella skolor	4	7	2 129
Riksinternatsskolor	3	3	279

¹⁾ Inklusive internationella skolor och riksinternatsskolor.

Liksom under läsåret 2002/03 fanns 2003/04 ca 65 procent av de fristående skolorna och 71 procent av eleverna i sådana skolor i tre län; Stockholms, Västra Götalands och Skåne län – alltså i storstadslänen. Fristående skolor fanns dock etablerade i samtliga län i landet och i allt fler kommuner. I 166 av landets 290 kommuner (hösten 2003) fanns fristående skolor vilket innebar en ökning med 15 kommuner jämfört med läsåret innan. Högsta andelen grundskoleelever i fristående skolor hade Täby kommun med 23,8 procent.

De flesta fristående skolorna var små och den genomsnittliga storleken har endast ökat marginellt mellan läsåren 2002/03 och 2003/04. I medeltal hade skolorna 117 elever. Fördelningen mellan könen var jämn, andelen flickor i fristående skolor var 51,6 procent och andelen pojkar 48,4.

Språkval

Moderna språk (tidigare B-respektive C-språk) kan läsas både inom språkvalet och som elevens val. Enligt grundskoleförordningen är varje kommun skyldig att erbjuda språkval i minst två av språken franska, spanska och tyska. Kommunen är skyldig att anordna undervisning om minst fem elever väljer språket och om eleverna bedöms ha möjlighet att fortsätta med språket i gymnasieskolan. Även finska och samiska får erbjudas eleverna som språkval. Om eleven och elevens vårdnadshavare så önskar, ska eleven som alternativ till moderna språk erbjudas undervisning i modersmål, svenska som andraspråk, svenska, engelska eller teckenspråk.

Bland elever t.o.m. skolår 5 var språkval ovanligt och avsåg läsåret 2003/04 endast mindre än 1 procent i varje årskurs. Det var inför skolår 6 som språkvalen i allmänhet skedde. Där var det ca 79 procent som gjorde sådant val, vilket innebär en lika stor andel som de närmast föregående läsåren. I skolåren 7, 8 och 9 var andelen som gjorde ett språkval 98 procent.

Högst andel elever som inom språkvalet läste moderna språk fanns liksom tidigare i skolår 7. Där hade 79 procent av eleverna gjort ett sådant val. För skolår 9 var andelen betydligt lägre, endast 64 procent. Liksom tidigare år var val av moderna språk vanligare bland flickorna. Skillnaden mellan könen var störst i skolår 9 då andelen av flickorna som läste moderna språk var nästan 13 procentenheter större än andelen av pojkarna. Det språk som var störst för eleverna i årskurs 8 och 9 var tyska. Ökningen i spanska de senaste åren har medfört att det är det populäraste språket för eleverna i årskurs 6 och 7. Andelen som valde att läsa spanska i årskurs 6 ökade från 6 procent läsåret 1996/97 till knappt 24 procent läsåret 2003/04. Även i de senare skolåren har andelen som läser spanska ökat kraftigt.

Andelen elever som inom språkvalet läste alternativ till moderna språk var högre i senare årskurser. Inom ramen för språkvalet var det i skolår 6 drygt 9 procent som valde att läsa ett alternativ medan motsvarande andel i årskurs 9 var närmare 34 procent. Det betyder att det sker en hel del avhopp från språkstudierna, vilket är allvarligt med tanke på det allt större behovet av språkkunskaper. Bland dem som fortsatte att läsa moderna språk finns det tydliga könsskillnader. Pojkar hoppar av språkstudierna i större utsträckning än flickor.

Bland alternativen till moderna språk valde flest elever kombinationen svenska/engelska eller engelska. I årskurs 9 läste 20,9 procent kombinationen svenska/engelska som alternativ. Det innebär att detta alternativ har fortsatt att öka sin andel jämfört med tidigare läsår. Läsåret 1998/99 var motsvarande andel 15,1 procent. Alternativet engelska hade valts av 9,5 procent av eleverna i skolår 9.

Tabell 22

Elever i årskurs 6, 7, 8 och 9 fördelade efter språkval 15 oktober 2003

Typ av språkval	Årskurs 6			Årskurs 7			Årskurs 8			Årskurs 9		
	Andel elever (%) av			Andel elever (%) av			Andel elever (%) av			Andel elever (%) av		
	Samtliga	Flickor	Pojkar	Samtliga	Flickor	Pojkar	Samtliga	Flickor	Pojkar	Samtliga	Flickor	Pojkar
Moderna språk	69,5	71,2	67,8	79,1	82,9	75,4	71,7	77,2	66,4	64,1	70,6	57,9
Tyska	20,1	17,6	22,4	29,3	26,1	32,3	28,2	26,7	29,6	27,6	26,5	28,5
Franska	14,7	17,6	12,1	19,0	23,3	14,9	18,2	22,7	13,9	17,9	22,9	13,2
Spanska	23,5	25,0	22,2	30,5	33,2	27,8	24,9	27,5	22,4	18,2	20,8	15,7
Övriga mod.språk	11,1	11,1	11,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,3	0,5	0,5	0,4	0,5
Alt. till mod. språk	9,3	8,1	10,5	19,0	15,5	22,5	26,3	21,1	31,3	33,7	27,6	39,5
Modersmål	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
SVA	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6
Svenska	0,4	0,3	0,5	0,8	0,6	0,9	1,3	0,9	1,6	1,6	1,1	2,0
Engelska	3,2	2,8	3,6	6,0	5,0	6,9	8,0	6,6	9,4	9,5	8,1	10,9
Teckenspråk	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1
Svenska/Engelska	4,7	3,9	5,4	11,4	9,0	13,6	15,7	12,5	18,7	20,9	16,9	24,8
Annan kombination	0,7	0,7	0,8	0,4	0,3	0,4	0,6	0,4	0,8	0,8	0,6	1,0
Summa språkval	78,8	79,3	78,4	98,1	98,4	97,9	98,0	98,3	97,7	97,8	98,2	97,4
Antal elever	125 648	60 760	64 888	126 757	62 040	64 717	120 481	58 793	61 688	117 023	56 979	60 044

Undervisning i modersmål och svenska som andraspråk

Läsåret 2003/04 rapporterades 142 000 grundskoleelever vara berättigade till undervisning i modersmål, vilket motsvarar 13,6 procent av samtliga elever. Jämfört med läsåret 2000/01 – alltså för tre år sedan – innebär det en ökning med en och en halv procentenhet. Andelen av de berättigade som deltog i modersmålsundervisning ökade ännu mer. Från 51,6 procent läsåret 2001/02 till 54,1 procent (se tabell 23).

Liksom tidigare år hade de större kommunerna läsåret 2003/04 betydligt större andel elever som var berättigade till modersmålsundervisning än de mindre. I de tre storstadskommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö var i genomsnitt närmare 32 procent av eleverna i grundskolan berättigade medan motsvarande andel för landsbygdskommunerna var ca 3 procent. I de kommuner som hade en stor andel grundskoleelever som var berättigade, deltog också en större andel i undervisningen. Detta gäller även för undervisning i svenska som andraspråk. I fristående skolor var andelen berättigade större än i kommunala skolor, 18 procent jämfört med 13 procent. I de fristående skolorna deltog också en större andel av de berättigade eleverna i modersmålsundervisningen, 62 procent jämfört med 53 procent.

När det gäller förläggningen av elevernas deltagande i modersmålsundervisning så har det skett en ökning av andelen elever som deltar utanför timplanebunden tid. Under en följd av år låg andelen på omkring 60 procent, men sjönk läsåret 2001/02 till knappt 53 procent (52,8 %). Lsåret 2002/03 ökade andelen till 54,2 procent och läsåret 2003/04 var andelen 56,7 procent.

Andelen av alla elever som läsåret 2003/04 deltog i undervisning i svenska som andra språk var 6,5 procent, vilket innebär att andelen ökar. För fristående skolor var andelen 7,6 procent, alltså liksom tidigare högre än för kommunala skolor. Andelen av dem som var berättigade till undervisning i modersmål och dessutom deltog i undervisning i svenska som andraspråk var läsåret 2003/04 cirka 48 procent. Det är fortfarande lägre än läsåret 1992/93 då andelen var 59 procent, men närmare tre procentenheter mer än läsåret 2001/02.

Tabell 23

Modersmål och svenska som andraspråk (SVA) i grundskolan 15 oktober 1999–2003

Läsår Huvudman	Antal elever berättigade till modersmålsundervisning	Andel (%) berättigade av samtliga elever	Deltagare i modersmålsundervisning				Deltagare i SVA		
			Antal	Andel (%) av samtliga berättigade elever		Andel (%) utanför timplanebunden tid	Antal	Andel (%) av samtliga berättigade elever	
				elever	elever			elever	elever
1999/00	123 057	11,9	63 986	6,2	52,0	63,5	59 188	5,7	48,1
2000/01	125 253	11,9	65 322	6,2	52,2	61,2	60 218	5,7	48,1
2001/02	127 929	12,1	66 006	6,2	51,6	52,8	58 151	5,5	45,5
2002/03	135 945	12,9	73 572	7,0	54,1	54,2	64 125	6,1	47,2
2003/04	141 930	13,6	76 811	7,3	54,1	56,7	68 017	6,5	47,9
därav									
Kommun	129 355	13,2	68 932	7,0	53,3	57,4	62 786	6,4	48,5
Sameskola	143	100,0	143	100,0	100,0	0,0	0	0,0	0,0
Fristående	11 748	18,1	7 294	11,2	62,1	53,8	4 919	7,6	41,9
Internationella	682	38,8	441	25,1	64,7	12,9	311	17,7	45,6
Riksinternat	2	0,8	1	0,4	50,0	.	1	0,4	50,0

Fördelningen av antalet elever på olika modersmål har inte förändrats nämnvärt de tre senaste läsåren. Störst antal elever fanns läsåret 2003/04 liksom åren innan i arabiska och näst störst antal fanns i bosniska/kroatiska/serbiska. Andelen av de berättigade som deltog i modersmålsundervisningen var totalt sett 54,1 procent, men den varierade mellan språken. Fortfarande var deltagandet i modersmålsundervisning relativt lågt för de mindre modersmålen, men också för bl.a. finska. Högst deltagande, över 60 procent, hade elever med albanska, arabiska, persiska och somaliska som modersmål, vilket tabell 23 visar. Variationen i deltagande var ännu större när det gäller svenska som andra språk. Högst deltagande i undervisning i svenska som andra språk hade elever med modersmålen somaliska och turkiska, medan elever med modersmålen engelska och finska hade lägst andel. Detta stämmer väl överens med hur det såg ut föregående år.

Tabell 24

De tio största modersmålen i grundskolan 15 oktober 2003

Modersmål	Antal elever berättigade till modersmålsundervisning	Andel (%) berättigade av samtliga elever	Deltagare i modersmålsundervisning				Deltagare i SVA			
			Antal	Andel (%) av samtliga elever		Andel (%) utanför timplane-bunden tid	Antal	Andel (%) av samtliga elever		
				Antal	Andel (%) av samtliga elever			Antal	Andel (%) av samtliga elever	
Albanska	7 773	0,7	5 118	0,5	65,8	51,3	4 297	0,4	55,3	
Arabiska	22 785	2,2	14 852	1,4	65,2	57,6	14 323	1,4	62,9	
Bosniska/ Kroatiska/ Serbiska	14 901	1,4	7 538	0,7	50,6	53,6	6 590	0,6	44,2	
Engelska	6 871	0,7	3 470	0,3	50,5	56,7	1 816	0,2	26,4	
Finska	10 830	1,0	4 651	0,4	42,9	36,2	2 746	0,3	25,4	
Kurdiska	5 111	0,5	2 702	0,3	52,9	57,7	3 217	0,3	62,9	
Persiska	6 624	0,6	4 267	0,4	64,4	54,5	2 937	0,3	44,3	
Somaliska	4 298	0,4	3 087	0,3	71,8	59,3	3 134	0,3	72,9	
Spanska	10 265	1,0	5 626	0,5	54,8	62,6	4 499	0,4	43,8	
Turkiska	5 239	0,5	3 077	0,3	58,7	65,8	3 484	0,3	66,5	
Övriga språk (120 st)	46 691	4,5	22 224	2,1	47,6	60,0	20 608	2,0	44,1	
Ospecificerade språk	542	0,1	199	0,0	36,7	31,2	366	0,0	67,5	
Summa alla språk	141 930	13,6	76 811	7,3	54,1	56,7	68 017	6,5	47,9	

4.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i grundskolan var 95 811 personer enligt mätningen i oktober 2003, en ökning för sjunde året i rad. Ökningen jämfört med föregående år var 1 150 lärare. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 87,4 procent. Det betyder att antalet lärare omräknat till heltidstjänster var närmare 83 800, drygt 400 fler än hösten innan. Även andelen lärare som är helt tjänstlediga har ökat, från 5,5 procent läsåret 1995/96 till 10 procent läsåret 2003/04.

Den andel av årsarbetskraften (dvs. efter omräkning till heltidstjänster) som hade pedagogisk utbildning uppgick till 81,5 procent. Detta är en något större andel sedan föregående år och den neråtgående trend som funnits sedan läsåret 1997/98 har brutits. Kvinnliga lärare hade i större utsträckning än män en pedagogisk utbildning.

I de fristående skolorna var andelen lärare (omräknat till heltidstjänster) med pedagogisk utbildning 64,6 procent. Andelen behöriga lärare var väsentligt lägre i fristående skolor än i kommunala skolor där den var 82,6 procent. Mellan kommunerna varierade andelen av årsarbetskraften som hade pedagogisk utbildning från omkring 58 till 96 procent. I fyrtiofem kommuner var mer än var fjärde lärare utan pedagogisk utbildning. I riksinternatskolorna uppgick andelen med pedagogisk utbildning i genomsnitt till 79,6 procent.

Lärartätheten, beräknad som antal lärare (omräknat till heltidstjänster) per 100 elever, uppgick hösten 2003 till 8,0 vilket innebar en högre nivå jämfört med de sju föregående åren. I diagram 7 visas utvecklingen av antalet lärare (heltidstjänster) per 100 elever i grundskolan under perioden 1991/92–2003/04.

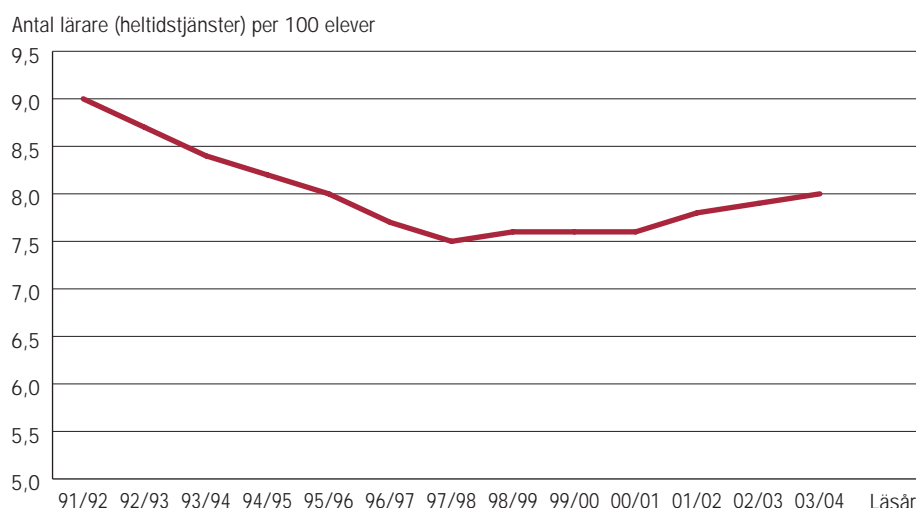
Lärartätheten var (precis som läsåret innan) lägre i fristående skolor (7,5) än i skolor med kommunal huvudman (8,0). Två år tidigare var lärartätheten högre i de fristående skolorna jämfört med de kommunala. Bland kommunerna varierade lärartätheten från 6,8 till 10,6 lärare per 100 elever. Lärartätheten var generellt sett högst i glesbygdskommuner.

Att lärartätheten fortfarande är låg jämfört med läsåret 1991/92 behöver inte betyda att antalet vuxna i skolan blivit färre. Verksamheten i förskoleklass, grundskola och fritidshem integreras i allt större utsträckning vilket innebär att fler personalkategorier än tidigare kommer in i skolan. För att kunna spegla detta kompletterades insamlingen till lärarregistret med uppgifter om bl.a. förskollärares och fritidspedagogers tjänstgöring i grundskolan från och med läsåret 1999/00.

Det nya måttet på personaltäthet visar att det läsåret 2003/04 fanns 8,4 heltidstjänster per 100 elever, en ökning med 0,1 heltidstjänster per 100 elever jämfört med föregående läsår. I detta mått ingår lärare (inkl. förskollärare), fritidspedagoger och fritidsledare. Det nya måttet är alltså 0,4 heltidstjänster högre än lärartätheten, som var 8,0. Det bör framhållas att det personaltillskott som verksamhetsintegrationen ger, med stor säkerhet i första hand avser de lägsta årskurserna.

Diagram 7

Antal lärare (heltidstjänster) per 100 elever i grundskolan 1991/92–2003/04. (Värden före 1995/96 är omräknade eftersom beräkningen av heltidstjänster förändrades fr.o.m 1995/96.)

Tabell 25

Lärare i grundskolan
15 oktober 1999–2003¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Huvudman	Antal tjänstgörande lärare ²⁾			Genomsnittlig tjänstgöringsgrad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever		
	Totalt	därav			Totalt	därav med tillsvidareanställning	Totalt	Exkl. lärare i modersmål och SVA	Antal pedagog. personal per 100 elever ³⁾
		Kvinnor	Män						
1999/00 Samtliga lärare	87 374	64 355	23 019	89,7	78 391	65 141	7,6	7,3	7,8
Andel (%) med ped. utbildn.	85,7	87,9	79,4	.	87,0	95,0	.	.	.
2000/01 Samtliga lärare	89 814	65 831	23 983	89,3	80 206	65 816	7,6	7,3	7,9
Andel (%) med ped. utbildn.	82,8	85,6	75,2	.	83,9	93,4	.	.	.
2001/02 Samtliga lärare	92 883	68 017	24 866	88,6	82 330	67 405	7,8	7,4	8,1
Andel (%) med ped. utbildn.	80,6	83,5	72,5	.	81,8	92,0	.	.	.
2002/03 Samtliga lärare	94 660	69 404	25 256	88,1	83 379	68 632	7,9	7,6	8,3
Andel (%) med ped. utbildn.	79,9	83,1	71,0	.	81,1	90,8	.	.	.
2003/04 Samtliga lärare	95 811	70 417	25 394	87,4	83 784	69 641	8,0	7,7	8,4
Antal med ped. utbildning	76 733	58 626	18 107	89,0	68 283	62 725	.	.	.
Andel (%) med ped. utbildn.	80,1	83,3	71,3	.	81,5	90,1	.	.	.
Per huvudman 2003/04									
Kommun (samtliga lärare)	89 376	65 810	23 566	88,0	78 684	65 585	8,0	7,7	8,4
Andel (%) med ped. utbildn.	81,4	84,4	73,1	.	82,6	91,3	.	.	.
Sameskola (samtliga lärare)	29	26	3	76,0	22	11	15,4	..	19,4
Andel (%) med ped. utbildn.	44,8	46,2	33,3	.	47,3	62,8	.	.	.
Fristående (samtliga lärare)	6 383	4 541	1 842	76,8	4 900	3 902	7,5	7,3	8,0
Andel (%) med ped. utbildn.	61,7	67,2	48,3	.	64,6	70,3	.	.	.
Internationella (samtliga lärare)	195	79,7	156	..	8,9	..	9,1
Andel (%) med ped. utbildn.
Riksinternat (samtliga lärare)	57	28	29	39,0	22	20	8,5	8,5	8,5
Andel (%) med ped. utbildn.	78,9	85,7	72,4	.	79,6	83,3	.	.	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

²⁾ Lärare, skolledare och SYV med undervisning.

³⁾ Lärare, skolledare och SYV med undervisning samt förskollärare, fritidspedagoger och fritidsledare.

Sedan lång tid vet vi att könsfördelningen bland lärarna i grundskolan är ojämn, en obalans som ökat över tid. Läsåret 2003/04 var andelen kvinnor 73 procent, liksom de två föregående läsåren, medan den tio år tidigare – läsåret 1992/93 – var 70 procent. Också bland skolledarna ökar andelen kvinnor. Läsåret 2003/04 var andelen kvinnliga skolledare 65 procent medan motsvarande andel var 53 procent läsåret 1993/94.

Fr.o.m. läsåret 2003/04 insamlas uppgifter om samtliga studie- och yrkesvägledare. Tidigare år insamlades endast uppgifter om studie- och yrkesvägledare som hade undervisning i sin tjänst. Hösten 2003 fanns 831 tjänstgörande studie- och yrkesvägledare i grundskolan och av dessa var majoriteten, 69 procent, kvinnor.

Kostnader

Kostnaden för samtliga skolor på grundskolenivå år 2003 var 70,5 miljarder kronor, inklusive hemkommunens kostnad för skolskjuts och nystartade fristående grundskolor. Jämfört med föregående år innebär det en ökning med tre procent (fasta priser KPI-ökning = 1,9 %). Av den totala kostnaden utgjordes 94 procent av kostnader för kommunala grundskolor och drygt sex procent av såg kostnader för fristående skolor. Resten (0,3 %) utgjordes av kostnader för riksinternatskolorna, internationella skolor samt sameskolan.

Kostnaden för den kommunala grundskolan år 2003 var 64,2 miljarder kronor, exklusive hemkommunens kostnad för skolskjuts. Räknat per elev motsvarar det 64 700 kronor, vilket är en ökning jämfört med år 2002 med två procent (fastpris).

Vid en jämförelse längre tillbaka i tiden, mellan åren 1991 och 2003, har kostnaden per elev i kommunal grundskola ökat med sex procent eller 3 400 kronor per elev. Det är främst kostnaden för undervisning som påverkar den totala kostnaden. Kostnaden för undervisning minskade med knappt 20 procent mellan åren 1991 och 1996. Minskningen berodde främst på att lärartätheten i grundskolan minskat. År 1991 fanns det 9,4 lärare per 100 elever medan det fanns 7,9 lärare per 100 elever år 1996. Sedan år 1997 har undervisningskostnaderna ökat med 26 procent. Kostnadsökningen har dock inte medfört någon markant högre lärartäthet utan beror i stället till stor del på en högre lönenivå inom sektorn. År 2003 var undervisningskostnaden 33 200 kronor per elev.

Kostnaden för läromedel, utrustning och skolbibliotek ökade kraftigt mellan år 1996 och 1998, en ökning med cirka 30 procent. En del av förklaringen till ökningen ligger i den satsning som KK-stiftelsen (Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling) genomförde mellan 1996 och 1998 för att utveckla skolans IT-användning. 1999 minskade kostnaderna kraftigt och har sedan dess varit stabila. Kostnaden per elev för läromedel, utrustning och skolbibliotek år 2003 var 2 500 kronor.

År 2003 var elevvårdskostnaden 1 400 kronor per elev vilket var en ökning med tre procent jämfört med i följande. Kostnaden för skolmåltider minskade marginellt och är 3 800 kronor per elev. Lokalkostnaden var 12 600 kronor per elev vilket var en ökning med tre procent jämfört med 2001 (fasta priser).

Kostnaden per elev varierade mellan kommunerna. För åttio procent av kommunerna varierade kostnaden mellan 57 100 och 73 200 kronor per elev.

Kostnaden för fristående skolor på grundskolenivå år 2003 var 4,0 miljarder kronor (inkl. nya fristående skolor som inte haft verksamhet under hela 2002). Kostnaden för de skolor som haft verksamhet under hela året var 66 300 kronor per elev, vilket var en ökning med fyra procent jämfört med år 2002. Notera att fristående skolor saknar avdragsrätt för mervärdesskatt. Kostnaden per elev var liksom 2002 högre i de fristående skolorna än i de kommunala, en skillnad på 1 600 kronor per elev (när kommunernas kostnader för skolskjuts räknats bort). De fristående skolorna har i genomsnitt en högre kostnad per elev för undervisning, lokaler, skolmåltider och läromedel/utrustning/skolbibliotek än de kommunala skolorna men däremot en lägre kostnad per elev för elevvård.

Den totala kostnaden för de internationella skolorna år 2003 var 97,2 miljoner kronor. Kostnaden för de internationella skolorna var 62 300 kronor per

elev, vilket är en ökning med sju procent jämfört med år 2002. Riksinternatsskolorna totala kostnad uppgick till 24,0 miljoner kronor vilket motsvarar en genomsnittlig kostnad på 86 200 kronor per elev.

Sameskolans kostnader uppgick år 2003 till 30,8 miljoner kronor (inkl. skolskjutsar, elevresor, reseersättningar och skolhem). Räknat per elev (inkl. elever i integrerad undervisning) motsvarar det 91 900 kronor. En av de större skillnaderna när det gäller kostnaden för sameskolan jämfört med kommunal grundskola är att skolskjutsar och elevhem kostar betydligt mer i sameskolan, 4 600 kronor per elev jämfört med 1 900 kronor per elev i kommunal grundskola.

Tabell 26

Kostnader för grundskolan 1999–2003, fördelade på huvudman och kostnadslag (löpande priser)

	Samtliga huvudmän ¹⁾			Kommunal huvudman ²⁾			Fristående skolor ³⁾		
	Kostnad totalt mkr	Andel %	Kostnad per elev ^{4,5)} , kr	Kostnad totalt mkr	Andel %	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Andel %	Kostnad per elev ^{4,5)} , kr
1999 Totalt	56 295	100	54 900	54 530	100	54 900	1 642	100	52 100
2000 Totalt	59 663	100	57 000	57 402	100	57 000	2 136	100	56 400
2001 Totalt	64 414	100	60 900	61 528	100	60 900	2 746	100	60 100
2002 Totalt	68 294	100	64 300	64 779	100	64 300	3 323	100	62 600
2003 Totalt	70 499	100	66 700	66 249	100	64 300	4 080	100	62 600
därav									
Undervisning	35 103	50	33 300	32 934	50	33 200	2 091	51	35 000
Lokaler	13 307	19	12 600	12 513	19	12 600	766	19	12 800
Skolmältider	4 047	6	3 800	3 752	6	3 800	285	7	4 800
Läromedel, utrustn, bibl	2 726	4	2 600	2 498	4	2 500	218	5	3 600
Skolskjuts	2 038	3	1 900	2 038	3	1 800	.	.	.
Elevvård	1 452	2	1 300	1 386	2	1 300	65	2	1 100
Övrigt	11 826	17	11 200	11 128	17	9 100	655	16	5 300

¹⁾ Kostnaden för riksinternatsskolor, internationella skolor samt sameskolan (inkl. sameskolans kostnad för elevhem), ingår i kostnad totalt.

²⁾ Skolkommunernas kostnad för utbildning inklusive hemkommunernas kostnad för skolskjuts.

³⁾ Fristående skolor med kommun- eller statsbidrag. Kostnaden för riksinternatsskolor och internationella skolor ingår inte i kostnaden för fristående skolor. Kostnaden per elev avser fristående skolor som bedrivit verksamhet under hela verksamhetsåret. I kostnaden totalt ingår även kostnader för skolor som inte haft verksamhet hela året (185,7 milj. kr för 2001, 125,4 milj. kr för 2002 samt 115,5 milj. kr för 2000).

⁴⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

⁵⁾ Kostnaden för fristående skolor som endast haft verksamhet under en del av året ingår ej.

4.3 Resultat

Betyg

Slutbetyg enligt det mål- och kunskapsrelaterade systemet delades ut för första gången våren 1998. Betygen sätts utifrån de mål som eleverna enligt kursplanerna ska ha uppnått i slutet av det nionde skolåret och med hjälp av de betygskriterier som har fastställts. Läroplanen, kursplanerna och betygssystemet gör att resultaten blir synliga i förhållande till målen på ett annat sätt än tidigare.

Inför urvalet till gymnasieskolan beräknas elevernas meritvärde. Det beräknas som summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen i elevens slutbetyg (Godkänd räknas som 10 poäng, Väl Godkänd som 15 poäng och Mycket Väl Godkänd som 20 poäng). Det möjliga maxvärdet är 320 poäng. Det genomsnittliga meritvärdet var 205,4 för de elever som läsåret 2002/03 avslutade

skolår 9 vilket är en ökning jämfört med 2001/02 då det genomsnittliga meritvärdet var 204,6.

Flickor har under en lång följd av år haft betydligt högre medelbetyg med det gamla relativa betygssystemet än pojkar. Detta mönster kvarstår med det mål- och kunskapsrelaterade betygssystemet. Könsskillnaden har varit ungefär lika stor sedan det nya betygssystemet infördes. Läsåret 2002/03 var betygen de högsta någonsin för både pojkar (195,0) och flickor (216,0), ökningen sedan föregående läsår var något större för pojkarna.

Elever med utländsk bakgrund hade i flera avseenden bättre resultat från grundskolan läsåret 2002/03 än motsvarande grupp läsåret 2001/02, 188,8 respektive 188,0. Denna elevgrupp är dock mycket heterogen. En elev med utländsk bakgrund i årskurs 9 kan vara född i Sverige och ha två utländska föräldrar, men kan också själv ha invandrat före eller under sin skoltid. Läsåret 1998/99 hade flickor med utländsk bakgrund för första gången ett något högre genomsnittligt meritvärde än pojkar med svensk bakgrund, detsamma gäller läsåret 2002/03.

De elever som läsåret 2002/03 avslutade grundskolan i en kommunal skola hade ett högre genomsnittligt meritvärde (204,5) än motsvarande elever föregående år (203,8). Elever i fristående grundskolor hade ett mycket högre genomsnittligt meritvärde än elever i kommunala skolor även om skillnaden har minskat de senaste åren. I fristående skolor minskade det genomsnittliga meritvärdet från 227,9 förra året till 223,2.

Spridningen i genomsnittligt meritvärde var stor mellan kommunerna. Det högsta genomsnittliga meritvärdet i en kommun var 243,7 (dvs. i snitt drygt Väl Godkänd) och lägst var 170,1 (dvs. i snitt drygt Godkänd).

Flickor nådde målen i större utsträckning än pojkar i alla ämnen utom i ämnet idrott och hälsa. I ämnet teknik har pojkarna under tidigare år haft bättre måluppfyllelse än flickorna, läsåret 2002/03 är det tredje året i rad då andelen flickor som uppnått målen i ämnet är högre än andelen pojkar. Skillnaderna mellan flickors och pojkars genomsnittliga meritvärde (dvs. för de 16 bästa ämnena) varierade mellan kommunerna. I åtta av 290 kommuner har pojkarna ett högre genomsnittligt meritvärde än flickorna.

För att en elev ska vara behörig att söka till gymnasieskolans nationella och specialutformade program krävs lägst betyget G (Godkänd) i ämnena svenska/svenska som andra språk, engelska och matematik. För de elever som saknar behörighet är det individuella programmet tillgängligt. Andelen behöriga elever minskade från 91,4 procent 1997/98 till 89,2 procent 2000/01. Därefter ökade andelen behöriga och var 89,9 procent läsåret 2002/03. I de ämnen som krävs för behörighet var det vanligast att eleven saknade betyg i matematik. En större andel flickor 91,0 procent, jämfört med pojkar 88,7 procent är behöriga till gymnasieskolan. Skillnaden mellan könen är i år mindre än tidigare.

Andelen behöriga till gymnasieskolan bland elever med utländsk bakgrund ökade från 78,9 procent läsåret 2001/02 till 79,5 procent läsåret 2002/03. Ökningen står pojkarna för. De ökade sin behörighetsgrad från 77,1 till 78,1 procent medan flickornas andel var oförändrad, 80,9. Av de elever som inte var behöriga att söka till gymnasieskolans nationella och specialutformade program hade en av tre utländsk bakgrund. Detta var, liksom tidigare, en stor överrepresentation eftersom andelen av alla elever som hade utländsk bakgrund var en av sju.

Läsåret 2002/03 avslutade 25,3 procent av eleverna grundskolan utan att nå kunskapsmålen i ett eller flera av ämnen. Andelen var densamma som året innan. Då betygssystemet infördes, för sex år sedan, var motsvarande andel 20,4 procent. Mellan läsåren 1997/98 och 2000/01 ökade andelen med mellan 1–2 procentenheter årligen. Förra året minskade andelen för första gången. Bland de elever som inte nått målen var det 8,8 procent som inte fått betyg i ett ämne, 15,3 procent i två eller fler ämnen och 1,1 procent som inte nått målen i något ämne (saknar slutbetyg).

En mindre andel flickor (21,9 procent) når inte kunskapsmålen i ett eller fler ämnen jämfört med pojkar (28,5 procent). Skillnaden mellan pojkar och flickor är i år den minsta sedan betygssystemet infördes.

Detta innebär att drygt 27 500 elever saknade godkänt betyg i ett eller flera ämnen. Andelen elever som inte nådde målen i ett eller flera ämnen varierade mellan kommunerna, från 7 till 45 procent. Bland de elever som saknade betyg i två eller fler ämnen var elever med utländsk bakgrund starkt överrepresenterade. Det fanns också skillnader mellan de olika ämnena. I de naturorienterade ämnena var det en hög andel elever som inte uppnådde målen, ca 10 procent.

Tabell 27

Slutbetyg i årskurs 9 läsåren 1998/99–2002/03

Läsår	Huvudman	Kön	Utl. bakgrund	Antal avgångna	Genomsnittligt meritvärde ¹⁾	Andel behöriga till gymnasieskolan	Elever som ej nått målen av de som fått eller skulle ha fått mål- och kunskapsrelaterade slutbetyg							
							Totalt		I ett ämne		I två eller fler ämnen		I alla ämnen (saknar slutbetyg)	
							Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
1997/98				97 258	201,2	91,4	19 753	20,4	7 018	7,2	11 737	12,1	998	1,0
1998/99				96 559	202,1	90,3	21 833	22,7	7 483	7,8	13 306	13,8	1 044	1,1
1999/00				99 957	202,9	89,4	24 127	24,3	8 049	8,1	14 909	15,0	1 169	1,2
2000/01				104 792	202,9	89,2	26 825	25,7	8 919	8,6	16 642	16,0	1 264	1,2
2001/02				107 134	204,6	89,5	27 020	25,4	9 365	8,8	16 414	15,4	1 241	1,2
2002/03				109 378	205,4	89,9	27 450	25,3	9 579	8,8	16 686	15,3	1 185	1,1
därav														
Kommun				103 460	204,5	89,7	26 327	25,4	9 142	8,8	16 023	15,5	1 162	1,1
Fristående ²⁾				5 918	223,2	93,2	1 123	21,4	437	8,3	663	12,6	23	0,4
Pojkar				55 548	195,0	88,7	15 739	28,5	5 526	10,0	9 559	17,3	654	1,2
Flickor				53 830	216,0	91,0	11 711	21,9	4 053	7,6	7 127	13,3	531	1,0
Elever med svensk bakgrund				93 508	208,1	91,6	21 356	23,0	7 858	8,5	12 660	13,6	838	0,9
Elever med utländsk bakgrund				15 870	188,8	79,5	6 094	38,6	1 721	10,9	4 026	25,5	347	2,2

¹⁾ I resultatredovisningen har meritvärdet beräknats för de elever som fått betyg i minst ett ämne.

²⁾ Inklusive internationella skolor och riksinternatskolor.

Ämnesprov

Resultaten på de nationella ämnesproven i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik i årskurs nio är ett annat mått på elevernas prestationer. Ämnesproven, som är obligatoriska, genomfördes första gången vårterminen 1998.

Ämnesprovsinsamlingen har genomförts sedan 1998. Mellan 1998 och 2002 gällde insamlingen ett urval skolor. Urvalet bestod av ca en tiondedel av skolorna med elever i skolår 9 (ca 150 skolor och 10 000 elever).

Från och med 2003 samlas samtliga elevers resultat in. Följande uppgifter samlas in för varje elev: betyg för respektive delprov i ämnesproven i svenska, svenska som andraspråk och engelska samt elevens totala antal g-poäng, vg-poäng och elevens provbetyg i ämnesprovet i matematik.

Alla inrapporterade (103 621) elever deltog inte i varje ämnesprov. Vissa elever deltog endast i något delprov. Andelen av de redovisade eleverna som deltog i samtliga delprov var 82 procent i svenska och 71 procent i svenska som andraspråk, 69 procent i matematik och 83 procent i engelska. För att motverka en eventuell snedvridande effekt av bortfallet har resultatet bortfallskorrigerats.

Det råder generellt en större överensstämmelse mellan måluppfyllelsen i ämnesproven och slutbetygen vad gäller svenska och engelska än i matematik. Slutbetygen i matematik visar en högre grad av måluppfyllelse än vad proven gör.

Bland elever som deltog i läsförståelseprovet (delprov A) i svenska nådde 5,9 procent av flickorna och 11,4 av pojkarna inte målen för Godkänd. I det muntliga provet (delprov B) och det skriftliga provet (delprov C) var motsvarande andelar 2,0 och 3,9 procent samt 2,6 och 6,9 procent. Bland elever som deltog i delprov A i svenska som andraspråk uppnådde 29,7 procent av flickorna och 37,3 procent av pojkarna inte målen för Godkänd. I delprov B och delprov C var motsvarande andelar 8,5 och 14,7 procent samt 10,3 procent och 16,3 procent.

Enligt ämnesprovsundersökningen nådde 9,2 procent av eleverna inte betyget Godkänd i matematikprovbetyget. Knappt 40 procent av eleverna presterade resultat som bedömdes motsvara kriterierna för betygen Väl godkänd eller Mycket väl godkänd. Det förekommer inga stora skillnader mellan pojkars och flickors provbetyg. Andelen som inte uppnådde betyget Godkänd i provet är lika hög bland flickor som bland pojkar. Andelen pojkar med betyget Mycket väl godkänd var något större än andelen flickor.

I provet i engelska lyckades flickor bättre än pojkar i proven som mäter muntlig respektive skriftlig förmåga (delprov A och C), medan skillnaden mellan könen var minst i provet som mäter receptiv förmåga (delprov B). I delprov A uppnådde 17,3 procent av flickorna betyget Mycket väl godkänd, medan motsvarande andel bland pojkarna var 12,6 procent. I delprov B var andelen flickor med betyget Mycket väl godkänd 22,3 procent, medan andelen pojkar var 23,0 procent och i delprov C var motsvarande andelar 15,2 och 11,5 procent. Bilden som framträder är att elever i svensk skola är duktiga i engelska.

Över samtliga delprov är det en större andel flickor än pojkar som når målen på proven. Framförallt gäller det läsförståelse och skrivande förmåga i svenska/svenska som andraspråk och skrivande förmåga i engelska. I matematik var skillnaderna mellan könen inte så stora varken i ämnesproven eller i slutbetygen. Även fördelningen mellan betygen godkänd, väl godkänd och mycket väl godkänd var mer lika mellan könen i matematik jämfört med i engelska och svenska.

Tabell 28

Ämnesprovresultat i årskurs 9 läsåret
2002/03 (bortfallskorrigerade)

Ämne Delprov/Prov	Totalt				Flickor				Pojkar			
	Andel (%) elever				Andel (%) elever				Andel (%) elever			
	G	VG	MVG	Ej nått målen	G	VG	MVG	Ej nått målen	G	VG	MVG	Ej nått målen
Engelska												
Muntlig förmåga (delprov A)	42,5	37,4	14,9	5,1	39,2	39,1	17,3	4,4	45,8	35,7	12,6	5,8
Receptiv förmåga (delprov B)	28,7	40,6	22,6	8,1	28,5	41,6	22,3	7,6	28,9	39,6	23,0	8,6
Skrivande förmåga (delprov C)	45,9	34,6	13,3	6,2	42,2	38,1	15,2	4,5	49,5	31,2	11,5	7,8
Matematik												
Provresultat ¹⁾	53,8	27,6	9,4	9,2	53,5	28,0	9,2	9,3	54,0	27,2	9,7	9,1
Svenska												
Läsförståelse (delprov A)	46,8	35,6	8,8	8,7	39,0	42,3	12,8	5,9	54,4	29,1	5,1	11,4
Muntlig förmåga (delprov B)	45,9	39,3	11,9	3,0	36,8	45,0	16,2	2,0	54,7	33,7	7,7	3,9
Skriftlig förmåga (delprov C)	51,9	34,7	8,6	4,8	42,5	42,7	12,2	2,6	61,0	27,0	5,2	6,9
Svenska som andraspråk												
Läsförståelse delprov A)	43,4	19,9	3,1	33,7	41,3	24,2	4,8	29,7	45,2	16,1	1,5	37,3
Muntlig förmåga (delprov B)	54,0	27,5	6,7	11,8	49,7	33,1	8,7	8,5	57,8	22,6	4,9	14,7
Skriftlig förmåga (delprov C)	57,5	24,6	4,4	13,5	54,3	29,1	6,2	10,3	60,3	20,6	2,7	16,3

¹⁾ I matematik ges inga delprovsbetyg. För att få ett provresultat i matematik ska eleven gjort samtliga delprov.

Övergång till gymnasieskola

Hösten 2003 gick nästan 98 procent av de elever som lämnade grundskolan vårterminen 2002 i gymnasieskolan. Det är i stort sett samma andel som under de senaste åren. Om de individuella programmen räknas bort var övergångsfrekvensen 90 procent.

Det finns inga könsskillnader när det gäller sökande- och övergångsfrekvens till gymnasieskolan. Däremot sökte och började elever med utländsk bakgrund i något mindre utsträckning, vilket bl.a. kan hänga samman med att elever med utländsk bakgrund oftare har en ofullständig grundskoleutbildning.

Tabell 29

Sökande- och övergångsfrekvens till gymnasieskolan hösten 1999–2003 för elever som avslutat grundskolans årskurs 9 våren samma år

År	Antal saknade betyg	Sökande till gymnasieskolan från år 9		Antal elever i gymnasieskolan från år 9	
		Behörighet till gymnasieskolan	Huvudman	Andel (%) av elever som avslutat år 9 ¹⁾	Andel (%) av elever som avslutat år 9 ¹⁾
Utländsk bakgrund	Antal elever som avslutat år 9	Antal		Antal	
Kön					
1999	96 647	94 936	98,2	94 329	97,6
2000	99 957	96 997	97,3	97 199	97,5
2001	104 792	102 408	98,0	101 843	97,5
2002	107 134	104 304	97,6	104 462	97,8
2003	109 378	107 078	98,2	106 824	97,9
därav					
Elever som nått målen i alla ämnen	81 256	80 460	99,1	80 649	99,3
Elever som ej nått målen					
i ett ämne	9 579	9 409	98,5	9 391	98,3
i två eller flera ämnen	16 686	15 808	95,4	15 338	92,6
i alla ämnen	1 185	782	70,4	801	72,1
Elever behöriga till gymnasieskolan	97 678	96 515	98,9	96 525	98,9
Kommun	103 460	101 407	98,3	101 166	98,0
Fristående ²⁾	5 918	5 671	96,3	5 658	96,1
Pojkar	55 548	54 375	98,2	54 208	97,9
Flickor	53 830	52 703	98,2	52 616	98,0
Elever med svensk bakgrund	93 508	91 693	98,4	91 591	98,3
Elever med utländsk bakgrund	15 870	15 385	96,9	15 233	96,0

¹⁾ Beräknas utifrån de elever som har fullständiga och korrekta personnummer i registret över elever som avslutat år 9.

²⁾ Inklusive internationella skolor och riksinternatskolor.

5

Specialskolan

5.1 Organisation

Utbildningen vid specialskolan är avsedd för barn och ungdomar med dövhet eller hörselskada som inte kan gå i grundskolan. Utbildningen skall dock så långt det är möjligt motsvara den utbildning som ges i grundskolan men samtidigt utgå från varje elevs förutsättningar (se Skollagen 7 kap. 1§). För specialskolan gäller i flertalet ämnen samma kursplaner som för grundskolan. För ämnen teckenspråk, svenska, engelska, moderna språk samt rörelse och drama har särskilda kursplaner utarbetats. Dessa har utformats så att de kan användas av alla elever i specialskolan. För döva och hörselskadade elever med utvecklingsstörning gäller dock särskolans kursplaner.

Undervisningen i specialskolan är organiserad i tio årskurser. Döva och hörselskadade elever undervisas dels vid fem skolor med regionala upptagningsområden, dels vid den riksrekryterande Åsbackaskolan i Gnesta med speciell inriktning på barn- och ungdomar med flera funktionshinder. Tillsviare bedrivs även undervisning för elever med flera funktionshinder vid Resurscenter syn i Örebro, tidigare Ekeskolan, och för elever med grav språkstörning vid Resurscenter tal och språk i Sigtuna, tidigare Hällsboskolan.

Sedan den 1 juli 2000 är specialskolorna inte längre enskilda myndigheter. De fem regionala skolenheterna samt Åsbackaskolan är sammanförda under Specialskolemyndigheten (SPM). Den 1 juli 2000 omvandlades också Hällsboskolan och Ekeskolan till resurscentra och ingår i Statens specialpedagogiska institut. Resurscenter syn i Örebro och Resurscenter tal och språk i Sigtuna kommer under en övergångsperiod att bedriva specialskoleverksamhet för de elever som påbörjat sin utbildning vid Ekeskolan och Hällsboskolan. Verksamheterna har dock intagningsstopp sedan 1 juli 2001 respektive 1 juli 2002.

De flesta skolpliktiga barn och ungdomar som är hörsel- eller talskadade får sin utbildning med hjälp av specialundervisning inom den vanliga grundskolan. De gravt hörsel- eller talskadade som undervisas vid specialskolorna är en mycket liten grupp inom det svenska skolväsendet. Elevutvecklingen under den senaste femårsperioden redovisas i nedanstående tabell.

Tabell 30

Antal elever i specialskolan
15 oktober 1999–2003

	1999/2000	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
Specialskolan totalt	808	807	777	757	703
därav					
Regionskolor för döva eller hörselskadade	606	599	579	579	545
Riksskolor					
Åsbackaskolan ¹⁾ , Gnesta	50	53	59	58	61
Ekeskolan ²⁾ , Örebro (t.o.m. 2000/01)	32	36	.	.	.
Hällsboskolan ³⁾ , Sigtuna (t.o.m. 2000/01)	120	119	.	.	.
Resurscenter					
Resurscenter syn, Örebro ⁴⁾ (fr.o.m. 2001/02)	.	.	44	34	29
Resurscenter tal och språk, Sigtuna ⁵⁾ (fr.o.m. 2001/02)	.	.	95	86	68

¹⁾ Riksskola för döva eller hörselskadade elever som också är utvecklingsstörda.

²⁾ Riksskola för synskadade elever som också är döva, hörselskadade eller utvecklingsstörda.

³⁾ Riksskola för dels talskadade elever, dels döva eller hörselskadade elever som inte kan gå i en regionskola på grund av beteendestörningar eller av andra speciella skäl än synskada eller utvecklingsstörning.

⁴⁾ Resurscenter med kvarvarande specialskoleverksamhet för synskadade elever som också är döva, hörselskadade eller utvecklingsstörda. Specialskolan har intagningsstopp fr.o.m. 1 juli 2001.

⁵⁾ Resurscenter med kvarvarande specialskoleverksamhet för elever med grav språkstörning. Specialskolan har intagningsstopp fr.o.m. 1 juli 2002.

Hösten 2003 var 703 elever inskrivna i specialskolan, vilket är en minskning med närmare 13 procent sedan läsåret 1999/00 och en minskning med drygt sju procent jämfört med föregående år. Läsåret 2003/04 kom eleverna från 159 kommuner och 420 elever (60 %) kom från en annan kommun än den där skolan var belägen. Av det totala antalet elever var 508 (72 %) bosatta i föräldrahemmet under utbildningen och 189 elever (27 %) var bosatta i olika typer av elevhem på eller i närheten av skolorna.

Av det totala antalet elever som var inskrivna i specialskola läsåret 2003/04 var 38 elever (5,4 %) synskadade, 597 elever (85 %) hörselskadade och 68 elever (9,7 %) talskadade. 111 elever (15,7 %) hade flera funktionshinder. Endast elva elever (1,6 %) deltog i modersmålsundervisning.

Tabell 31

Antal elever i specialskolan 15 oktober 2003
fördelade efter skola, kön och funktionshinder

Skoltyp Skola Kön	Antal elever					Antal elever som deltar i moders- målsunder- visning
	Antal elever totalt	med synskada	med dövhet/ hörselskada	med talskada	med ytterligare funktions- hinder	
Samtliga specialskolor	703	38	597	68	111	11
därav						
Flickor	314	12	287	15	42	4
Pojkar	389	26	310	53	69	7
Regionskolor för döva eller hörselskadade	545	4	541	0	67	10
därav						
Birgittaskolan, Örebro	179	0	179	0	29	8
Kristinaskolan, Härnösand	72	0	72	0	11	0
Manillaskolan, Stockholm	141	0	141	0	23	0
Vänerskolan, Vänersborg	72	4	68	0	0	0
Östervångsskolan, Lund	81	0	81	0	4	2
därav						
Flickor	266	0	266	0	30	4
Pojkar	279	4	275	0	37	6
Riksskola						
Åsbackaskolan, Gnesta	61	5	56	0	0	0
därav						
Flickor	23	2	21	0	0	0
Pojkar	38	3	35	0	0	0
Resurscenter	97	29	0	68	44	1
Resurscenter syn, Örebro	29	29	0	0	29	0
Resurscenter tal och språk, Sigtuna	68	0	0	68	15	1

¹⁾ En elev kan förekomma i mer än en kolumn.

5.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i specialskolan var 345 enligt mätningen i oktober 2003. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 89,4 procent. Omräknat till heltidstjänster hade specialskolan tillgång till 308 lärare, vilket blir 43,9 heltidstjänstgörande lärare per 100 elever. Föregående läsår var antalet heltidstjänstgörande lärare per 100 elever 40,6. Av lärarna var drygt 75 procent kvinnor.

Andelen lärare utan pedagogisk utbildning har ökat kraftigt under de senaste åren. Läsåret 2003/04 saknade mer än var fjärde (27 %) lärare pedagogisk utbildning. Läsåret 1996/97 var motsvarande andel nio procent. Även andelen lärare med specialpedagogisk utbildning har minskat kraftigt, från 64,2 procent läsåret 1996/97 till 40,3 procent läsåret 2003/04.

Tabell 32

Lärare i specialskolan
15 oktober 1999–2003¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstjänst) per 100 elever
	Totalt	Kvinnor	Män		Totalt	därav med tillsvidare- anställning	
1999/2000 Samtliga lärare	351	271	80	88,3	310	243	38,4
Andel (%) med ped. utbildning	84,3	84,9	82,5	.	84,7	94,2	.
Andel (%) med spec. ped. utb.	55,8	57,9	48,8	.	58,0	71,3	.
2000/01 Samtliga lärare	341	263	78	88,6	302	226	37,4
Andel (%) med ped. utbildning	79,8	81,0	75,6	.	78,9	91,1	.
Andel (%) med spec. ped. utb.	50,4	52,1	44,9	.	51,1	66,0	.
2001/02 Samtliga lärare	350	273	77	87,3	305	227	39,3
Andel (%) med ped. utbildning	74,9	77,3	66,2	.	74,8	89,0	.
Andel (%) med spec. ped. utb.	47,1	49,5	39,0	.	48,1	61,6	.
2002/03 Samtliga lärare	348	268	80	88,3	307	225	40,6
Andel (%) med ped. utbildning	73,6	75,7	66,3	.	73,3	87,9	.
Andel (%) med spec. ped. utb.	41,1	42,5	36,3	.	41,6	55,0	.
2003/04 Samtliga lärare	345	264	81	89,4	308	229	43,9
Antal med ped. utbildning	252	198	54	88,8	224	199	.
Andel (%) med ped. utbildning	73,0	75,0	66,7	.	72,6	87,2	.
Antal med spec. ped. utbildn.	139	111	28	85,9	119	115	.
Andel (%) med spec. ped. utb.	40,3	42,0	34,6	.	38,7	50,4	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Verksamhetsåret 2003 uppgick den totala kostnaden för specialskolan till cirka 445 miljoner kronor⁶, vilket är en minskning med närmare två procent i fasta priser sedan 2002. Kostnaden per elev uppgick till 609 000 kronor. Det är drygt 18 500 kronor (i fasta priser), eller tre procent, mer än år 2002.

Undervisningskostnaden, som var 211 500 kronor per elev 2003, utgör i specialskolan endast cirka 35 procent av totalkostnaden. Jämfört med exempelvis grundskolan och gymnasieskolan där undervisningskostnaden utgör cirka 45–50 procent av den totala kostnaden är detta en förhållandevis låg andel. Per elev ökade kostnaden för undervisning med drygt fyra procent.

Elevhem är den näst största kostnadsposten efter undervisningskostnaden. År 2003 uppgick denna kostnad till 108 500 kronor per elev. Detta motsvarar 18 procent av den totala kostnaden för specialskolan. Kostnaden för elevhem minskade med drygt 1 800 kronor per elev (i fasta priser) eller två procent jämfört med 2002.

Kostnaden för lokaler utgör 14 procent av den totala kostnaden i specialskolan och uppgick 2003 till 87 200 kronor per elev, en ökning med drygt 3 100 kronor per elev eller fyra procent jämfört med föregående år. Kostnaden för läromedel uppgick till 7 000 kronor per elev och har minskat med drygt 13 procent jämfört med 2002. Kostnaden för skolskjuts som utgör åtta procent av

⁶ Exklusive kostnad för specialpedagogiska resurscenter.

specialskolans kostnader uppgick till 47 100 kronor per elev 2003, vilket är en minskning med tre procent jämfört med föregående år. Elevvård respektive skolmåltider utgör tillsammans sex procent av den totala kostnaden för specialskolan och uppgick 2003 till 19 800 kronor per elev respektive 19 500 kronor per elev. Kostnaden för skolmåltider är oförändrad jämfört med föregående år, medan kostnaden för elevvård ökat med 13 procent.

Övriga kostnader, dvs. kostnader för exempelvis administration, skolledning, SYV, kompetensutveckling och utvecklingsarbete uppgick till 108 400 kronor per elev, vilket är en ökning med nio procent jämfört med föregående år.

Kostnaden för specialpedagogiska resurscenter uppgick till närmare 32 miljoner kronor 2003, en ökning med drygt 38 procent jämfört med år 2002.

Tabell 33

Kostnader för specialskolan 1999–2003 (löpande priser)

Samtliga specialskolor och resurscenter	Kostnad totalt miljoner kr	Andel (%)	Kostnad per elev ¹⁾ , kr
1999 Totalt ²⁾	468 ³⁾	.	.
Specialskolan	398	100	491 400
2000 Totalt ²⁾	488 ³⁾	.	.
Specialskolan	415	100	512 700
2001 Totalt ²⁾	469	.	.
Specialskolan	443	100	559 300
2002 Totalt ²⁾	467	.	.
Specialskolan	444	100	579 300
2003 Totalt²⁾	476		
Specialskolan	445	100	609 000
därav			
undervisning	154	35	211 500
lokaler	64	14	87 200
skolmåltider	14	3	19 500
läromedel/utrustning/ skolbibliotek	5	1	7 000
skolskjuts/reseersättning	34	8	47 100
elevvård	14	3	19 800
elevhem	79	18	108 500
övrigt	79	18	108 400
Specialpedagogiska resurscenter	32	.	.

¹⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

²⁾ Inklusiv specialpedagogiska resurscenter.

³⁾ I kostnaden för specialpedagogiskt resurscenter ingick fram t.o.m. år 2000 även kostnader för Tomtebodaskolans resurscenter. Fr.o.m. 2001 års kostnadsinsamling redovisas emellertid endast kostnader för resurscenter vid regionskolorna för döva och hörselskadade, riksskolan i Gnesta samt resurscenter i Örebro och Sigtuna. Kostnaden för år 1999 och 2000 kan därför inte jämföras med uppgifterna fr.o.m. 2001.

6

Särskolan

6.1 Organisation

Utbildningen i särskolan syftar till att ge utvecklingsstörda barn och ungdomar en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning. Utbildningen ska så långt som det är möjligt motsvara den som ges i grundskolan och gymnasieskolan (Skollagen 6 kap.1§).

Den obligatoriska särskolan består av grundsärskola och träningskola. Den innebär nio års skolplikt för alla barn och ungdomar mellan 7 och 16 år. Därutöver har eleverna rätt till ett tionde, frivilligt skolår för att komplettera utbildningen. I grundsärskolan går elever med lindrig utvecklingsstörning. Eleverna undervisas i samma ämnen som grundskolans elever. Ämnenas innehåll och omfattning anpassas dock till varje elevs förutsättningar. Eleverna i träningskolan har handikapp som gör att de inte kan tillgodogöra sig undervisningen i grundsärskolan. Styrelsen för särskolan avgör om en elev som tas emot i särskolan ska gå i grundsärskolan eller träningskolan.

Genom en försöksverksamhet (SFS 1995:1249, ändr. SFS 2000:446 se Skollagen 3 kap) har föräldrar till utvecklingsstörda barn fått ett ökat inflytande över sitt barns skolgång. Det innebär att barn inte får tas emot i särskolan utan vårdnadshavarens medgivande. Försöksverksamheten gäller till och med utgången av juni 2005. Lagen ger föräldrar rätt att avgöra var den obligatoriska skolgången ska ske. Däremot ges vårdnadshavare inte rätt att välja skolform inom särskolan, grundsärskola eller träningskola. Skolverket har i olika sammanhang funnit att det blir allt vanligare att kommuner inför rutinen att elev/vårdnadshavare måste ansöka om särskola innan mottagande sker.

Alla elever som fullgjort sin skolplikt i den obligatoriska särskolan ska erbjudas fortsatt fyraårig utbildning i gymnasiesärskolan. Gymnasiesärskolan erbjuder yrkesutbildning på samma sätt som gymnasieskolan i nationella, specialutformade eller individuella program. Styrelsen för särskolan avgör om en elev

ska erbjudas yrkesutbildning på ett nationellt eller specialutformat program eller om eleven ska erbjudas yrkesträning eller verksamhetsträning inom ett individuellt program. De individuella programmen i gymnasiesärskolan riktar sig främst till elever som inte kan följa utbildningen på ett nationellt eller specialutformat program.

Våren 2002 tillsattes, genom beslut av regeringen den 6 december 2001, en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att se över utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Kommittén fick namnet Carlbeckkommittén. Den 2 april 2003 redovisade kommittén delbetänkandet *För den jag är – om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2003:35). Slutbetänkandet, som har titeln *För oss tillsammans – om utbildning och utvecklingsstörning* redovisades den 4 oktober 2004. Tyngdpunkten i betänkandet ligger på att höja kvalitén i utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Valfrihet, flexibilitet och strävan efter att likställa utbildningsvillkoren för särskolans elever är nyckelbegrepp. Grundsärskolan föreslås vara nioårig med samma garanterade undervisningstid som grundskolan, 6 665 timmar. Eleverna ska även ha rätten till ytterligare två läsår om sammanlagt minst 800 timmar. Vidare föreslås att den nuvarande träningskolan försvinner som begrepp och ersätts av möjligheten att fritt kunna kombinera grundsärskolans ämnen och kunskapsområden till en individuell utbildningsgång. Gymnasiesärskolan föreslås vara fortsatt fyraårig men dagens timplan ersätts med en poängplan efter samma modell som i gymnasieskolan. Vidare föreslås att gymnasiesärskolans yrkes- och verksamhetsträning ersätts av möjligheten att fritt kunna kombinera kurser och kunskapsområden i ett individuellt program.

Särskolan omfattade totalt 21 626 elever hösten 2003. Av dessa gick 14 916 elever i den obligatoriska särskolan och 6 710 i gymnasiesärskolan. Av samtliga elever i särskolan var 60 procent pojkar och 40 procent flickor. Antalet elever i särskolan har ökat under hela 90-talet (se diagram 8 och 9). I den obligatoriska särskolan har antalet elever ökat med 81 procent sedan läsåret 1992/93. Detta kan jämföras med grundskolans elevökning på 18 procent under samma period. För gymnasiesärskolan var elevökningen under samma period 84 procent medan antalet elever i gymnasieskolan ökade med 8 procent under samma tioårsperiod. Orsakerna till särskolans kraftigt ökande elevantal har undersökts i flera av Skolverkets utvärderingsrapporter. I en rapport från 1998 framkom bland annat att skolformen blivit mer accepterad⁷. Kommunaliseringen och därmed den ökade närheten till skolan, har gjort särskoleplacering lättare för elever och föräldrar. I rapporten "Hur särskild får man vara" från 2000, redovisades brist på kompetens och resurser i grundskolan som en förklaring till elevökningen i grundsärskolan. En ökad iver att testa och diagnostisera elever skapar också ett tryck på inskrivning i särskolan.

⁷ Uppföljning och utvärdering av försöksverksamheten med ökat föräldrainflytande över val av skolform för utvecklingsstörda barn. Skolverket 1999.

Diagram 8

Indexerad elevutveckling i den obligatoriska särskolan 1992–2003

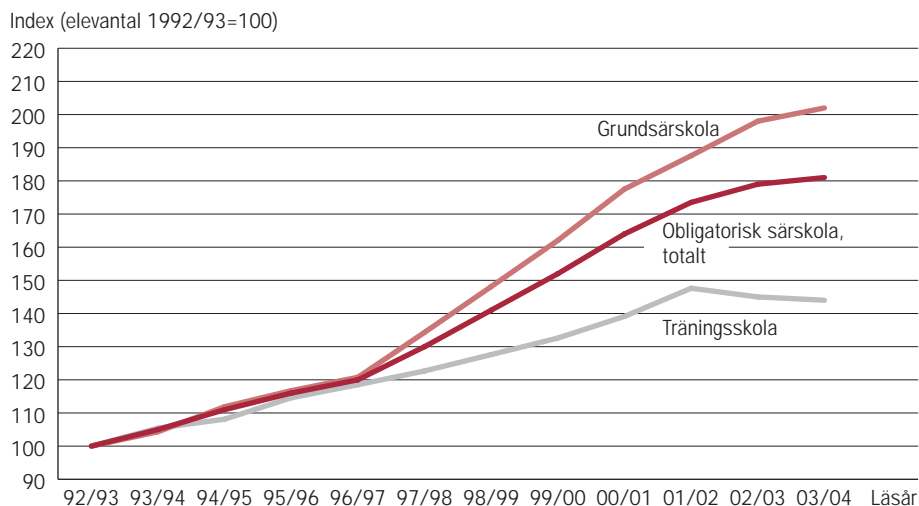
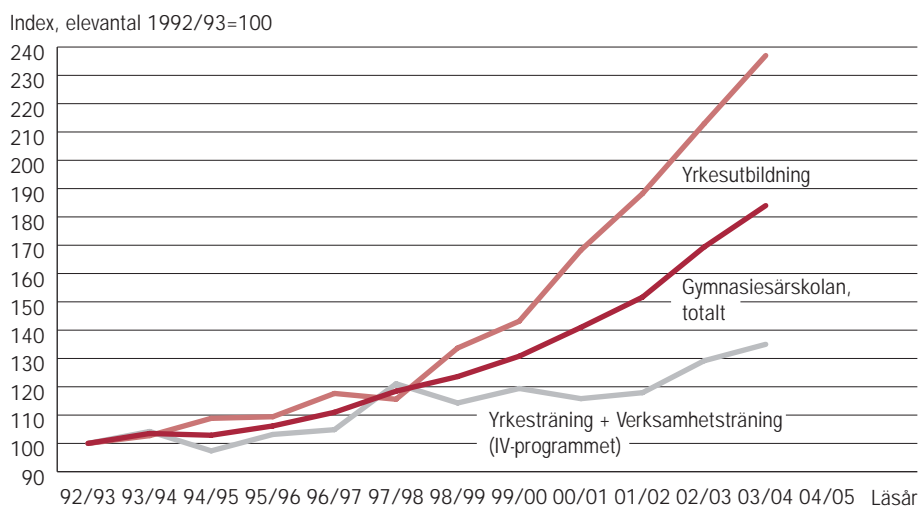

Diagram 9

Indexerad elevutveckling i gymnasiesärskolan 1992–2003

Statistik över elevökningen i grundsärskolan visar att ökningstakten varierar mellan olika delar av landet. I flera län har antalet elever mer än fördubblats sedan läsåret 1992/93. Andelen elever i grundsärskolan av samtliga elever i grundskolan varierar också mellan länen. I Stockholms län är andelen som lägst med 1,1 procent av alla elever i grundskoleålder. I Gotlands län är motsvarande andel högst, 1,9 procent. Ökningstakten skiljer sig också åt mellan länen. Från 1992/93 till 2003/04 har andelen i grundsärskolan av samtliga elever i grundskolan ökat med runt 0,9 procentenheter i Uppsala län medan ökningen var 0,2 procentenheter i Jönköpings och Dalarnas län. Övergången från grundskola till särskola pågår under hela grundskoleperioden. Ungefär hälften av eleverna i särskolans år 9 hade tidigare gått ett eller flera år i grundskolan.

Under hösten 2001 redovisade Skolverket till regeringen en utvärdering gällande kvalitén i särskolan. Resultaten från enkätundersökningen visade att eleverna i särskolan mår bra men att deras kunskapsutveckling är dålig. Bland orsakerna nämns brist på strategier för undervisning och organisation. Det ställs för låga krav på eleverna och de tilltros inte förmåga att kunna göra val, av exempelvis skola.⁸

⁸ *Kvalité i särskola – en fråga om värderingar.* Regeringsuppdrag om särskolan oktober 2001. Skolverket 2001.

Tabell 34

Antal elever i särskolan den
15 oktober 1999–2003

	1999/2000	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04
Särskolan totalt	17 242	18 623	19 795	20 941	21 626
därav					
Obligatorisk särskola	12 469	13 479	14 261	14 761	14 916
Gymnasiesärskola	4 773	5 144	5 534	6 180	6 710

Huvudmannskapet för särskolan har under 1990-talets första hälft förts över från landstingen till kommunerna. Undantaget är en (1) skola som enligt särskilt beslut fortfarande drivs i landstingsregi. Härutöver bedrivs obligatorisk särskola vid 28 fristående skolor och gymnasiesärskola vid 23 fristående skolor läsåret 2003/04. Av tabell 33 framgår att majoriteten av eleverna i såväl obligatorisk särskola (97 %) som i gymnasiesärskola (92 %) fick sin utbildning i skolor med kommunal huvudman. I fristående obligatoriska särskolor gick 3 procent av eleverna och i fristående gymnasiesärskolor gick 6 procent av eleverna. I grund- och gymnasieskola gick 6 respektive 10 procent av eleverna i fristående grund- respektive gymnasieskolor läsåret 2003/04.

Totalt anordnades läsåret 2003/04 obligatorisk särskola vid 742 skolor i 278 kommuner. Motsvarande uppgifter för gymnasial särskola var 261 skolor i 180 kommuner. Det genomsnittliga antalet elever per skola var 20 i den obligatoriska särskolan och 26 i gymnasiesärskolan. Av eleverna i den obligatoriska särskolan var 8 procent bosatta i en annan kommun än den där skolan var belägen. I gymnasiesärskolan var 38 procent av eleverna bosatta i annan kommun.

Andelen elever i obligatoriska särskolan som fick sin utbildning integrerad i en grundskoleklass läsåret 2003/04, dvs. de gick minst halva tiden tillsammans med elever i grundskoleklass, var 17 procent. Andelen integrerade särskoleelever i en gymnasieskoleklass var fem procent. I Skolverkets utvärdering år 2000 framkom att kommuner och län tillämpar olika synsätt eller ideologier när de hantlar elever i behov av särskilt stöd⁹. Detta kommer klarast till uttryck i synen på integrerad undervisning av särskoleelever tillsammans med grundskoleelever. I kommunerna varierar andelen integrerade elever mellan 0–100 procent. I glesbygdskommuner och landbygdskommuner är det vanligt med integrering, av praktiska skäl. De integrerade eleverna som placeras efter ”närhetsprincipen” får möjlighet att gå i samma skola som andra jämnåriga i området.

Det var 38 procent (2 568 elever) av gymnasiesärskolans elever som deltog i yrkesträning eller verksamhetsträning inom ramen för ett individuellt program (IV-program) medan 62 procent av eleverna (4 142 elever) deltog i yrkesutbildning enligt ett nationellt eller specialutformat program. De vanligaste nationella programmen var naturbruksprogrammet (582 elever), hotell- och restaurangprogrammet (579 elever) och handels- och administrationsprogrammet (443 elever). Av eleverna i obligatorisk särskola och gymnasiesärskola deltog tre respektive en procent av eleverna i modersmålundervisning.

⁹ *Hur särskild får man vara?
En analys av elevökningen i
särskolan.* Skolverket 2000.

Tabell 35

Antal elever i särskolan den 15 oktober
1999–2002 fördelade efter huvudman

Läsår Integration Huvudman Kön	Antal elever i						Samtliga elever
	Obligatorisk särskola		Gymnasiesärskola				
	därav		Yrkesförberedande linjer/program	därav			
	Grundsärskola	Träningskola		Yrkesträning	IV-program Verksamhetsträning		
1999/00	8 568	3 901	2 507	1 484	782	17 242	
därav Integrerade	1 729	0	139	36	8	1 912	
Kommuner	8 403	3 739	2 282	1 374	683	16 481	
Landsting	12	2	123	31	13	181	
Fristående	153	160	102	79	86	580	
2000/01	9 386	4 093	2 946	1 343	855	18 623	
därav Integrerade	2 111	0	221	42	10	2 384	
Kommuner	9 197	3 950	2 709	1 290	715	17 861	
Landsting	12	2	122	41	13	190	
Fristående	177	141	115	12	127	572	
2001/02	9 918	4 343	3 296	1 398	840	19 795	
därav Integrerade	2 197	0	179	43	9	2 428	
Kommuner	9 678	4 156	3 040	1 260	756	18 890	
Landsting	11	2	140	37	13	203	
Fristående	229	185	116	101	71	702	
Pojkar	5 902	2 613	1 960	833	484	11 792	
Flickor	4 016	1 730	1 336	565	356	8 003	
2002/03	10 482	4 279	3 278	1 521	931	20 491	
därav Integrerade	2 352	0	289	59	20	2 720	
Kommuner	10 187	4 119	3 480	1 375	850	20 011	
Landsting	13	4	117	37	9	180	
Fristående	282	156	131	109	72	750	
Pojkar	6 233	2 622	2 202	903	537	12 497	
Flickor	4 249	1 657	1 526	618	394	8 444	
2003/04	10 672	4 244	4 143	1 587	980	21 626	
därav Integrerade	2 499	0	322	21	16	2 858	
Kommuner	10 341	4 081	3 871	1 447	854	20 594	
Landsting	11	4	12	16	25	68	
Fristående	320	159	149	124	101	853	
Pojkar	6 405	2 621	2 408	920	563	12 917	
Flickor	4 267	1 623	1 735	667	417	8 709	

6.2 Resurser

Lärare

Tabell 36 visar att i oktober 2003 tjänstgjorde 4 800 lärare i den obligatoriska särskolan varav 4 600 i skolor med kommunal huvudman. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 66 procent och omräknat till heltidstjänster var antalet lärare (samtliga huvudmän) 3 200. Det är en ökning med 78 heltidstjänster jämfört med året innan. I gymnasiesärskolan tjänstgjorde 2 200 lärare, varav 2 000 i skolor med kommunal huvudman. Tjänstgöringsgraden var 71 procent och omräknat till heltidstjänster var antalet lärare (samtliga huvudmän) knappt 1 600 vilket är en ökning med 167 heltidstjänster jämfört med året innan.

I fristående skolor var det 212 samt 148 tjänstgörande lärare, i den obligatoriska särskolan respektive gymnasiesärskolan. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 60 procent i den obligatoriska särskolan samt 72 procent i gymnasiesärskolan. Omräknat till heltidstjänster uppgick antalet lärare till 127 i obligatoriska särskolan och till 107 i gymnasiesärskolan. I och med kommunaliseringen av särskolan arbetar nu så gott som samtliga särskolelärare i kommunala eller i fristående skolor.

Samtliga huvudmän inräknade fanns det 25,8 lärare per 100 elever i obligatoriska särskolan jämfört med 25,1 läsåret 1999/00 dvs. i stort sett oförändrad lärartäthet de senaste fem åren. I beräkningen ingår inte integrerade elever. I gymnasiesärskolan var det 24,8 lärare per 100 elever jämfört med 26,2 läsåret 1999/00. I fristående skolor var antalet lärare per 100 elever 34,0 i den obligatoriska särskolan samt 29,5 i gymnasiesärskolan.

Andelen lärare (heltidstjänster) med pedagogisk utbildning oavsett huvudman har minskat från 92 procent läsåret 1999/00 till 87 procent läsåret 2003/04 vad gäller den obligatoriska särskolan. Även i gymnasiesärskolan har andelen lärare (heltidstjänster) med pedagogisk utbildning minskat från 89 procent till 81 procent under samma tidsperiod. I fristående sarskola var andelen med pedagogisk utbildning mycket lägre än för skolor med kommunal huvudman. Detta gällde såväl för den obligatoriska sarskolan (62 %) som gymnasiesarskolan (53 %).

Tabell 36

Lärare i särskolan 15 oktober 1999–2003¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Huvudman	Antal tjänstgörande lärare			Genom- snittlig tjänst- görings- grad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever
	Totalt	Kvinnor	Män		Totalt	därav med tillsvidare- anställning	
1999/00 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	3 870	3 126	744	67,9	2 626	2 132	25,1
Andel (%) med ped. utbildn.	90	92	83	.	92	96	.
1999/00 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	1 562	993	569	72,4	1 132	929	26,2
Andel (%) med ped. utbildn.	87	89	84	.	89	96	.
2000/01 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	4 198	3 367	831	68,7	2 884	2 327	25,4
Andel (%) med ped. utbildn.	87	89	79	.	89	94	.
2000/01 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	1 717	1 092	625	70,7	1 214	1 001	24,9
Andel (%) med ped. utbildn.	83	85	79	.	84	91	.
2001/02 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	4 482	3 594	888	67,9	3 044	2 469	25,3
Andel (%) med ped. utbildn.	85	87	76	.	88	94	.
2001/02 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	1 851	1 175	676	72,1	1 334	1 105	25,2
Andel (%) med ped. utbildn.	80	83	76	.	81	90	.
2002/03 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	4 660	3 723	937	67,0	3 124	2 502	25,2
Andel (%) med ped. utbildn.	83	86	72	.	86	92	.
2002/03 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	1 973	1 238	735	71,4	1 409	1 145	24,2
Andel (%) med ped. utbildn.	80	84	74	.	82	90	.
2003/04 Samtliga lärare i obligatorisk särskola	4 827	3 813	1 014	66,3	3 202	2 616	25,8
Antal med ped. utbildning	4 003	3 276	727	69,3	2 776	2 417	.
Andel (%) med ped. utbildn.	83	86	72	.	87	92	.
2003/04 Samtliga lärare i gymnasiesärskola	2 226	1 414	812	70,8	1 576	1 285	24,8
Antal med ped. utbildning	1 743	1 149	594	72,8	1 270	1 141	.
Andel (%) med ped. utbildning	78	81	73	.	81	89	.
Per huvudman 2003/04							
Obligatorisk särskola	4 827	3 813	1 014	66,3	3 202	2 616	25,8
Kommun (samtliga lärare)	4 604	3 652	952	66,6	3 066	2 502	25,5
Landsting (samtliga lärare)	13	7	6	62,7	8	8	54,3
Fristående (samtliga lärare)	212	156	56	59,9	127	106	34,0
Gymnasiesärskola	2 226	1 414	812	70,8	1 576	1 285	24,8
Kommun (samtliga lärare)	2 025	1 299	726	70,8	1 433	1 163	24,6
Landsting (samtliga lärare)	54	22	32	66,8	36	28	22,1
Fristående (samtliga lärare)	148	93	55	72,1	107	95	29,5

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Kommunernas kostnader för kommunal särskola var 4,8 miljarder kronor år 2003. Kommunerna betalade dessutom 231,6 miljoner kronor i ersättningar till fristående särskolor och 44,4 miljoner kronor i ersättningar till landsting. I två landsting finns det riksrekryterande särskolor med statsbidrag. Statsbidraget uppgick till 9,9 miljoner kronor år 2003.

Kostnaden per elev är något högre i obligatoriska särskolan än i gymnasiesärskolan, 245 700 kronor jämfört med 213 700 kronor, exklusive kostnaden för skolskjuts. Totalkostnaden exklusive kostnaden för skolskjuts har här dividerats med antalet elever i särskolan som inte är integrerade i grundskolan respektive gymnasieskolan. Kostnaderna för de integrerade eleverna är svåra att särskilja i kostnaderna för grundskolan respektive gymnasieskolan och ingår därför i grundskol- respektive gymnasieskolredovisningen. Vissa av de kostnader som här antas bara ha kommit de icke-integrerade särskoleeleverna till del kan avse även integrerade särskoleelever. I så fall är den kostnad per elev som redovisas här något överskattad. Skolskjutskostnaden har i tabell 35 fördelats på alla särskoleelever, integrerade såväl som ej integrerade, eftersom skolskjutskostnaden vanligtvis avser hela särskolans elevgrupp.

Kostnaden per elev i obligatoriska särskolan har ökat med 0,8 procent (i fasta priser) sedan 2002. I gymnasiesärskolan har kostnaden per elev minskat med 5,9 procent.

Undervisningskostnaden är den största delkostnaden. Den uppgår till 133 100 kronor per elev i obligatorisk särskola och är 24 200 kronor lägre i gymnasiesärskolan. Lokalkostnaden är däremot betydligt högre i gymnasiesärskolan, 36 100 kronor per elev jämfört med 25 500. Även kostnaden för läromedel/utrustning är betydligt högre i gymnasiesärskolan än i obligatorisk särskola. I obligatorisk särskola är däremot skolskjutskostnaden och övriga kostnader, t.ex. för elevassistenter, högre.

Kostnaden per elev varierar stort mellan kommuner. I många kommuner är elevantalet mycket lågt. Det är framför allt i dessa kommuner som extremt höga eller extremt låga kostnader förekommer.

Tabell 37

Kostnader för särskolan
1999–2003 (löpande priser)

	Kostnad totalt miljoner kr ¹⁾	Andel (%)	Kostnad per elev ²⁾ , kr
1999 Totalt ³⁾	3 355	100	234 900
2000 Totalt ³⁾	3 657	100	238 800
2001 Totalt ³⁾	4 086	100	251 900
2002 Totalt ³⁾	4 504	100	261 400
2003 Totalt³⁾	4 816	100	263 100
Obligatorisk särskola	3 469	100	277 000
därav undervisning	1 664	47	133 100
lokaler	319	9	25 500
skolmåltider	56	2	4 500
läromedel/utrustning/ skolbibliotek	61	2	4 900
skolskjuts/ reseersättning	397	11	30 900
elevvård	53	2	4 270
övrigt	919	26	73 500
Gymnasiesärskola	1 347	100	238 000
därav undervisning	626	46	108 900
lokaler	208	15	36 100
skolmåltider	23	2	4 000
läromedel/utrustning/ skolbibliotek	55	4	9 600
skolskjuts/ reseersättning	118	9	20 000
elevvård			4 000
övrigt	294	22	51 100

¹⁾ Kostnader för elever integrerade i grund- eller gymnasieskola ingår inte.

²⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

³⁾ Kostnader för rikskryterande landstingskolor med statsbidrag ingår inte. Statsbidraget uppgick till 9,9 milj kr 2003. Kostnader för fristående särskolor och för den särskoleutbildning kommuner köper från landsting ingår inte heller. Kommunernas ersättning till fristående skolor uppgick till 231,6 milj kr, till landsting till 44,4 milj kr år 2003.

7

Gymnasieskolan

Gymnasieskolans rekryteringsbas utgörs till största delen av elever som avslutat år 9 i grundskolan närmast föregående läsår. Av de 131 949 elever som gick år 1 i gymnasieskolan hösten 2003 kom 81 procent, 106 824 elever, direkt från grundskolan. Dessa utgjorde 97,7 procent av de 109 378 elever som avslutade grundskolans årskurs 9 våren 2003. Drygt 111 300 elever var nybörjare i gymnasieskolan, dvs. de hade inte tidigare påbörjat en gymnasieutbildning. Antalet elever som kommer att sluta grundskolan förväntas öka till ca 126 000 elever år 2006. Därefter kommer elevantalet att minska och därmed också rekryteringsbasen för gymnasieskolan.

Av eleverna som gick i år 1 på nationella program kom 86 procent direkt från grundskolan. Motsvarande andel var för specialutformade program 90 procent, för individuella program 47 procent och för International Baccalaureate (IB) 81 procent. IB är en utbildning som leder till en internationell examen som är godkänd för inträde till universitet i ett stort antal länder.

7.1 Organisation

Gymnasieutbildning anordnas av kommuner, landsting och fristående huvudmän. Den innefattar 17 nationella program, specialutformade och individuella program, utbildningar vid fristående skolor samt IB. De nationella programmen är oftast uppdelade i inriktningar¹⁰ som eleverna kan välja mellan från det andra året.

Gymnasieutbildningen byggs upp av olika kurser av vilka ett antal kurser, kärnkurskurser, är obligatoriska för alla elever på de nationella och specialutformade programmen. De nationella programmen innehåller också obligatoriska så kallade karaktärsämnen, vilka är specifika för de olika programmen. Utöver kärn- och karaktärsämneskurserna för det egna programmet ska eleven välja ytterligare ett antal kurser enligt eget önskemål, och kan också välja att utöka studierna med kurser utöver vad programplanen kräver. På detta sätt

¹⁰ Infördes fr.o.m. höstterminen 2000. För elever som började i gymnasieskolan före den 1 juli 2000 var programmen grenindelade.

finns förutsättningar för att utbildningen ska kunna formas efter individuella önskemål. Timplanen uttrycks som riktvärden för utbildningens omfattning för ämnen och totalt på de olika programmen.

Varje kommun är skyldig att erbjuda alla ungdomar i kommunen, fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år, möjlighet att påbörja utbildning på program antingen i den egna kommunen eller genom avtal i annan kommun. De ungdomar som inte tagits in på något nationellt program ska erbjudas utbildning på specialutformade eller individuella program.

Regeringen överlämnade i april 2004 en proposition *Kunskap och kvalitet – elva steg för utveckling av gymnasieskolan, prop. 2003/04:140* till riksdagen. De förändringar som föreslås syftar till att modernisera och förändra inom ramen för dagens programgymnasium. Förslaget kan sammanfattas i följande elva punkter: ämnesbetyg ersätter dagens kursbetyg, en gymnasieexamen införs, projektarbete skall utvecklas till ett gymnasiearbete där helhetssynen i utbildningen betonas, kvalitén på det individuella programmet skall ökas, eleverna ges ökad rätt att söka utbildning utanför den egna kommunen, historia blir nytt kärnämne, kärnämnen bör präglas av utbildningens inriktning, en modern lärlingsutbildning förnyar yrkesutbildningen, förstärkt kvalitet på yrkesutbildningarna i gymnasieskolan, större kurser för sammanhang och fördjupning och lokala kurser måste kvalitetssäkras av Skolverket.

Elevutvecklingen i gymnasieskolan under de senaste fem läsåren redovisas i tabell 38.

Tabell 38

Antal elever i gymnasieskolan 15 oktober 1999–2003 fördelade efter huvudman

	1999/2000	2000/01	2001/02	2002/03 ¹⁾	2003/04
Gymnasieskolan					
totalt	305 579	305 270	311 121	321 643	333 928
därav					
Kommunala skolor	286 629	283 361	287 093	290 467	295 137
Landstingsskolor	5 017	4 856	5 163	4 853	4 287
Fristående skolor	11 379	14 251	17 887	25 276	33 521
Internationella	184	165	173	218	210
Riksinternatskolor	936	902	805	829	773
Kompletterande skolor	1 434	1 735	– ²⁾	– ²⁾	– ²⁾

¹⁾ Uppgifterna har korrigerats efter publicering av Skolverkets rapporter nr 229, nr 233 och nr 236.

²⁾ Från och med 2001 räknas inte kompletterande skolor som fristående gymnasieskolor och ingår därför inte längre i statistiken för gymnasieskolan.

Hösten 2003 var drygt 333 900 elever inskrivna i gymnasieskolan, vilket är nästan 12 300 fler än hösten 2002 (+3,8 %) och drygt 22 800 fler än hösten 2001 (+7,3 %). Drygt 88 procent av alla elever i gymnasieskolan hösten 2003 fick sin utbildning i kommunala skolor medan 1,3 procent deltog i utbildningar som anordnades av landstingen (omvårdnads- och naturbruksprogrammen), 10,1 procent gick i fristående skolor och 0,3 procent i övriga skolor. Antalet elever i landstingens gymnasieskolor har minskat med knappt 9 000 elever (-68 %) jämfört med hösten 1998, varav den största nedgången skedde mellan läsåren 1998/99 och 1999/00. Detta förklaras främst av att kommunerna övertagit ansvaret för tidigare landstingsutbildning inom främst omvårdnadsprogrammet, men också av att antalet elever som läser omvårdnadsprogrammet har minskat.

Antalet elever i fristående skolor (inklusive internationella skolor och riksinternatskolor) har ökat med ungefär 8 300 elever från föregående år. Jämfört med hösten 1999 har antalet elever i fristående skolor ökat från 12 500 till 34 500 elever.

De fristående skolorna på gymnasieskolenivå med kommun- eller statsbidrag kan delas in i fristående gymnasieskolor (237 skolor, 33 683 elever), internationella skolor (3 skolor, 210 elever) samt riksinternatskolor (3 skolor, 773 elever).¹¹ De fristående gymnasieskolorna och riksinternatskolorna anordnar utbildning motsvarande den som ges i kommunala gymnasieskolor. Det finns även ett antal skolor som inte erhåller statsbidrag men som begärt och blivit ställda under statlig tillsyn, vilket är en av förutsättningarna för att eleverna ska få rätt till studiestöd. Dessa skolor har inte någon skyldighet att lämna uppgifter till uppföljningssystemet och ingår därför inte i statistiken över fristående skolor.

Hösten 2003 anordnades gymnasieutbildning i 275 av landets 290 kommuner, antingen i kommunal eller i enskild regi (fristående gymnasieskolor). Tjugoåtta kommuner har gått samman i elva gymnasieförbund. Utbudet av nationella program varierade mellan kommunerna; medianvärdet var åtta anordnade nationella program, och enbart i 10 procent av landets kommuner anordnades 14 eller fler nationella program. I 36 kommuner anordnades enbart individuellt program.

Av det totala antalet elever i gymnasieskolan gick 27,3 procent av eleverna i en skola belägen i en annan kommun än hemkommunen. För skolkommunerna varierade andelen elever från andra kommuner mellan inga elever (16 kommuner) och 86 procent av eleverna.

Tabell 39

Antal kommuner, skolor och elever i gymnasieskolan 15 oktober 1999–2003

Läsår Huvudman	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever ¹⁾	Antal elever per		Elever bosatta i annan kommun	
				Kommun	Skola	Antal	Andel %
1999/00	277	595	305 579	1 103	514	76 447	25,0
2000/01	277	654	305 270	1 102	467	77 050	25,2
2001/02	275	654	311 121	1 131	476	79 896	25,7
2002/03	274	717	321 643 ²⁾	1 174 ²⁾	449 ²⁾	84 881 ²⁾	26,4
2003/04	275	756	333 928	1 214	442	91 020	27,3
därav							
Kommun	273	490	295 137	1 081	602	70 019	23,7
Landsting	24	25	4 287	179	171	3 581	83,5
Fristående skolor	79	235	33 521	424	143	16 830	50,2
Internationella skolor	1	3	210	210	70	95	45,2
Riksinternatskolor	3	3	773	258	258	495	64,0

¹⁾ T.o.m. läsåret 2000/01 ingår elever i kompletterande skolor i antalsuppgiften.

²⁾ Uppgifterna har korrigerats efter publicering av Skolverkets rapporter nr 229, nr 233 och nr 236.

¹¹ Från och med 2001 räknas inte kompletterande skolor som fristående gymnasieskolor och ingår därför inte längre i statistiken för gymnasieskolan. Dessa redovisas tillsammans med övriga kompletterande utbildningar, se kapitel 12 Kompletterande utbildningar.

För kommuner med egen gymnasieskola varierade andelen folkbokförda elever som utbildades i annan kommuns gymnasieskola med mellan 1,9 och 98,4 procent. Generellt kan sägas att små kommuner och landsbygdskommuner hade stora andelar elever som gick i gymnasieskola i annan kommun, medan andelen var lägst i storstäder och större kommuner.

I oktober 2003 var antalet skolor (inklusive skolor med enbart individuella program) 756 stycken, 39 fler än föregående år. Antalet kommunala skolor ökade med 3 och fristående skolor (inklusive internationella och riksinternat) med 43. Det genomsnittliga antalet elever per skola var 442, betydligt fler i kommunala skolor (602) än i landstingsskolor (171) och fristående skolor (143). Utbildningen vid en gymnasieskola är ofta förlagd till flera olika lokaler. På många håll förekommer också lokalmässig samverkan med komvux. Detta innebär att måttet skolstorlek för gymnasieskolan har en organisatorisk innebörd och inte på samma sätt som för grundskolan speglar hur många elever som undervisas i samma skolbyggnad. I de fristående skolorna har det genomsnittliga antalet elever ökat trots att antalet fristående gymnasieskolor har ökat, vilket förklaras av det stora nytillskottet av elever.

Tabell 40

Antal elever i gymnasieskolan 15 oktober 2003 fördelade efter studieväg

Studieväg därav inriktning/anknytning	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever år 1 därav			Antal elever år 2	Antal elever år 3	Samtliga elever därav		
			Totalt	Kvinnor	Män			Totalt	Kvinnor	Män
Barn- och fritidsprogrammet	165	170	4 887	3 571	1 316	4 167	3 703	12 757	9 477	3 280
inriktning fritid	.	111	.	.	.	1 160	949	2 109	1 136	973
pedagogisk och social verksamhet	.	162	.	.	.	2 979	2 724	5 703	4 727	976
lokal	.	5	.	.	.	28	30	58	43	15
Byggprogrammet	113	116	3 696	132	3 564	3 240	2 862	9 798	286	9 512
inriktning anläggning	.	28	.	.	.	164	154	318	5	313
husbyggnad	.	112	.	.	.	2 484	2 163	4 647	49	4 598
måleri	.	51	.	.	.	470	417	887	100	787
plåtslageri	.	25	.	.	.	85	81	166	0	166
lokal	.	7	.	.	.	37	47	87	0	87
Elprogrammet	157	160	4 544	81	4 463	4 171	4 185	12 900	211	12 689
inriktning automation	.	70	.	.	.	545	518	1 063	18	1 045
datorteknik	.	122	.	.	.	1 122	1 281	2 403	32	2 371
elektronik	.	84	.	.	.	477	489	966	16	950
elteknik	.	136	.	.	.	1 956	1 827	3 783	62	3 721
lokal	.	7	.	.	.	71	70	141	2	139
Energiprogrammet	42	42	736	12	724	657	557	1 950	40	1 910
inriktning drift- och underhållsteknik	.	11	.	.	.	76	68	144	3	141
sjöfartsteknik	.	7	.	.	.	98	95	193	14	179
VVS- och kylteknik	.	37	.	.	.	471	381	852	9	843
lokal	.	1	.	.	.	12	13	25	2	23
Estetiska programmet	124	138	6 075	4 448	1 627	5 396	4 610	16 072	11 670	4 402
inriktning bild- och formgivning	.	100	.	.	.	1 827	1 577	3 404	2 702	702
dans	.	48	.	.	.	595	459	1 054	1 001	53
musik	.	95	.	.	.	1 795	1 445	3 240	1 741	1 499
teater	.	71	.	.	.	841	841	1 682	1 328	354
lokal	.	17	.	.	.	338	279	617	450	167
Fordonsprogrammet	138	145	4 148	350	3 798	3 738	3 316	11 202	736	10 466
inriktning flygteknik	.	6	.	.	.	131	143	274	14	260
karosseri	.	26	.	.	.	237	184	421	22	399
maskin- och lastbilsteknik	.	58	.	.	.	337	295	632	17	615
personbilsteknik	.	125	.	.	.	1 540	1 243	2 783	128	2 655
transport	.	64	.	.	.	1 381	1 349	2 720	184	2 536
lokal	.	11	.	.	.	112	102	214	11	203

Studieväg därav inriktning anknötning	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever år 1 därav			Antal elever år 2	Antal elever år 3	Samtliga elever därav		
			Totalt	Kvinnor	Män			Totalt	Kvinnor	Män
Handels- och adm. programmet	145	158	4 626	3 015	1 611	4 287	4 154	13 067	8 329	4 738
inriktning handel och service	.	146	.	.	.	3 296	3 186	6 482	3 817	2 665
inriktning turism och resor	.	100	.	.	.	812	813	1 625	1 293	332
inriktning lokal	.	16	.	.	.	179	155	334	204	130
Hantverksprogrammet	74	85	2 041	1 747	294	1 779	1 539	5 359	4 590	769
inriktning lokal	.	15	.	.	.	381	328	713	598	115
Hotell- och rest. programmet	134	137	5 063	3 015	2 048	4 781	4 309	14 153	8 274	5 879
inriktning hotell	.	49	.	.	.	467	464	931	756	175
inriktning restaurang – måltidsservice	.	128	.	.	.	4 023	3 529	7 552	4 090	3 462
inriktning lokal	.	18	.	.	.	291	316	607	413	194
Industriprogrammet	130	132	1 639	125	1 514	1 479	1 498	4 616	297	4 319
inriktning lokal	.	38	.	.	.	477	491	968	100	868
Livsmedelsprogrammet	29	29	528	413	115	486	427	1 441	1 020	421
inriktning lokal	.	10	.	.	.	129	156	285	185	100
Medieprogrammet	86	92	3 954	2 303	1 651	3 805	3 609	11 368	6 585	4 783
inriktning medieproduktion	.	87	.	.	.	3 489	3 374	6 863	4 019	2 844
inriktning tryckteknik	.	8	.	.	.	98	54	152	46	106
inriktning lokal	.	4	.	.	.	218	181	399	217	182
Naturbruksprogrammet	44	46	2 706	1 779	927	2 434	2 020	7 160	4 706	2 454
inriktning djurvård	.	24	.	.	.	638	486	1 124	988	136
inriktning hästhållning	.	27	.	.	.	534	430	964	939	25
inriktning jord	.	29	.	.	.	389	368	757	276	481
inriktning miljö- och naturvård	.	9	.	.	.	66	46	112	97	15
inriktning skog	.	18	.	.	.	246	265	511	39	472
inriktning trädgård	.	13	.	.	.	136	83	219	153	66
inriktning lokal	.	13	.	.	.	273	261	534	375	159
Naturvetenskapsprogrammet	200	257	12 400	5 691	6 709	11 601	11 726	35 727	16 119	19 608
inriktning matematik – datavetenskap	.	200	.	.	.	2 058	2 542	4 600	821	3 779
inriktning miljövetenskap	.	126	.	.	.	558	627	1 185	861	324
inriktning naturvetenskap	.	248	.	.	.	8 282	7 912	16 194	8 096	8 098
inriktning lokal	.	23	.	.	.	703	645	1 348	650	698
Omvårdnadsprogrammet	138	139	3 342	2 865	477	3 097	2 599	8 958	7 802	1 156
inriktning lokal	.	6	.	.	.	72	67	140	130	10
Samhällsvetenskaps- programmet	209	288	22 206	13 620	8 586	21 348	20 628	64 182	39 854	24 328
inriktning ekonomi	.	226	.	.	.	7 127	7 002	14 129	7 543	6 586
inriktning kultur	.	150	.	.	.	1 409	1 474	2 883	2 128	755
inriktning samhällsvetenskap	.	270	.	.	.	9 570	8 930	18 500	11 693	6 807
inriktning språk	.	179	.	.	.	1 659	1 580	3 239	2 799	440
inriktning lokal	.	48	.	.	.	1 583	1 642	3 225	2 071	1 154
Teknikprogrammet	188	211	6 162	848	5 314	5 918	6 072	18 152	2 227	15 925
inriktning datorteknik	.	86	.	.	.	1 475	1 758	3 233	183	3 050
inriktning teknik, miljö och samhällsbyggande	.	10	.	.	.	116	108	224	39	185
inriktning människa och teknik	.	17	.	.	.	247	272	519	100	419
inriktning teknik och företagande	.	55	.	.	.	635	687	1 322	125	1 197
inriktning virtuell design	.	33	.	.	.	376	367	743	180	563
inriktning lokal	.	44	.	.	.	1 010	1 085	2 095	346	1 749

Studieväg därav inriktning anknäring	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever år 1 därav			Antal elever år 2	Antal elever år 3	Samtliga elever därav		
			Totalt	Kvinnor	Män			Totalt	Kvinnor	Män
Samtliga nationella program	236	450	88 753	44 015	44 738	82 304	77 805	248 862	122 223	126 639
därav lokal inriktning	.	169	.	.	.	5 914	5 868	11 782	5 793	5 989
Specialutformade program	158	259	8 421	4 369	4 052	8 385	7 965	24 771	12 792	11 979
riksrekryterande	.	23	490	300	190	443	355	1 288	755	533
med anknäring till:										
Barn- och fritid (BF)	.	25	296	206	90	292	211	799	593	206
Bygg (BP)	.	10	162	23	139	197	140	499	71	428
EI (EC)	.	16	285	44	241	337	300	922	103	819
Energi (EN)	.	2	16	0	16	11	25	52	0	52
Estetiska (ES)	.	49	496	344	152	450	475	1 421	1 006	415
Fordon (FP)	.	10	102	3	99	73	21	196	7	189
Handels- och adm. (HP)	.	23	137	70	67	126	134	397	219	178
Hantverk (HV)	.	14	112	93	19	127	123	362	296	66
Hotell- o. restaurang (HR)	.	12	57	48	9	58	75	190	148	42
Industri (IP)	.	20	262	52	210	310	254	826	114	712
Livsmedel (LP)	.	2	30	16	14	22	1	53	28	25
Medie (MP)	.	18	203	106	97	219	192	614	321	293
Naturbruk (NP)	.	4	102	94	8	82	14	198	178	20
Naturvetenskap (NV)	.	110	1 035	523	512	845	1 117	2 997	1 512	1 485
Omvårdnad (OP)	.	21	431	343	88	227	135	793	648	145
Samhällsvetenskap (SP)	.	158	2 916	1 623	1 293	3 524	3 419	9 859	5 677	4 182
Teknik (TE)	.	58	444	56	388	496	593	1 533	210	1 323
Individuella program	271	405	19 040	8 391	10 649	2 952	1 988	23 980	10 399	13 581
med anknäring till:										
Barn- och fritid (BF)	.	67	316	230	86	115	87	518	389	129
Bygg (BP)	.	38	153	1	152	44	56	253	4	249
EI (EC)	.	25	76	4	72	22	21	119	5	114
Energi (EN)	.	8	9	0	9	6	4	19	0	19
Estetiska (ES)	.	41	221	135	86	44	67	332	212	120
Fordon (FP)	.	48	294	18	276	134	97	525	25	500
Handels- och adm. (HP)	.	59	310	188	122	89	87	486	280	206
Hantverk (HV)	.	18	93	47	46	22	21	136	67	69
Hotell- o. restaurang (HR)	.	36	225	113	112	89	65	379	176	203
Industri (IP)	.	53	154	8	146	87	79	320	10	310
Livsmedel (LP)	.	9	28	19	9	22	6	56	41	15
Medie (MP)	.	25	57	27	30	15	18	90	45	45
Naturbruk (NP)	.	10	43	14	29	43	32	118	43	75
Naturvetenskap (NV)	.	36	67	40	27	43	45	155	89	66
Omvårdnad (OP)	.	61	278	259	19	104	48	430	397	33
Samhällsvetenskap (SP)	.	69	303	142	161	146	135	584	290	294
Teknikprogrammet (TE)	.	31	286	68	218	20	19	325	73	252
Lärlingsutbildning (IVLL)	.	2	9	0	9	11	20	40	0	40
Invandrarintroduktion (IVIK)	.	80	2 941	1 436	1 505	185	56	3 182	1 549	1 633
Samtliga program	274	518	116 214	56 775	59 439	93 641	87 758	297 613	145 414	152 199
International baccalaureate	3	3	65	31	34	94	60	219	116	103

Studieväg därav inriktning anknötning	Antal skol- kommuner	Antal skolor	Antal elever år 1 därav			Antal elever år 2	Antal elever år 3	Samtliga elever därav		
			Totalt	Kvinnor	Män			Totalt	Kvinnor	Män
Utbildning vid fristående skola¹⁾	79	237	14 832	6 521	8 311	10 887	7 964	33 683	15 483	18 200
med programtillhörighet till:										
Barn- och fritid (BF)	.	7	120	89	31	53	21	194	146	48
Bygg (BP)	.	4	61	3	58	16	18	95	3	92
El (EC)	.	55	2 951	278	2 673	1 717	761	5 429	470	4 959
Energi (EN)	.	5	72	10	62	67	49	188	22	166
Estetiska (ES)	.	26	1 040	750	290	802	556	2 398	1 679	719
Fordon (FP)	.	17	383	18	365	224	144	751	31	720
Handels- och adm. (HP)	.	23	526	199	327	275	55	856	374	482
Hantverk (HV)	.	11	168	127	41	110	95	373	276	97
Hotell- o. restaurang (HR)	.	11	415	247	168	335	225	975	585	390
Industri (IP)	.	21	632	120	512	536	422	1 590	310	1 280
Livsmedel (LP)	.	1	4	0	4	4	7	15	10	5
Medie (MP)	.	45	1 699	747	952	989	733	3 421	1 499	1 922
Naturbruk (NP)	.	12	569	385	184	500	324	1 393	902	491
Naturvetenskap (NV)	.	50	1 579	828	751	1 403	1 258	4 240	2 175	2 065
Omvårdnad (OP)	.	11	351	293	58	248	122	721	608	113
Samhällsvetenskap (SP)	.	102	4 088	2 413	1 675	3 424	3 005	10 517	6 334	4 183
Teknik (TE)	.	8	174	14	160	184	169	527	59	468
Gymnasieskolan totalt	275	757	131 949	63 884	68 065	105 473	96 506	333 928	162 576	171 352

Anm: I summeraden för de olika programmen redovisas det totala antalet elever på programmet. Detta antal kan skilja sig från summan av de elever som särredovisas på olika inriktningar inom programmet – nationella och lokala – i det fall det finns elever på program för vilka uppgift om programinriktning saknas.

¹⁾ Fr.o.m. läsåret 2003/04 redovisas samtliga elever vid fristående gymnasieskolor inom gruppen "Utbildningar vid fristående skolor" utom de elever vid riksinternatskolor som läser nationella program eller de elever som läser IB. Dess redovisas antingen under respektive program (NV och SP) eller på en egen rad (IB).

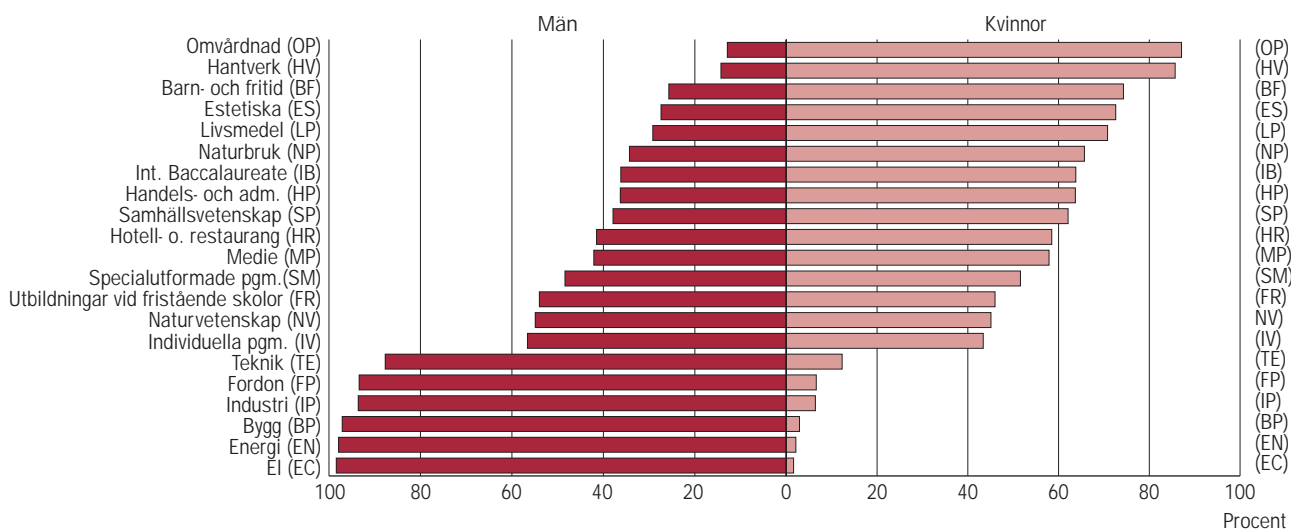
Hösten 2003 gick 82 procent av alla elever i gymnasieskolan på något av de 17 nationella programmen eller på ett specialutformat program. Sju procent gick på ett individuellt program och 11 procent gick på annan gymnasial utbildning än program (inklusive utbildningar vid fristående skola). Av de 131 949 elever som gick i år 1 gick 67,3 procent på ett nationellt program, 6,4 procent på specialutformat program, 14,4 procent på ett individuellt program och 11,2 procent på utbildningar vid fristående skolor. 0,7 procent av eleverna gick på International Baccalaureate.

Mellan 2002 och 2003 ökade det totala antalet elever i gymnasieskolans år 1 med 2,1 procent. Då omfattande omkodning av utbildningar vid fristående skolor skett 2003 är det inte möjligt att jämföra elevantalet uppdelat på olika utbildningsinriktningar mellan åren.

Hösten 2003 var 51,3 procent av samtliga elever i gymnasieskolan män och 48,7 procent kvinnor, men på de olika programmen fanns liksom tidigare år stora skillnader vad gäller könsfördelningen. På de nationella programmen varierar andelen kvinnor från 87 procent på omvårdnadsprogrammet till endast 2 procent på el-, och energiprogrammen. På bygg-, el-, energi-, fordons- och industriprogrammen var andelen kvinnor mindre än tio procent. Endast på hotell- och restaurang-, media och naturvetenskapsprogrammen, specialutformade samt individuella program var könsfördelningen relativt jämn (maximalt 60 procent elever av endera könet). Även på utbildningar vid fristående skolor var könsfördelningen relativt jämn, andelen kvinnor var 46,0 procent.

Diagram 10

Andel kvinnor respektive män på nationella, specialutformade och individuella program samt IB i gymnasieskolan 15 oktober 2003

När programgymnasiet infördes 1993/94 delades flertalet program in i olika grenar. I samband med reformeringen av gymnasieskolan inför läsåret 2000/01 övergick programmen till att indelas i inriktningar. Liksom tidigare väljer eleverna inriktning på sina studier först i år 2.

Lokala inriktningar

Gymnasiet ger kommunerna möjlighet att anordna lokala inriktningar knutna till de nationella programmen för att till exempel tillmötesgå önskemål från elever eller för att svara mot ett sådant lokalt eller regionalt utbildningsbehov som de nationellt fastställda inriktningarna inte tillgodoser (2 kapitel 11§ gymnasieförordningen).

Hösten 2003 anordnades lokala inriktningar vid 169 skolor i 116 kommuner. Det totala antalet elever på lokala inriktningar var nästan 11 800, en ökning med nästan 20 procent jämfört med hösten 2002. 49 procent av det totala antalet elever på de lokala inriktningarna hösten 2003 var kvinnor.

Specialutformade program

Specialutformade program är avsedda att ge en utbildning som inte tillgodoses på de nationella programmen, men som är likvärdig med dessa. Styrelsen för utbildningen ska fastställa en plan för varje specialutformat program och om programmet är avsett för en grupp elever ska styrelsen också fastställa program mål (5 kapitel 4a§ skollagen). Alla kärnämneskurser måste ingå. Såväl kurser i yrkesämnen och andra ämnen samt lokalt fastställda kurser kan ingå.

Hösten 2003 anordnades specialutformade program vid 259 skolor i 158 kommuner. Antalet elever var 24 771. Andelen kvinnor var knappt 52 procent. Av alla elever på specialutformade program gick nära 40 procent på program näraliggande det samhällsvetenskapliga programmet. Andra vanliga nationella program som det specialutformade programmet var näraliggande var naturvetenskapsprogrammet (12 %) och teknikprogrammet (6 % av eleverna).

Individuella program

Kommunerna är skyldiga att erbjuda utbildning på individuella program för de elever som inte tagits in på ett nationellt program eller specialutformat program eller som avbrutit en påbörjad utbildning. Skyldigheten omfattar ungdomar fram till första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år. Programmen kan vara av olika längd och med mycket varierat innehåll. Det är den enskilde elevens behov och förutsättningar som avgör hur ett individuellt program utformas. Huvudsyftet är att ungdomarna så småningom ska kunna gå över till ett nationellt program (5 kapitel 4b§ skollagen). Programmet inrymmer även invandrarintroduktion för nyanlända invandrare över 15 år där studierna kombineras med undervisning i svenska för invandrare.

Vid mätillfället hösten 2003 fanns totalt 23 980 elever på individuella program, en ökning med knappt 700 elever från 2002. De utgjorde sju procent av det totala antalet elever i gymnasieskolan. 43 procent av eleverna var kvinnor. Knappt 40 procent av eleverna hade utländsk bakgrund, vilket kan jämföras med 14 procent för samtliga nationella program. Med utländsk bakgrund avses i detta sammanhang antingen att eleven själv är född utomlands eller att eleven är född i Sverige men att båda föräldrarna är födda utomlands. Av alla elever på individuella program gick 4 845 elever på programinriktade individuella program (PRIV), där kurser som läses inom respektive nationellt program ingår i det individuella programmet. De nationella program som var vanligast som inriktning var fordons-, barn- och fritidsprogrammen och handels- och administration. Samtidigt gick 3 182 elever på invandrarintroduktion.

Av det totala antalet elever i år 1 på individuella program kom 47 procent direkt från grundskolan. Något mer än hälften av eleverna hade således påbörjat en gymnasieutbildning tidigare, på samma eller ett annat program, inte gått vidare till gymnasieskolan direkt från grundskolan eller var nyinvandrade. Av de cirka 9 000 elever som kom direkt från grundskolan till individuella program saknade 87 procent grundskolebetyg i minst två ämnen.

Ett mål för det individuella programmet är att stimulera till vidare studier på ett nationellt program. Det lyckades också till viss del. 28,4 procent av de 18 649 elever som gick i år 1 på ett individuellt program hösten 2002 återfanns på ett annat program hösten 2003.

Lärlingsutbildning

Hösten 2003 anordnades, inom ramen för individuella program, lärlingsutbildning för 40 elever varav 9 gick i år 1. Med lärlingsutbildning menas att en elev, utöver den skol- och arbetsplatsförlagda undervisning som krävs för ett fullständigt program, under en längre tid får handledd praktik på en arbetsplats. Genom att delta aktivt i arbetet under en handledares ledning får eleven utbildning samt en fördjupad färdighet och förtrogenhet inom yrkesområdet.

Sökande och intagna

Sammanlagt sökte 119 286 behöriga personer till gymnasieskolan hösten 2003 och ca 131 949 elever fanns i utbildning år 1 i oktober 2003. Av de senare hade cirka 16 200 elever antingen inte sökt till gymnasieskolan eller sökt så sent att någon ansökan inte kunnat registreras.

Som framgår av tabell 41, så hade 81,7 procent av de sökande den 1 juli tagits in på den utbildning som de sökt i första hand. Motsvarande andel föregående år var 78,7 procent. Av de nationella programmen hade teknik- och naturvetenskapsprogrammen störst andel intagna på de sökandes förstahandsval, 90,2 respektive 90,0 procent. Av dem som i första hand sökte till utbildningar vid fristående skolor togs 91,2 procent in. Motsvarande andel för sökande i första hand till ett individuellt program var 74,0 procent. Lägst andel förstahandsintagna av de nationella programmen hade, liksom tidigare år, hantverksprogrammet (49,7 procent). Det är stora skillnader mellan kommunerna. I 13 kommuner kom mindre än 75 procent av eleverna in på sitt förstahandsval. I 18 kommuner togs mer än 90 procent av eleverna in på sitt förstahandsval.

Tabell 41

Behöriga sökande och intagna till år 1 läsåret 2003/2004

Studieväg	Antal elever som sökt i 1:a hand			Antal elever i år 1 den 15 oktober 2003				
	Antal fördelade efter första handsval	därav intagna 1/7 på förstahandsval		Antal	därav nybörjare i gymnasieskolan	därav intagna på förstahandsval		Ej sökt ¹⁾
		Totalt	Andel (%)			Totalt	Andel (%)	
Nationella program	96 370	79 737	82,7	88 753	77 866	69 400	89,1	3 608
därav								
Barn- och fritid (BF)	4 605	3 950	85,8	4 887	3 746	3 684	75,4	326
Bygg (BP)	4 670	3 238	69,3	3 696	2 998	3 077	83,3	103
EI (EC)	5 195	4 318	83,1	4 544	3 907	3 506	77,2	161
Energi (EN)	795	595	74,8	736	630	538	73,1	42
Estetiska (ES)	7 267	5 595	77,0	6 075	5 336	4 908	80,8	214
Fordon (FP)	4 798	3 531	73,6	4 148	3 230	3 346	80,7	127
Handels- och adm. (HP)	4 273	3 665	85,8	4 626	3 552	3 327	71,9	291
Hantverk (HV)	3 363	1 673	49,7	2 041	1 594	1 627	79,7	70
Hotell- och rest. (HR)	5 354	4 300	80,3	5 063	4 163	3 925	77,5	198
Industri (IP)	1 188	1 026	86,4	1 639	1 183	1 012	61,7	167
Livsmedel (LP)	503	427	84,9	528	410	374	70,8	40
Medie (MP)	4 735	3 776	79,7	3 954	3 396	2 849	72,1	154
Naturbruk (NP)	3 309	2 530	76,5	2 706	2 313	2 182	80,6	96
Naturvetenskap (NV)	13 713	12 338	90,0	12 400	12 055	10 387	83,8	305
Omvårdnad (OP)	3 326	2 964	89,1	3 342	2 568	2 560	76,6	248
Samhällsvetenskap (SP)	22 955	20 112	87,6	22 206	20 882	17 307	77,9	864
Teknikprogrammet (TE)	6 321	5 699	90,2	6 162	5 903	4 791	77,8	202
Specialutformade pgm. (SM)	13 337	9 918	74,4	8 421	7 659	2 665	31,6	144
Individuella pgm. (IV)	4 265	3 158	74,0	19 040	11 942	3 624	19,0	10 017
Samtliga program	113 972	92 813	81,4	116 214	97 467	75 689	65,1	13 769
Int. baccalaureate (IB)	1 020	728	71,4	903	871	735	81,4	96
Utbildningar vid fristående skolor	4 294	3 915	91,2	14 832	13 004	9 362	63,1	2 362
Gymnasieskolan totalt	119 286	97 456	81,7	131 949	111 342	85 786	65,0	16 227

¹⁾ Antal elever som inte hade sökt till den studieväg där de den 15 oktober fanns i årskurs 1.

Av det totala antalet elever i gymnasieskolan år 1 oktober 2003 togs 65,0 procent in på sitt förstahandsval, oktober 2002 var andelen 77,2 procent och oktober 2001 66,6 procent. Motsvarande andel för de nationella programmen i oktober 2003 var 89,1 procent jämfört med 85,5 procent i oktober 2002. En stor andel av de elever som deltar i individuella program har tagits in vid sidan av det ordinarie ansökningsförfarandet och därför klassificerats som ”ej sökt”. Till gruppen ”ej sökt” hör också vissa elever som sökt eller gjort omval på ett så sent stadium att deras ansökan inte kunnat registreras.

7.2 Resurser

Lärare

Enligt mätningen i oktober 2003 fanns det 33 400 tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i gymnasieskolan. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 82,2 procent. Omräknat till heltidstjänster fanns det 27 346 lärare i gymnasieskolan. Av dessa fanns två procent i landstingens gymnasieskolor och nio procent i de fristående gymnasieskolorna. Jämfört med föregående år ökade antalet lärare (omräknat till heltidstjänster) med drygt tusen (3,9 %), se tabell 40.

Det var 76,5 procent av lärarna (omräknat till heltidstjänster) som hade pedagogisk högskoleutbildning, vilket är färre än föregående år. Liksom tidigare år varierade andelen lärare med lärarutbildning stort mellan kommunerna. Andelen lärare som saknade pedagogisk utbildning var störst i glesbygdskommuner (33,4 %). Vid de fristående skolorna saknade 49,3 procent av lärarna (omräknat till heltidstjänster) pedagogisk utbildning, vilket är en högre andel än förra året.

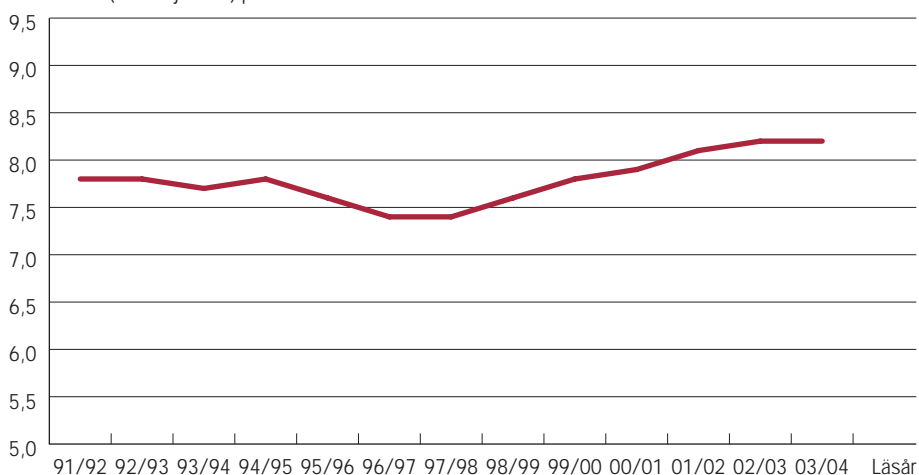
Antalet lärare (omräknat till heltidstjänster) per 100 elever i gymnasieskolan var 8,2 hösten 2003, vilket är samma lärartäthet som året innan. I den kommunala gymnasieskolan ökade lärartätheten från 8,1 hösten 2001 och 8,2 hösten 2002 till 8,3 lärare per 100 elever i år och i landstingens skolor minskade lärartätheten från 11,8 hösten 2001 till 10,9 hösten 2003. Lärartätheten i de fristående skolorna minskade från 7,6 hösten 2001 till 7,0 i år medan den var väsentligt högre i internationella skolor och riksinternatskolor.

I diagram 11 visas utvecklingen av antalet lärare (heltidstjänster) per 100 elever i gymnasieskolan under perioden 1991/92–2003/04. Av diagrammet framgår att lärartätheten minskade fram t.o.m. läsåret 1996/97 för att därefter öka igen. Minskningen var dock betydligt mindre än i grundskolan.

Diagram 11

Antal lärare (heltidstjänster) per 100 elever i gymnasieskolan 1991/92–2003/04

Antal lärare (heltidstjänster) per 100 elever

Tabell 42

Lärare i gymnasieskolan
15 oktober 1999–2003¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Huvudman	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstjänst) per 100 elever
	Totalt	Kvinnor	Män		Totalt	Med tillsvidare- anställning	
1999/00 Samtliga lärare ²⁾	28 962	13 980	14 982	81,7	23 676	19 668	7,8
Andel (%) med ped. utbildn.	80,6	82,2	79,1	.	83,2	91,8	.
2000/01 Samtliga lärare ²⁾	29 662	14 211	15 451	81,5	24 179	19 971	7,9
Andel (%) med ped. utbildn.	78,8	81,0	76,7	.	81,3	90,3	.
2001/02 Samtliga lärare ²⁾	30 773	14 790	15 983	82,1	25 271	20 935	8,1
Andel (%) med ped. utbildn.	77,0	79,3	74,9	.	79,2	88,3	.
2002/03 Samtliga lärare ²⁾	32 001	15 340	16 661	82,2	26 317	21 686	8,2
Andel (%) med ped. utbildn.	75,3	78,5	72,3	.	77,5	86,8	.
2003/04 Samtliga lärare²⁾	33 283	16 014	17 269	82,2	27 346	22 671	8,2
Antal med ped. utbildning	24 709	12 396	12 313	84,7	20 928	19 371	.
Andel (%) med ped. utbildn.	74,2	77,4	71,3	.	76,5	85,4	.
Per huvudman 2003/04							
Kommun (samtliga lärare)	29 312	14 146	15 166	83,4	24 440	20 454	8,3
Andel (%) med ped. utbildn.	77,2	80,2	74,4	.	79,2	88,0	.
Landsting (samtliga lärare)	611	239	372	76,8	469	383	10,9
Andel (%) med ped. utbildn.	64,5	55,6	70,2	.	66,7	75,7	.
Fristående (samtliga lärare)	3 346	1 630	1 716	69,6	2 330	1 738	7,0
Andel (%) med ped. utbildn.	49,8	55,9	44,0	.	50,7	56,1	.
Internationella (samtliga lärare)	43	64,7	28	..	13,2
Andel (%) med ped. utbildn.
Riksinternat (samtliga lärare)	105	39	66	75,1	79	75	10,2
Andel (%) med ped. utbildn.	81,9	87,2	78,8	.	83,9	86,0	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

²⁾ Lärare i kompletterande utbildningar har inräknats i gymnasieskolan fram t.o.m. läsåret 2000/01. De motsvarade läsåret 2000/01 288 lärare och 136 heltidstjänster.

Fr.o.m. läsåret 2003/04 insamlas uppgifter om samtliga studie- och yrkesvägledare i grundskolan och gymnasieskolan. Tidigare år insamlades endast uppgifter om studie- och yrkesvägledare som hade undervisning i sin tjänst. Hösten 2003 fanns 868 tjänstgörande studie- och yrkesvägledare i gymnasieskolan och majoriteten var kvinnor (76 %).

Kostnader

Den totala kostnaden för gymnasieskolan var 26,9 miljarder kronor¹² år 2003. Jämfört med föregående år har kostnaden för gymnasieskolan ökat med närmare fyra procent (i fasta priser¹³).

Huvuddelen av gymnasieutbildningen anordnas av kommunala huvudmän, vilka år 2003 stod för cirka 90 procent (23,9 miljarder kr) av den totala kostnaden för gymnasieskolan. Landstingens gymnasieutbildningar kostade drygt 550 miljoner kronor, vilket motsvarar cirka två procent av den totala kostnaden för gymnasieskolan. Fristående gymnasieskolor, riksinternatskolor och internationella skolor kostade sammanlagt drygt 2 400 miljoner kronor¹⁴ och utgör därmed nio procent av den totala kostnaden för gymnasieskolan.

Den genomsnittliga kostnaden per elev för samtliga huvudmän var 82 000 kronor (exkl. nystartade och nedlagda fristående skolor) år 2003, vilket innebär att kostnaden ökat något jämfört med föregående år (+0,4 %). Skillnaden i kostnad per elev mellan olika huvudmän är påtaglig, vilket till stor del beror på att huvudmännen anordnar olika gymnasieprogram vars kostnader skiljer sig väsentligt åt.

Landstingen erbjuder huvudsakligen naturbruksutbildningar, vilka är kostsamma att anordna. Kostnaden per elev blir följaktligen högre än för andra huvudmän som anordnar mindre kostsamma utbildningar. Den genomsnittliga kostnaden för landstingsutbildning var 135 400 kronor år 2003, vilket är en minskning med fyra procent jämfört med år 2002.

En elev i kommunal gymnasieskola kostade i genomsnitt cirka 81 400 kronor (inkl. skolskjuts) år 2003, en ökning med cirka en procent jämfört med år 2002. De fristående gymnasieskolorna hade en genomsnittskostnad på 80 000 kronor per elev (exkl. nystartade och nedlagda fristående skolor), vilket är en ökning med en halv procent jämfört med föregående år.

Den största kostnadsposten i gymnasieskolan är undervisningskostnaden, som utgör drygt 45 procent av den totala kostnaden. Undervisningskostnaden utgörs främst av lärarlöner men även kostnad för kompetensutveckling ingår i här. Den genomsnittliga undervisningskostnaden för gymnasieskolor med kommunal huvudman var cirka 36 100 kronor per elev år 2003, vilket är en ökning med närmare en procent jämfört med föregående år. I den fristående gymnasieskolan minskade undervisningskostnaden med drygt två procent jämfört med år 2002 och uppgick till 34 300 kronor per elev 2003. Landstingen hade en undervisningskostnad som uppgick till 48 900 kronor per elev år 2003, vilket är en minskning med drygt en procent jämfört med föregående år.

¹² Inklusiv kostnad för skolskjuts respektive nystartade och nedlagda fristående skolor.

¹³ Fasta priser är beräknade med hjälp av konsumentprisindex (KPI). KPI förändrades med 1,9 procent mellan 2002 och 2003.

¹⁴ Inklusiv nystartade fristående skolor och nedlagda fristående skolor.

Lokalkostnaden utgör drygt 20 procent av kostnaderna för gymnasieskolan, vilket innebär att lokalkostnaden är den näst största kostnadsposten (endast undervisningskostnadens andel är större). Lokalkostnaden i den kommunala gymnasieskolan minskade med cirka 0,5 procent jämfört med föregående år och uppgick till cirka 17 100 kronor per elev. I den fristående gymnasieskolan uppgick kostnaden för lokaler till 16 800 kronor per elev år 2003, vilket är en ökning med drygt sju procent jämfört med föregående år. I landstingen minskade lokalkostnaden med drygt fyra procent jämfört med föregående år och uppgick till 33 200 kronor per elev. Lokalkostnaden per elev är dock fortfarande hög jämfört med övriga huvudmän.

Läromedelskostnaden utgör drygt åtta procent av den totala kostnaden för gymnasieskolan. År 2003 var den genomsnittliga läromedelskostnaden i den kommunala gymnasieskolan drygt 6 000 kronor per elev. Läromedelskostnaderna har därmed minskat med cirka 1,5 procent jämfört med föregående år. I den fristående gymnasieskolan minskade kostnaden för läromedel med närmare sex procent och uppgick till 8 700 kronor per elev år 2003. I landstingen uppgick läromedelskostnaden till 23 500 kronor per elev, vilket är en minskning med drygt fem procent jämfört med föregående år.

Elevvård och skolmåltider utgör tillsammans närmare sex procent av gymnasieskolans kostnader. I den kommunala gymnasieskolan uppgick kostnaden för elevvård till 1 270 kronor per elev år 2003. Kostnaden för skolmåltider per elev var 3 000 kronor år 2003. Mellan 1993 och 1998 minskade kostnaden för skolmåltider med drygt 13 procent. Sedan 1998 har dock kostnaden för skolmåltider ökat med cirka tre procent. Fristående skolor hade en genomsnittlig kostnad för elevvård på 1 000 kronor per elev och en kostnad för skolmåltider på 4 400 kronor per elev. Jämfört med föregående år har elevvårdskostnaden per elev i fristående skolor ökat med närmare sju procent. Kostnaden för skolmåltider är i stort sett oförändrad. I landstingen minskade kostnaden för skolmåltider och elevvård jämfört med föregående år med närmare 12 procent respektive drygt nio procent och uppgick till 6 100 kronor per elev respektive 1 600 kronor per elev.

Tabell 43

Kostnader för gymnasieskolan 1999–2003
fördelade på huvudman och kostnadsslag
(löpande priser)

	Samtliga huvudmän ¹⁾		Kommunal huvudman ²⁾		Landsting		Fristående skolor ³⁾	
	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁵⁾ , kr	Kostnad totalt mkr	Kostnad per elev ⁴⁾ , kr
1999 Totalt	21 969	72 000	20 435	71 100	713	131 100	731	77 300
2000 Totalt	22 368	74 100	20 701	72 900	684	137 900	893	75 700
2001 Totalt	23 871	77 700	21 915	76 800	679	136 800	1 188	75 700
2002 Totalt	25 507	80 100	23 043	79 300	666	138 400	1 708	78 000
2003 Totalt	26 937	82 000	23 949	81 400	552	135 400	2 336	80 000
därav								
Undervisning	11 813	36 200	10 624	36 100	199	48 900	936	34 300
Lokaler	5 629	17 200	5 018	17 100	135	33 200	458	16 800
Skolmältider	1 045	3 200	894	3 000	25	6 100	121	4 400
Läromedel, utrustn, bibl	2 109	6 500	1 770	6 000	96	23 500	237	8 700
Skolskjuts	952	2 900	952	2 900
Elevvård	410	1 260	375	1 270	6	1 560	27	1 000
Övrigt	4 729	14 500	4 222	14 400	90	22 100	401	14 700

¹⁾ Inklusive kostnad för riksinternatskolor och internationella skolor. Kostnad för kompletterande utbildningar ingår inte.

²⁾ Skolkommunernas kostnad för utbildning samt hemkommunernas kostnad för skolskjuts.

³⁾ Fristående skolor med kommun- eller statsbidrag. Kostnaden för riksinternatskolor respektive internationella skolor ingår inte i kostnaden för de fristående skolorna. Kostnad per elev avser fristående skolor som bedrivit verksamhet under hela verksamhetsåret 1999-2003. I kostnad totalt ingår även kostnader för skolor som inte haft verksamhet hela året.

⁴⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

⁵⁾ Antal heltidsstuderande elever under respektive kalenderår.

7.3 Resultat

Läsåret 2002/03 slutförde 76 300 elever gymnasieskolan, drygt 3 000 fler än föregående läsår. Samtidigt var antalet elever i avgångsklasserna 2002/03 2 600 fler än året innan. Andelen år 3 elever som fått slutbetyg i slutet av läsåret har därmed på ett år ökat från 80,7 till 81,5 procent. Andelen har varierat mellan 78,6 och 82,7 procent under den senaste femårsperioden.

75 569 elever som avslutade gymnasieskolan läsåret 2002/03 fick slutbetyg enligt det nya betygssystemet, det vill säga bokstavs-betyg enligt målrelaterad skala. Cirka 680 elever fick andra typer av omdömen än slutbetyg, t.ex. från Waldorfskolor.

Elever som avslutade gymnasieskolan 2002/03 är den sjunde kullen som fått slutbetyg enligt det nya betygssystemet. Om en elev ej kunnat kunskapsbedömas i en kurs ges inte betyg på kursen. Slutbetyg från ett nationellt eller specialutformat program utfärdas endast då eleven fått betyg i alla kurser som ingår i dennes studieväg och på projektarbete (7 kapitel 8§ gymnasieförordningen). En elev som gått individuellt program får slutbetyg då denne fullföljt den studieplan som lagts upp för eleven.

Tabell 44

Elever som fått slutbetyg från
gymnasieskolan läsåret 2002/03

Studieväg Huvudman Kön Bakgrund	Elever med slutbetyg		Genomsnittlig betygspoäng			Elever med reducerat program		Elever med utökat program	
	Antal	Andel (%)	Totalt	Kvinnor	Män	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Nationella program⁴⁾	61 033	80,8	13,9	14,6	13,3	3 983	6,5	15 838	25,9
därav									
Barn- och fritid (BF)	2 683	3,6	12,5	12,8	11,6	214	8,0	544	20,3
Bygg (BP)	2 040	2,7	12,1	12,3	12,1	106	5,2	842	41,3
EI (EC)	3 239	4,3	12,1	13,1	12,1	135	4,2	1 032	31,9
Energi (EN)	385	0,5	11,6	12,9	11,6	17	4,4	129	33,5
Estetiska (ES)	3 135	4,1	14,6	14,9	13,8	369	11,8	1 069	34,1
Fordon (FP)	2 107	2,8	11,4	11,7	11,4	149	7,1	1 037	49,2
Handels- o adm.(HP)	2 818	3,7	12,6	13,1	11,8	161	5,7	529	18,8
Hantverk (HV)	1 094	1,4	13,9	14,1	12,4	54	4,9	306	28,0
Hotell- o. rest.(HR)	3 183	4,2	12,6	13,0	11,9	166	5,2	998	31,4
Industri (IP)	894	1,2	11,9	13,3	11,8	91	10,2	336	37,6
Livsmedel (LP)	329	0,4	12,5	12,9	11,6	20	6,1	73	22,2
Medie (MP)	2 791	3,7	13,7	14,1	13,2	138	4,9	736	26,4
Naturbruk (NP)	1 610	2,1	13,1	13,5	12,5	115	7,1	449	27,9
Naturvetenskap (NV)	11 017	14,6	15,9	16,5	15,5	413	3,7	2 725	24,7
Omvårdnad (OP)	2 205	2,9	13,2	13,3	11,8	177	8,0	448	20,3
Samhällsvet. (SP)	16 669	22,1	14,5	14,9	13,6	1 380	8,3	3 487	20,9
Teknikprogrammet (TE)	4 834	6,4	13,6	15,0	13,5	278	5,8	1 098	22,7
Specialutformade pgm. (SM)⁴⁾	9 520	12,6	14,3	14,9	13,7	820	8,6	2 119	22,3
Individuella pgm. (IV)	485	0,6	9,4	9,5	9,3
Utb. vid fristående skolor⁴⁾	4 531	6,0	15,5	16,0	15,0	263	5,8	1 620	35,8
Gymnasieskolan totalt	75 569	100,0	14,0	14,7	13,4	5 066	6,7	19 577	25,9
därav									
Kommun	69 721	92,3	13,9	14,6	13,3	4 708	6,8	17 544	25,2
Landsting	1 076	1,4	13,0	13,5	12,2	83	7,7	330	30,7
Fristående skolor ¹⁾	4 486	5,9	15,5	16,0	15,0	262	5,8	1 576	35,1
Riksinternatskolor ¹⁾	241	0,3	15,4	15,9	14,9	12	5,0	83	34,4
Internationella ¹⁾	45	0,1	17,1	17,0	17,2	1	2,2	44	97,8
Kvinnor	38 038	50,3	14,7	.	.	2 657	7,0	9 112	24,0
Män	37 531	49,7	13,4	.	.	2 409	6,4	10 465	27,9
Elever med svensk bakgrund	66 005	87,3	14,1	14,8	13,4	4 181	6,3	16 965	25,7
Elever med utländsk bakgrund	9 564	12,7	13,1	13,6	12,6	885	9,3	2 612	27,3

¹⁾ Från och med läsåret 2002/03 särredovisas elever på utbildningar vid fristående gymnasieskolor inklusive internationella skolor inom en egen grupp. Jämförelse med förra läsåret på respektive utbildning är därför inte möjlig i denna tabell. Utbildningar vid riksinternatskolorna redovisas på de nationella programmen och International Baccalaureate.

Som ett sammanfattande jämförelsemått på betygsresultatet används den genomsnittliga betygspoängen, det genomsnittliga värdet av alla betyg som redovisas i elevernas slutbetyg. Betygspoängen framräknas enligt Högskoleverkets modell för meritvärdering av slutbetyg vid intagning till högre utbildning. Enligt denna metod ges betyget på respektive kurs meritvärdet 0 för betyget Icke godkänd, 10 för Godkänd, 15 för Väl godkänd och för Mycket väl godkänd 20

poäng. Resultatet viktas sedan efter de olika kursernas relativa omfattning uttryckt i gymnasiepoäng. Exempelvis får den elev som har betyget Godkänd på alla kurser jämförelsetalet 10.

Den genomsnittliga betygspoängen för samtliga avgångna med slutbetyg från gymnasieskolans program 2002/03 var 14,0 vilket är 0,2 poäng högre än 2001/02 och 0,7 poäng högre än 1999/00. Genomsnittet för män var 13,4 medan genomsnittet för kvinnor var 14,7. Läsåret 2002/03 hade kvinnor högre betygsgenomsnitt än männen på samtliga nationella program. Elever med utländsk bakgrund hade lägre betygsgenomsnitt än övriga elever (13,1 poäng), vilket är 0,1 poäng högre än 2001/02 och 0,8 poäng högre än 1999/00.

Högst genomsnittlig betygspoäng hade eleverna på naturvetenskapsprogrammet (15,9). Elever på studieförberedande program hade i genomsnitt högre betygspoäng än elever på program med yrkesämnen. Av de nationella programmen var det eleverna på fordonsprogrammet som hade lägst betygsgenomsnitt (11,4) följt av energiprogrammet (11,6) och industriprogrammet (11,9). På de nationella programmen var den genomsnittliga betygspoängen oförändrad på sex program, ökade på åtta och minskade på två program jämfört med 2001/02. 2002/03 var första året då elever avslutade utbildning på teknikprogrammet, varför det för detta program inte är möjligt att jämföra bakåt i tiden.

Den genomsnittliga betygspoängen för elever på specialutformat program 2002/03 var 14,3 vilket är något högre än genomsnittet för gymnasieskolan som helhet. Lägst betygsgenomsnitt hade elever med slutbetyg från individuellt program, 9,4 poäng (0,2 poäng högre än 2001/02). Det var stora skillnader i genomsnittlig betygspoäng för olika program mellan kommunerna. Det är inte ovanligt att det skiljer flera betygspoäng mellan högsta och lägsta kommungenomsnitt för ett visst program.

Av de elever som fick slutbetyg från naturvetenskaps-, teknik- och samhällsvetenskapsprogrammen 2002/03 hade 97 procent minst betyget Godkänd i kärnämneskurserna engelska, matematik och svenska.¹⁵ Av samtliga elever som hade slutbetyg från andra nationella program än naturvetenskaps-, teknik- och samhällsvetenskapsprogrammen 2002/03 hade 82 procent minst betyget Godkänd i kärnämneskurserna i engelska, matematik och svenska. Det innebär att de senaste årens ökning fortsatt. 2000/01 var denna andel 77 procent och 2001/02 var den 80 procent.

Utökat program

Elever på nationellt eller specialutformat program kan beviljas följa ett utökat program, där eleven frivilligt läser en eller flera kurser utöver vad som normalt ingår i studievägen. En förutsättning för detta är att eleven bedöms på ett tillfredsställande sätt kunna tillgodogöra sig undervisningen på samtliga kurser eleven följer. 25,9 procent av eleverna hade slutbetyg från ett utökat program, en ökning med 6,4 procentenheter jämfört med 1998/99. Minst andel fanns på handels- och administrationsprogrammet (18,8 %), följt av barn- och fritids- och omvårdnadsprogrammen (20,3 %). Vanligast var det på det fordonsprogrammet där 49,2 procent följt ett utökat program. Elever i fristående skolor hade genomgått utökat program i större utsträckning (35,1 %) än elever i skolor som drivs av kommuner och landsting (25,2 % respektive 30,7 %). Män gick oftare ett utökat program än kvinnor.

¹⁵ Avser Engelska A, Matematik A, Svenska A och Svenska B alternativt Svenska som andraspråk A och B.

Reducerat program

Elever på nationellt eller specialutformat program som har påtagliga studie-svårigheter som inte kan lösas på annat sätt kan beviljas följa ett reducerat program. Det innebär att eleven befrias från undervisning i en eller flera kurser, dock maximalt tio procent av det antal gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt nationellt eller specialutformat program (5 kapitel 23§ gymnasieförordningen). Av eleverna med slutbetyg från de nationella programmen 2002/03 hade 6,5 procent gått ett reducerat program vilket är 3,5 procentenheter lägre än året innan. Andelen varierade mellan programmen, från 3,7 procent på naturvetenskapsprogrammet till 11,8 procent på det estetiska programmet. Av eleverna med slutbetyg från specialutformat program var andelen som beviljats reducerat program 8,6 procent. För eleverna på utbildningar vid fristående skolor var motsvarande andel 5,8 procent.

Studieavbrott och studieuppehåll

Studieavbrott kan mätas på flera olika sätt. En metod är att följa individer över tiden och se om de fortsätter den utbildning de påbörjat. Av samtliga elever som hösten 2002 gick i år 1 på nationellt program var det 3,4 procent (3,6 %) som inte fanns i gymnasieskolan hösten 2003 på grund av studieavbrott eller studieuppehåll och 8,8 procent (8,2 %) som hade bytt studieväg. För samtliga program (inklusive individuella program och specialutformade program) var det 7,1 procent (7,5 %) som gjort studieavbrott/-uppehåll, medan 11,6 procent (11,3 %) bytt studieväg. Siffrorna inom parentes avser motsvarande uppgifter ett år tidigare.

Elever på individuella program hade en betydligt större andel avbrott/studieuppehåll (28,9 %) än elever på nationella program. Andelen elever som bytt studieväg efter år 1 är också betydligt större på individuella program (28,4 %) än på nationella program, vilket är i enlighet med intentionerna för det individuella programmet. Som tidigare nämnts är ett av målen för det individuella programmet att stimulera till vidare studier på ett nationellt program.

Av de elever som hösten 2001 gick i år 1 på nationellt program gjorde 0,4 procent studieuppehåll under ett år och återkom i år 2 (på samma program) hösten 2003. Två tredjedelar av dessa gick på naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen.

Fullföljd utbildning

Av nybörjarelever i år 1 i gymnasieskolan hösten 1999 fick 73,6 procent slutbetyg inom fyra år. Motsvarande andel för de som började hösten 1996, hösten 1997 och hösten 1998 var 73,3 och 75,6 respektive 72,5 procent. Kvinnor fullföljde utbildningen i högre utsträckning än män (76,9 % jämfört med 70,4 %). Bland elever med utländsk bakgrund var fullföljandegraden för 1999 års nybörjare 62,6 procent, att jämföra med elever med svensk bakgrund där andelen var 75,4 procent.

1998 infördes krav på minst godkända grundskolebetyg i ämnena svenska, engelska och matematik för att kunna söka till gymnasieskolans nationella program. En elev som inte uppfyller behörighetskraven hänvisas till att komplettera grundskolebetygen på gymnasieskolans individuella program för att sedan kunna börja på ett nationellt eller specialutformat program. För många elever kan detta innebära att gymnasietiden förlängs, något som till en del förklarar att andelen elever som slutfört gymnasiet inom fyra år minskat.

Tabell 45

Fullföljd utbildning inom fyra år för nybörjare i gymnasieskolans år 1 oktober 1995–1999

År Huvudman Kön Bakgrund Studieväg	Nybörjarelever i år 1 oktober 1995, 1996, 1997, 1998 och 1999								
				därav					
	Totalt	därav	Elever med utländsk bakgrund	Elever som fått slutbetyg inom fyra år					
				Totalt	Kvinnor		Elev. med utl. bakgr.		
Antal	Kvinnor		Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	
Nybörjare år 1 okt 1995									
Gymnasieskolan totalt ¹⁾	100 671	49 252	14 716	76 215	75,7	38 696	78,6	8 354	56,8
Nybörjare år 1 okt 1996									
Gymnasieskolan totalt ¹⁾	102 170	50 140	14 353	74 851	73,3	38 313	76,4	8 548	59,6
Nybörjare år 1 okt 1997									
Gymnasieskolan totalt ¹⁾	99 216	48 537	14 665	75 052	75,6	38 025	78,3	8 978	61,2
Nybörjare år 1 okt 1998									
Gymnasieskolan totalt ¹⁾	97 839	47 703	14 264	70 979	72,5	36 288	76,1	8 379	58,7
Nybörjare år 1 okt 1999									
Gymnasieskolan totalt¹⁾	96 840	47 168	13 900	71 268	73,6	36 276	76,9	8 705	62,6
därav Kommun	90 663	43 618	13 119	66 401	73,2	33 412	76,6	8 081	61,6
Landsting	1 540	985	72	1 077	69,9	700	71,1	46	63,9
Fristående ²⁾	4 309	2 416	647	3 544	82,2	2 053	85,0	535	82,7
Riksinternat ²⁾	266	119	29	204	76,7	92	77,3	24	82,8
Internationella ²⁾	62	30	33	42	67,7	19	63,3	19	57,6
Kvinnor	47 168	47 168	6 775	36 276	76,9	36 276	76,9	4 654	68,7
Män	49 672	.	7 125	34 992	70,4	.	.	4 051	56,9
Elever med svensk bakgrund	82 940	40 393	.	62 563	75,4	31 622	78,3	.	.
Elever med utländsk bakgrund	13 900	6 775	13 900	8 705	62,6	4 654	68,7	8 705	62,6
Nationella program³⁾	75 828	37 753	9 824	59 883	79,0	30 872	81,8	7 010	71,4
därav Barn- och fritid (BF)	3 319	2 487	323	2 382	71,8	1 840	74,0	203	62,8
Bygg (BP)	2 190	41	166	1 546	70,6	23	56,1	75	45,2
EI (EC)	3 902	52	475	3 031	77,7	36	69,2	333	70,1
Energi (EN)	580	19	51	402	69,3	15	78,9	35	68,6
Estetiska (ES)	4 130	2 976	373	3 077	74,5	2 266	76,1	242	64,9
Fordon (FP)	2 792	75	298	1 747	62,6	44	58,7	152	51,0
Handels- o. adm. (HP)	3 396	1 767	757	2 294	67,6	1 257	71,1	437	57,7
Hantverk (HV)	1 018	881	156	792	77,8	709	80,5	118	75,6
Hotell- o. rest. (HR)	3 931	2 165	410	2 816	71,6	1 627	75,2	248	60,5
Industri (IP)	1 286	85	102	873	67,9	59	69,4	60	58,8
Livsmedel (LP)	373	236	25	237	63,5	158	66,9	11	44,0
Medie (MP)	2 778	1 556	280	2 188	78,8	1 269	81,6	196	70,0
Naturbruk (NP)	1 928	1 158	69	1 345	69,8	805	69,5	46	66,7
Naturvetenskap (NV)	18 411	7 320	2 576	16 204	88,0	6 635	90,6	2 110	81,9
Omvårdnad (OP)	3 077	2 683	585	2 145	69,7	1 898	70,7	377	64,4
Samhällsvet. (SP)	22 717	14 252	3 178	18 804	82,8	12 231	85,8	2 367	74,5
Specialutform. pgm. (SM)³⁾	6 769	2 690	831	5 568	82,3	2 295	85,3	595	71,6
Individuella pgm. (IV)³⁾	9 340	3 923	2 439	1 811	19,4	752	19,2	460	18,9
Samtliga Program	91 937	44 366	13 094	67 262	73,2	36 014	81,2	8 297	63,4
Utb. vid frist. skolor exkl. IB³⁾	4 371	2 446	680	3 586	82,0	2 072	84,7	554	81,5
Int. Baccalaureate (IB)	532	356	126	420	78,9	285	80,1	86	68,3

¹⁾ I antalet för gymnasieskolan totalt ingår även studievägar som ej kan hänföras till program eller IB.

²⁾ Fristående skolor med kommun- eller statsbidrag. Ett av riksinternaten drivs som kommunalt bolag.

³⁾ Specialutformade och individuella program redovisas endast för kommunala och landstingskommunala skolor. Nationella program innehåller elever från kommunala och landstingskommunala skolor samt vissa elever vid riksinternatskolor. Övriga utbildningar vid fristående skolor redovisas separat.

En annan förklaring är att reglerna för när kursbetyg kan sättas och därmed när slutbetyg kan utfärdas har skärpts. Från och med läsåret 2000/01 betygssätts inte elever med stor frånvaro i en kurs, något som var möjligt läsåret 1999/00 då dessa enligt anvisningar från Skolverket fick betyget Icke godkänd.¹⁶

Effekten av ändringarna är att elever med stor frånvaro kunde få kursbetyg 1999/00 medan en motsvarande elev 2000/01 och senare ej fått något betyg på kursen. Då slutbetyg inte kan utfärdas om en elev saknar kursbetyg har förändringen inneburit att andelen elever som fått slutbetyg inom fyra år minskat från och med läsåret 2000/01.

Av de nybörjarelever i år 1 i gymnasieskolan hösten 1999 som började på nationella program fick 79,0 procent slutbetyg inom fyra år. Elever på specialutformade program fullföljde utbildningen i något högre utsträckning (82,3 %) och elever på individuella program i betydligt lägre utsträckning (19,4 %) än elever på nationella program. För elever på utbildningar vid fristående skolor var andelen 82,0 procent.

Bland nybörjarna var fullföljandsgraden högst på naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen där 88,0 procent respektive 82,8 procent fick slutbetyg inom fyra år.

Övergång till högskolan

Av de elever som avslutade gymnasieskolan vårterminen 2000 påbörjade 42,6 procent en högskoleutbildning inom tre år. Det är en oförändrad andel jämfört med den elevgrupp som slutade gymnasieskolan våren 1999. Som förväntat började elever från naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen (78,7 % respektive 55,4 %) på högskolan inom tre år i betydligt större utsträckning än elever från övriga nationella program (13,6 %). 48,0 procent av kvinnorna övergick till högskolan inom tre år och motsvarande andel för männen var 37,0 procent. För elever med svensk bakgrund övergick 42,7 procent till högskolan inom 3 år och motsvarande andel för elever med utländsk bakgrund var 41,9 procent. Se tabell 46.

Det var stora skillnader i övergångsfrekvens mellan kommunerna. Det finns t.ex. 64 kommuner där en tredjedel eller färre av eleverna folkbokförda i kommunen gått vidare till högskolan tre år efter avslutade gymnasiestudier. I 24 kommuner gick mer än hälften av de folkbokförda eleverna vidare till högskola inom tre år. Den minsta andelen fanns i Ragunda (13 %) och Arjeplog (14 %) och den högsta i Danderyd (69 %) följt av Lund (67 %) och Lomma (64 %).

¹⁶ I oktober 1999 gick Skolverket ut med anvisningar om att om en elev inte kunnat visa sådana kunskaper som motsvarar betyget Godkänd i en kurs så ska läraren sätta betyget Icke Godkänd (Skolverkets Nyhetsbrev nr 14 1999). Ett år efter det, i september 2000, trädde en ändring av gymnasieförordningen i kraft, innebärande att om en lärare på grund av frånvaro saknar underlag för bedömning av elevens kunskaper så ska betyg inte sättas (GyF 7 kap 3§). Slutbetyg kan bara utfärdas om eleven fått betyg i samtliga kurser i dennes studieplan.

Tabell 46

Övergång till högskolan inom tre år för elever som avslutat gymnasieskolan läsåret 1999/00

Elever med slut- eller avgångsbetyg läsåret 1999/2000											
därav											
Elever i högskoleutbildning senast vårterminen 2003											
därav antal och andel inom respektive delgrupp av											
Huvudman Kön Bakgrund Studieväg	Totalt			Elev. med svensk bakgr.				Elev. med utl. bakgr.			
	Antal	Totalt	Andel %	Kvinnor	%	Män	%	Kvinnor	%	Män	%
Gymnasieskolan totalt	77 851	33 153	42,6	16 557	48,3	12 461	36,9	2 347	46,0	1 788	37,5
därav											
Kommun	74 217	31 604	42,6	15 728	48,5	11 930	36,9	2 239	45,8	1 707	37,1
Landsting	1 254	119	9,5	87	12,5	27	5,2	5	18,5	0	0,0
Fristående ¹⁾	2 037	1 194	58,6	644	63,9	419	53,6	77	54,2	54	50,9
Riksinternat ¹⁾	264	186	70,5	87	73,7	75	73,5	12	52,2	12	57,1
Internationella ¹⁾	79	50	63,3	11	61,1	10	76,9	14	58,3	15	62,5
Kvinnor	39 351	18 904	48,0	16 557	48,3	.	.	2 347	46,0	.	.
Män	38 500	14 249	37,0	.	.	12 461	36,9	.	.	1 788	37,5
Elever med svensk bakgrund	67 978	29 018	42,7	16 557	48,3	12 461	36,9
Elever med utländsk bakgrund	9 873	4 135	41,9	2 347	46,0	1 788	37,5
Nationella program²⁾	66 941	27 836	41,6	14 065	47,3	10 411	35,9	1 924	45,0	1 436	36,4
därav											
Barn- och fritid (BF)	3 669	659	18,0	539	21,3	71	9,2	39	14,4	10	10,4
Bygg (BP)	1 359	13	1,0	0	0,0	12	1,0	1	1,0
EI (EC)	3 380	323	9,6	8	20,0	261	8,9	53	13,2
Energi (EN)	609	77	12,6	3	18,8	62	11,4	0	.	12	24,0
Estetiska (ES)	3 520	1 179	33,5	813	36,3	275	28,6	68	30,8	23	23,5
Fordon (FP)	2 572	25	1,0	1	2,1	14	0,6	10	2,7
Handels- o. adm. (HP)	3 450	356	10,3	155	11,2	93	7,4	71	15,1	37	11,0
Hantverk (HV)	3 520	201	5,7	118	6,4	60	4,4	15	9,6	8	4,7
Hotell- o. rest. (HR)	984	85	8,6	68	9,8	5	5,8	11	6,1	1	4,5
Industri (IP)	1 355	34	2,5	5	9,4	28	2,4	1	5,6	0	0,0
Livsmedel (LP)	451	15	3,3	12	4,7	1	0,7	1	3,7	1	4,3
Medie (MP)	2 497	601	24,1	349	29,1	185	18,4	44	28,6	23	16,9
Naturbruk (NP)	1 659	153	9,2	104	11,8	43	5,9	5	16,1	1	5,6
Naturvetenskap (NV)	16 233	12 770	78,7	4 893	82,0	6 409	76,2	636	80,6	832	77,8
Omvårdnad (OP)	2 159	535	24,8	353	25,2	33	15,2	133	28,7	16	21,1
Samhällsvet. (SP)	19 524	10 810	55,4	6 644	59,5	2 859	47,4	899	60,6	408	48,3
Specialutform. pgm. (SM)²⁾	8 032	3 935	49,0	1 761	54,2	1 584	43,6	317	54,8	273	47,2
Individuella pgm. (IV)²⁾	557	7	1,3	5	3,4	0	0,0	2	3,6	0	0,0
Utb. vid frist. skolor exkl. IB²⁾	2 116	1 244	58,8	655	63,8	429	54,0	91	54,8	69	53,1
Int. Baccalaureate (IB)	205	131	63,9	71	71,0	37	68,5	13	43,3	10	47,6

¹⁾ Fristående skolor med kommun- eller statsbidrag. Ett av riksinternaten drivs som kommunalt bolag.

²⁾ Specialutformade och individuella program redovisas endast för kommunala och landstingskommunala skolor. Nationella program innehåller elever från kommunala och landstingskommunala skolor samt vissa elever vid riksinternatskolor. Övriga utbildningar vid fristående skolor redovisas separat.

8

Kommunal vuxenutbildning

8.1 Organisation

Kommunal vuxenutbildning (komvux) består av grundläggande vuxenutbildning, gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning. Grundläggande vuxenutbildning är utbildning för vuxna på grundskolenivå och syftar till att ge vuxna sådana kunskaper och färdigheter som de behöver för att delta i samhälls- och arbetsliv. Den ska också syfta till att möjliggöra högre studier. Varje kommunmedborgare har rätt att delta i grundläggande vuxenutbildning från och med andra kalenderhalvåret det år han fyller 20 år om han saknar sådana färdigheter som normalt uppnås i grundskolan och är bosatt i landet.

Gymnasial vuxenutbildning syftar till att ge vuxna kunskaper och färdigheter motsvarande dem som ungdomar får i gymnasieskolan. Utbildning får anordnas i alla ämnen som finns i gymnasieskolan med undantag av specialidrott. Påbyggnadsutbildning syftar till att ge vuxna en sådan utbildning som leder till en ny nivå i deras yrke eller till ett nytt yrke.

Enligt skollagen är kommunerna skyldiga att informera om och anordna grundläggande vuxenutbildning i sådan omfattning att de kommuninvånare som har rätt till utbildningen och önskar delta i den får göra det. Kommunerna ska vidare sträva efter att anordna gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning som svarar mot efterfrågan och behov.

Utbildningen i komvux anordnas i form av kurser. Kunskapsmålen för utbildningen är de samma som för ungdomsutbildningen, men kursernas innehåll, omfattning och tyngdpunkter behöver inte vara identiska. Kommuner och landsting är huvudmän för komvux. Landstingen anordnar numera endast gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning inom området naturbruk. Huvudmännen får anlita andra utbildningsanordnare för genomförande av utbildningen.

Genom regeringens särskilda satsning på gymnasial vuxenutbildning för arbetslösa erhöll kommunerna under läsåren 1993/94–1996/97 extra stats-

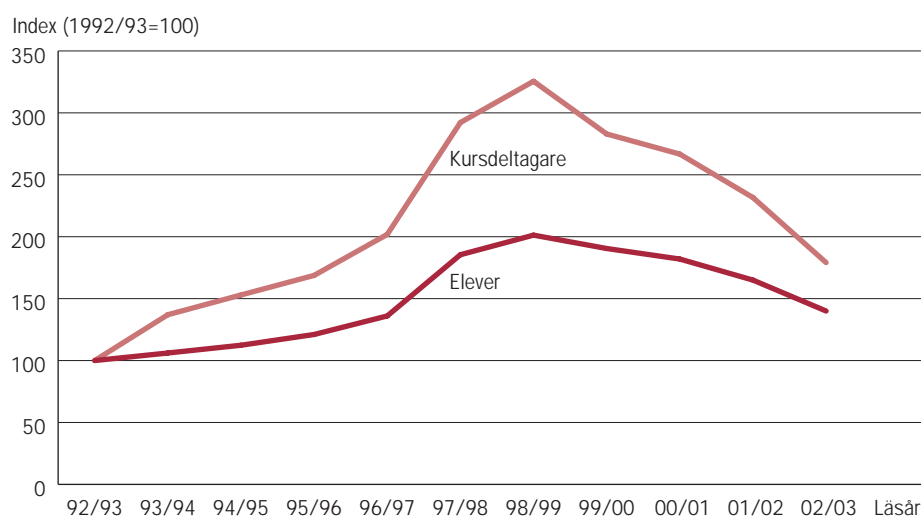
bidrag för anordnande av gymnasial utbildning och påbyggnadsutbildning. Under perioden 1997-07-01 till 2002-12-31 utgick extra statsbidrag för grundläggande och gymnasial utbildning enligt bestämmelserna i regeringens femåriga satsning på utbildning för arbetslösa och kortutbildade, det s.k. Kunskapslyftet. Kunskapslyftet innebar att staten betalade statsbidrag för utbildning motsvarande cirka 100 000 årsstudieplatser. Kunskapslyftet avslutades år 2002 och under de sista åren skedde en successiv minskning av det statliga stödet som år 2002 motsvarade cirka 70 000 platser.

De extra statsbidragen medförde att komvux expanderade mycket kraftigt under 1990-talet. I nedanstående diagram redovisas hur antalet elever och kursdeltagare utvecklats under läsåren 1992/93–2002/03. Som framgår av diagrammet fördubblades nästan antalet elever under 1990-talet, medan antalet kursdeltagare mer än tredubblades.

I statistiken över komvux används två begrepp med olika betydelse, elev och kursdeltagare. En elev är en fysisk person som läser en eller flera kurser i komvux. Av detta följer att en elev kan studera på flera olika nivåer under läsåret. I statistiken har dessa elever förts till den nivå där eleven studerar flest timmar. Genom detta förfaringsätt undviks en dubbelräkning av eleverna, men det innebär samtidigt att antalet elever på varje enskild nivå underskattas något. På varje kurs som eleven deltar i räknas han/hon som en kursdeltagare.

Diagram 12

Indexerad ökning av antalet elever och kursdeltagare i komvux läsåren 1992/93–2002/03

Regeringen betonade i proposition 2000/01:72 ”Vuxnas lärande och utvecklingen av vuxenutbildningen” betydelsen av en fortsatt reformering och förnyelse av vuxenutbildningen. Ett nytt riktat statsbidrag för kommunernas utbildning för vuxna och folkhögskolor utgår under perioden 2003–2005, i samband med Kunskapslyftets upphörande. Stödet finansierar cirka 47 000 årsstudieplatser åren 2003 och 2004 och får lämnas under förutsättning att kommunerna åtar sig att successivt utveckla bl.a. infrastruktur, pedagogik och metodik i syfte att främja vuxnas lärande. Därutöver erhöll kommunerna statsbidrag för utveckling av infrastrukturen för vuxnas lärande. Bidraget, 350 miljoner kronor, vilket utbetalades under 2002 och avsåg insatser under 2002 och 2003, syftade till att förbättra förutsättningarna för alla vuxnas lärande och berörde hela vuxenutbildningen.

Den 1 januari 2003 infördes ett rekryteringsbidrag till vuxenstuderande. Bidraget riktas till personer som har behov av utbildning på grundskole- eller gymnasienivå. Bidraget är en särskild stödform som fungerar som ett alternativ till studiemedel. Avsikten är att kommunerna ska använda rekryteringsbidraget som ett verktyg i den uppsökande verksamheten. Genom att studiefinansiering utan lånedel kan erbjudas efter kort handläggningstid ger rekryteringsbidraget de sökande gynnsamma förutsättningar för att pröva på vuxenstudier. Under 2003 fördelades knappt 900 miljoner kronor, vilket finansierade ungefär 21 000 vuxenstuderande.

Läsåret 2002/03

Läsåret 2002/03 uppgick antalet elever till närmare 244 100, vilket var en minskning med drygt 43 500 (-15,1 %) jämfört med läsåret 2001/02. 99,7 procent av eleverna deltog i utbildningar som anordnades av kommuner (inklusive köpt utbildning), medan landstingen svarade för resterande 0,3 procent. Kommunernas elevantal minskade med 15 procent (-43 225 elever), medan antalet elever i landstingen minskade med 25 procent (-282 elever) mellan läsåren 2001/02 och 2002/03.

Den gymnasiala vuxenutbildningen minskade med närmare 41 400 elever (-17,3 %), den grundläggande vuxenutbildningen med drygt 1 400 elever (-3,5 %) och påbyggnadsutbildningen med drygt 700 elever (-9,6 %) mellan läsåren 2001/02 och 2002/03.

Tabell 47

Antal elever i komvux
läsåren 1998/99–2002/03

Utbildningsnivå Huvudman	1998/99 ¹⁾	1999/00	2000/01	2001/02	2002/03
Grundläggande vuxenutbildning	45 633	42 273	37 318	41 453	40 010
Gymnasial vuxenutbildning	297 698	282 072	271 618	238 683	197 332
Påbyggnadsutbildning	7 539	7 719	8 270	7 448	6 735
Komvux (samtliga nivåer)	350 870	332 064	317 206	287 584	244 077
därav Kommun	348 850	330 828	316 100	286 460	243 235
Landsting	2 020	1 236	1 106	1 124	842

¹⁾ Uppgifterna har korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr 181.

Tretton kommuner i landet hade inte någon kommunal vuxenutbildning i kommunen under läsåret 2002/03. Utbildningsbehoven tillgodosågs i dessa kommuner genom kommunalförbund eller andra kommunala samverkansformer. Nio av landets 20 landsting anordnade kommunal vuxenutbildning. I de återstående landstingen har utbildningen helt överförs till kommunerna.

Antalet skolor som anordnade komvux var 389, en minskning med fem skolor sedan läsåret 2001/02. Skolorna kan antingen vara särskilda komvuxskolor under ledning av en egen rektor eller gymnasie- eller grundskolor där komvux är organisatoriskt underställd rektor i ungdomsskolan. Ett ökande antal kommuner har under senare år valt att förlägga komvuxutbildning till s.k. lärcentra där olika vuxenutbildningsformer samlas inom kommunen och där samverkan sker mellan berörda utbildningsanordnare och arbetsliv. Under de senaste åren har också en allt större andel av utbildningen upphandlats av externa utbildningsanordnare och därigenom ofta förlagts utanför kommunens skolor.

Under läsåret 2002/03 anordnades utbildning enligt 4 687 kursplaner, en minskning med 1 269 kursplaner jämfört med föregående läsår. Antalet kursplaner ökade kraftigt under de år Kunskapslyftet varade. Läsåret 1996/97, året innan Kunskapslyftet startade, var antalet kursplaner 2 588. Ökningen av antalet kursplaner berodde under de första åren av Kunskapslyftet framför allt på att antalet lokala kurser ökade kraftigt. Under senare år har övergången till nya kursplaner för gymnasiala kurser inneburit att såväl gamla som nya kursplaner använts. Därigenom kan kurser ha redovisats med antingen gamla eller nya kurskoder och de nationella kursplanerna har i det närmaste dubblats. Även för lokala kurser innebar de nya koderna att kurser redovisades med såväl gamla som nya kurskoder. Sättet att redovisa kursen innebar således en ökning av antalet kursplaner, trots att någon ökning av antalet kurser inte skedde. Snarare pekar studier på att det finns ett mindre behov av lokala kurser då de nationella kursplanerna moderniserats och anpassats till utbildningsbehovet i kommunerna. Det senaste årets minskning beror troligtvis på att redovisningen av kurser nu i ökande grad sker i enlighet med de nya kurskoderna.

Av det totala antalet elever i komvux läsåret 2002/03 var 139 701 (57,2 %) nyinskrivna. Med nyinskrivna elever avses elever som inte bedrev studier inom komvux föregående läsår.

Tabell 48

Antal kommuner, skolor, kurser, elever och kursdeltagare i komvux läsåren 1999/00–2002/03

Läsår	Antal skol-	Antal	Antal	Antal	Andel	Antal	Andel (%)	Antal
Huvudman	kommuner	skolor	kurs-	elever	nyin-	kursdel-	hos annan	kurser
Utbildningsnivå			planer		skrivna	tagare	anordnare ²⁾	per elev
Läsåret 1999/00	282	419	4 330	332 064	56,3	1 702 118	21,4	5,1
därav Kommun	282	390	4 215	330 828	56,3	1 689 069	21,6	5,1
Landsting	27	29	366	1 236	53,9	13 049	0,2	10,6
Läsåret 2000/01	280	404	4 522	317 206	57,6	1 604 404	23,8	5,1
därav Kommun	280	379	4 453	316 100	57,6	1 593 290	23,9	5,0
Landsting	25	35	292	1 106	56,5	11 114	.	10,0
Läsåret 2001/02	278	394	5 956	287 584	57,0	1 393 290	24,3	4,8
därav Kommun	278	369	5 861	286 460	57,0	1 383 652	24,4	4,8
Landsting	25	25	354	1 124	55,9	9 638	.	8,6
Läsåret 2002/03	277	389	4 687	244 077	57,2	1 077 445	21,0	4,4
därav Kommun	277	369	4 595	243 235	57,2	1 070 666	21,2	4,4
Landsting	20	20	249	842	64,4	6 779	.	8,1
Grundläggande	267	303	199	40 010	56,8	100 222	12,0	2,5
Gymnasial	277	379	2 808	197 332	57,4	919 347	22,9	4,7
därav Kommun	277	361	2 801	196 860	57,3	915 974	23,0	4,7
Landsting	18	18	89	472	72,5	3 373	.	7,1
Påbyggnads	128	170	1 680	6 735	56,1	57 876	6,5	8,6
därav Kommun	122	155	1 595	6 365	56,2	54 470	6,9	8,6
Landsting	15	15	160	370	54,1	3 406	.	9,2

¹⁾ Andel av eleverna som ej bedrev komvuxstudier föregående läsår.

²⁾ Andel av kursdeltagarna som deltog i kurs som upphandlats av annan utbildningsanordnare.

Antalet kursdeltagare var 4,4 gånger fler än antalet elever läsåret 2002/03, dvs. varje elev deltog i genomsnitt i 4,4 kurser under året. Det var 0,4 kurser mindre än läsåret 2001/02.

Det totala antalet kursdeltagare minskade med 315 845 (-22,7 %) mellan läsåren 2001/02 och 2002/03. Antalet kursdeltagare inom gymnasial vuxenutbildning minskade med 297 354 (-24,4 %) och antalet kursdeltagare i grundläggande vuxenutbildning minskade med 9 024 (-8,3 %). Antalet kursdeltagare inom påbyggnadsutbildning minskade med 9 467 (-14,0 %).

Kunskapslyftet medförde en ökning av andelen kursdeltagare som deltog i kurser som huvudmannen köpt och som genomfördes av annan utbildningsanordnare än kommun och landsting. Under Kunskapslyftets första år, läsåret 1997/98, deltog 14,4 procent av kursdeltagarna i kurser som anordnades av andra utbildningsanordnare. Läsåret 2001/02 var andelen 24,3 procent, medan läsåret 2002/03 innebar en minskning till 21,0 procent.

Av det totala antalet kursdeltagare deltog 94,4 procent i kurser som anordnades på dagtid. Det innebär en liten ökning jämfört med läsåret 2001/02 då motsvarande andel var 94,2 procent.

Tabell 49

Komvuxkurser med flest kursdeltagare läsåret 2002/03

Utbildningsnivå Kurser	Antal kommuner som ger kursen	Kursdeltagare					
		Totalt		Kvinnor		Män	
		Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Grundläggande vuxenutbildning	267	100 222	100,0	65 056	64,9	35 166	35,1
därav							
Svenska som andra språk	192	26 222	26,2	17 059	65,1	9 163	34,9
Engelska	257	20 177	20,1	13 452	66,7	6 725	33,3
Orienteringskurs	142	17 186	17,1	10 769	62,7	6 417	37,3
Matematik	260	15 725	15,7	10 642	67,7	5 083	32,3
Svenska	244	11 353	11,3	6 855	60,4	4 498	39,6
Samhällskunskap	173	6 897	6,9	4 494	65,2	2 403	34,8
Gymnasial vuxenutbildning	278	919 347	100,0	617 707	67,2	301 640	32,8
därav							
Datorkunskap	276	47 641	5,2	34 017	71,4	13 624	28,6
Orienteringskurs	185	39 312	4,3	25 430	64,7	13 882	35,3
Matematik A	275	33 700	3,7	22 155	65,7	11 545	34,3
Engelska A	276	29 006	3,2	18 991	65,5	10 015	34,5
Matematik B	275	27 752	3,0	16 951	61,1	10 801	38,9
Samhällskunskap A	275	24 967	2,7	16 250	65,1	8 717	34,9
Psykologi A	263	24 337	2,6	19 118	78,6	5 219	21,4
Engelska B	276	21 472	2,3	14 224	66,2	7 248	33,8
Omvårdnad	235	19 386	2,1	17 384	89,7	2 002	10,3
Svenska A	275	18 420	2,0	11 640	63,2	6 780	36,8
Arbetsmiljö och säkerhet	245	17 961	2,0	14 186	79,0	3 775	21,0
Dorteknik	110	16 378	1,8	8 725	53,3	7 653	46,7
Matematik C	270	16 303	1,8	8 616	52,8	7 687	47,2
Historia A	269	16 024	1,7	9 624	60,1	6 400	39,9
Medicinsk grundkurs	233	15 766	1,7	13 662	86,7	2 104	13,3
Påbyggnadsutbildning	126	57 876	100,0	33 224	57,4	24 652	42,6
därav							
Företagsekonomi	78	6 058	10,5	4 026	66,5	2 032	33,5
Dorteknik	19	3 214	5,6	916	28,5	2 298	71,5
Datakunskap	43	2 951	5,1	1 654	56,0	1 297	44,0
Svenska	40	2 481	4,3	1 936	78,0	545	22,0
Administration	26	2 172	3,8	1 940	89,3	232	10,7
Samtliga nivåer	278	1 077 445	100,0	715 987	66,5	361 458	33,5

Datorkunskap på gymnasienivå var den vanligast förekommande kursen. Antalet kursdeltagare var 47 641 och kursen anordnades i 276 kommuner.

Orienteringskurser, vilka omfattade 39 312 kursdeltagare, är lokala kurser som skall ha ett eller flera av följande syften, nämligen att medverka till väl underbyggda beslut om studie- och yrkesval, ge ökade studietekniska färdigheter, utgöra en introduktion till kurser i olika ämnen samt ge möjlighet till bedömning av en elevs kunskaper i olika ämnen eller kurser.

Majoriteten, 65,4 procent, av eleverna var kvinnor. Kvinnornas andel är 0,5 procentenheter högre jämfört med föregående läsår. Andelen kvinnor inom landstingens gymnasiala vuxenutbildning var 55,5 procent, en minskning (-3,7 %) jämfört med föregående läsår. Läsåret 1999/2000 var andelen 65,0 procent. Att andelen kvinnor inom landstingens gymnasiala vuxenutbildning minskat under de senaste åren beror på att landstingens vårdutbildning, med en hög andel kvinnor, övergått i kommunal regi och att landstingen nu endast bedriver lantbruksutbildning.

Läsåret 2002/03 var antalet elever i komvux födda utomlands 71 769 eller 29,4 procent av samtliga elever inom kommunal vuxenutbildning. Året innan var antalet 75 247 (26,2 %). I grundläggande vuxenutbildning ökade andelen elever födda utomlands från 66,1 till 72,8 procent.

Elevernas medianålder var 32 år för hela komvux. Högst medianålder hade eleverna i grundläggande vuxenutbildning (35 år). Lägst medianålder hade eleverna i påbyggnadsutbildning (26 år).

Tabell 50

Antal elever, därav kvinnor, män, födda utomlands samt elever från annan kommun, i komvux läsåret 2002/03

Utbildningsnivå Huvudman	Elever		därav							
	Antal	Andel (%)	Kvinnor		Män		Födda utomlands		Bosatta i annan kommun	
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Grundläggande	40 010	16,4	25 277	63,2	14 733	36,8	29 124	72,8	1 659	4,1
Gymnasial	197 332	80,8	130 448	66,1	66 884	33,9	41 601	21,1	15 987	8,1
därav Kommun	196 860	80,7	130 186	66,1	66 674	33,9	41 583	21,1	15 634	7,9
Landsting	472	0,2	262	55,5	210	44,5	18	3,8	353	74,8
Påbyggnads	6 735	2,8	3 793	56,3	2 942	43,7	1 044	15,5	4 445	66,0
därav Kommun	6 365	2,6	3 590	56,4	2 775	43,6	1 023	16,1	4 161	65,4
Landsting	370	0,2	203	54,9	167	45,1	21	5,7	284	76,8
Samtliga nivåer	244 077	100,0	159 518	65,4	84 559	34,6	71 769	29,4	22 091	9,1
därav Kommun	243 235	99,7	159 053	65,4	84 182	34,6	71 730	29,5	21 454	8,8
Landsting	842	0,3	465	55,2	377	44,8	39	4,6	637	75,7

Andelen elever som fick sin utbildning i en annan kommun än hemkommunen ökade från 8,3 procent läsåret 2001/02 till 9,1 % läsåret 2002/03.

Hösten 2003

Tidigare har redovisningen av höstens verksamhet grundats på statistik som insamlats vecka 42 varje höst, mätveckan. Från och med 1998 har denna insamling upphört. För att ge en bild av utvecklingen det senaste året redovisas istället vissa uppgifter avseende hela höstens verksamhet. Uppgifterna bygger på den statistik som tidigare utgjort underlag för Skolverkets rapport om Kunskapslyftet. Statistiken omfattar den gymnasiala vuxenutbildningen, exklusive de elever som avbrutit utbildningen inom tre veckor efter kursstart.

Antalet elever i gymnasial vuxenutbildning uppgick hösten 2003 till 135 100, vilket var en minskning med 18 900 elever (-12,3 %) jämfört med hösten 2002.

Antalet kursdeltagare i gymnasial vuxenutbildning hösten 2003 var 450 800, en minskning med 75 500 (-14,3 %) sedan hösten 2002.

Eleverna studerade färre kurser än föregående år. Hösten 2003 deltog en elev inom gymnasial vuxenutbildning i genomsnitt i 3,3 kurser, vilket var något lägre än hösten 2002 då eleverna studerade i genomsnitt 3,4 kurser.

8.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) i komvux uppgick vid mätningen i oktober 2003 till 7 903 personer. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden var 65,1 procent, vilket är 0,1 procentenheter lägre än året innan. Omräknat till heltidstjänster fanns det 5 147 lärare i komvux. Andelen av årsarbetskraften som undervisar inom landstingets vuxenutbildning är 1,4 procent.

Jämfört med hösten 2002 har antalet tjänstgörande lärare minskat med 14 procent, medan antalet lärare omräknat till heltidstjänster minskat med 14,1 procent. Lärartätheten i komvux, uttryckt som antal lärare (heltidstjänster) per 100 heltidsstuderande ökade med 0,1 till 4,1 lärare per 100 heltidsstuderande hösten 2003. Det är troligt att uppgifter om lärare på kurser som köps av andra anordnare inte rapporteras fullständigt och att lärartätheten därmed kan vara underskattad. Andelen kursdeltagare som deltog i utbildning anordnad av annan utbildningsanordnare än kommun och landsting var 21,0 procent.

Tabell 51Lärare i komvux 15 oktober
1999–2003¹⁾

Läsår Pedagogisk utbildning Huvudman	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 heltidsstud. ²⁾
	Totalt	Kvinnor	Män		Totalt	därav med tillsvidare- anställning	
1999/2000 Samtliga lärare	12 738	5 480	7 258	63,3	8 059	5 936	4,5
Andel (%) med ped. utbildn.	75,6	69,4	80,2	.	77,5	90,6	.
2000/01 Samtliga lärare	11 146	6 439	4 707	64,2	7 155	5 359	4,1
Andel (%) med ped. utbildn.	73,3	78,6	66,2	.	75,5	88,5	.
2001/02 Samtliga lärare	10 477	6 111	4 366	64,6	6 765	5 417	3,9
Andel (%) med ped. utbildn.	72,6	77,6	65,6	.	74,8	86,8	.
2002/03 Samtliga lärare	9 186	5 457	3 729	65,2	5 992	4 692	4,0
Andel (%) med ped. utbildn.	72,8	77,8	65,5	.	75,0	86,3	.
2003/04 Samtliga lärare	7 903	4 839	3 064	65,1	5 147	4 148	4,1
Andel (%) med ped. utbildn.	74,9	79,5	67,8	.	78,1	87,2	.
Per huvudman 2003/04							
Kommun (samtliga lärare)	7 791	4 800	2 991	65,4	5 093	4 105	4,1
Andel (%) med ped. utbildn.	75,2	79,7	68,0	.	78,3	87,4	.
Landsting (samtliga lärare)	112	39	73	48,3	54	43	7,1
Andel (%) med ped. utbildn.	57,1	53,8	58,9	.	57,6	70,7	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.²⁾ Antalet heltidsstuderande har beräknats med hjälp av antalet redovisade elevtimmar och innebär att antalet sextio minuterslektioner under respektive hösttermin har dividerats med 270 (18 veckor * 15 sextio minuterslektioner).

Hösten 2003 saknade 21,9 procent av årsarbetskraften formell lärarutbildning. Det är en minskning med 3,1 procentenheter jämfört med hösten innan. För de 127 kommuner och fyra kommunalförbund som hade minst 10 årsarbetare varierade andelen lärare utan lärarutbildning mellan noll och 62 procent. Partille, Luleå, Växjö, Lidköping och Mark var kommuner med minst 10 årsarbetare där alla lärare hade lärarutbildning.

Kostnader

Den totala kostnaden för komvux år 2003 var 4 795 miljoner kronor, en minskning sedan 2002 med 21 procent i fasta priser. Mellan 1993–1998 ökade komvux kraftigt både när det gäller resurser och volym. En förklaring till ökningarna i komvux är det extra statsbidrag som kommunerna har fått sedan hösten 1993 för utbildningsåtgärder för att motverka arbetslösheten. Hösten 1997 inleddes regeringens femåriga satsning på Kunskapslyftet, vilket innebar att staten under 1998–2001 finansierade drygt hälften av verksamheten. År 2002 motsvarade de statliga bidragen 42 procent av de totala kostnaderna för komvux och 2003 var andelen 37 procent.

Komvux i kommunal regi svarade för 98,8 procent av kostnaderna och landstingens komvux för 1,2 procent. Per elev (omräknat till heltidsstuderande) var kostnaden för utbildning med kommunen som utbildningsanordnare 35 800 kronor. Kostnaden för av kommunen anordnad eller upphandlad ut-

bildning i grundläggande vuxenutbildning (33 200 kr) var något lägre än för gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning (34 900 kr). Inkluderas även utbildning i landstingens regi var kostnaden per heltidsstuderande elev i gymnasial vuxenutbildning och påbyggnadsutbildning 35 400 kronor.

En jämförelse mellan de två huvudmännen visar att kostnaden per elev är nästan tre gånger så hög i landstingens komvux som i kommunal komvux. Orsaken till de högre kostnaderna inom landstingens komvux är att utbildningens innehåll är olika hos de två huvudmännen. Landstingen anordnar enbart utbildning inom det kostnadskrävande området naturbruk.

Tabell 52

Kostnader för komvux
1999–2003 fördelade på
huvudman och kostnadsslag

	Samtliga huvudmän			Kommunal huvudman			Landsting		
	Kostnad totalt mkr	Andel (%)	Kostnad per heltids- stud. kr	Kostnad totalt mkr	Andel (%)	Kostnad per heltids- stud. ¹⁾ kr	Kostnad totalt mkr	Andel (%)	Kostnad per heltids- stud. ²⁾ kr
Samtliga nivåer 1999	6 587	100	31 400	6 468	100	31 000	119	100	79 100
Samtliga nivåer 2000	6 403	100	33 100	6 328	100	32 800	75	100	106 600
Samtliga nivåer 2001	6 304	100	34 500	6 224	100	34 200	80	100	109 900
Samtliga nivåer 2002	5 954	100	35 100	5 880	100	34 700	74	100	108 900
Samtliga nivåer 2003	4 795	100	34 900	4 735	100	34 600	59	100	113 700
därav kommunen anordnad utbildning									
Totalt	3 903	100	36 200	3 844	100	35 800	59	100	113 700
därav undervisning	1 911	49	17 700	1 889	49	17 600	22	37	42 600
lokaler	671	17	6 200	654	17	6 100	18	30	34 000
läromedel/utr./bibl.	191	5	1 800	184	5	1 700	7	12	13 900
elewård	22	1	200	21	1	200	0	1	920
övrigt	1 108	28	10 300	1 097	29	10 200	12	20	22 200
Grundläggande vuxenutbildning									
Totalt	833	100	33 200	833	100	33 200	.	.	.
därav kommunen anordnad utbildning									
Totalt	749	100	34 600	749	100	34 600	.	.	.
därav undervisning	401	54	18 600	401	54	18 600	.	.	.
lokaler	132	18	6 100	132	18	6 100	.	.	.
läromedel/utr./bibl.	24	3	1 100	24	3	1 100	.	.	.
elewård	7	1	320	7	1	320	.	.	.
övrigt	184	25	8 500	184	25	8 500	.	.	.
Gymnasial vuxen- och påbyggnadsutbildning									
Totalt	3 962	100	35 400	3 903	100	34 900	59	100	113 700
därav kommunen anordnad utbildning									
Totalt	3 154	100	36 500	3 095	100	36 100	59	100	113 700
därav undervisning	1 510	48	17 500	1 487	48	17 300	22	37	42 600
lokaler	539	17	6 200	521	17	6 100	18	30	34 000
läromedel/utr./bibl.	167	5	1 900	159	5	1 900	7	12	13 900
elewård	15	0	170	14	0	170	0	1	920
övrigt	924	29	10 700	913	29	10 600	12	20	22 200

¹⁾ Elever har räknats om till heltidsstuderande under året utifrån antal undervisningstimmar på de kurser de deltagit i. (15 timmar om 60 minuter per vecka under 36 veckor har betraktats som heltidsstudier).

²⁾ Elever har räknats om till heltidsstuderande under året utifrån antal elevveckor på de kurser de deltagit i.

8.3 Resultat

Av de 1 077 445 kursdeltagare som fanns registrerade vid något tillfälle under läsåret 2002/03 fullföljde 816 111 (75,7 %) under läsåret den kurs de påbörjat och 202 151 (18,8 %) avbröt kursen. Resterande 59 183 kursdeltagare (5,5 %) deltog vid läsårets slut i kurser som ännu inte var avslutade. I förhållande till läsåret 2001/02 slutför 0,1 procentenheter färre sina kurser och 0,9 procentenheter fler avbryter sina kurser, medan 0,7 procentenheter färre fortsätter sina studier nästa läsår. Den högsta andelen kursdeltagare som avbrutit kurs redovisas inom den grundläggande vuxenutbildningen, där 26,9 procent avbrutit kurs. Inom gymnasial vuxenutbildning var andelen 18,4 procent. Män avbröt kurser i högre grad, 21,0 procent, än kvinnor, 17,7 procent. Kursdeltagare på utbildning i landstingets regi avbröt i lägre grad sina kurser, 4,8 procent, än kursdeltagare i kommunalt anordnade kurser, 18,9 procent.

Tabell 53

Antal kursdeltagare som slutfört respektive avbrutit kurs i komvux läsåren 1998/99–2002/03

Läsår Utbildningsnivå Kön Huvudman	Antal kursdeltagare	därav					
		Slutfört kurs		Avbrutit kurs		Fortsätter nästa läsår	
		Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
1998/99 ¹⁾ Samtliga nivåer	1 958 255	1 512 893	77,3	308 786	15,8	136 576	7,0
1999/00 Samtliga nivåer	1 702 118	1 298 128	76,3	281 482	16,5	122 508	7,2
2000/01 Samtliga nivåer	1 604 404	1 208 318	75,3	261 427	16,3	134 659	8,4
2001/02 Samtliga nivåer	1 393 290	1 056 807	75,8	249 485	17,9	86 998	6,2
2002/03 Samtliga nivåer	1 077 445	816 111	75,7	202 151	18,8	59 183	5,5
därav							
Grundläggande vuxenutb.	100 222	65 117	65,0	26 969	26,9	8 136	8,1
Gymnasial vuxenutbildning	919 347	705 146	76,7	169 408	18,4	44 793	4,9
Påbyggnadsutbildning	57 876	45 848	79,2	5 774	10,0	6 254	10,8
därav							
Kvinnor	715 987	548 010	76,5	126 414	17,7	41 563	5,8
Män	361 458	268 101	74,2	75 737	21,0	17 620	4,9
Födda i Sverige	781 834	603 430	77,2	136 949	17,5	41 455	5,3
Födda utomlands	295 611	212 681	71,9	65 202	22,1	17 728	6,0
Kommun	1 070 666	810 526	75,7	201 823	18,9	58 317	5,4
Landsting	6 779	5 585	82,4	328	4,8	866	12,8

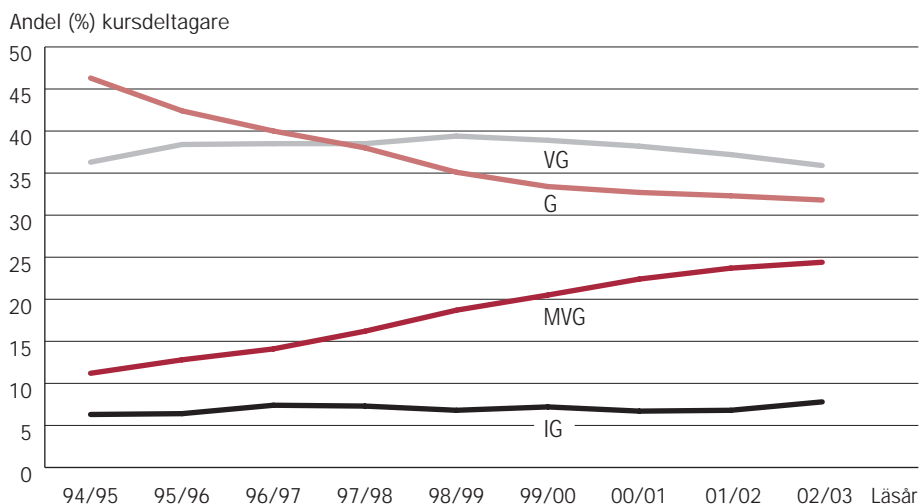
¹⁾ Uppgifterna har korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr. 181.

Antalet kursdeltagare som slutförde kurser inom gymnasial vuxenutbildning var 705 146. Av dessa deltog 671 914 i kurser där betyg skall sättas. För 13,9 procent av kursdeltagarna saknas uppgift om betyg. Betygsfördelningen för resterande 578 387 kursdeltagare som fick betyg enligt det målrelaterade betygssystemet redovisas i tabell 54.

Sett över en längre tidsperiod har andelen kursdeltagare som erhållit betyget G minskat och andelen som erhållit MVG ökat för varje år sedan 1994/95, medan andelarna som erhållit IG och VG varit relativt konstanta.

Diagram 13

Procentuell fördelning av betygen i gymnasial vuxenutbildning under läsåren 1994/95–2002/03

Den genomsnittliga betygsfördelningen var Icke godkänd 7,8 (6,8) procent, Godkänd 31,8 (32,3) procent, Väl godkänd 35,9 (37,2) procent och Mycket väl godkänd 24,4 (23,7) procent. Siffrorna inom parentes avser läsåret 2001/02. Andelen kursdeltagare med betyget Mycket väl godkänd har ökat med 3,9 % jämfört med läsåret 1999/00. Av tabellen framgår att andelen kursdeltagare med betyget Mycket väl godkänd var betydligt lägre än genomsnittet i kurserna Matematik B, 15,3 procent och Matematik C, 15,4 %. Högst andel med betyget Mycket väl godkänd har kursdeltagare i Dator teknik, 27,4 %. Liksom i grundskolan och gymnasieskolan hade kvinnor inom kommunal vuxenutbildning i genomsnitt högre betyg än män.

Tabell 54

Betygsfördelning för kursdeltagare som slutfört kurs inom gymnasial vuxenutbildning läsåren 1998/99–2002/03

Läsår Kurs Kön Bakgrund Huvudman	Antal kursdeltagare som slutfört kurs	Antal kursdeltagare med målrelaterade betyg ¹⁾	Därav med betyget							
			Icke godkänd (IG)		Godkänd (G)		Väl godkänd (VG)		Mycket väl godkänd (MVG)	
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Gymnasial vux 1998/99 ²⁾	1 371 516	1 131 692	76 713	6,8	397 392	35,1	445 501	39,4	212 086	18,7
Gymnasial vux 1999/00	1 167 108	961 679	69 205	7,2	321 471	33,4	374 294	38,9	196 709	20,5
Gymnasial vux 2000/01	1 084 914	873 124	58 310	6,7	285 278	32,7	333 949	38,2	195 587	22,4
Gymnasial vux 2001/02	934 510	769 970	52 533	6,8	249 000	32,3	286 255	37,2	182 182	23,7
Gymnasial vux 2002/03	705 146	578 387	45 348	7,8	183 996	31,8	207 898	35,9	141 145	24,4
därav										
Datorkunskap	36 829	29 947	2 929	9,8	9 914	33,1	9 354	31,2	7 750	25,9
Orienteringskurs ³⁾	33 232	0	0	.	0	.	0	.	0	.
Matematik A	23 017	19 857	2 365	11,9	6 740	33,9	6 694	33,7	4 058	20,4
Engelska A	19 072	16 770	1 568	9,4	5 223	31,1	6 184	36,9	3 795	22,6
Matematik B	19 251	16 821	2 847	16,9	6 305	37,5	5 087	30,2	2 582	15,3
Samhällskunskap A	17 912	15 415	1 381	9,0	4 076	26,4	5 803	37,6	4 155	27,0
Psykologi A	18 811	16 435	1 001	6,1	5 621	34,2	5 991	36,5	3 822	23,3
Svenska B	15 778	13 450	1 159	8,6	3 399	25,3	5 673	42,2	3 219	23,9
Engelska B	15 391	13 725	1 246	9,1	4 557	33,2	5 370	39,1	2 552	18,6
Omvårdnad	15 529	13 400	465	3,5	4 118	30,7	5 549	41,4	3 268	24,4
Svenska A	12 703	10 783	905	8,4	2 852	26,4	4 462	41,4	2 564	23,8
Arbetsmiljö och säkerhet	14 674	12 657	380	3,0	5 647	44,6	4 350	34,4	2 280	18,0
Dator teknik	13 871	7 950	785	9,9	2 621	33,0	2 362	29,7	2 182	27,4
Matematik C	11 477	10 170	1 788	17,6	4 069	40,0	2 748	27,0	1 565	15,4
Historia A	11 899	10 296	1 047	10,2	2 696	26,2	3 611	35,1	2 942	28,6
Medicinsk grundkurs	12 142	10 437	576	5,5	3 944	37,8	3 912	37,5	2 005	19,2
Etik och livsfrågor	11 935	10 500	393	3,7	3 862	36,8	4 064	38,7	2 181	20,8
Människan socialt och kulturellt	11 490	10 146	279	2,7	3 629	35,8	4 225	41,6	2 013	19,8
Övriga kurser gymnasial vux	390 133	339 628	24 234	7,1	104 723	30,8	122 459	36,1	88 212	26,0
därav										
Kvinnor	479 157	397 685	25 680	6,5	120 108	30,2	148 791	37,4	103 106	25,9
Män	225 989	180 702	19 668	10,9	63 888	35,4	59 107	32,7	38 039	21,1
Födda i Sverige	544 737	450 569	30 352	6,7	131 386	29,2	167 320	37,1	121 511	27,0
Födda utomlands	160 409	127 818	14 996	11,7	52 610	41,2	40 578	31,7	19 634	15,4
Kommun	702 262	575 920	45 269	7,9	183 372	31,8	206 794	35,9	140 485	24,4
Landsting	2 884	2 467	79	3,2	624	25,3	1 104	44,8	660	26,8

¹⁾ Uppgift om betyg saknas för 13,9 procent av kursdeltagarna med datum för avslutad kurs inom läsåret 2002/03 exklusive orienteringskurser där betyg ej skall ges.

²⁾ Uppgifterna har korrigerats något efter publiceringen av Skolverkets rapport nr. 181.

³⁾ På orienteringskurser skall enligt förordning inte sättas betyg.

9

Vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvox)

9.1 Organisation

Särvox, vuxenutbildning för utvecklingsstörda syftar till att ge kunskaper och färdigheter motsvarande de som ges i den obligatoriska särskolan (grundsärskolan respektive träningskolan) och på nationella eller specialutformade program i gymnasiesärskolan. Särvox har egna kursplaner och timplaner. Skolformen vänder sig till vuxna utvecklingsstörda som vill komplettera sin utbildning. Utbildningen bedrivs i form av fristående kurser och eleverna kan välja att studera en enda kurs eller olika kombinationer av kurser.

Timplanerna i särvox anger endast riktvärden. En elev kan behöva mer eller mindre tid för att nå ett utbildningsmål och har alltid rätt att fullfölja kursen. Förutsättningen är dock att eleven bedöms ha förmåga att nå ett bestämt utbildningsmål.

Våren 2002 tillsattes en parlamentariskt sammansatt kommitté, Carlbeckkommittén, med uppdrag att se över utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Den 2 april 2003 redovisade kommittén delbetänkandet *För den jag är – om utbildning och utvecklingsstörning* (SOU 2003:35). Slutbetänkandet, som har titeln *För oss tillsammans – om utbildning och utvecklingsstörning*, redovisades den 4 oktober 2004. Tyngdpunkten i betänkandet ligger på att höja kvaliteten i utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning. Valfrihet och flexibilitet är nyckelbegrepp. Den nuvarande träningskolan föreslås försvinna som begrepp och ersättas av möjligheten att fritt kunna kombinera grundsärskolans ämnen och kunskapsområden till en individuell utbildningsgång. Kommittén föreslår också att vuxna med utvecklingsstörning ska få rätt till grundläggande vuxenutbildning för att erhålla, återfå eller vidmakthålla grundläggande kunskaper.

I likhet med vad som gäller för särskolan har huvudmannskapet för sÄrvux f6rts 6ver frÅn landstingen till kommunerna under 1990-talets f6rsta hÄlft. Utbildning anordnades h6sten 2003 i totalt 203 kommuner. SÄrvuxeleverna var bosatta i 244 kommuner. Sex procent, 283 elever, var bosatta i en annan kommun Än den dÄr skolan var belÄgen, en nÅgot mindre andel Än f6regÅende lÄsÅr, dÅ 6,9 % av eleverna (313) kom frÅn en annan kommun.

H6sten 2003 fanns det 4 713 elever i sÄrvux. Antalet elever 6kade med knappt fyra procent (+172 elever) frÅn f6regÅende lÄsÅr. Antalet elever pÅ trÄningsskolenivÅ och gymnasiesÄrskolenivÅ 6kade med 54 (3,4 %) resp. 84 (8,9 %) medan antalet elever pÅ grundsÄrskolenivÅ 6kade med 34 (1,7 %).

Som framgÅr av diagram 14 har antalet elever pÅ gymnasiesÄrskolenivÅ fortsatt att 6ka kraftigt och har sedan lÄsÅret 95/96 mer Än f6rdubblats (+243 procent) medan elevantalet pÅ trÄningsskolenivÅ och grundsÄrskolenivÅ 6kat med 12 resp. 9 procent sedan lÄsÅret 95/96.

Tabell 55

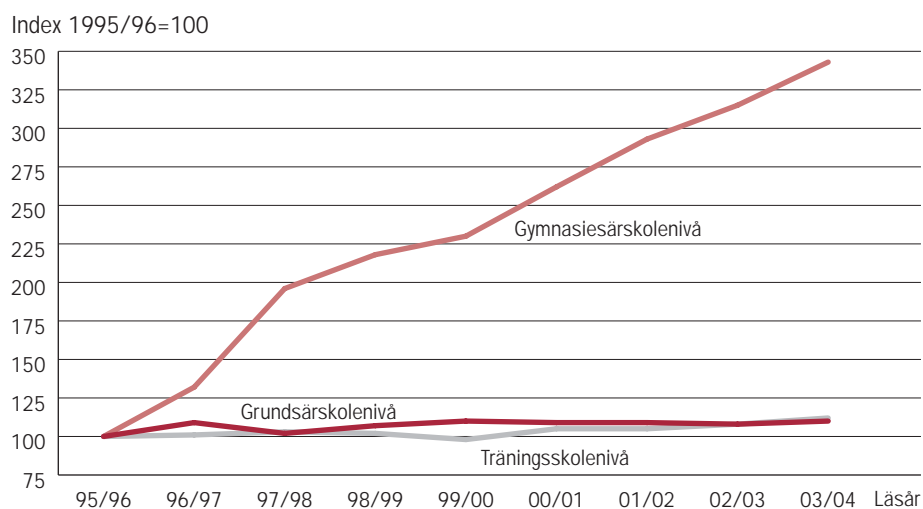
Antal elever i sÄrvux 1999–2003¹⁾

	1999/2000	2000/01	2001/02	2002/03 ¹⁾	2003/04
SÄrvux	4 178	4 335	4 436	4 541	4 713
GrundsÄrskolenivÅ	2 067	2 036	2 034	2 032	2 066
TrÄningsskolenivÅ	1 423	1 516	1 526	1 568	1 622
GymnasiesÄrskolenivÅ	688	783	876	941	1 025

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka dÅ 15 oktober infaller.

Diagram 14

Indexerad elevutveckling 1995–2003

Det genomsnittliga antalet undervisningstimmar (60 minuter) per elev och vecka var f6r sÄrvux totalt 2,7 vilket var nÅgot h6gre Än f6regÅende lÄsÅr dÅ antalet var 2,6. Motsvarande uppgifter per studienivÅ lÄsÅret 2003/04 var f6r grundsÄrskolenivÅn 2,8 (2,7), f6r trÄningsskolenivÅn 2,2 (2,2) och f6r gymnasiesÄrskolenivÅn 3,3 (3,1) elevtimmar. Siffrorna inom parentes avser lÄsÅret 2002/03.

Den genomsnittliga gruppstorleken inklusive individuell undervisning var nÅgot h6gre Än f6regÅende lÄsÅr, totalt 2,7 (2,6) elever.

Tabell 56

Elever i sÄrvux 15 oktober 2003 f6rdelade efter studienivÅ¹⁾

MedianÅldern i sÄrvux var lÄsÅret 2003/04 liksom f6regÅende År 36 År och nio procent av eleverna, en nÅgot st6rre andel än f6regÅende lÄsÅr, var f6dda utomlands.

StudienivÅ	Elever						Antal elever per grupp ²⁾	Antal timmar per elev under mÄtveckan
	Totalt antal		dÄrav		F6dda i Sverige	F6dda utomlands		
			Kvinnor	MÄn				
	Andel (%)	Antal (%)	Antal (%)	Antal (%)	Antal (%)			
GrundskolenivÅ	2 066	44	1 049 (51)	1 017 (49)	1 880 (91)	186 (9)	.	2,8
TrÄningskolenivÅ	1 622	34	741 (46)	881 (54)	1 494 (92)	128 (8)	.	2,2
GymnasieskolenivÅ	1 025	22	519 (51)	506 (49)	935 (91)	90 (9)	.	3,3
Samtliga	4 713	100	2 309 (49)	2 404 (51)	4 309 (91)	404 (9)	2,7	2,7

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka dÅ 15 oktober infaller.

²⁾ Uppgift om utbildningsnivÅ samlas inte in per undervisningsgrupp. Antal elever per grupp redovisas dÄrfor inte pÅ utbildningsnivÅ utan som medelvÄrdet av samtliga undervisningsgruppers storlek.

Med f6rordningen (2002:82) om statligt st6d f6r utveckling av vuxenutbildning f6r utvecklingsst6rda, som trÄdde i kraft 2002, 6ppnades m6jligheten till ekonomiskt st6d f6r utveckling av sÄrvux. Kommunerna fÅr enligt denna f6rordning under Åren 2002–2005 m6jlighet att s6ka statsbidrag f6r insatser som syftar till att f6rbÄttra m6jligheterna f6r den enskilde att uppnÅ kursmÅlen t.ex. med 6kat inslag av arbetslivsanknytning, utveckling av individuella studieplaner och undervisning i st6rre grupper. Skolverket beviljade under 2002 7,5 miljoner kronor i statsbidrag till drygt 160 kommuner och Myndigheten f6r skolutveckling beviljade under 2003 7,8 miljoner kronor i statsbidrag till 200 kommuner f6r utveckling av sÄrvux. Statsbidraget f6r 2004 År 8,1 miljoner kronor. Hittills har 216 kommuner, varav 26 nya, beviljats 6,3 miljoner i bidrag f6r 2004. Ytterligare nÅgra kommuner kommer troligen att s6ka och fÅ bidrag innan Årets slut. Som grund f6r fortsatt statsbidrag 2004 har Myndigheten f6r skolutveckling begÅrt in rapporter om genomf6rda insatser 2002 och 2003 frÅn kommuner som beviljats bidrag f6r dessa År. Kommunerna rapporterar dÄr att totalt 3 458 studerande ber6rts av de genomf6rda ÅtgÄrderna.

9.2 Resurser

LÄrare

Antalet tÄnstg6rande lÄrare (exkl. korttidsanstÄllda) var 392 under mÄtveckan i oktober 2003. Den genomsnittliga tÄnstg6ringsgraden var 62,8 procent. OmrÄknat till heltidstÄnster var antalet lÄrare 246. De senaste fem Åren har antalet tÄnstg6rande lÄrare 6kat med ungefÄr tio procent och antalet heltidstÄnster 6kat med 19 procent. JÄmf6rt med f6regÅende År har antalet heltidstÄnster 6kat med knappt en procent. UngefÄr tio procent av Årsarbetskraften saknade lÄrareutbildning.

LÄrartÄtheten, berÄknad som antal lÄrare omrÄknat till heltidstÄnster per 100 elever, var 5,2 i oktober 2003. Året innan var den 5,4 lÄrare per hundra elever. LÄrartÄtheten i sÄrvux kan inte jÄmf6ras med lÄrartÄtheten inom andra skolformer. SÄrvuxeleverna undervisas i mindre grupper och dessutom fÅr de betydligt fÄrre undervisningstimmar per vecka än eleverna i andra skolformer.

Tabell 57Lärare i särvox 15 oktober 1999–2003¹⁾

Läsår	Antal lärare omräknat till heltidstjänster						
	Antal tjänstgörande lärare			Genomsnittlig tjänstgöringsgrad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever
	Pedagogisk utbildning	Totalt	därav Kvinnor Män		Totalt	därav med tillsvidareanställning	
1999/00 Samtliga lärare	386	323	63	58,2	225	183	5,4
Andel (%) med ped. utbildning	89,6	91,0	82,5	.	93,7	98,5	.
2000/01 Samtliga lärare	385	331	54	59,6	229	183	5,3
Andel (%) med ped. utbildning	86,8	87,6	81,5	.	90,4	96,6	.
2001/02 Samtliga lärare	349	296	53	62,1	217	174	4,9
Andel (%) med ped. utbildning	88,3	88,9	84,9	.	91,8	98,1	.
2002/03 Samtliga lärare	383	322	61	63,6	244	198	5,4
Andel (%) med ped. utbildning	86,7	86,3	88,5	.	91,1	97,7	.
2003/04 Samtliga lärare	392	324	68	62,8	246	196	5,2
därav							
Antal med ped.utbildning	341	282	59	65,1	222	189	.
Andel (%) med ped. utbildning	87,0	87,0	86,8	.	90,1	96,7	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Den totala kostnaden för särvox var 147 miljoner kronor år 2003, vilket är en ökning med 11,7 miljoner eller 8,6 procent i fasta priser sedan 2002. Antalet elever, omräknat till genomsnittselever, var 4 677, en ökning med 2,6 procent.

Räknat per elev var den totala kostnaden 31 400 kronor 2003, en ökning med 1 700 kronor i fasta priser sedan 2002. Undervisningskostnaden utgör 67 procent av totala kostnaden. Flera kommuner redovisar inga kostnader för lokaler, vilket delvis förklarar den höga andelen undervisning.

Undervisningskostnaden per elev var 21 000 kronor och varierar avsevärt mellan kommunerna. För 80 procent av kommunerna ligger kostnaden mellan 10 000 kronor och 32 800 kronor per elev. Högst kostnader för undervisning har storstäder med 25 300 kronor och lägst kostnader har industrikommuner med 17 800 kronor per elev.

Tabell 58

Kostnader för särvox 1999–2003 (löpande priser)

	Kommunal huvudman		
	Kostnad totalt miljoner kr	Andel (%)	Kostnad per elev ¹⁾ , kr
Totalt 1999	107	100	25 500
Totalt 2000	109	100	25 700
Totalt 2001	122	100	28 100
Totalt 2002	133	100	29 100
Totalt 2003	147	100	31 400
därav undervisning	98	67	21 000
lokaler	18	13	3 900
övrigt	30	20	6 500

¹⁾ Medeltal av antalet elever de två läsår som kalenderåret omfattar.

10

Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL)

10.1 Organisation

Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL) bildades den 1 januari 2002 då Statens skolor för vuxna (SSV) och delar av Distansutbildningsmyndigheten, Distum, slogs samman till en ny myndighet inom vuxenutbildningsområdet. CFL:s uppdrag skiljer sig till stora delar från de tidigare organisationernas uppdrag och avser att främja livslångt lärande för alla genom att stärka och stimulera utvecklingen av flexibelt lärande inom vuxenutbildning och folkbildning. Myndigheten består av två operativa enheter, en i Härnösand och en i Norrköping, samt av ett centralt kansli i Hässleholm.

CFL:s utbildningsverksamhet skall komplettera kommunernas utbud genom att erbjuda sådana kurser som inte kan anordnas inom den kommunala vuxenutbildningen med tillräcklig spridning och regelbundenhet. För utbildningen tillämpas de kursplaner som fastställts av Statens skolverk för den kommunala vuxenutbildningen. Kursplaner för lokala kurser fastställs av styrelsen för CFL.

CFL skall, förutom att genomföra distansutbildning motsvarande kommunal vuxenutbildning, även utveckla metoder och läromedel samt arbeta konsultativt gentemot kommunerna för att stödja dem i arbetet med att skapa flexibla utbildningar med distansmetoder.

I enlighet med CFL:s uppdrag har utbildningsverksamheten i egen regi minskat till förmån för en ökning av utvecklingsverksamheten. CFL:s lärare arbetar med kursdeltagare, kursutveckling, kompetensutveckling av lärare och pedagogisk utveckling inom området IT och lärande.

CFL deltog i regeringens särskilda satsning på vuxenutbildning, Kunskapslyftet. I nedanstående redovisning ingår elever som deltagit i utbildning som finansierats genom ordinarie anslag eller de särskilda medel som tilldelats myndigheten. Härutöver genomför myndigheten uppdragsutbildning bl.a. genom att sälja utbildningsplatser till kommunerna. Om en kommun köpt utbildning av CFL redovisas den som köpt utbildning i komvux, dvs. den redovisas inte här.

Distansundervisning ger möjlighet till flexibel kursstart, kursuppläggning, studietakt och metod.

CFL erbjuder Internetbaserade distanskurser och distanskurser med tryckt material på gymnasial nivå. Kurserna har inga kursträffar förutom obligatoriska laborationsmoment. Dessutom redovisas utbildning till biblioteksassistent, utbildning till certifierad elektriker och en högre ekonomi- och redovisningsutbildning. Dessa utbildningar genomförs som intervallkurser, vilket innebär en kombination av kortare lärarledda kursperioder och distansstudier.

I nedanstående redovisning för grundläggande vuxenutbildning avses repetitionskurser som ger möjlighet att repetera olika kursmoment från grundskolan. Kurserna kan fungera som ett stöd innan den enskilde börjar sina gymnasiala studier eller utgöra ett stöd under studietiden. Materialet är Internetbaserat och den enskilde arbetar framförallt med självriktade tester.

Det totala antalet elever vid CFL läsåret 2002/03 var 6 782, en minskning med 1 810 elever (-21 %) jämfört med 2001/02. Av eleverna var 42 procent män och 58 procent kvinnor.

Tabell 59

Antal elever och kursdeltagare vid CFL läsåret 2002/03 enligt utbildningsnivå, studieform, kön och bakgrund

Utbildningsnivå Studieform Kön Bakgrund	Elever, totalt		Kursdeltagare, totalt	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Grundläggande vuxenutb.	394	5,8	530	3,5
därav				
Heldistans	394	5,8	530	3,5
Intervallkurser	0	.	0	.
Gymnasial vuxenutb.	6 172	91,0	13 314	89,1
därav				
Heldistans	5 676	83,7	11 282	75,5
Intervallkurser	496	7,3	2 032	13,6
Påbyggnadsutbildning	216	3,2	1 099	7,4
därav				
Heldistans	216	3,2	1 099	7,4
Intervallkurser	0	.	0	.
Totalt	6 782	100,0	14 943	100,0
därav				
Heldistans	6 286	92,7	12 911	86,4
Intervallkurser	496	7,3	2 032	13,6
Kvinnor	3 934	58,0	8 202	54,9
Män	2 848	42,0	6 741	45,1
Födda i Sverige	5 720	84,3	12 576	84,2
Födda utomlands	1 062	15,7	2 367	15,8

Merparten, 6 172 elever, 91 procent, deltog i gymnasial vuxenutbildning. 394 elever, 5,8 procent, deltog i repetitionskurser på grundskolenivå och 216 elever, 3,2 procent, deltog i påbyggnadsutbildning. I förhållande till läsåret 2001/02 har antalet elever som deltog i repetitionskurser (grundläggande vuxenutbildning) minskat med 60 procent.

Andelen elever som var äldre än 30 år ökade successivt under åren med Kunskapslyftet, en utveckling som nu avbrutits. Läsåret 2002/03 var andelen elever över 30 år 52 procent, jämfört med 57 procent läsåret 2001/02. Högst var andelen elever äldre än 30 år läsåret 1999/2000, 62 procent.

Antalet kursdeltagare läsåret 2002/03 var 14 943, en minskning med 1 676 kursdeltagare (-11 %) jämfört med läsåret 2001/02. Det innebär att eleverna i genomsnitt deltog i 2,2 kurser under läsåret.

De femton största kurserna omfattade 49 procent av samtliga kursdeltagare. Flest kursdeltagare fanns inom Matematik A, 6,1 procent, Matematik B, 5,2 procent och Svenska B, 5,0 procent.

Tabell 60

Kurser med flest kursdeltagare läsåret 2002/03

Kurser	Totalt		Kvinnor		Män	
	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Matematik A	911	6,1	557	6,8	354	5,3
Matematik B	774	5,2	447	5,4	327	4,9
Svenska B	743	5,0	422	5,1	321	4,8
Engelska B	555	3,7	371	4,5	184	2,7
Matematik C	548	3,7	289	3,5	259	3,8
Samhällskunskap A	526	3,5	321	3,9	205	3,0
Svenska A	517	3,5	320	3,9	197	2,9
Historia A	475	3,2	253	3,1	222	3,3
Engelska A	461	3,1	268	3,3	193	2,9
Spanska	347	2,3	231	2,8	116	1,7
Företagsekonomi A	327	2,2	190	2,3	137	2,0
Tyska	282	1,9	176	2,1	106	1,6
Biologi A	264	1,8	170	2,1	94	1,4
Matematik D	260	1,7	107	1,3	153	2,3
Kemi A	258	1,7	134	1,6	124	1,8
Övriga kurser	7 695	51,5	3 946	48,1	3 749	55,6
Samtliga kurser	14 943	100,0	8 202	100,0	6 741	100,0

10.2 Resurser

Lärare

I tabell 61 redovisas antalet lärare under mätveckan i oktober 1999/2000–2003/04. Med tjänstgörande lärare avses personer som har en tjänstgöringsomfattning som inkluderade undervisning. Även timanställda lärare och skolledare med undervisning ingår, men däremot inte personer som var anställda kortare tid än en månad.

Antalet tjänstgörande lärare har minskat med 37,8 procent mellan hösten 2002 och hösten 2003, medan antalet lärare omräknat till heltidstjänster har

Tabell 61

Lärare i CFL, pedagogisk utbildning och heltids-tjänster läsåren 1999/2000–2003/2004

minskat med 41,1 procent. Med den förändring av verksamhetens karaktär som CFL har inlett kommer en allt större del av personalen att arbeta med utveckling av webbkurser, studiehandledningar och distansmetodik och allt mindre tid kommer att ägnas åt undervisning.

Läsår Pedagogisk utbildning	Antal tjänstgörande lärare därav			Genomsnittlig tjänstgörings- grad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster	
	Totalt	Kvinnor	Män		Totalt	därav med tillsvidare- anställning
1999/2000 Samtliga lärare	78	47	31	54,4	42	29
Andel (%) med ped. utbildning	79,5	72,3	90,3	.	79,9	86,0
2000/01 Samtliga lärare	70	36	34	48,1	34	28
Andel (%) med ped. utbildning	81,4	72,2	91,2	.	79,3	83,5
2001/02 Samtliga lärare	80	46	34	42,4	34	28
Andel (%) med ped. utbildning	81,3	76,1	88,2	.	80,8	85,6
2002/03 Samtliga lärare	74	37	37	68,4	51	41
Andel (%) med ped. utbildning	77,0	75,7	78,4	.	77,7	79,0
2003/04 Samtliga lärare	46	19	27	64,5	30	29
Andel (%) med ped. utbildning	80,4	68,4	88,9	.	94,8	96,5

Kostnader

Kostnaden för CFL uppgick verksamhetsåret 2003 till närmare 43 miljoner kronor. Jämfört med 2002 har kostnaderna minskat med sju procent i fasta priser.

Kostnaderna för CFL finansierades till övervägande delen med statliga anslag. Utöver anslaget har CFL erhållit extra statsbidrag inom ramen för vuxnas lärande (4 miljoner kr).

Den största kostnadsposten är utvecklingsarbete som utgör 43 procent av CFL:s kostnader, medan administration svarar för 21 procent, lokaler för 13 procent och undervisning för 13 procent av kostnaderna.

Tabell 62

Kostnader för CFL 1999–2003

	Samtliga huvudmän	
	Kostnad totalt milj kr	Andel (%)
Totalt 1999	45	100
Totalt 2000	53	100
Totalt 2001	51	100
Totalt 2002	45	100
Totalt 2003	43	100
därav undervisning	6	13
lokaler	6	13
administration	9	21
läromedel/utrustn./bibl.	3	7
utvecklingsarbete	18	43
övrigt	1	3

10.3 Resultat

Lsåret 2002/03 fullgjorde 2 697 kursdeltagare gymnasial vuxenutbildning vid CFL. Av dessa erhö1 2 067 betyg enligt det målrelaterade betygssystemet.

Fördelningen av betyg inom gymnasial vuxenutbildning i CFL var IG 5,5 procent, G 23,4 procent, VG 36,4 procent och MVG 34,7 procent. Jämfört med komvux var andelen IG och G betydligt lägre i CFL och andelen VG och MVG betydligt högre.

Inom påbyggnadsutbildningen i CFL var betygsfördelningen IG 1,1 procent, G 17,1 procent och VG 81,7 procent.

Tabell 63

Betygsfördelning för kursdeltagare som slutfört kurs inom gymnasial vuxenutbildning läsåret 2002/03

Utbildningsnivå Kurstyp Kurs Skola	Antal kursdeltagare med målrelaterade betyg	Antal kursdeltagare som slutfört kurs	Därav med betyget							
			Icke godkänd (IG)		Godkänd (G)		Väl godkänd (VG)		Mycket väl godkänd (MVG)	
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)
Gymnasial vuxenutbildning	2 697	2 067	114	5,5	484	23,4	752	36,4	717	34,7
därav										
Matematik A	127	100	8	8,0	26	26,0	29	29,0	37	37,0
Matematik B	101	80	25	31,3	22	27,5	18	22,5	15	18,8
Svenska B	142	104	4	3,8	26	25,0	40	38,5	34	32,7
Engelska B	70	56	3	5,4	8	14,3	22	39,3	23	41,1
Matematik C	74	61	3	4,9	20	32,8	18	29,5	20	32,8
Samhällskunskap A	105	81	3	3,7	15	18,5	42	51,9	21	25,9
Svenska A	97	72	3	4,2	23	31,9	32	44,4	14	19,4
Historia A	110	81	5	6,2	17	21,0	43	53,1	16	19,8
Engelska A	70	56	1	1,8	13	23,2	22	39,3	20	35,7
Spanska	50	29	1	3,4	4	13,8	8	27,6	16	55,2
Övriga kurser gymnasial vux	1 751	1 347	58	4,3	310	23,0	478	35,5	501	37,2
därav										
Heldistans	2 336	1 709	84	4,9	386	22,6	613	35,9	626	36,6
Intervallkurser	361	358	30	8,4	98	27,4	139	38,8	91	25,4
Kvinnor	1 600	1 195	70	5,9	284	23,8	424	35,5	417	34,9
Män	1 097	872	44	5,0	200	22,9	328	37,6	300	34,4
Födda i Sverige	2 258	1 721	83	4,8	401	23,3	625	36,3	612	35,6
Födda utomlands	439	346	31	9,0	83	24,0	127	36,7	105	30,3

11

Svenskundervisning för invandrare (sfi)

11.1 Organisation

Svenskundervisning för invandrare (sfi) syftar till att ge vuxna invandrare grundläggande kunskaper i svenska språket och om det svenska samhället. Varje kommun är skyldig att se till att sfi erbjuds de personer som saknar de grundläggande kunskaper i svenska språket som utbildningen avser att ge. Detta gäller från och med andra halvåret det år de fyller sexton år.

Riktvärdet för undervisningens omfattning i tid är 525 timmar. Riktvärdet får underskridas eller överskridas beroende på hur mycket undervisning eleven behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i kursplanen. Eleven börjar sina studier på den språkliga nivå som bestäms av förkunskaperna och avslutar dem när målen för utbildningen har uppnåtts.

Sfi för analfabeter kombineras med läs- och skrivinläring i grundläggande vuxenutbildning. För ungdomar i åldrarna 16–19 år kan sfi kombineras med studier på ett individuellt program i gymnasieskolan. Inom grundläggande vuxenutbildning finns en påbyggnad till sfi, kursen svenska som andraspråk.

Tidigare år har alla studerande följt samma kursplan i sfi. Från och med läsåret 2002/03 finns en ny kursplan för sfi med tre olika studievägar om vardera två kurser. Sfi 1 består av kurs A och B, Sfi 2 består av kurs B och C och Sfi 3 består av kurs C och D. Den nya kursplanen kunde börja tillämpas från och med den 1 augusti 2002 och ska tillämpas för alla som börjar i sfi från och med den 1 januari 2003. Från och med den 1 januari 2005 måste dock alla elever studera enligt den nya kursplanen. Det nya kursplanesystemet är utformat för att bättre kunna möta individer med olika utbildningsbakgrund, förutsättningar och studiemål. I Sfi 1 är målen anpassade till invandrare som är analfabeter eller kortutbildade. Sfi 2 och 3 har snabbare studietakt och mer avancerade mål.

Kommunerna är huvudmän för sfi och bestämmer hur utbildningen ska organiseras. Detta gäller t.ex. undervisningsintensitet och val av utbildningsanordnare. Sfi anordnas av flertalet kommuner i anslutning till komvux. I en del kommuner anlitas studieförbund, folkhögskolor eller privata anordnare för genomförandet av sfi. Några kommuner har bildat kommunalförbund som anordnar sfi.

Den elevstatistik som presenteras i det följande avser läsåret 2002/03, dvs. den innehåller både elever som har läst enligt den gamla kursplanen och elever som har läst enligt den nya kursplanen. Införandet av den nya kursplanen har medfört svårigheter i bearbetningen av det insamlade materialet vilket har lett till förseningar av publiceringen av statistiken. Det har också i insamlingen av statistiken visat sig finnas svårigheter att på ett korrekt sätt redovisa övergången från den gamla till den nya kursplanen vilket gör att uppgifter om t.ex. antal elever som avslutat respektive fortsätter utbildningen ej kan anses helt tillförlitliga. Dessutom medför den nya kursplanen förändringar i redovisningen av statistiken vilket innebär att jämförelser med tidigare år bör göras med viss försiktighet. Dessa svårigheter torde dock vara av övergående karaktär då allt fler elever går över till eller börjar på den nya kursplanen.

Läsåret 2002/03

Läsåret 2002/03 deltog totalt 43 851 elever i sfi. Det är nästan 3 900 fler elever än läsåret innan. 25 599 elever studerade enligt den nya kursplanen och utgår man från den högsta studieväg eleven studerade på under läsåret så studerade 4 257 på studieväg 1, 9 652 på studieväg 2 och 11 690 på studieväg 3. Av eleverna 2002/03 var ungefär 21 100 nybörjare i sfi. Övriga närmare 23 000 elever hade påbörjat sfi ett eller flera läsår tidigare. Antalet nybörjare i sfi 2002/03 var högre än läsåret innan (ca 18 500 nybörjare). Antalet var även större jämfört med åren 1995/96–2000/01 (ca 13 000–18 000 elever/år) men betydligt färre än läsåren 1993/94 och 1994/95 då antalet nybörjare var över 30 000.

Tabell 64
Studieanordnare och elever i sfi läsåren 1998/99–2002/03

År	Antal Studieanordnare	Antal studiekommuner	Antal studieanordnare	Antal elever	Antal elever per	
					Kommun	Studieanordnare
1998/99	246	267	34 701	141	130	
1999/00	242	262	34 115	141	130	
2000/01	242	265	37 322	154	141	
2001/02	241	266	39 978	166	150	
2002/03	248	277	43 851	177	158	
därav						
Kommun	236	238	27 423	116	115	
Studieförbund	10	12	2 898	290	242	
Annan	17	27	13 530	796	501	

Av samtliga elever 2002/03 var 13 996 (32 %) flyktingar, 867 (2 %) tillståndssökande och 28 988 (66 %) övriga invandrare. Den största relativa förändringen har skett i antalet tillståndssökande som har minskat med nästan två tredjedelar jämfört med läsåret 2001/02. Med flykting avses en person som efter

att ha beviljats uppehållstillstånd mottagits i kommunen och som kommunen har rätt att erhålla ersättning för enligt statsbidragsbestämmelserna för mottagande av flyktingar i kommunen. Med tillståndssökande avses utländsk medborgare som sökt uppehållstillstånd för bosättning i Sverige och som ännu inte erhållit beslut. Med övriga invandrare avses elever i sfi som inte är flyktingar eller tillståndssökande.

Bland eleverna under 2002/03 var arabiska det vanligaste modersmålet. 9 131 elever hade arabiska som modersmål. Därefter vanligast var kurdiska, 2 690 elever och spanska, 2 608 elever. De därefter vanligaste språken var bosniska/kroatiska/serbiska, engelska, sorani, thailändska, persiska, albanska, somaliska, ryska och turkiska, alla med mer än 1 300 sfi-elever. 71 procent av sfi-eleverna hade något av dessa tolv språk som modersmål. Bland de resterande 29 procenten elever var 120 språk representerade. De flesta språk talades bara av enstaka elever. 17 språk talades t.ex. bara av en elev vardera.

248 kommuner hade elever i sfi läsåret 2002/03 jämfört med 246 kommuner 1998/99 och 277 kommuner 1994/95. Sfi är en liten verksamhet i många kommuner. I 86 kommuner var elevantalet under 25, i 50 kommuner var elevantalet lägre än 10. Bara 72 kommuner eller kommunalförbund hade fler än 100 elever 2002/03.

Av det totala antalet elever läsåret 2002/03 var 58 procent kvinnor och 42 procent män. Könsfördelningen är därmed ungefär densamma som de tre närmast föregående åren då andelen kvinnor var knappt 60 procent. Andelen kvinnor har ökat sedan mitten av 90-talet. Läsåret 1994/95 var andelen 52 procent.

Elevernas medianålder var 32 år läsåret 2002/03. 18 procent av eleverna var yngre än 25 år och 14 procent var 45 år eller äldre. Kvinnorna i sfi var i genomsnitt något yngre – ett år – än männen.

De enda uppgifter som finns om sfi-elevernas utbildningsbakgrund är antalet utbildningsår i hemlandet, dvs ett grovt mått på tidigare utbildning. Hälften (51 %) av sfi-eleverna 2002/03 hade en minst tolvårig tidigare utbildning, 69 procent hade en utbildning som var nio år eller längre och tio procent hade en tidigare utbildning som var högst tre år.

Invandrare med den allra kortaste utbildningen måste i allmänhet delta i läs- och skrivinlärning inom grundläggande vuxenutbildning innan eller parallellt med sfi-studierna. Det finns brister i sfi-statistiken genom att elever som egentligen bedriver sfi-studier, av några kommuner betraktas som elever enbart i grundläggande vuxenutbildning och därför inte rapporteras. Elevantalet i sfi kan alltså vara underskattat och utbildningsnivån därmed överskattad.

Utbildningsbakgrunden varierade mycket mellan elever med olika modersmål. Elever med japanska som modersmål hade i genomsnitt en 15-årig tidigare utbildning och elever med italienska, flamländska och ukrainska i genomsnitt en 14-årig tidigare utbildning. Elever med somali som modersmål hade i genomsnitt gått sex år i utbildning och elever med thailändska, vietnamesiska och sorani som modersmål i genomsnitt åtta år.

Andelen kvinnor varierade också mellan språkgrupperna. Bland elever med thailändska och tagalog som modersmål var andelen kvinnor över 90 procent. Bland elever med engelska, italienska, hebreiska och burmanska som modersmål och med minst 25 elever med samma modersmål, var andelen kvinnor under 40 procent.

11.2 Resurser

Lärare

Antalet tjänstgörande lärare (exkl. korttidsanställda) var 1 681 under mätveckan i oktober 2003. Det var en ökning med 158 lärare jämfört med föregående år. Den genomsnittliga tjänstgöringsgraden minskade, från 79,2 procent av heltid i oktober 2002 till 76,8 procent i oktober 2003. Omräknat till heltidstjänster var dock antalet lärare 1 292 i oktober 2003, vilket är 86 tjänster fler än vid mätningen i oktober 2002.

Antalet elever ökade med nästan 10 procent mellan oktober 2002 och oktober 2003. Antalet lärare (omräknat till heltid) ökade med 7,1 procent. Det innebär att lärartätheten (antalet lärare omräknat till heltidstjänster per 100 elever) minskade från 5,6 till 4,8 lärartjänster per 100 elever.

27,2 procent av lärarna (omräknat till heltidstjänster) saknade pedagogisk högskoleutbildning, vilket är två procentenheter högre än året innan och mellan fyra och sju procentenheter högre än åren närmast dessförinnan. Andelen lärare som saknar pedagogisk utbildning är liksom tidigare år betydligt större hos andra utbildningsanordnare än i sfi i kommunernas regi. Andelen lärare med pedagogisk högskoleutbildning var 78,1 procent i sfi i kommunal regi och 56,9 procent hos andra utbildningsanordnare.

Tabell 65

Lärare i sfi 15 oktober 1999–2003¹⁾

Läsår	Antal tjänstgörande lärare därav			Genomsnittlig tjänstgöringsgrad i %	Antal lärare omräknat till heltidstjänster		Antal lärare (heltidstj.) per 100 elever
	Totalt	Kvinnor	Män		Totalt	därav med tillsvidareanställning	
1999/00 Samtliga lärare	1 456	1 228	228,0	77,6	1 130	862	5,3
Andel (%) med ped. utbildning	82,5	82,9	80,3	.	82,4	92,3	.
2000/01 Samtliga lärare	1 427	1 208	219	78,7	1 123	864	5,5
Andel (%) med ped. utbildning	80,0	80,3	78,5	.	79,9	90,4	.
2001/02 Samtliga lärare	1 493	1 256	237	77,3	1 154	827	5,4
Andel (%) med ped. utbildning	75,8	76,3	73,0	.	76,3	87,1	.
2002/03 Samtliga lärare	1 523	1 296	227	79,2	1 206	879	5,6
Andel (%) med ped. utbildning	74,2	74,9	70,0	.	74,8	85,0	.
2003/04 Samtliga lärare	1 681	1 411	270	76,8	1 292	930	4,8
Antal med ped. utbildning	1 212	1 032	180	77,6	940	785	.
Andel (%) med ped. utbildning	72,1	73,1	66,7	.	72,8	84,4	.
Per utbildningsanordnare							
Kommun (samtliga lärare)	1 265	1 080	185	76,3	965	741	5,6
Andel (%) med ped. utbildning	77,2	77,4	75,7	.	78,1	90,2	.
Annan (samtliga lärare)	416	331	85	78,5	327	189	3,3
Andel (%) med ped. utbildning	56,7	58,9	48,2	.	56,9	61,5	.

¹⁾ Uppgifterna avser den vecka då 15 oktober infaller.

Kostnader

Kommunernas kostnader för sfi uppgick år 2003 till 774 miljoner kronor, en minskning sedan 2002 med 3,2 procent i fasta priser.

Den 1 januari 2003 infördes ny kursplan i sfi. Den nya kursplanen gör det möjligt för deltagarna att kombinera eller integrera kurser inom sfi med studier i grundläggande eller gymnasial vuxenutbildning, praktik, förvärvsarbete eller annan sysselsättning. Förändringen har inneburit att sättet att beräkna en heltidsstuderande måste ändras. För 2003 har det inte varit möjligt att samla in uppgifter för att beräkna antalet heltidsstuderande, varför uppgifter om kostnad per heltidsstuderande saknas i årets redovisning.

11.3 Resultat

Sfi är en skolform där eleverna kan påbörja och avsluta utbildningen när som helst under året. Undervisning för en elev med rätt till sfi ska finnas att tillgå så snart som möjligt. Om det inte finns särskilda skäl ska undervisningen kunna påbörjas inom tre månader. Undervisningen bör bedrivas kontinuerligt under hela året, endast med uppehåll för semester. Eftersom eleven börjar studierna på sin språkliga nivå och avslutar dem när målen för utbildningen har uppnåtts, kan studietiden variera kraftigt.

För att bedöma resultaten i sfi måste därför en grupp elever som börjat under samma tidsperiod följas under relativt lång tid. Genom det statistiksystem som infördes 1993/94 är det nu möjligt att följa eleverna under en längre tidsperiod, hittills under tio läsår, t.o.m. 2002/03. På grund av de förändringar i redovisningen som har uppstått i och med införandet av den nya kursplanen, har det visat sig svårt att redovisa resultat för de nybörjare som har gått över från den gamla till den nya kursplanen. Detta gäller i följande redovisning de nybörjare läsåren 1993/94 och 1994/95 som har gått över till den nya kursplanen. Därför redovisas för dessa läsår i det följande endast de elever som har fullföljt enligt den gamla kursplanen, vilket ändå torde ge en god bild över resultatet för samtliga elever.

Av de ca 35 500 elever som började i sfi någon gång under 1993/94 hade 48,4 procent godkänts t.o.m. läsåret 1995/96, dvs. efter i genomsnitt två och ett halvt år. Efter 8 år dvs. till och med 2000/01, var 53,4 procent godkända i sfi och efter tio år (t.o.m. läsåret 2002/03) var 53,8 procent godkända i sfi. Vid slutet av 2002/03 fanns fortfarande 34 elever (0,1 %) kvar som elever i sfi. Flerparten av de elever som godkändes på sfi-kursen många år efter att sfi påbörjades eller som fortfarande går kvar i sfi det tionde året har säkert gjort ett eller flera uppehåll under perioden. I genomsnitt hade de elever av nybörjarna 1993/94 som fanns i pågående utbildning i slutet av 2002/03 deltagit i 772 timmar i sfi. Maxantalet timmar låg på över 2000.

Av de ca 32 400 nybörjarna i sfi någon gång under 1994/95 var på motsvarande sätt 44,1 procent godkända i sfi efter i genomsnitt två och ett halvt år, dvs. t.o.m. läsåret 1996/97. Efter nio år (t.o.m. läsåret 2002/03) var andelen godkända 50 procent. Vid slutet av läsåret 2002/03 fanns fortfarande 50 elever (0,2 %) kvar som elever i sfi. I genomsnitt hade eleverna som var nybörjare 1994/95 och som fanns i pågående utbildning i slutet av 2002/03 deltagit i 1 023 timmar i sfi.

I den senaste nybörjargruppen i sfi som kan följas i genomsnitt två och ett halvt år, 18 595 nybörjare läsåret 2000/01, hade 32 procent godkänts på den tiden vilket är något lägre än tidigare år. Här ingår de elever som antingen har godkänts enligt den äldre kursplanen eller enligt den nya kursplanen studieväg 3, kurs D. Ytterligare knappt 1 procent godkändes på studieväg 2 och mindre än en halv procent på studieväg 1. Här ingår de elever som godkänts enligt den nya kursplanen studieväg 2 kurs C, respektive studieväg 1 kurs B. Andelen nybörjare som fortfarande fanns i utbildning var betydligt högre än den var för tidigare nybörjarårgångar, 25 procent. Andelen som slutat utan att ha godkänts eller som avbrutit utbildningen var 43 procent, vilket är lägre än bland de flesta tidigare nybörjargrupper. Som nämndes inledningsvis är uppgifterna om andelen avbrott och andelen fortsättare osäkra vilket gör att dessa två mått bör tolkas med en viss försiktighet.

Tabell 66

Studieresultat i sfi två år efter startåret för nybörjare i sfi 1993/94–2000/01

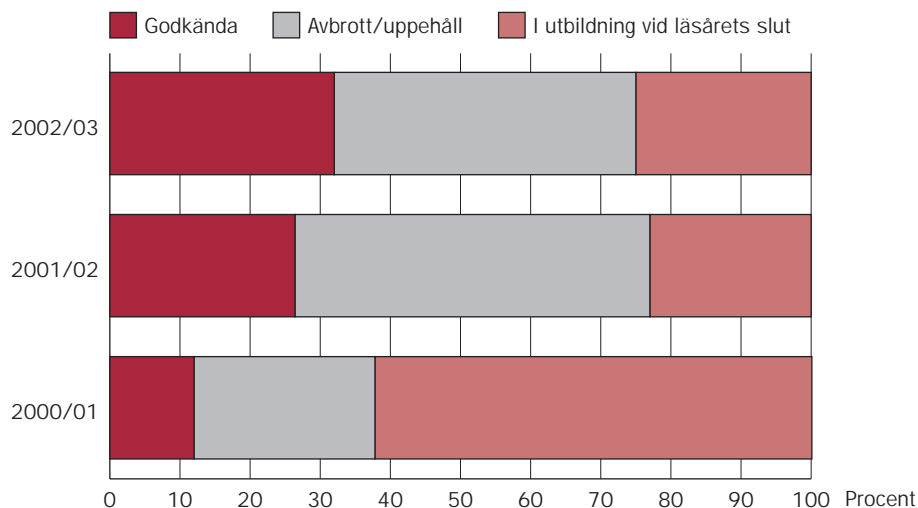
	Antal elever	därav andel (%) som två år efter startåret		
		avslutat utbildningen med godkänt resultat	avbrutit utbildningen/gjort studieuppehåll	fortsätter utbildningen nästa läsår
Nybörjare 1993/94	35 500	48,4	41,8	9,8
Nybörjare 1994/95	32 400	44,1	44,8	11,1
Nybörjare 1995/96	17 300	37,3	52,6	10,1
Nybörjare 1996/97	14 000	34,6	54,4	11,0
Nybörjare 1997/98	15 200	37,8	51,5	10,7
Nybörjare 1998/99	15 054	37,3	52,3	10,4
Nybörjare 1999/00	14 612	35,3	55,4	9,2
Nybörjare 2000/01	18 595	31,9¹⁾	42,7	24,5

¹⁾ I denna uppgift ingår endast elever som har godkänts enligt äldre kursplan eller ny kursplan studieväg 3, kurs D. Resterande cirka en procent av eleverna godkändes enligt ny kursplan studieväg 1, kurs B eller studieväg 2, kurs C.

Av nybörjarna 2000/01 hade således 32 procent godkänts på sfi-kursen t.o.m. läsåret 2002/03. 12 procent godkändes redan under det första året, 14,4 procent under det andra året och ytterligare 5,6 procent under det tredje året. Bland dem som vid slutet av 2002/03 avbrutit sfi utan att bli godkända eller som gjort studieuppehåll kommer många sannolikt att återkomma till sfi igen.

Diagram 15

Studieresultat i sfi inom ett, två respektive tre år för nybörjare i sfi 2000/01

Sambandet mellan tidigare utbildning och resultat i sfi är starkt. Över 40 procent av nybörjarna 2000/01 med en minst 13-årig tidigare utbildning godkändes i sfi inom två och ett halvt år mot bara 8,9 procent av dem som hade en högst sexårig utbildning och 18,7 procent av dem med en 7–9-årig utbildning. I de allra flesta språkgrupper godkändes elever med längre utbildning i högre grad än elever med kortare utbildning. Det fanns dock skillnader mellan olika språkgrupper. Ungefär en tredjedel av de högutbildade eleverna (minst 13 års utbildning) med t.ex. arabiska, engelska eller thailändska som modersmål godkändes i sfi inom två och ett halvt år mot cirka hälften av de högutbildade med t.ex. bosniska/kroatiska/serbiska eller persiska som modersmål. Av de högutbildade eleverna med ryska som modersmål godkändes ungefär två tredjedelar inom två och ett halvt år.

Studieresultatet varierar också mellan olika åldersgrupper och språkgrupper. Mönstret är relativt likartat mellan åren. Yngre elever godkänns i högre grad än äldre elever. Elever med vissa modersmål godkänns genomgående i större utsträckning än andra. Det hänger självfallet samman både med olikheter i utbildningsbakgrund mellan elever från olika delar av världen och att de språkliga skillnaderna gentemot svenskan är större eller mindre. Ungefär 60 procent av eleverna med ryska som modersmål godkändes på sfi-kursen, vilket är den högsta andelen bland de tio språkgrupper som hade störst antal sfi-nybörjare 2000/01. Därefter följer bosniska/kroatiska/serbiska med cirka 40 procent och persiska med cirka 36 procent. Lägst andel godkända efter i genomsnitt två och ett halvt år hade elever med thailändska och kurdiska som modersmål, cirka 19 respektive 20 procent.

Riktmärket för hur många undervisningstimmar som behövs för att uppnå godkänt resultat i sfi är 525 timmar. Denna tid kan överskridas eller underskridas beroende på vad den enskilde eleven behöver för att klara kursens mål. Elever som godkändes under sitt första år har självfallet i genomsnitt deltagit i färre undervisningstimmar än de som godkändes under det tredje läsåret. På grund av studieuppehåll och olika studieintensitet varierar emellertid antalet timmar betydligt även bland de elever som godkändes först 2002/03. I genom-

snitt hade nybörjarna 2000/01, som godkänts antingen enligt den gamla kursplanen eller enligt sfi 3, kurs D t.o.m. 2002/03, deltagit i 386 timmar undervisning. För nybörjarna 1999/00 var motsvarande siffra 382 timmar. Många elever har godkänts efter avsevärt fler timmar. Det genomsnittliga antalet timmar undervisning i sfi efter två och ett halvt år är lägre för nybörjargruppen 2000/01 än för nybörjargrupperna i början och mitten av 1990-talet.

12

Kompletterande utbildningar

12.1 Organisation

En kompletterande utbildning är en utbildning som anordnas av en enskild fysisk eller juridisk person och antingen utgör ett komplement till gymnasieskolan eller motsvarande utbildningar eller har lägst genomgången gymnasieskola, gymnasiesärskola eller motsvarande utbildning eller viss yrkeserfarenhet som antagningskrav men som inte kan anses vara jämförbar med en högskoleutbildning enligt högskolelagen.¹⁷ Exempel på kompletterande utbildningar är konstutbildningar, hantverksutbildningar, dansutbildningar, utbildningar inom design och mode, ekonomi, teknik och hälsa.

Kompletterande utbildningar kan ställas under statlig tillsyn. Sådana utbildningar kan även förklaras berättiga eleverna till studiestöd om utbildningen är värdefull ur nationell synpunkt t.ex. ökar tillgången på värdefull yrkesskicklighet som det finns ett nationellt intresse av. Utbildningar kan få statsbidrag om de bedöms särskilt värdefulla från nationell synpunkt t.ex. bidrar till att bevara det svenska kulturarvet. Skolverket beslutar om statlig tillsyn och statsbidrag. Skolverket beslutar även för vilka utbildningar eleverna kan få studiestöd enligt studiestödsförordningen.

Förutsättningar för att statligt stöd ska utgå är att utbildningen är utformad i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Utbildningen skall vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund eller på beprövad erfarenhet.

Utbildningen skall ha en viss omfattning, en plan över utbildningens innehåll och mål, godtagbara inträdesvillkor och urvalsgrunder, kompetenta lärare och handledare samt en ansvarig person som leder utbildningen. Eleverna skall få betyg eller intyg efter utbildningens slut. Endast skäliga elevavgifter får tas ut.

För att en utbildning skall kunna förklaras berättiga eleverna till studiestöd/statsbidrag skall huvudmannen även ha en styrelse eller ledningsgrupp för ut-

¹⁷ Förordningen (2000:521) om statligt stöd till kompletterande utbildningar

bildningen, godtagbara kursplaner samt en plan för kompetensutveckling och hur uppföljning och utvärdering av verksamheten skall ske.

I nedanstående tabell redovisas antal skolor som genomförde utbildningar hösten 2003, antal utbildningar samt antal elever som deltog i utbildningarna.

Tabell 67

Antal skolor, utbildningar samt elever vid de kompletterande utbildningarna hösten 2001, 2002 och 2003 med fördelning på olika slag av statligt stöd

Statligt stöd	Antal skolor	Antal utbildningar	Antal elever		
			Totalt	Kvinnor	Män
Hösten 2001 Totalt ¹⁾	95	207	6 747	4 043	2 704
Hösten 2002 Totalt	92	213	7 103	3 592	3 511
Hösten 2003 Totalt	99	267	5 882	3 739	2 143
därav med					
Tillsyn	41	61	2 125	1 420	705
Tillsyn + studiestöd	29	70	1 334	745	589
Tillsyn + studiestöd + statsbidrag	40	120	1 891	1 256	635
Tillsyn + statsbidrag	5	16	532	318	214

¹⁾ Uppgifterna har korrigerats efter publiceringen av Skolverkets rapport nr 218.

År 2001 var första gången statistik om elever insamlades för samtliga kompletterande utbildningar och med fördelning på olika slag av statligt stöd. Tidigare år har insamlingen endast omfattat viss del av de kompletterande utbildningarna. Dessa värden är inte jämförbara med de här redovisade uppgifterna.

Många inriktningar på utbildningarna

De kompletterande utbildningarna har olika inriktning. Längden på utbildningarna varierar också från kortare kurser till 3-åriga utbildningar. Utbildningarna följer inte heller alltid den gängse terminsindelningen. En följd av detta är att såväl antal utbildningar som antal elever varierar över året. I här redovisade tabeller presenteras antal elever höstterminen 2003.

Tabell 68

Antal utbildningar och elever fördelade efter utbildningarnas inriktning hösten 2003

Utbildningens inriktning	Antal utbildningar	Antal elever	Andel (%)	
			kvinnor	Medelålder ¹⁾
Totalt	267	5 882	63	29
därav				
Dans, teater, musik	46	915	62	23
Design, mode	18	271	96	24
Djurvård	1	24	86	36
Ekonomi, konsumentteknik				
kommunikation, media	33	1 268	45	30
Flyg	9	110	8	31
Hantverk	56	965	79	35
Hälsa, friskvård, hudvård, miljö	26	803	85	32
Konst	68	1 217	68	25
Teknik	10	309	11	28

¹⁾ Uppgift saknas om ålder för 196 elever, varför uppgiften om medelålder avser 5 686 elever.

De kompletterande utbildningarna har många och ganska olikartade inriktningar. Flest elever, 22 procent, går på utbildningar med inriktning mot ekonomi, konsumentteknik, kommunikation och media. Nästan lika många, 21 procent av eleverna, finns inom konst, medan 16 procent av eleverna deltar i utbildning inom dans, teater, musik.

12.2 Resurser

Nedan presenterade uppgifter om lärare resp. kostnader avser endast utbildningar som omfattas av studiestöd och/eller statsbidrag. För utbildningar som endast har statligt stöd i form av tillsyn samlas inte dessa uppgifter in.

Lärare

Att de kompletterande utbildningarna har olika inriktningar avspeglas också i sammansättningen av lärare. Många av lärarna har specialkompetens och arbetar bara ett begränsat antal timmar vid resp. utbildning. Tjänstgörande lärare vid de utbildningar som omfattades av studiestöd och/eller statsbidrag var hösten 2003 totalt 938 personer, motsvarande 365 heltidstjänster. Av de tjänstgörande lärarna hade 23 procent en pedagogisk utbildning. 46 procent av lärarna var kvinnor.

Tabell 69

Lärare 15 oktober 2001–2003. Kompletterande utbildningar med studiestöd och/eller statsbidrag

Läsår Utbildningar	Antal tjänstgörande lärare					Antal lärare omräknat till heltidstjänster		
	Totalt	Kvinnor	Män	därav		Totalt	därav	
				Andel (%) med ped. utbildning	Andel (%) med tillsvid. utbildning		med ped. utbildning	med tillsvid. anställning
2001/02 Utbildningar med statsbidrag/studiestöd ¹⁾	290	161	129	26	51	145	36	91
därav								
statsbidrag	265	144	121	25	52	132	33	83
studiestöd	34	20	14	32	44	13	3	8
2002/03 Utbildningar med statsbidrag/studiestöd	929	438	491	24	44	363	85	216
därav								
statsbidrag	480	253	227	25	51	200	48	128
studiestöd	459	187	272	23	37	163	38	87
2003/04 Utbildningar med statsbidrag/studiestöd	938	436	502	23	43	365	81	204
därav								
statsbidrag	516	262	254	22	48	220	46	126
studiestöd	439	185	254	25	38	145	36	78

¹⁾ Antalet tjänstgörande lärare och antalet lärare omräknat till heltidstjänster är underskattat läsåret 2001/02 beroende på att inhyrd personal, t.ex. från företag, då inte ingick i insamlingen.

Kostnader

Den totala kostnaden för utbildningar som berättigar till studiestöd och/eller statsbidrag var 310 miljoner kronor. Av dessa svarade undervisningen för 40,5 procent och lokaler och inventarier för 23,6 procent. I fasta priser var totalkostnaden två procent lägre än föregående år medan kostnaden per årselevplats minskade med en procent.

Tabell 70

Huvudmannens kostnader 2001–2003. Utbildningar med studiestöd och/eller statsbidrag

Utbildningar med studiestöd och/eller statsbidrag	Totalkostnad	därav				
		Undervisning	Lokaler och inventarier	Läromedel utrustning skolbibliotek	Elevvård	Övrigt
2001 Kostnader totalt, tkr	287 724	116 389	67 694	23 405	1 475	78 761
Kostnader per årselevplats ¹⁾ , kr	84 700	34 300	19 900	6 900	430	23 200
2002 Kostnader totalt, tkr	310 448	125 415	72 900	29 987	1 498	80 647
Kostnader per årselevplats ¹⁾ , kr	85 200	34 400	20 000	8 200	410	22 100
2003 Kostnader totalt, tkr	309 688	125 312	73 018	28 941	1 872	80 545
Kostnader per årselevplats¹⁾, kr	85 900	34 800	20 300	8 000	520	22 300
därav kompletterande utbildningar som berättigar till studiestöd						
Kostnader totalt, tkr	101 615	41 102	24 343	11 910	335	23 925
Kostnader per årselevplats ¹⁾ , kr	63 200	25 600	15 100	7 400	210	14 900
därav kompletterande utbildningar med statsbidrag						
Kostnader totalt, tkr	208 072	84 210	48 674	17 032	1 537	56 620
Kostnader per årselevplats ¹⁾ , kr	104 100	42 100	24 400	8 500	770	28 300

¹⁾ Med årselevplats avses en elevplats i heltidsutbildning

13

Svensk utbildning i utlandet

13.1 Organisation

Syftet med svensk utbildning i utlandet är att underlätta för svenskar med barn i skolåldern att under en begränsad period acceptera en tjänst förlagd till utlandet. Att det finns tillgång till skolor med undervisning som motsvarar den svenska skolans är viktigt ur detta perspektiv. Därför är detta också det grundläggande skälet till varför staten har beslutat att stödja utbildning av utlandssvenska barn. Förutsättningen är dock att anställningen i utlandet ska tjäna svenska intressen.

Svensk statsunderstödd utbildning finns för närvarande i följande former

- svensk utlandsskola, dvs reguljär utbildning på grundskole- och gymnasienivå
- distansundervisning för ungdomar i årskurs 7–9 och gymnasieungdomar
- kompletterande svensk undervisning
- undervisning vid utländsk skola (internationell skola), en utökad form av kompletterande svensk undervisning
- Europaskolor

Behöriga till den reguljära utbildningen vid svensk utlandsskola, och därmed statsbidragsberättigande för den som anordnar utbildningen, är elever som uppfyller de krav som anges i Förordning om statsbidrag till utbildning av utlandssvenska barn och ungdomar (SFS 1994:519 senast ändrad 2001:578). Som krav gäller i huvudsak att minst en förälder ska tjänstgöra vid svensk eller internationell organisation, vid ett svenskt företag eller vara sysselsatt med kulturell verksamhet som familjens försörjning är beroende av. Icke behöriga barn tas emot i mån av plats, men skolan har inte rätt till statsbidrag för dem.

Behöriga och därmed statsbidragsberättigade är också norska grundskoleelever som undervisas vid svenska utlandsskolor. Ett samarbetsavtal är upprättat mellan Sverige och Norge där man enats om att ta emot varandras elever i sina respektive utlandsskolor. Detta avtal omfattar inte gymnasieskolan. Även med Finland finns ett samarbetsavtal. Tillämpningen av detta skiljer sig något från hur samarbetet med Norge genomförs, exempelvis rekviderar utlandsskolorna statsbidrag för finska elever direkt från finska staten.

Behörighetskraven för elever som vill delta i distansundervisning är i stort desamma som för den reguljära undervisningen. Kravet för att vara behörig till kompletterande svensk undervisning är dock endast att minst en förälder är svensk medborgare.

Svenska utlandsskolor

De svenska utlandsskolorna kan delas in i tre grupper. Skolor som kommit till på initiativ av ett eller flera företag och som huvudsakligen ordnar undervisning för barn till företagets tjänstemän, missionsskolor och den stora gruppen ”övriga” skolor med barn från olika kategorier. Huvudman för en skola är oftast en svensk skolförening på orten, en missionsorganisation eller ett svenskt företag.

Svenska utlandsskolor återfanns läsåret 2003/04 i 20 länder. Undervisning bedrevs för elever i grundskolan vid samtliga (32) svenska utlandsskolor. En ny skola startades 2003/04 i Marbella, Spanien. Skolan i Abha, Saudiarabien, upphörde efter höstterminens slut. Skolan i David, Panama, hade endast handledning för elever med distansundervisning under läsåret. Sex av de 32 utlandsskolorna erbjuder både grundskole- och gymnasieundervisning och vid 19 av utlandsskolorna bedrivs även undervisning i förskoleklass. Antalet skolor är flest i Europa (18), i Afrika liksom i Asien finns det fem skolor och i Amerika fyra.

Tabell 71

Utbildning vid svenska utlandsskolor, den vecka då 15 oktober infaller, 1999–2003

Läsår	Antal länder	Antal skolor	Antal elever i						
			Förskoleklass Totalt	Grundskolan ¹⁾		Gymnasieskolan		Handledning vid distansundervisning	Kompletterande svensk undervisning ³⁾
				därav behöriga ²⁾	Totalt	därav behöriga	Totalt		
1999/00	22	31	.	1 031	891	166	113	65	380
2000/01	22	31	.	1 057	921	190	114	80	358
2001/02	24	33	.	1 107	952	219	127	104	316
2002/03	21	31	102 ⁴⁾	1 038	790	243	87	74	338
2003/04	20	32	104⁵⁾	896	690	240	92	56	305

¹⁾ Både behöriga och obehöriga elever som deltar i reguljär grundskoleutbildning i utlandet.

²⁾ Elever från Sverige som uppfyller kraven för behörighet samt elever från Norge som enligt samarbetsavtal ska erbjudas undervisning.

³⁾ Uppgifterna avser enbart kompletterande svensk undervisning som bedrivs i svenska utlandsskolor.

⁴⁾ 73 av eleverna i förskoleklass läsåret 2002/03 var behöriga.

⁵⁾ 77 av eleverna i förskoleklass läsåret 2003/04 var behöriga.

Från och med läsåret 2000/01 har verksamheten vid svenska utlandsskolor utökats med förskoleklass. Uppgifter om verksamheten redovisas från och med läsåret 2002/03 då ungefär tre fjärdedelar av de 102 förskoleklasseleverna fanns i Europa (75). Läsåret 2003/04 var antalet elever i förskoleklass vid svenska utlandsskolor 104.

Antalet grundskoleelever vid svenska utlandsskolor sjunker. Läsåret 2003/04 var antalet 896, en minskning med 142 elever (-14 %) jämfört med föregående läsår. Av det totala antalet elever går merparten, 712 elever, i någon av årskurserna 1–6, medan 184 elever går i årskurserna 7–9. I årskurserna 1–6 har antalet elever minskat med 132 (ca 15,6 %) och i årskurs 7–9 med 10 (5,2 %).

Det totala antalet elever i grundskolan i Europa minskar för andra året i rad (-187 elever). I Asien och Afrika har antalet grundskoleelever sjunkit årligen sedan läsåret 1997/98. Läsåret 2003/04 hade Asien 151 och Afrika 153 elever färre i grundskolan än läsåret 1994/95 då uppgifterna presenterades första gången.

Diagram 16

Svenska utlandsskolor
läsåret 2003/04

Andelen 6-åringar i årskurs ett är liksom föregående läsår 20 procent. Minskningen från 1999 då andelen var 45 procent kan förklaras med att flertalet 6-åringar nu får sin undervisning i förskoleklass. I den kommunala grundskolan i Sverige var 2,8 procent sex år eller yngre och motsvarande andel för de fristående grundskolorna i Sverige var 5,7 procent.

Vid flertalet svenska utlandsskolor, 23 av 32, deltar elever från andra länder än Sverige i undervisningen. Totalt deltog läsåret 2003/04 183 elever (20 %) från annat land än Sverige i undervisningen. Av de utländska eleverna var 88 norska, 46 finska och 49 elever kom från andra länder.

Svenska utlandsskolor med gymnasial undervisning minskade sitt elevantal med 3 elever (1 %) läsåret 2003/04. Av de sammanlagt 240 elever som deltog i gymnasieutbildning fanns 213 elever i Europa, 65 i Brüssel, 71 i Fuengirola, 58 i London, 6 i Madrid och 13 i Paris. Återstående 27 elever fanns i Nairobi, Kenya.

Tabell 72

Antal elever i reguljär utbildning vid svenska utlandsskolor 15 oktober 1999–2003

Läsår Nivå	Antal elever i				
	Europa	Asien	Afrika	Amerika	Samtliga
1999/00	928	108	136	25	1 197
2000/01	1 003	105	118	21	1 247
2001/02	1 066	101	120	39	1 326
2002/03	1 140	95	117	31	1 383
2003/04	1 031	75	109	25	1 240
därav med undervisning					
i förskoleklass¹⁾	82	9	7	6	104
grundskolan	736	66	75	19	896
åk 1–6	570	66	57	19	712
åk 7–9	166	0	18	0	184
gymnasieskolan	213	0	27	0	240
därav med inriktning mot					
Naturvetenskapsprogrammet	56	0	4	0	60
Samhällsvetenskapsprogrammet	157	0	23	0	180
Övrig inriktning ²⁾	0	0	0	0	0

¹⁾ Läsåret 2002/03 redovisas uppgifter om elever i förskoleklass vid utlandsskolorna för första gången. Verksamhet med förskoleklass vid utlandsskolorna startade 2000/01.

²⁾ Elever som följer en studieväg enligt norsk läroplan.

Gymnasieutbildningen bestod läsåret 2003/04 liksom föregående läsår endast av treåriga studieförberedande program. Tre fjärdedelar hade valt en utbildning med samhällsvetenskaplig inriktning medan en fjärdedel av eleverna gick på naturvetenskapsprogrammet. Inga elever studerade detta läsår enligt norsk läroplan.

Distansundervisning

Utöver den reguljära grund- och gymnasieutbildningen erbjuds också annan utbildning för utlandssvenskar i form av distansundervisning och kompletterande svensk undervisning. Distansundervisning kallades tidigare korrespondensundervisning. Utbildningsformen är avsedd för ungdomar som skulle varit elever i någon av grundskolans årskurser 7–9 eller på gymnasieskolan, men som bor på en ort där svensk undervisning på de nivåerna inte bedrivs. Elev som är behörig till distansundervisning har rätt till studiematerial utan kostnad och att få handledning om det på orten finns en svensk utlandsskola.

56 elever deltog läsåret 2003/04 i distansundervisning med handledning vid svenska utlandsskolor, en minskning med 18 elever från läsåret 2002/03. Ytterligare 64 elever deltog i distansundervisning utan att få handledning från personal vid svensk utlandsskola.

Kompletterande svensk undervisning

Kompletterande svensk undervisning är avsedd för barn och ungdomar som deltar i utländsk utbildning och som vill upprätthålla och utveckla sina kunskaper i svenska och om Sverige. Den omfattar normalt några timmar i veckan och följer en särskild kursplan som Skolverket utarbetat. Kompletterande svensk undervisning anordnas av flertalet svenska utlandsskolor, men kan också anordnas av annan huvudman vanligtvis en svensk skolförening.

Totalt deltog läsåret 2003/04 drygt 3 400 elever (inklusive elever i utländsk skola, se nedan) i kompletterande svensk undervisning. Av dem undervisades 305 vid 18 av de 32 svenska utlandsskolorna. Majoriteten av eleverna undervisades alltså genom andra huvudmäns försorg.

Utländsk skola

En internationell skola, Lycée International i Saint Germain-en-Laye utanför Paris får statsbidrag för att bedriva en utökad form av kompletterande svensk undervisning. Skolan är en statlig fransk grund- och gymnasieskola som har en svensk sektion där 120 elever undervisades 6–8 timmar i veckan läsåret 2003/04. Den utökade svenska undervisningen vid American School of Warsaw fortsatte sin verksamhet läsåret 2003/04 med 42 deltagande elever. Nytt är att svenska skolföreningen i Hanoi från och med hösten 2003 får bedriva en utökad form av kompletterande undervisning. Första läsåret omfattades 17 elever.

Europaskolor

Det finns cirka 19 000 barn/elever från medlemsländerna, fr.o.m. 1995 även från Sverige, som går i Europaskolor. Dessa finns i Bryssel och Mol i Belgien, Culham i England, Varese i Italien, Luxemburg, Bergen i Nederländerna, Alicante i Spanien, Frankfurt, Karlsruhe och München i Tyskland. Sverige har byggt upp svenska sektioner i Bryssel och Luxemburg.

Eleverna går från ungefär fyra års ålder, 2 år, i förskolan (57 svenska elever läsåret 2003/04), därefter från 6 års ålder i primärstadiet under 5 läsår (200 svenska elever läsåret 2003/04) och sist i sekundärstadiet under 7 läsår (195 svenska elever läsåret 2003/04) där studierna avslutas med ”europaisk studentexamen” (Baccalaureate Européenne en motsvarighet till IB = International Baccalaureate), som ger behörighet till EU-ländernas universitet och högskolor. Undervisningen följer speciella läroplaner, kurs- och timplaner.

Europaskolornas verksamhet redovisas här endast på detta sätt (elevdata m.m. ingår inte i tabellerna 71–76).

13.2 Resurser

Lärare

Hösten 2003 tjänstgjorde 299 lärare (inklusive 20 förskollärare som tjänstgör vid utlandsskolorna) vid de svenska utlandsskolorna. Av dessa arbetade 220 vid skolor i Europa. Andelen lärare som tjänstgör mer än 40 procent fortsätter att öka. Från läsåret 1999/2000 då det var 56 procent av lärarna som hade mer än 40 procent tjänstgöring har andelen ökat årligen till 2003/04 då 71 procent av lärarna arbetade mer än 40 procent. Liksom vid skolorna i Sverige är kvinnorna i klar majoritet inom lärarkåren trots att andelen minskade med ett par procentenheter till 73 procent, detta läsår. Andelen lärare med pedagogisk utbildning är 81 procent och har alltså ökat marginellt från föregående år.

Tabell 73

Lärare vid svenska utlandsskolor 15 oktober 1999–2003

Läsår Pedagogisk utbildning	Antal tjänstgörande lärare		
	Kvinnor	Män	Totalt
1999/00 Lärare totalt	220	69	289
Andel (%) med ped. utbildning	75	74	75
2000/01 Lärare totalt	229	66	295
Andel (%) med ped. utbildning	79	77	79
2001/02 Lärare totalt	228	84	312
Andel (%) med ped. utbildning	79	83	80
2002/03 Lärare totalt	234	76	310
Andel (%) med ped. utbildning	78	87	80
2003/04 Lärare totalt	217	82	299
Antal med ped. utbildning	175	68	243
Andel (%) med ped. utbildning	81	83	81

Vid mättillfället (vecka 42) uppgick den fastställda undervisningstiden till drygt 5 000 lärarveckotimmar. Sextiofem procent av denna avsåg grundskolan, 16 procent gymnasieskolan och 10 förskoleklassen. Minskningen för grundskolan till 65 procent (-10 procentenheter) kan förklaras med att förskoleklassens lärarveckotimmar från och med 2003/04 inte redovisas integrerat med grundskolans uppgifter. Resterande timmar avsåg kompletterande svensk undervisning och distansundervisning med handledning.

Det genomsnittliga antalet lärarveckotimmar per elev var i grundskolan 3,6 och i gymnasieskolan 3,4.

Kostnader

Kostnaden totalt för de svenska utlandsskolorna läsåret 2002/03 var drygt 160 miljoner. Minskningen av totalkostnaden med ca 15 miljoner kronor (löpande priser) från föregående läsår beror delvis på att antalet skolor som bedrev verksamhet har minskat från 33 till 31. En betydande del av skolornas kostnader finansierades liksom tidigare med statsbidrag som 2002/03 uppgick till 50 miljoner kronor.

Tabell 74

Kostnader för svenska utlandsskolor läsåren 2000/01–2002/03 fördelade på utbildningsnivå (löpande priser)

	Samtliga skolor Kostnad totalt, kronor	Kostnad per elev ¹⁾ (kr) i genomsnitt för				
		Grundskolan		Gymnasie- skolan	Handledning vid distans- undervisning	Kompletterande svensk undervisning
		åk 1–6	åk 7–9			
2000/01	142 971 748	97 400	117 600	112 500	75 000	5 000
2001/02	175 683 591	103 300	144 600	132 000	70 700	5 600
2002/03	160 270 398	90 100	133 300	123 600	71 600²⁾	5 400
min	737 280	13 800	65 200	72 100	22 500	400
max	52 964 179	245 800	222 200	244 900	219 700	13 100

¹⁾ Antal elever den 15 oktober 2000, 2001 och 2002.

²⁾ En skola har uppgett att de haft kostnader för handledning vid distansundervisning, men har inte rapporterat in några elever i denna skolform.

Kostnaden för verksamheten vid de svenska utlandsskolorna varierar skolorna emellan. Skolor med upp till 20 elever har sedan läsåret 1996/97 haft den högsta genomsnittskostnaden per elev. En elev i dessa skolor kostar läsåret 2002/03 i genomsnitt 113 700 kronor. Genomsnittskostnaden för en elev i årskurs 1–6 är 90 100 kronor, en minskning med 13 200 kronor (löpande priser) jämfört med föregående läsår. Genomsnittskostnaden per elev i årskurs 1–6 varierar mycket mellan skolorna, från 13 800 till 245 900 kronor.

Genomsnittskostnaden per elev för undervisning i årskurs 7–9 är 133 300 kronor, en minskning med 11 300 kronor (löpande priser) jämfört med föregående läsår. Kostnaden per gymnasieelev är läsåret 2002/03 i genomsnitt 123 600 kronor, 8 400 kronor mindre per elev än föregående läsår. Kostnaderna per gymnasieelev för olika skolor varierade mellan 72 100 och 244 900 kronor.

För de övriga verksamheterna, handledning vid distansundervisning och kompletterande svensk undervisning som bedrivs vid de svenska utlandsskolorna, är genomsnittskostnaden 71 600 respektive 5 400 kronor per elev. Kompletterande svensk undervisning omfattar endast ett par undervisningstimmar per elev och vecka.

13.3 Resultat

Grundskolan

Lsåret 2002/03 fick 58 elever vid 6 svenska utlandsskolor slutbetyg från grundskolan. Fjorton av eleverna, 24 procent, hade inte nått målen i ett eller flera ämnen. Andelen som inte nått målen i ett eller flera ämnen i den svenska grundskolan 2002/03 var 25,3 procent. En av orsakerna till att man inte når målen i ett eller flera ämnen i en utlandsskola *kan* vara att eleven har flyttat under högstadiet och därför gått miste om undervisning.

Elevernas slutbetyg var lägre än tidigare år. Det genomsnittliga meritvärdet för samtliga elever var 235, till skillnad från läsåret 2001/02 då meritvärdet var 250. Skillnaden mellan flickors och pojkars genomsnittliga meritvärde 244 resp. 226 hade ökat från föregående år. Genomsnittligt meritvärde för flickor och pojkar i den svenska grundskolan läsåret 2002/03 var 216 resp. 195.

Tabell 75

Slutbetyg i årskurs 9 för elever vid svenska utlandsskolor läsåret 2002/03

	Elever som avslutat åk 9		Genomsnittligt meritvärde	Andel (%) elever som är behöriga till gymnasiesk.	Elever som ej nått målen av de som fått eller skulle ha fått mål- och kunskapsrelaterade slutbetyg							
	Totalt antal	därav med slutbetyg			Totalt		I ett ämne		I två eller flera ämnen		I alla ämnen	
			Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)	Antal	Andel (%)		
Grundskolan												
Totalt	58	58	235	95	14	24	6	10	8	14	0	0
därav												
flickor	29	29	244	97	6	21	3	10	3	10	0	0
pojkar	29	29	226	93	8	28	3	10	5	17	0	0

Av de 58 elever som fick slutbetyg nådde liksom föregående år alla utom en elev målet minst godkänt i vardera svenska, engelska och matematik.

27 elever fick slutbetyg i moderna språk inom ramen för språkval (tidigare B-språk). Flest elever (20) fick slutbetyg i franska och i spanska och tyska fick fem respektive två slutbetyg. Inom ramen för elevens val (tidigare C-språk) fick nästan femtio procent fler än förra året, 28 elever, slutbetyg i spanska. Därutöver fick tio respektive sju elever slutbetyg i tyska och franska som moderna språk inom ramen för elevens val.

Gymnasieskolan

Totalt 42 elever avslutade sina studier och fick avgångsbetyg från de sex utlandsskolor som bedrev gymnasieutbildning 2002/03. Av dem gick 25 elever samhällsvetenskapsprogrammet, 9 gick naturvetenskapsprogrammet och 8 gick specialutformat program. Bland samtliga elever som gick ut gymnasieskolan hade 4 elever reducerat och 23 elever utökat program. Andelen behöriga till högskolestudier var 88 procent (37 elever), jämfört med 93 procent (28 elever) föregående läsår.

Tabell 76

Elever med avgångsbetyg från gymnasieskolans program läsåret 2002/03

Studieväg Kön	Antal elever som fått slutbetyg	Genom- snittlig betygs poäng	Ant elever med grundlägg. behörighet till universitets- och högskolestudier	Antal elever med	
				reducerat program	utökat program
Gymnasieskolan totalt	42	15,7	37	4	23
därav					
kvinnor	24	15,9	23	2	14
män	18	15,6	14	2	9
Nationella program	34	15,7	29	4	17
därav					
Naturvetenskapspr (NV)	9	17,5	8	0	8
Samhällsvetenskapspr (SP)	25	15,3	21	4	9
Specialutformat program (SM)	8	15,0	8	0	6

Genomsnittlig betygs
poäng för de elever som gick ut gymnasieskolan vid de sex utlandsskolorna var läsåret 2002/03 15,7 att jämföra med svenska elevers genomsnittliga betygs
poäng samma läsår, 14,0.

Total kostnad för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning

Under verksamhetsåret 2003 uppgick den totala kostnaden för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning till 159,5 miljarder kronor. Jämfört med föregående år har kostnaden ökat med drygt 2,5 miljarder kronor, vilket motsvarar en ökning på 1,6 procent¹⁸. Av den totala kostnaden utgörs 71 procent (113,0 miljarder kr) av kostnader för skolväsendet och 29 procent (46,5 miljarder kr) av kostnader för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Kommunernas kostnader för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg som uppgick till 46,5 miljarder kronor år, inkluderar kommunal ersättning till verksamhet i enskild regi. Den kommunala ersättningen till förskola, familjedaghem och fritidshem med enskild anordnare utgör 11,8 procent av kommunernas kostnader för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Av de totala kostnaderna för skolväsendet år 2003 var drygt 104 miljarder kronor kostnader för verksamhet med kommunal huvudman. Det innebär att 92 procent av den totala kostnaden för skolväsendet utgörs av kommunernas kostnader. Den resterande kostnaden på nära nio miljarder kronor är kostnader för verksamhet med fristående, statlig eller landstingskommunal huvudman. En stor del av de övriga huvudmännens kostnader finansieras dock av kommunerna.

Förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning utgör en väsentlig del av den kommunala sektorns verksamhet. Kostnaderna för dessa verksamheter motsvarar närmare 45 procent av kostnaden för den kommunala sektorn som helhet som uppgick till 366 miljarder kronor¹⁹ år 2003. Av kommunens totala kostnad svarade förskoleverksamhet och skolbarnsomsorgen för 13 procent, medan skolans andel uppgick till 32 procent. I dessa kostnader ingår även ersättningar till andra anordnare och huvudmän.

¹⁸ Kostnaden för 2002 har omräknats till fasta priser med konsumentprisindex (KPI) som mellan 2002 och 2003 ökade med 1,9 procent.

¹⁹ Kostnaden avser kommunernas egentliga, dvs. skattefinansierade, verksamhet.

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg består av verksamheterna förskola, familjedaghem, fritidshem samt öppen förskola och öppen fritidsverksamhet. Av verksamhetens totala kostnader står förskolan för den största delen (70 %) med drygt 32 miljarder kronor år 2003. Kostnaden för fritidshemmen var 10,3 miljarder kronor (22 %) och för familjedaghemmen 3,1 miljarder kronor (7 %). De öppna verksamheterna, dvs. öppen förskola och öppen fritidsverksamhet, utgör endast en liten del (1 %) och kostade knappt en halv miljard kronor år 2003.

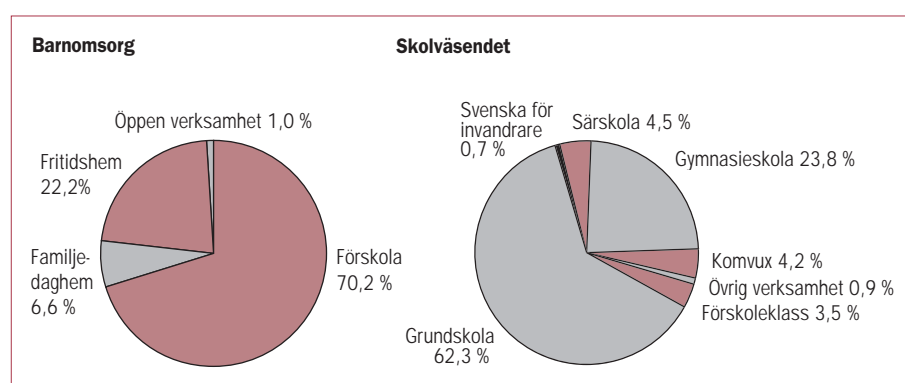
Jämfört med verksamhetsåret 2002 har den totala kostnaden för barnomsorg ökat med 3,6 procent²⁰. Kostnaden har ökat för förskola (6,4 %) och fritidshem (0,2 %) jämfört med föregående år, medan kostnaden för familjedaghem har minskat (10,4 %).

Skolväsendet består av elva skolformer, varav grundskolan är den största. År 2003 kostade grundskolan 70,5 miljarder kronor²¹, vilket motsvarar drygt 62 procent av den totala kostnaden för skolväsendet. Gymnasieskolan står för nära 24 procent (26,9 miljarder kr), komvux för fyra procent (4,8 miljarder kr), särskolan för drygt fyra procent (5,1 miljarder kr) och sfi (svenska för invandrare) för 0,7 procent (774 miljoner kr). Särsvux, Nationellt centrum för flexibelt lärande (CFL) (tidigare Statens skolor för vuxna), specialskolan, sameskolan samt kompletterande utbildningar utgör tillsammans närmare en procent (1 007 miljoner kr)²². Förskoleklassen, är en skolform som infördes 1998, kostade 3,9 miljarder kronor, vilket motsvarar drygt tre procent av den totala kostnaden för skolväsendet.

Skolans totala kostnader har ökat med knappt en procent (ca 0,9 miljarder kr) mellan 2002 och 2003.²³ Ökningen beror till stor del på en ökad kostnad för de största skolformerna grundskola (1,3 %) och gymnasieskola (3,6 %). Även för verksamhetsformerna förskoleklass, särskola, specialskola och särsvux har de totala kostnaderna ökat jämfört med föregående år, medan kostnaderna minskat för verksamhetsformerna, sameskola, komvux och CFL. Störst var minskningen för komvux (21 %).

Diagram 17

Den totala kostnaden för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorgen (46,5 miljarder kr) och skolväsendet (113,0 miljarder kr) fördelade på olika verksamhetsformer, 2003

²⁰ Justerat med KPI.

²¹ Exklusive sameskolan.

²² I diagram 16 redovisas särsvux, CFL, specialskolan, sameskolan och kompletterande utbildningar som övrig verksamhet.

²³ Justerade med KPI.

Tabell 77

Kostnader (miljoner kronor) för förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning 2000–2003 (löpande priser)

	2000	2001	2002	2003
Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg				
Totalt samtliga huvudmän¹⁾	39 833	40 897	43 991	46 462
därav förskola	26 392	27 345	30 064	32 613
familjedaghem	3 989	3 530	3 358	3 068
fritidshem	9 015	9 572	10 119	10 332
öppen förskola	301	297	291	289
öppen fritidsverksamhet	136	153	160	161
Skolväsendet				
Totalt samtliga huvudmän	97 594	104 431	109 978	113 028
därav förskoleklass	3 719	3 855	3 731	3 947
grundskola (inkl. sameskolan)	59 663	64 414	68 294	70 499
särskola	3 825	4 301	4 753	5 102
specialskolan	488	469	467	476
gymnasieskola	22 367	23 871	25 506	26 937
komvux	6 402	6 304	5 954	4 795
särvux	109	122	133	147
cfl (ssv)	53	51	45	43
sfi	687	756	784	774
kompletterande utbildningar	281	288	310	310
Skolväsendet per huvudman och skolform				
Kommunal huvudman	92 435	98 294	102 627	104 345
därav förskoleklass	3 552	3 662	3 504	3 676
grundskola	57 402	61 528	64 779	66 249
särskola	3 657	4 086	4 504	4 816
gymnasieskola	20 701	21 915	23 043	23 949
komvux ²⁾	6 328	6 224	5 880	4 735
särvux	109	122	133	147
sfi	687	756	784	774
Landsting som huvudman	801	808	787	665
därav särskola ³⁾	43	49	46	54
gymnasieskola	684	679	666	552
komvux	74	80	74	59
Statlig huvudman	573	553	545	552
därav sameskola	32	34	32	32
specialskola	488	469	467	476
cfl (ssv)	53	51	45	43
Enskild huvudman	3 784	4 775	6 019	7 466
därav förskoleklass ⁴⁾	167	193	227	271
grundskola	2 229	2 853	3 483	4 217
särskola ⁵⁾	125	166	203	232
gymnasieskola ⁶⁾	982	1 276	1 796	2 437
kompletterande utbildningar ⁷⁾	281	288	310	310

¹⁾ Kostnaden avser verksamhet i kommunal regi samt kommunala ersättningar till enskilda anordnare.

²⁾ I uppgiften ingår även kostnader hos externa utbildningsanordnare.

³⁾ Uppgiften avser statsbidrag och ersättning från kommuner.

⁴⁾ Kostnaden avser verksamhet i fristående förskoleklass och internationella skolor. För 2000 ingår även kommunal ersättning till enskild verksamhet.

⁵⁾ Kostnaden avser kommunala ersättningar till fristående särskolor.

⁶⁾ Kostnaden avser skolor berättigade till kommun- eller statsbidrag.

⁷⁾ Kostnad för kompletterande utbildningar som erhåller statsbidrag och/eller är berättigade till studiestöd. Kostnad för skolor som inte haft verksamhet under hela verksamhetsåren 2000, 2001 och 2002 ingår.

15

Några internationella jämförelser

Sverige deltar i internationellt samarbete inom EU, OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) och IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) för att åstadkomma internationella jämförelser inom utbildningsområdet med hjälp av statistik. Under 1990-talet har ett omfattande utvecklingsarbete bedrivits för att förbättra den statistiska kvaliteten, men fortfarande finns en hel del fallgropar på grund av definitionsmässiga och andra statistiska jämförelseproblem. De stora olikheterna mellan ländernas utbildningssystem är kanske den största utmaningen när det gäller att tolka och förstå internationella jämförelser – som alltså måste göras med försiktighet och omsorg.

Till grund för jämförelser finns en internationell utbildningsklassificering, ISCED97 (International Standard for the Classification of Education), som FN's organ för utbildnings- och kulturfrågor, UNESCO, svarar för. Grunden för klassificeringen är framför allt utbildningsinnehåll och utbildningens längd. Isced 1 motsvarar till exempel vår grundskolas årskurs 1–6, men där ingår även årskurs 1–6 i särskolan och specialskolan. Isced 3 motsvarar utbildningsnivån 'gymnasieskola' hos oss. Även gymnasial vuxenutbildning och gymnasiesärskola är utbildning på isced 3-nivån. I den internationella statistiken jämförs nivåer och inte olika skolformer. Det beror på att utbildningssystemen i så hög grad skiljer sig åt, t.ex. i vilken utsträckning det finns olika skolformer för olika elevgrupper eller om de allra flesta elever på samma utbildningsnivå går i samma skolform.

15.1 Organisation

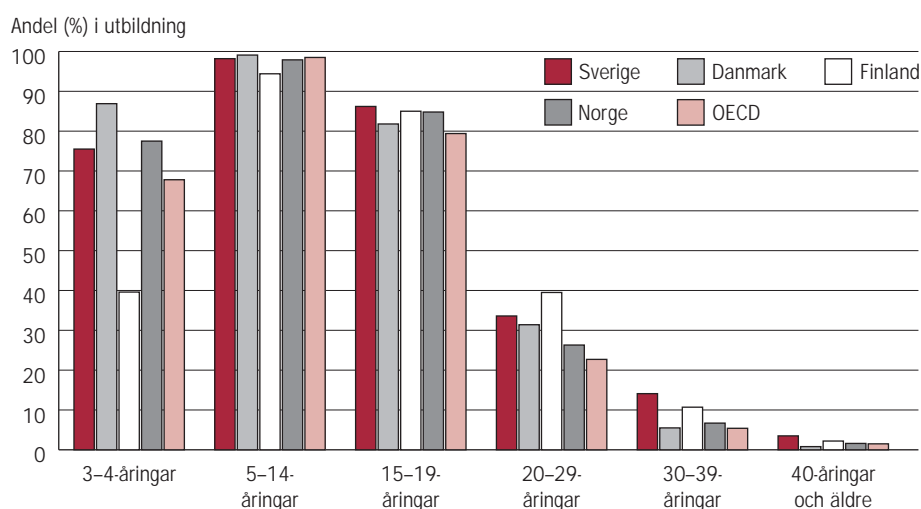
Utbildningsdeltagande

I Sverige, precis som i övriga EU- och OECD-länder, går i stort sett alla barn i åldern 5–14 år i utbildning. Bland 3–4-åringarna varierar andelen som deltar i förskoleutbildning mer mellan länder. Den internationella definitionen på utbildning på isced 0-nivån, dvs förskola hos oss, är att verksamheten är en organiserad gruppverksamhet, pedagogiskt inriktad för att utveckla barnen socialt och emotionellt. Verksamheten skall också ha pedagogisk personal med utbildning på högskolenivå.

I diagram 18 framgår utbildningsdeltagandet i procent av befolkningen i olika åldersgrupper år 2002.

Diagram 18

Andel i utbildning i olika åldersgrupper år 2002

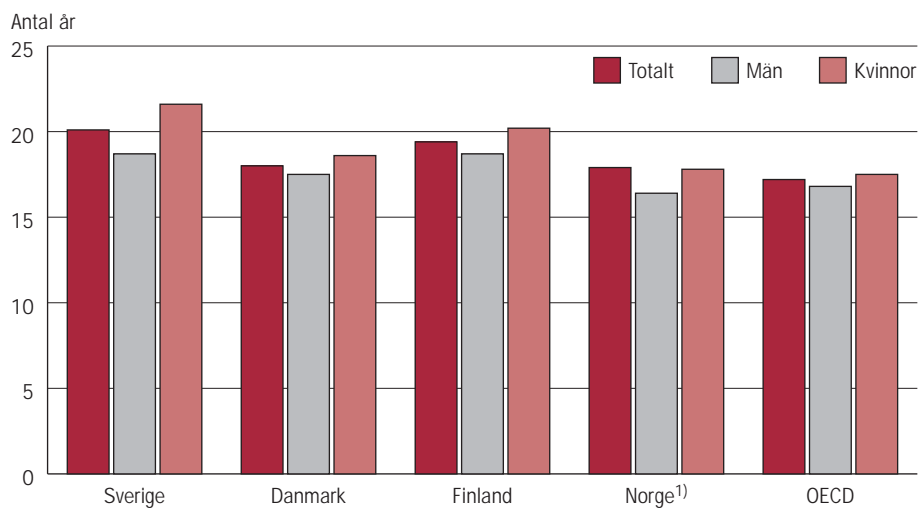

Efter 19-årsåldern minskar utbildningsdeltagandet i Sverige dramatiskt. Övergången till högskolestudier är utdragen och sker inte direkt efter gymnasieskolan utan under flera år. Andelen i högskoleutbildning eller med avslutad utbildning på högskolenivå är också lägre i Sverige i åldersgruppen 20–29-åringar än i många andra länder. Däremot deltar en betydligt större andel av 20-åringar och äldre i Sverige i utbildning på gymnasienivå – dvs. i komvux.

Ett samlat mått på utbildningsdeltagande för barn och ungdom är indikatorn 'Förväntat antal år i utbildning för barn och unga över 5 år'. I diagram 19 visas utbildningsdeltagandet år 2002. Indikatorn speglar hur mycket utbildning i år räknat som individer i olika länder kan förväntas erhålla om man från 5-årsåldern fortsätter att utbilda sig som under 2002. I Sverige är den förväntade utbildningslängden lång, 20,1 år. Av OECD-länderna har endast Australien en längre förväntad utbildningstid, 21,1 år.

Diagram 19

Förväntat antal år i utbildning år 2002 för barn och unga över 5 år

¹⁾ 5-åringarna ingår i totalen, men inte i indelningen enligt kön.

I Sverige står förskoleutbildning för 1,8 år, utbildning på grundskolenivå (inklusive grundläggande vuxenutbildning) för 9,8 år, utbildning på gymnasienivå för 5,1 år och utbildning på högskolenivå för 3,4 år. Det är utbildning på gymnasienivån som är mer omfattande i Sverige än i andra länder och det är alltså vår utbyggda vuxenutbildning – år 2002 fortfarande kunskapslyftet – som ger utslag. Jämfört med 1999 har antalet år i utbildning upp till högskolenivån minskat, medan antalet högskoleår ökat – från 2,9 till 3,4. Kvinnorna deltar i större utsträckning i utbildning i de flesta länder, men skillnaden mellan könen är särskilt stor i Sverige. Skillnaden har ändå minskat jämfört med föregående år, från 3,1 till 2,9 år. Bland OECD-länderna är den genomsnittliga könskillnaden 0,7 år.

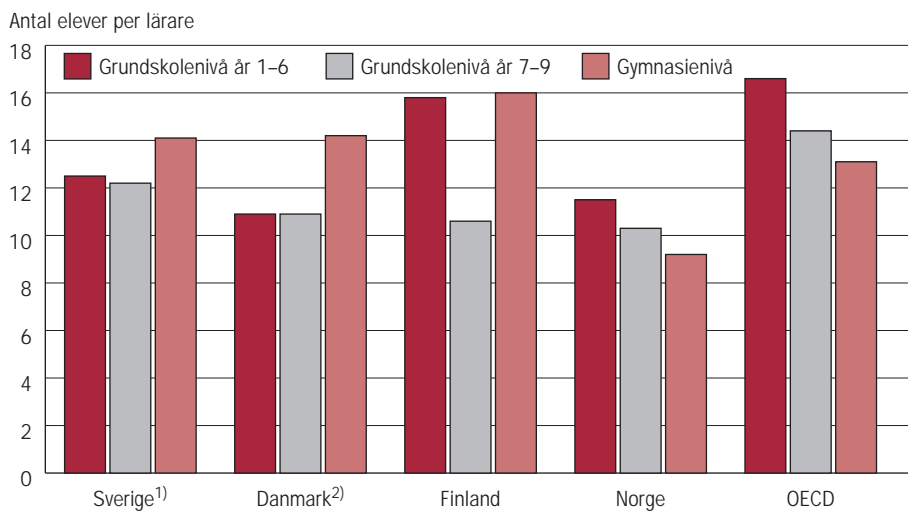
15.2 Resurser

Lärare

Antalet elever per lärare har tidigare varit internationellt sett lågt i Sverige. Som framgår av diagram 20 utmärker sig inte Sverige av särskilt få elever per lärare längre. Antalet är fortfarande förhållandevis lågt på den utbildningsnivå som motsvarar grundskolans första år, isced 1. På gymnasienivån har Sverige fler elever per lärare jämfört med genomsnittet i OECD. I Danmark och Norge är antalet elever per lärare betydligt lägre än i Sverige, medan Finland ligger högre, förutom på nivån som motsvarar grundskolans år 7–9.

Diagram 20

Antal elever per lärare på grundskole- och gymnasienivå år 2002

¹⁾ Antalet elever per lärare uppdelat på isced 1 respektive 2, dvs. grundskolans år 1-6 respektive 7-9 är uppskattat.

²⁾ Grundskolenivån rapporteras som en helhet i Danmark.

I många länder – men inte i Danmark och Sverige – är antalet elever per lärare betydligt högre under de första skolåren än på gymnasienivån. Även jämförelser av kostnader visar att Sverige satsar förhållandevis mer på de första skolåren än flertalet andra länder.

Att elevantalet i förhållande till lärarantalet i Sverige är jämförelsevis högre på gymnasienivån hänger delvis ihop med att vi har en särskild skolform, komvux, för vuxenutbildning på den nivån. I många andra länder finns ingen särskild gymnasial vuxenutbildning, utan vuxna – i den mån gymnasial utbildning är tillgänglig – deltar i ordinarie gymnasieutbildning. Komvux är ur personaltätthets- och kostnadssynpunkt effektivare än ungdomsgymnasiet, bland annat för att undervisningstimmarerna i regel är färre och kravet på självstudier högre.

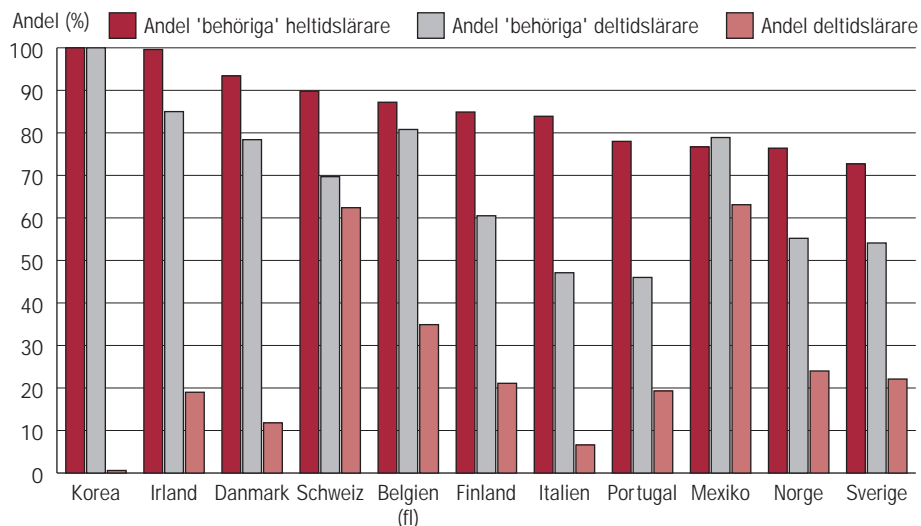
De svenska lärarna är bland de äldsta – och därmed mest erfarna – i EU- och OECD-länderna, men många andra länder har också en skev åldersfördelning. Sverige, Tyskland och Italien har störst andel lärare både på grundskole- och gymnasienivåerna i den allra äldsta åldersgruppen 49 år eller äldre, över 40 procent (2000/01). Det betyder att särskilt i dessa länder kan lärarförsörjningen bli problematisk inom några år. Många lärare pensioneras när antalet ungdomar i gymnasieåldrarna blir som störst.

Enligt en undersökning i ett tiotal länder i ett urval gymnasieskolor våren 2002 har Sverige också den största andelen lärare som saknar relevant lärarutbildning. Frågan om lärarna på skolan har rätt kvalifikationer ställdes till rektorer och de ombads ange hur många lärare som arbetade heltid respektive deltid och hur många av dessa som hade rätt lärarutbildning. Som framgår av diagram 20 ansåg gymnasierectorerna i Sverige att endast 73 procent av de heltidsanställda lärarna var 'behöriga'. Det är den lägsta andelen bland alla deltagande länder. I Korea och Irland var i stort sett alla lärare 'behöriga'. Bland deltidslärarna i Sverige var bara 54 procent 'behöriga', också det bland de allra lägsta andelarna.

I den löpande nationella statistiken finns bara uppgift om hur stor andel av lärarna som har lärarutbildning, oberoende av om den är rätt för den undervisning som huvudsakligen bedrivs. I gymnasieskolan hade 79 procent av lärarna – oberoende av om de var hel- eller deltidanställda – en pedagogisk högskoleutbildning läsåret 2001/02.

Diagram 21

Andel lärare i gymnasie-
skolan med relevant
lärarutbildning våren 2002

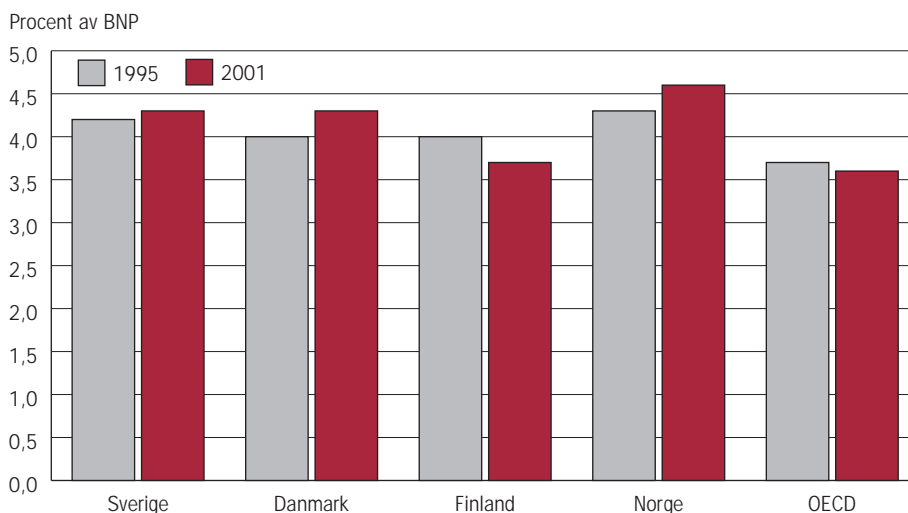
Kostnader

Den sammanlagda utbildningskostnaden beror både på behovet av utbildning, dvs på storleken på barn- och ungdomskullarna och på satsningar på vuxna, på utbildningsdeltagandet och på hur mycket som satsas på varje elev eller student. Relativt OECD-genomsnittet hade Sverige år 2001 en något mindre ungdomspopulation i behov av utbildning, ett högre utbildningsdeltagande och en något högre kostnad per elev. Utbildningskostnadens andel av bruttonationalprodukten, BNP, beror lika mycket på storleken på BNP som på utbildningskostnaden. Måttet ger en bild av hur mycket av de samlade resurserna som länderna använder för utbildning.

I diagram 22 visas hur mycket som satsades på grundskole- och gymnasienivåerna i förhållande till BNP åren 1995 och 2001.

Diagram 22

Kostnad för grundskole-
och gymnasienivåerna som
andel av BNP åren 1995
och 2001

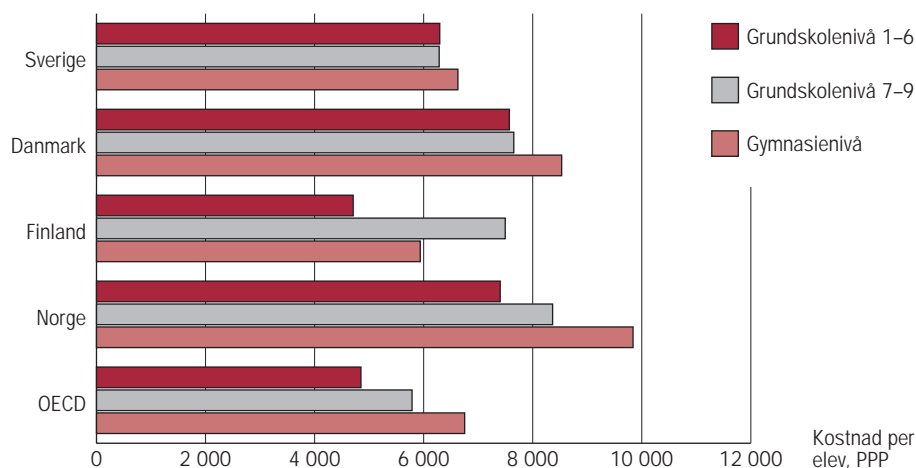
Utbildning på grundskole- och gymnasienivå finansieras i huvudsak av offentliga medel i alla länder. På högskolenivån är privat finansiering vanlig i många länder.

I Sverige ökade andelen av BNP till utbildning på grundskole- och gymnasienivåerna mellan 1995 och 2001. Förhållandet var detsamma i Danmark och Norge, men det motsatta i Finland. I Sverige kan ökningen bland annat förklaras av satsningen på kunskapslyftet som ännu inte hade inletts 1995.

I diagram 23 visas kostnaden per elev på grundskole- och gymnasienivåerna.

Diagram 23

Kostnad per elev på grundskole- och gymnasienivån år 2001

Kostnaden per elev på den utbildningsnivå som motsvarar de första sex åren av vår grundskola är högst i Luxemburg bland OECD-länderna. Sverige kommer på åttonde plats bland 30 jämförda OECD-länder. Sveriges kostnader är relativt genomsnittliga bland OECD-länder på gymnasienivå och på grundskolenivån motsvarande år 7-9.

För att internationella kostnadsjämförelser skall vara möjliga måste kostnaderna i nationell valuta göras jämförbara. Här används 'PPP' (Purchase Power Parity), dvs kostnaderna enligt landets valuta divideras med respektive valutas 'köpkraft'.

En mindre andel av totalkostnaden för grund- och gymnasieutbildning går till löner i Sverige jämfört med i andra länder, ca 65 procent. Även i Finland utgör andra kostnader än löner en förhållandevis stor del. I genomsnitt är lönekostnaden 80 procent i OECD, dvs. lokalkostnader och kostnader för läromedel och annan utrustning, t.ex. datorer, och för eventuell annan service kan sammantaget uppgå till 20 procent jämfört med 35 procent i Sverige. Vi vet från nationell statistik att lokalkostnaden utgör cirka 20 procent av kostnaden för grund- och gymnasieskolan i Sverige.

15.3 Resultat

Studieresultat i form av t.ex. betyg finns inte så att de går att jämföra mellan länder. Alla länder har sina egna utbildningssystem och betygssystem. Internationella kunskapsmätningar har genomförts då och då sedan mitten av 1960-talet och Sverige har deltagit i många av dem. Eftersom sådana internationella

studier är komplicerade och kostsamma kan de inte göras särskilt ofta, men under de senaste tre åren har resultat kommit från tre internationella kunskapsmätningar där Sverige deltagit: PISA, en internationell studie av läsförmåga, matematik- och naturvetenskapskunnande hos 15-åringar, PIRLS, en studie av läsförmåga hos 9–10-åringar och Assessment of English, en studie av elevers kunskaper i och uppfattningar om engelska i slutet av grundskolan.

PISA – läsförmåga, matematik- och naturvetenskapskunnande hos 15-åringar

PISA 2000 visar att svenska femtonåringar är goda läsare sett i ett internationellt perspektiv. Läsförmågan har delats in i fem nivåer, och Sverige tillhör de nio länder i OECD som har mellan 67 procent och 79 procent av sina elever på Nivå 3 och högre. Sverige har också en jämförelsevis låg andel av eleverna på Nivå 1. Andelen svenska femtonåringar som finns på den allra högsta nivån är något högre än OECD:s genomsnitt. Positivt är också att de svenska eleverna ligger väl samlade, dvs. den totala skillnaden mellan elevernas läsprestationer är relativt liten sett i ett OECD-perspektiv.

Vid en jämförelse med 27 OECD-länder framkommer att endast Finland, Kanada och Nya Zeeland har signifikant bättre läsresultat än Sverige, som befinner sig i en grupp om tio länder som inte är signifikant skilda från varandra. Svenska femtonåringars läsprestationer är dock signifikant bättre än jämnårigas i övriga 14 OECD-länder. Femtonåriga flickor läser bättre än jämnåriga pojkar i alla deltagande OECD-länder och Sverige tillhör den tredjedel länder som har den största prestationskillnaden mellan flickor och pojkar. Också Finland, Norge och Island har stora skillnader till flickornas fördel.

Också i matematiskt och naturvetenskapligt kunnande presterar de svenska eleverna över OECD-genomsnittet. I matematik är det åtta länder som har ett bättre resultat än Sverige och i naturvetenskap är det sju.

I naturvetenskap har Korea, Japan, Finland, Storbritannien, Kanada, Nya Zeeland och Australien bättre resultat än Sverige. I matematik tillkommer dessutom Schweiz. De tio länder (bl.a. Tyskland, Ungern, Grekland och Italien) som har ett sämre resultat än Sverige i matematik, har det också i naturvetenskap. I naturvetenskap har också länder som Island, Norge och Danmark ett sämre resultat än Sverige. Liknande resultat i matematik och naturvetenskap som Sverige har länder som exempelvis Österrike, Irland och USA.

Det finns inga skillnader mellan flickors och pojkars totalresultat, vare sig i matematik eller naturvetenskap i Sverige. Internationellt sett finns inga skillnader mellan flickors och pojkars prestationer i naturvetenskap, men däremot i matematik, till pojkarnas fördel.

I Sverige, liksom i de flesta OECD-länder, presterar elever med utländsk bakgrund sämre än infödda elever.

I samtliga deltagande länder finns ett positivt samband mellan elevens socioekonomiska bakgrund (mätt genom föräldrars utbildning och yrke) och prestation i läsförståelse²⁴.

I PISA 2003 deltog 44 länder och för svensk del ingick 192 skolor. På var och en av dessa skolor har 30 elever valts ut (med undantag av de gymnasieskolor som ingår, där det endast finns ett fåtal 15-åringar). På de tio skolor som har en hög andel elever med utländsk bakgrund (över 40 procent av eleverna)

²⁴ Läsförståelse utgjorde fokus i PISA-studien år 2000, varför resultaten i matematik och naturvetenskap inte analyserades avseende bakgrundsfaktorer.

har ytterligare 30 elever valts ut. Resultaten av PISA 2003 kommer att presenteras i december 2004.

PIRLS – läsförmåga hos 9–10-åringar

PIRLS är en stor internationell studie av läsförmågan hos elever i åldern 9–10 år (årskurs 3–4 i Sverige) som genomfördes av IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) år 2001. Trettiofem länder deltog, däribland Sverige. För Sveriges del deltog cirka 300 skolor och 16 000 elever. Studien undersöker inte enbart läsförståelse utan också läsvanor och attityder till läsning, vilken typ av texter som läses och i vilket sammanhang läsning sker. Studien omfattar inte enbart elever utan även rektorer, lärare och föräldrar har svarat på enkäter.

Resultaten presenterades våren 2003 och svenska fjärdeklassare placerar sig i topp av de deltagande länderna. Resultaten är uppdelade i två skalor, en för litteraturorienterad läsning och en för läsning med inriktning mot information. De svenska fjärdeklassarna ligger i topp i båda avseendena. Svenska tredjeklassare placerade sig lägre än de svenska fjärdeklassarna, men väl över det internationella genomsnittet. De svenska resultaten ligger också väl samlade, med få elever i den nedre delen av skalan. I alla länder är flickorna bättre läsare än pojkarna. Sverige har i det avseendet skillnader som ligger över genomsnittet.

Parallellt med PIRLS-studien genomfördes en annan studie där nio länder deltog. I denna återanvändes ett instrument som använts 1991 för att pröva läsförmåga. De svenska tredjeklassare som deltog i denna studie 2001 presterade något sämre resultat än motsvarande elever 1991. Detta kan bero på ändrade läsvanor och läsmönster, möjligen beroende på den stora ökningen av datorer och datoranvändning som skett under perioden. Eleverna 2001 anser sig dock i högre utsträckning vara goda läsare än vad eleverna gjorde 1991. Läroplanens mål att eleverna ska utveckla sin tilltro till den egna förmågan tycks således ha haft verkan.

Assessment of English

2002 genomförde Skolverket i samarbete med skolmyndigheterna i sju andra europeiska länder en studie av elevers kunskaper i och uppfattningar om engelska i slutet av den obligatoriska skolan. Studien är en upprepning av en studie som genomfördes 1996 i Frankrike, Spanien och Sverige. Både 1996 och 2002 initierades studien av *The European Network of Policy Makers for the Evaluation of Education Systems* och samordnades av det franska utbildningsdepartementet. 2002 deltog åtta europeiska länder, nämligen Danmark, Finland, Frankrike, Nederländerna, Norge, Spanien, Sverige och Tyskland (enbart delvis, för Tysklands del redovisas inga resultat). I studien prövas elevernas kunskaper inom fyra områden; läsförståelse, hörförståelse, språklig korrekthet och skriftlig produktion. De prov som ingår fokuserar endast vissa delar av engelsk språkfärdighet, till exempel bedöms vare sig muntlig eller skriftlig produktion i friare bemärkelse. Förutom ett antal provuppgifter ombads eleverna också göra bedömningar både av uppgifternas svårighetsgrad och av de egna kunskaperna i engelska samt besvara en omfattande enkät. Även lärarna ombads besvara en enkät.

Resultat

En relativt entydig bild framträder. Svenska ungdomar är mycket duktiga i engelska. Det sammantagna utfallet kan grovt sett delas in i tre kategorier: resultaten i Norge och Sverige ligger högst med i det närmaste identiskt totalresultat, kort därefter kommer gruppen Finland, Nederländerna och Danmark med sinsemellan tämligen likartat utfall, och sedan, med markant lägre resultat, Spanien och Frankrike. I synnerhet har svenska 15-åringar ett mycket gott receptivt kunskande, vilket innebär att de förstår mycket bra vad de hör och läser. Resultaten på övriga delar, dvs. de som fokuserar skriftlig produktion och språklig korrekthet, är också tillfredsställande, men här finns en större förbättringspotential.

Spridningen varierar i de olika länderna. Sett ur ett svenskt perspektiv finns i våra nationella resultat betydande variation såväl på individ- som på skolnivå. Jämfört med övriga länder är ändå den svenska spridningen mycket liten. Analyser av de svenska ungdomarnas resultat visar att flickor och pojkar presterar i stort lika bra. Eleverna med utländsk bakgrund presterar visserligen ett något sämre resultat, men hävdar sig väl i den internationella jämförelsen.

Uppfattningar och attityder

De svenska eleverna är mest positiva bland deltagande länder, både till engelska som språk och som skolämne. 96 procent säger sig tycka bra – de flesta mycket bra – om språket och 92 procent anser detsamma om engelska som ämne. Flickor är något mer positiva än pojkar.

De svenska eleverna har också stor tilltro till sin egen förmåga. Ungdomarna anser att lärarna är mycket engagerade och har en uttalad ambition att hjälpa eleverna. Lärarna själva känner sig också uppskattade av eleverna. Men närmare 60 procent av lärarna anser att läraryrket är mycket litet eller inte alls uppskattat av samhället.

I enkäten blir det tydligt att svenska ungdomar, liksom ungdomar i de flesta övriga deltagande länder, har mycket kontakt med engelska genom musik, TV/video, datorer och biobesök. Det är en tydlig skillnad mellan norra och södra Europa; ungdomar i Spanien och Frankrike omges av engelska i mindre utsträckning än ungdomarna i de övriga länderna.

Lärarna i Sverige talar mer engelska på lektionerna än lärare i övriga deltagande länder. Par- och grupparbete är mycket vanligare i Sverige än i övriga länder, och de svenska eleverna är också de som tycks använda mest engelska i sina interaktiva aktiviteter.

1996 och 2002 i Sverige

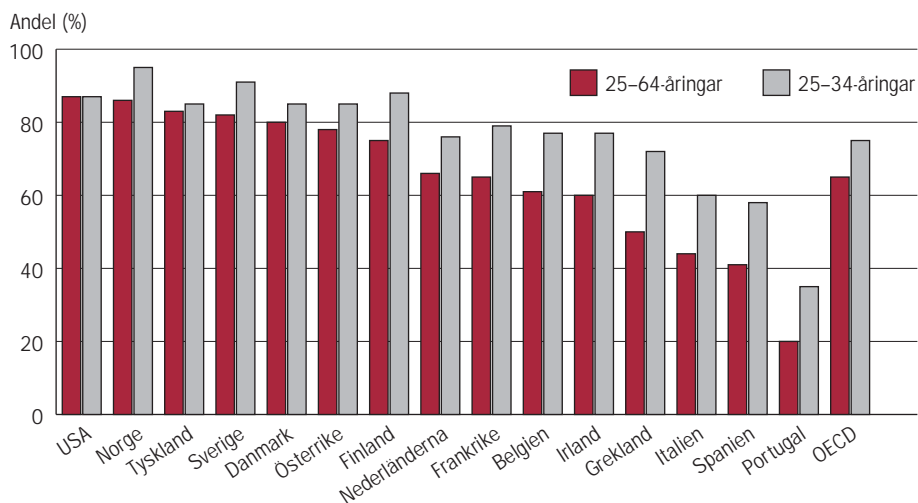
På grund av vissa förändringar i elevurval, provuppgifter och bedömningsprinciper är möjligheterna till jämförelse av de svenska resultaten över tid begränsade. I den mån studierna går att jämföra kan man konstatera att totalresultaten 2002 är klart bättre än 1996. De frågor i elevenkäterna som är jämförbara visar på en tämligen likartad inställning till ämnet. Par- och grupparbete tycks dock ha blivit betydligt vanligare. När det gäller lärarna förefaller det som om lärarna 1996 i större utsträckning bött någon period i ett engelsktalande land, och de tycks också ha haft tillgång till mer kompetensutveckling än sina kolleger sex år senare. En förändring av de svenska lärarnas arbetssituation framskymtar i enkätsvaren från 1996 och 2002. Det verkar som om klasserna har blivit väsentligt större och mängden kompetensutveckling snarast mindre, och detta kan bl.a. relateras till lärarnas syn på värderingen av sin profession.

Utbildningsnivåer

Ett annat sätt att studera resultat av utbildningssatsningar är att jämföra befolkningens utbildningsnivå i olika åldersgrupper.

Diagram 24

Andelen 25–64-åringar respektive 25–34-åringar med utbildning på gymnasienivå eller högre år 2002

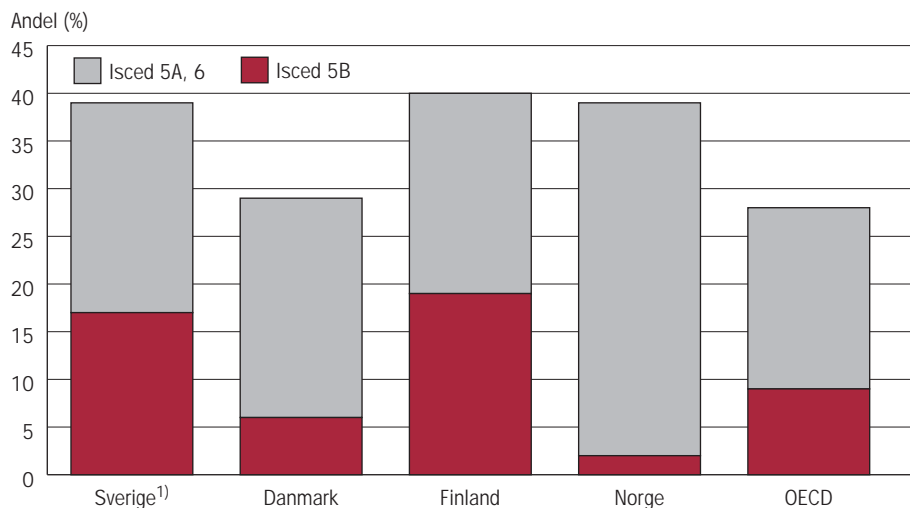

I OECD-länderna är andelen med gymnasial utbildning genomgående högre bland 25–34-åringarna än i den äldre åldersgruppen. Som framgår av diagram 24 är andelen med gymnasial utbildning eller högre i Sverige på mycket god internationell nivå. Gymnasieskolan i Sverige har redan länge varit relativt väl utbyggd och de goda möjligheterna till vuxenutbildning har gjort det möjligt att utbilda sig även efter den vanliga gymnasieskolåldern.

I diagram 25 framgår andelen av 25–34-åringarna med utbildning på högskolenivå. I Sverige är andelen 39 procent, vilket är högre än OECD-genomsnittet och på ungefär samma nivå som i Norge och Finland. I Danmark är andelen med högskoleutbildning lägre. Det är framför allt mer 'yrkesinriktad', kortare högskoleutbildning som är mindre vanlig i Danmark och Norge, medan andelen med en längre utbildning är högre i dessa länder än i Sverige och Finland.

Diagram 25

Andel i åldern 25–34 år med
högskoleutbildning år 2002

¹⁾ I Sverige:

Isced 5A = Kandidat- och magisterexamen, yrkesexamen om minst 120 poäng

Isced 5B = Högskoleexamen 80 poäng, yrkesexamen mindre än 120 poäng

Isced 6 = Forskarutbildning

Källor: Education at a Glance 2004, OECD

Internationella studier under 40 år, Svenska resultat och erfarenheter, Skolverkets aktuella analyser 2004.

Key Data on Education in Europe 2002, EUROSTAT och EURYDICE

Pisa 2000. Svenska 15-åringars läsförmåga och kunskaper i matematik och naturorientering i ett internationellt perspektiv. Skolverket 2001

Barns läskompetens i Sverige och i världen. Skolverket 2003

Skolverket

www.skolverket.se